

Etika

Vadovėlis
5/6 klasei

Sudarytojai

prof. *Frieder Burkhardt*

prof. dr. *Peter Krahulec*

Iš vokiečių kalbos vertė

Rūta Jonynaitė

Lietuvos mokykloms pritaikė

prof. dr. *Jūratė Baranova*

Alma littera

2006

D 10459

UDK 17(075.3)

Et-19

Versta iš: ETHIK 5/6. Herausgeber
Prof. Frieder Burkhardt
Prof. Dr. Peter Krahulec. –
Cornelsen Verlag, Berlin, 1995

Regl.

BDS

17(075.3)

Et 19

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo
ministerijos rekomenduota 2002 12 09 Nr. 199

Pirmasis leidimas 2003, 2006
Visi šio leidimo pakartoti tiražai
yra be pakeitimų ir galioja.

Recenzavo
dr. Lilija Duoblienė
dr. Vaiva Vaicekauskienė

ISBN 9955-08-367-0

© Cornelsen Verlag GmbH & Co. OHG, Berlin 1995
© Vertimas į lietuvių kalbą, Rūta Jonynaitė, 2003
© Adaptavimas, Jūratė Baranova, 2003
© Leidykla „Alma littera“, 2003

Šimtus kartų jūs esate girdėję klausimą: „Ką šiandien veiksi?“

Na, ką čia ypatingo veiksi? Eisiu į mokyklą... Grįšiu namo... Pavalgysiu, atsigersiu... Pagalvosiu, pas ką iš draugų galėčiau užėiti... Tiesa, dar turiu atlikti keletą darbų, po galais, juk žadėjau nušluoti taką prie namų. Ir, žinoma, kai tik susitarsiu su Egle ar su Martynu, tuoj pasigirs: „Pirma turi...“

Būna dienų, kai visai neišmanau, ką veikti. Svarstau, ko čia nusitvėrus. Kažkaip neturiu ūpo. Dažniausiai, tiesą sakant, atsidrebiu priešais televizorių ir vėpsau kokį filmą. Koks skirtumas?

Labiausiai patinka, kai antradieniais prieš stalo tenisą susitinkam pas mane. Ką veikiam? Kvailas klausimas, aišku, ką, – klausomės muzikos, šiaip sau plepam. Ir būna gerai.

Ir iš viso, negi kiekvienam turiu pasakoti, ką veikiu? Koks kieno reikalas?

Žmonės, kurie rengė šį etikos vadovėlį, dažnai susėdę svarstydamo, kaip jums sekasi, ką jūs išgyvenate, apie ką galvojate, ką veikiate. Kai kuriuos jūsų amžiaus vaikus mes matome kas dieną. Bet daugelio iš jūsų, aišku, nepažįstame.

Etika kreipia žvilgsnį į žmonių poelgius, į veiklą. Ji klau-

sia: ką jūs darote – dideli ir maži? Ar jums tai bus gerai? Ar gerai bus kitiems? Kaip jūsų, žmonių, veikla atsilieps augalams, gyvūnams, orui, vandeniui? Kai pradedi stebėti ir susimąstai, kyla daug klausimų, daugiau, negu gali atsakyti.

Bet būtent šis susimąstymas ir yra svarbiausia: tada pradedi elgtis apgalvotai. Imi galvoti apie tai, ką darai. Ar būsim laimingesni? Ar tapsiu laisvesnis aš ir kiti?

Yra žmonių, kurie apie kokį nors savo gyvenimo tarpsnį ar akimirką sako: „Aš nežinojau, ką darau“. Arba: „Buvau netekęs nuovokos“. Arba kaip nors panašiai.

Etikos pamokos turėtų padėti vaikams išmokti sieti mintis ir poelgius, smalsumą, žinių troškimą ir gyvenimo džiaugsmą.

Įsivaizduojame, kad drauge su savo mokytojais jūs galėtumėte, – pasitelkę vaizduotę ir humorą, bet taip pat atvirai ir rimtai, – panagrinėti jau dabar išskylančius ir vėliau gyvenime iškilsiančius klausimus.

Gyvenimas žemėje bus toks, kokį mes visi sukursime savo poelgiais, savo darbu ir poilsiu.

Linkime sėkmės!

**Jūsų autoriai
ir leidėjai**

Apie vadovėlį

Tikimės, kad per dvejus mokslo metus susidraugausite su šia knyga.

Pradėję su ja dirbti, turėsite išgyventi įvairiausias situacijas, susidursite su daugybe temų. Vadovėlis susideda iš dvylikos skyrių, pažymėtų skirtingomis spalvomis ir užrašais viršutiniame puslapio kampe. Kiekviename šių skyrių rasite po keletą temų. Du atversti knygos puslapiai visada gvildena atskirą temą.

Šį vadovėlį rengė vokiečių autoriai. Todėl jame rasite įvairių situacijų, kuriose veikia ir mąsto jūsų bendraamžiai Vokietijoje. Galėsite palyginti su savo patirtimi. Įdomu, ar žmonės, gyvenantys toli vienas nuo kito ir nepažįstantys vienas kito, apie tuos pačius dalykus mąsto panašiai, ar visiškai skirtingai? Jums padės lietuvių autoriai.

► Įsivaizduokite, kad etikos vadovėlis yra tartum kelias per mūsų, žmonių, šalį. Tarkime, kad dvylika jo skyrių – nelyginant to kelio stotys. Nusipieškite sąsiuvinuose tokį kelią su pradžia ir pabaiga, ir su visais vingiais. Pažymėkite jame dvylika stotčių ir užrašykite iš vadovėlio skyrių pavadinimus. Paskui surašykite temas iš eilės pagal tai, kurios jums būtų įdomiausios, o kurios ne tokios įdomios.

Palyginkite, kokia tvarka temas surašėte jūs, o kokia – jūsų klasės draugės ir draugai.

Štai ir padarėme pradžią!

Turinys

Laiškas moksleiviams 3

5

Pamąstykite apie laimę

Kas toks laimingas kaip aš	54
Svajonės apie laimės miestą	56
Sėkmė, gebėjimas ir meistriškumas	58
Laimė, kad esate jūs	60
Visur kas nors kenčia	62
Neprilygstami norai	64

1 Aš keičiuosi

Stabtelėk	6
Susipažinkime	8
Išlikti šaltam – ar tai būtina?	10
Berniukai ir mergaitės	12

6

Pasaulis ekrane

Televizija – žvilgsnis tolyn?	66
Kas slypi už televizoriaus ekrano?	68
„Videomanija“	70

2 Kasdienis sugyvenimas

Vienas ir bendrijoje	14
Gyvename ne vienoje bendrijoje	16
Sugyvenimo taisyklės	18
Tėtis – mama – vaikas?	20
Gyvenimas šeimoje	22
Dar kartą iš naujo	24
Rūpintis vienam kitu	26
Tark savo žodį	28

7

Ar jėga ir smurtas išspręs konfliktus?

Pirmasis žingsnis	72
Ginčytis irgi svarbu	74
Aš skustagalvis	76
Būkim drąsesni	78
Nesmurtinis laisvės kelias	80
Taikos kūrėjai	82

3 Apsispręsk ir veik

Tu pasakyk	30
Sprendimai pažvelgus atidžiau	32
Kriterijai	34
Širdimi ir galva	36
lešmininkai	38
...kai graužia kirminas...	40

8

Svetimas ir nepriimtinas?

Nepažįstama	84
Prietarai, arba išankstinės nuostatos	86
Pabėgėliai	87
Rasizmas – prietarais pagrįsta sistema	88
Mažuma	90
Tu toks gražus kitoks	94

4 Žmonės, kuriems reikia mūsų pagalbos

Draugiškumas	42
Kaip susivokti tamsoje	44
Susiję tarpusavyje	46
Priklausomas	48
Už gerą kaimynystę	50
Pavyzdžiai	52

9

Atsakingi už mūsų pasaulį

Šiuokšlės Lietuvos miškuose	98
Medis – mano draugas	100

Piktžolės nenyksta, – sako žmonės	102
Daugiau išmonės – mažiau atliekų	104
Erdvė mums, vaikams ir jaunimui	106
Skylė skėtyje nuo saulės	108
Mūsų žydra planeta – gimtoji Žemė	110

10 Ką reiškia šventės?

Tebūnie šventė!	112
Kai tampame suaugę	114
Atsisveikinimas	118
Laikas, metai ir metų laikai	120
Velykos ir Kalėdos	122
Išėję iš vėžių	124
Kai gimtadienį švenčia valstybė	126

11 Žydai, krikščionys ir musulmonai

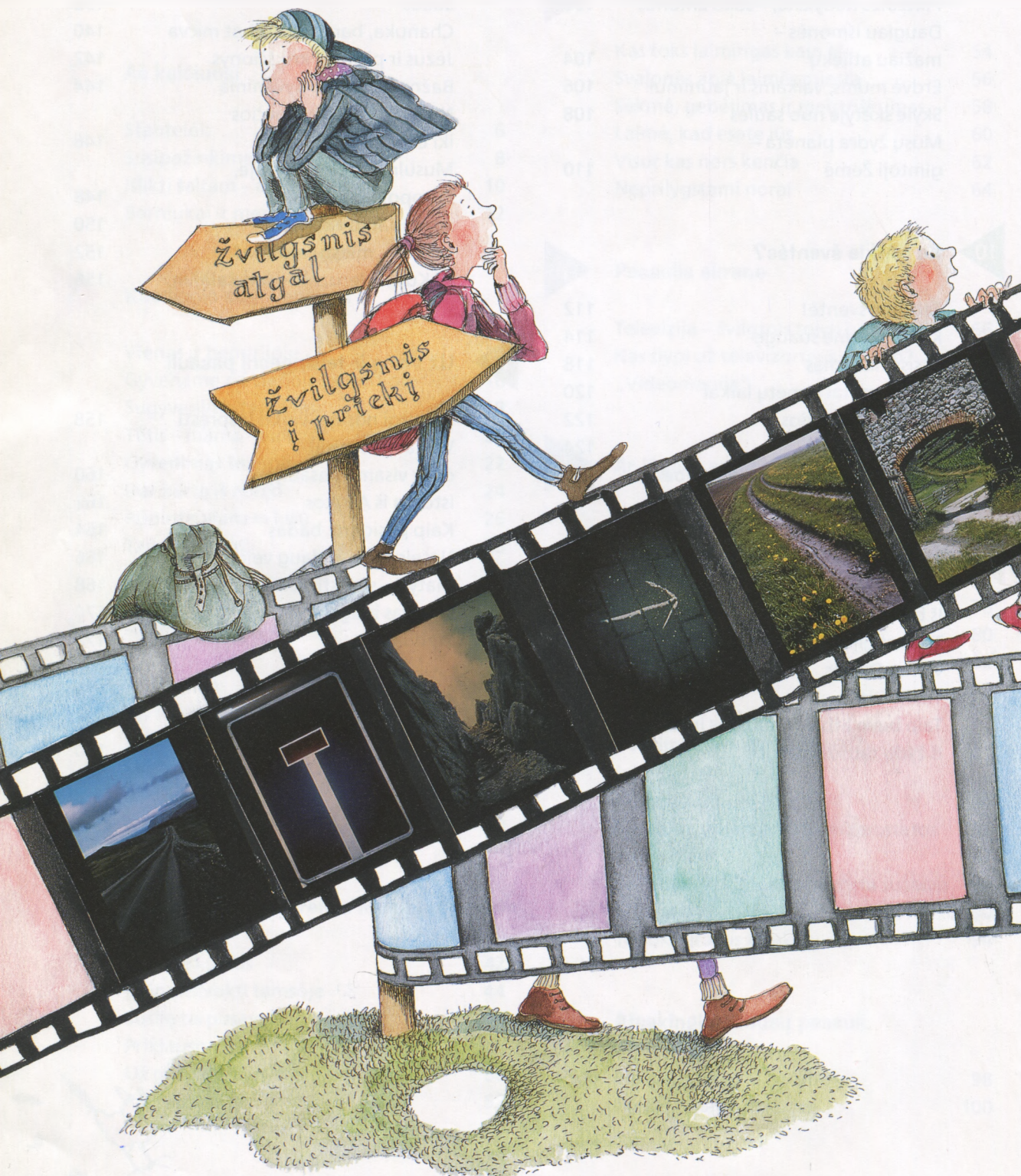
Iš bibliinių laikų	128
Trys religijos – trys šventraščiai – vienas Dievas	130
Tikint Dievą	132
Taip buvo atbaigti dangus ir žemė	134
Iš žydų tautos istorijos	136

Šabas	138
Chanuka, bar micva ir bat micva	140
Jėzus ir pirmieji krikščionys	142
Bažnyčia tvarko gyvenimą	144
Nuo vieningos bažnyčios iki bažnyčių įvairovės	146
Musulmonai Vokietijoje, Europoje, pasaulyje	148
Apie islamo ištakas	150
Meka – „miestų motina“	152
Al Kuds – Jeruzalė – Jerušalajim	156

12 Už vieną ir teisingesnį pasaulį

Mes irgi norime veikti ir spręsti	158
Vaikai turi teisių – čia ir visame pasaulyje	160
Istorija iš Afrikos	162
Kaip pasidaro badas	164
Neteisybė turi daug veidų	166
Matyti – spręsti – veikti	168
Skurdas ir agresija	170
Stebuklas	172
Žodynėlis	174
Tekstų šaltiniai	178
Iliustracijų nuorodos	180

Atradimas

Eidama į dušą, Saulė prabėgomis žvilgtelėjo veidrodin, kažkas jai užkliuvo, ir ji įsistebeilijo į savo atvaizdą. Susierzinusi nubraukė nuo kaktos vėl auginamus kirpčiukus ir suglostė, kad šie laikytųsi ant šono ir nebekristų į akis. Dabar ji stengėsi pasikeisti taip, kaip jau senokai pasikeitė jos mokyklos draugės, anksčiau irgi nešiojusios kirpčiukus.

- ▶ Kaip, ar truputį, ar labai, norėjo pasikeisti Saulė?
- ▶ Ar tu norėtum kaip nors pasikeisti? Ar labai, ar tik šiek tiek? Nusakyk kaip.

Susivokime: nauja mokykla – nauji veidai

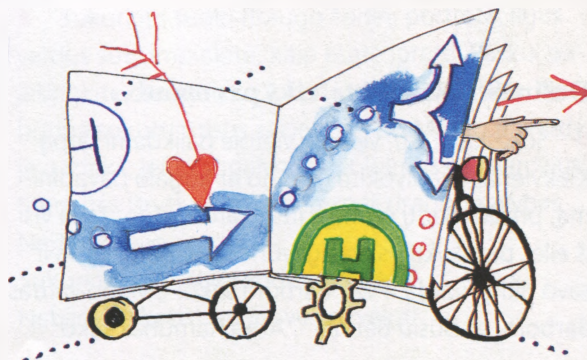
- ▶ Surašykite ant lentos, kas jums pasikeitė pradedus naujiems mokslo metams.
- ▶ Nuspręskite, kuris iš tų pasikeitimų jums pačiam labai svarbus, ir sukurkite apie tai savą istoriją. Nebūtinai turite ją parašyti, galite nupiešti paveikslėlius. Paaiškinkite ją vienas kitam.

„Kitas“ klasės dienynas

- ▶ Paprašykite savo mokytoją „kito“ klasės dienyno. Tegu tai bus dienynas, kuris pasakos jūsų klasės istoriją. Iš pradžių paskirkite kiekvienam po puslapį, kuriame kiekvienas papasakotų apie save, pvz., prikljuotų savo nuotrauką, nupieštų savo portretą arba išvardytų laisvalaikio pomėgius. O paskui pasakokite, ką visi kartu patiriate, pavaizduokite svarbiausius mokyklinių metų įvykius. Pagalvokite, kur galėtumėte laikyti šį „kitą“ klasės dienyną, kad jis būtų visiems lengvai pasiekiamas. Jeigu saugosite ir jo išorę, ir vidų, galbūt jis taps jūsų klasės „brangenybių dėžute“. Vėliau jums primins, kaip pasikeitėte.

Kelionė į praeitį

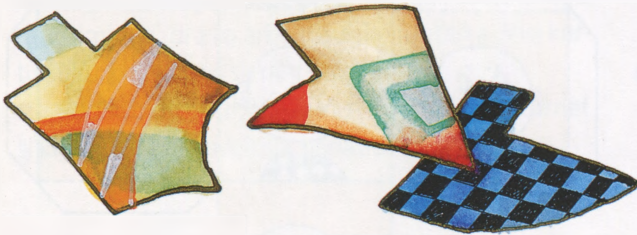
- ▶ Mažiausiai dešimt minučių susikaupk ir pagalvok apie save. Leiskis kelionėn į praeitį ir pamėgink savo gyvenimą pamatyti lyg kokį filmą. Ar jame yra svarbių stočių (plg. 3 sk., 38–39 p.)? Kokie „vaizdai“ iškyla tavo prisiminimuose? Nupiešk arba nupasakok juos. Prieš pradėdami kelionę, pažvelkite į 6 puslapį. Ištempkite klasėje skalbinių virvę ir iškabinkite savo „vaizdus“. Papasakokite vienas kitam savo „gyvenimo istoriją“.
- ▶ Ar yra tavo gyvenime tokių dalykų, kurių nepasakoji kitiems? Vakare apgalvok, ko neįtraukei į „filmą“. Užsirašyk į savo dienoraštį.

Išlikti šaltam – ar tai būtina?

Kaip nusakyti jausmus

► Sukarpykite kartono gabalą į įvairiaformes dalis, išpieškite, išdažykite jas ir vėl sujunkite į vientisą dėlionę – spalvingą „jausmų kilimą“.

Mažutis pasakojimas apie didelį varveklį

Buvo kartą puikus varveklis. Lyg spindintis krištolas kabėjo jis ant tvarto stogo krašto, kur pavasarij lando kregždės. Šaltis kaip reikiant spigino, ir varveklis patenkintas tiesėsi žemyn. Ryte eidami į mokyklą, vaikai jį pamatę šaukė:

– Žiūrėkit, koks gražus varveklis! – Ir jis iš puikybės įmanydamas būtų nutišęs dar ilgesnis.

– Tik šalčiau, šalčiau, – ramino save ir smagiai nusiėkęs laukė dienos.

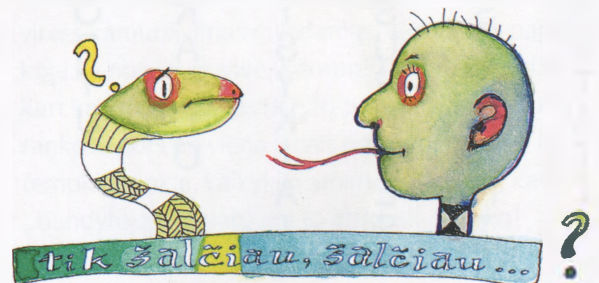
Bet kai saulė pakilo aukščiau, varveklis ėmė smarkiai prakaituoti. Iš pradžių kapsėjo po lašą, kol galiausiai ėmė bėgti srovele. Ir nieko nebeliko iš visos jo puikybės. Mat jis buvo tik šaltas – ir tiek.

► Apibūdinkite vienas kitam „šaltakraujį tipą“.

Iš Miko dienoraščio

Jėga. Pirma, išeidamas iš namų, buvau šaltas, ramus ir mažas. Pasiklausęs tos muzikos, gerai įkaitau ir tartum paaugau. Nieko sau jausmas. Atrodo, lyg būčiau su sparnais. Lyg galėčiau pakilti ir skristi.

► Miką apima stiprūs jausmai. Pamėginkite juos nusakyti žodžiais.

Kaip tvarkytis su jausmais

Prieštaringi jausmai

Onutė ir Kristina didelės draugės. Jos viską viena kitai pasipasakoja, apie viską paplepa, mėgsta drauge pasijuokti, o kartais ir kitus apšnekėti. Popiet Onutė ir Kristina susitarė susitikti, Kristina pažadėjo iškepti Onutės mėgstamiausią aviečių pyragą. Mergaičių klasėje atsirado nauja mokinė, Brigita, ji dar neturi draugų, ir Onutė paklausė ją, ar nenorėtų trečiadienį kartu nueiti į kiną. Onutė tik trečiadienį turi laiko.

Ji mielai kur nors nueitų su naujoke, mielai su ja geriau susipažintų, be to, ir filmas jai atrodo įdomus. Antra vertus, ji puikiai žino, kokia pavydi kartais būna Kristina. Onutė apima prieštaringi jausmai.

► Pasvarstykite, ką patiria Onutė. Įsivaizduokite, kad apie tai su ja kalbatės. Ką jai patartumėte? Užrašykite savo pasiūlymus ir argumentus ir paskui pa-lyginkite.

Kūno kalba

Kito žmogaus jausmų negalime paliesti, paragauti ar užuosti, bet galime spręsti apie juos iš veido išraiškos, judesių ir laikysenos. Kūno išraiškos formos labai įvairios – mes kalbame ir rankomis, ir kojomis, ir eise-

na, ir net galvos laikysena. Dažnai patys nejauciame savo kūno kalbos. Tik iš kitų žmonių reakcijos pamatome, ką jiems pasakė mūsų kūno kalba. Kūno kalba neduoda mums meluoti, – tvirtina psichologai.

► Išvardykite jausmus, kuriuos išreiškia berniuko kūno kalba. Surašykite ant lentos tuos jausmus nusakančius būdvardžius. Pasiskirstę grupelėmis, pasirinkite po vieną iš jausmų, kurį norėtumėte pavaizduoti. Sukurkite trumpą istoriją „be žodžių“. Pasakui visi iš eilės suvaidinkite savąją istoriją prieš klasę.

Nejaugi taip svarbu išreikšti jausmus? Juk ir be to galima apsieiti.

► O ką jūs manote?

Berniukai ir mergaitės

Susitikimas

Benas myli Aną

Jie treniravosi futbolą mokyklos šventei. Ketvirtoji „b“ prieš ketvirtąją „c“. Benas nebuvo ypatingas futbolininkas. Nelabai dėl to ir jaudinosi. Ne itin susikrimsdavo, jeigu Jensas, geriausias puolėjas, kartais apšaukdavo: „Varnalėša tu, visai nemoki perduoti iš krašto!“ Bet šiandien draugiškas rungtynes stebėjo mergaitės. Juos stebėjo Ana! Benas stengėsi. Daug daugiau lakstė, daug dažniau pačiupdavo kamuolį. Bet gavęs jį, nieko nesugebėdavo padaryti. Vis griuvo, virto per kamuolį, žmoniškai nepataikydavo, nuspirdavo tiesiai priešininkui po kojomis. Blogai! Reikia kažką daryti. Kai jo komanda gavo mušti kampinį, Benas užsispyrė, kad smūgiuos jis. Jensas sumosavo rankomis virš galvos, ir Bernardas norėjo sulaikyti Beną.

– Leisk Jensui!

– Ne, aš noriu, – nepasidavė Benas.

Jis išibėgėjo, kaip buvo matęs per televizorių, ir spyrė, bet kamuolys nuskriejo ne į aikštę, o niekinagai nuriedėjo išilgai linijos ir atsidūrė už vartų. Jensas nebesusivaldė. Parkrito ant žemės, ėmė maskatuoti kojomis ir klykti. Net ponas Zeibmanas

žvelgė į Beną su priekaištu. Bet blogiausia – Ana juokėsi! Juokėsi dar garsiau už Reginą. Toji tegu sau prunkščia, jam nėra nerūpi. Bet kad Ana iš jo juoktųsi!

– Gal tu pabūk šoniniu teisėju, – pasakė ponas Zeibmanas. – Jurgenas pažais už tave.

Ir vėl jie jį sutvarkė. Dabar ir teisėjaudamas Benas negalėjo susikaupti, ponas Zeibmanas net kelis kartus jį ragino: nagi, kur tavo akys, Benai.

Jis žiūrėjo, labai žiūrėjo, bet nieko nematė. Nors imk ir prasmek skradžiai žemę. Kad nebūtų išsišokęs, nebūtų mušęs to kampinio. Bet dabar šaukštai popiet.

Po rungtynių Benas stengėsi nesusitikti su Ana. Ji tokia pat kvaila žąsis kaip Regina ir Katia.

Namuose viską papasakojo jūrų kiauulytei Trudei. Ši ramiai jo išklause ir nė karto nesušvilpė.

Paskui Benas nusprendė parašyti Anai laišką.

▶ Parašykite už Beną laišką Anai. Grupelėmis po tris perskaitykite savo laiškus vieni kitiems.

Visą Beno ir Anos istoriją galite pasiskaityti Pėterio Hertlingo knygoje, kuri taip ir vadinasi – „Benas myli Aną“.

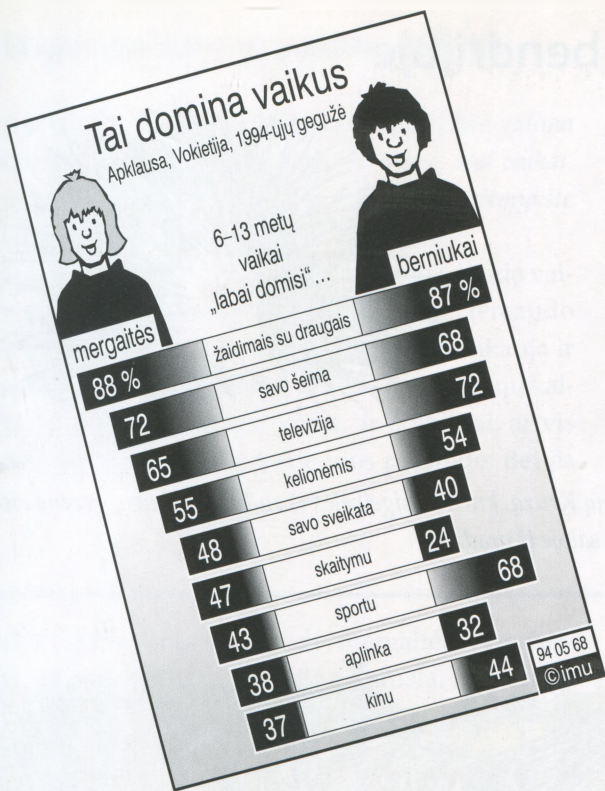
Tipiška?

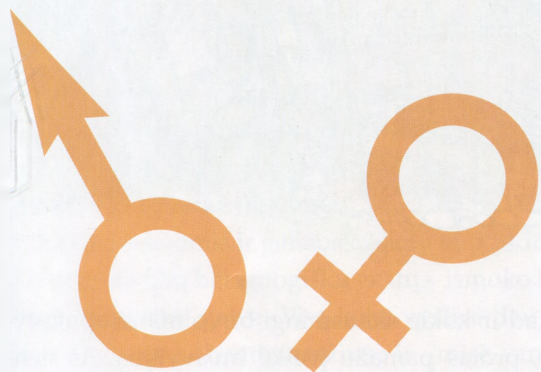
▶ Kaip manote, ar tai berniukas, ar mergaitė? Pažvelkite, kodėl manote vienaip, kodėl – kitaip.

Ekspertas „kinas mintyse“

▶ Įsivaizduokite, kad filme rodoma, kaip berniukas vienai dienai tampa mergaite. Pasidaliję į grupes, parašykite scenas filmui „Viena Audros/Audriaus gyvenimo diena“.

► Atlikite apklausą savo klasėje. Sugalvokite tikslesnių klausimų negu čia pateikti, pvz., kokius filmus labiau mėgsta žiūrėti berniukai, kokius – mergaitės, o gal loterijas ir pan. Įvertinkite rezultatus.

► Balsuojame: kas turi...?

Užrašykite ant kortelių moteriškos (♀) arba vyriškos (♂) lyties simbolius. Vienas berniukas ir viena mergaitė iš klasės susėda atsukę vienas kitam nugarą. Abu turi rankose po dvi skirtingas korteles. Jiems užduodami, pvz., tokie klausimai:

- Kas turi tvarkytis namuose?
- Kas turi skalbti?
- Kas turi nuplauti automobilį?
- Kas turi sukviesti draugus?
- Kas turi palaistyti gėles?

Abu balsuoja pakeldami vieną ar kitą kortelę.

Pagalvokim

Ką reiškia žodžiai

Kuo skiriasi namų šeimininkas ir namų šeimininkė?

► Ar šie žodžiai reiškia visai tą patį?

Vienas ir bendrijoje

Viena nuomonė: aš mėgstu būti vienas!

Kita nuomonė: aš mėgstu būti drauge su kitais!

► Pasvarstykite, – iš pradžių kiekvienas sau, paskui drauge, – kokiomis aplinkybėmis kiekviena iš šių nuomonių jums tiktų (plg. 5 sk., 60–61 p.).

Robinzono Kruzo gyvenimas

1719 metais Danielis Defo sukūrė istoriją apie Robinzoną Kruzą, kuris, išsigelbėjęs iš sudužusio laivo, gyveno vienas saloje. Rašytojas vaizduoja, kaip Robinzonas jautėsi saloje iš pradžių:

Turėjau rimtą pagrindą manyti, kad dangus man lėmė visiškai vienišam baigti savo gyvenimą šioje liūdnoje vietovėje. Gausios ašaros tryško man iš akių, kai šitaip galvojau. Kartais imdavau ginčytis pats su savimi, kodėl Apvaizda šitaip visiškai sužlugdo savo tvarinius, palieka juos visiškai nelaimingus, apleistus, nusivylusius, jog vargu ar galima būti dėkingam už tokį gyvenimą.

Bet vidinis balsas visuomet sustabdydavo tas mintis ir imdavo man priekaištauti... „Taip, – sakė šis balsas, – tavo būklė nepavydėtina, tai tiesa, bet prašau prisiminti, kur yra kiti tavo draugai? Argi jūsų ne vienuolika susėdo į valtį? Kur yra tie dešimt? Kodėl ne jie išsigelbėjo ir ne tu žuvai? Kodėl tu buvai išskirtas?“

...Kad ir kokie skausmingi buvo mano apmąstymai, protas pamažu įveikė nusivylimą. Aš stengiausi kiek įmanydamas lyginti gera ir bloga, save paguosti tuo, kad galėjo atsitikti dar blogiau... Truputį apsipratęs su savo būkle, ėmiausi darbo, norėdamas įsitaisyti kiek galėdamas patogiau ir kiek įmanydamas palengvinti sau gyvenimą.

► Įsivaizduok žmogų, kuris – kitaip nei Robinzonas – nuo pat vaikystės užaugo vienas saloje, kur netrūko maisto. Pasvarstykite grupėmis:

- Kaip jis atrodytų?
- Koks būtų jo drabužis?
- Kaip jis vaikščiotų ir kalbėtų?

► Ar panašūs į tikrąjį Robinzoną herojai iš žinomos televizijos laidos?

Eksperimentai ir gyvenimo patirtis

Frydrichas II fon Hohenštaufenas tikėjo, kad galima atrasti pirmąją žmonių kalbą. Jis manė, kad vaikai, su kuriais niekas nekalbėtų, turėtų prabilti pirmąją kalbą.*

Jis įsakė žindytėms ir auklėms, tegu jos duoda vaikams pieno, te sau maitina juos krūtimi, temaudo ir teprausia, bet jokių būdu su jais nemeilikauja ir nekalba. Mat norėjo iširti, ar jie kalbės hebrajų kalba, ar graikiškai, ar lotyniškai, ar arabiškai, ar vis dėlto kalba savo tėvų, kurie juos pagimdė. Bet jis

veltui stengėsi, nes vaikai visi pasimirė. Mat jie nepajėgė gyventi be savo žindyvių ir maitintojų plekšnojantių rankų ir linksmai išsišiepusių veidų, ir meilingų žodžių.

Pagal 1268 metų kroniką

- ▶ Tekstas truputį senoviškas, nes sukurtas remiantis XIII amžiaus šaltiniu. Atpasakok istoriją savais žodžiais.
- ▶ Kaip manai, kodėl visi vaikai mirė?

1928 metais Indijoje rastos dvi mergaitės. Vyresniąją, aštuonerių metų, pavadino Kamala. Jaunesniąją, Amalą, buvo tik dveji. Iki tolei jos gyveno tarp vilkų, vilkai jas ir augino. Jos atrodė visiškai sulaukėjusios ir lakstė visomis keturiomis. Beveik nejuto karščio nei šalčio. Drabužius tuoj pat nusiplėšdavo nuo kūno. Per dieną snausdavo, tik vakare pažvalėdavo. Naktį slankiodavo po lauką, protarpiais vilkiškai stūgaudamos. Iš pradžių abi pateko į našlaičių prieglaudą, kur jaunesnioji, Amala, vos po metų mirė. Prireikė trejų metų, kol Kamala išmoko vaikščioti stačiomis ir galiausiai šiaip taip įsidėmėjo keletą žodžių bei žmogiškų gestų – išmoko linktelėti, papurtyti galvą. Visą laiką vystėsi daug lėčiau už savo bendraamžius ir mirė anksti, sulaukusi 17 metų.

Ramu, kurį rado 1976-aisiais, tikriausiai irgi užaugo tarp vilkų. Jis elgėsi panašiai kaip Kamala. Ramu mirė 1985-aisiais, būdamas maždaug 20 metų.

Atstumas ir artuma

Palyginimas apie dygliuočius

Vieną šaltą žiemos dieną būrys dygliuočių spaudėsi kuo arčiau krūvon, norėdami sušildyti vienas kitą, kad nesušaltų. Bet greitai pajutę vieni kitų dyglius turėjo atsitraukti. Kai poreikis sušilti vėl privertė glaustis arčiau, ta antroji blogybė ir vėl pasikartojė, ir taip jie blaškėsi tarp dviejų kankynių,

kol surado pusėtiną atstumą, kurį buvo lengviausia išverti.

Arturas Šopenhaueris*

- ▶ Ar tau buvo kada nors panašiai kaip tiems dygliuočiams? Papasakokite vienas kitam apie tai. Paremėkite suvaidinti palyginimo apie dygliuočius sceną.

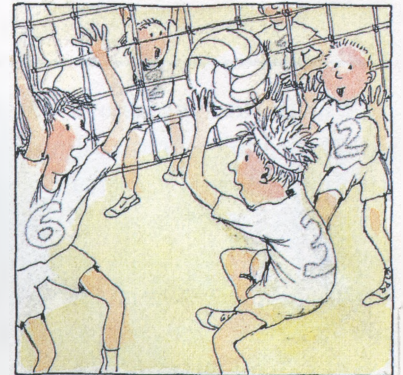
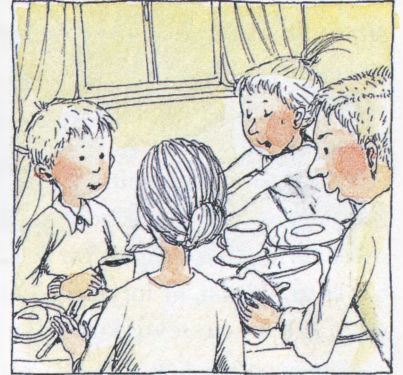
Gyvename ne vienoje bendrijoje

Įvairios bendrijos

Štai Lina ir Tomas

Jie yra:

- savo šeimos duktė ir sūnus, taip pat sesuo ir brolis,
- miesto futbolo komandos sirgalių klubo nariai,
- vidurinės mokyklos 5c ir 6b klasių mokiniai,
- aktyvūs mokyklos krepšinio komandos žaidėjai.

► Visos šios bendrijos laukia ir tikisi iš Linos ir Tomo skirtingų dalykų – pvz., ko?

► Užsirašyk, kokiose bendrijose tu leidi savo laiką. Taip pat pasižymėk, kokių užduočių imiesi tose bendrijose. Palyginkite, ką užsirašėte.

Skirtingi lūkesčiai – kaip juos derini?

Tarp meškos ir vilko

Lina ir Tomas susiginčijo. Kaip reikiant susikirto, ne tik tarpusavyje, bet ir su tėvais. Šeštadienį vyks krepšinio turnyras. Apskrities pirmenybės. „Judu būtinai turite žaisti, – per paskutinę treniruotę perspėjo treneris. – Juk norime patekti bent jau į pirmąjį penketuką!“ O čia senelės gimtadienis. Jai 72. „Bent vienas turite dalyvauti“, – pareiškė tėtis.

► Kaip jiedu nuspręs? Kaip pasielgtum tu? Pamėginkite pasiginčyti (plg. 28–29 p.; 7 sk., 74–75 p.).

► Sugalvokite konfliktus paveikslėliuose pavaizduotoms bendrijoms. Perteikite juos vaidmenimis, pasiskirstę grupėmis.

► Kaip sprendžiami konfliktai įvairiose bendrijose? Nusakykite bendrumus ir skirtumus.

Gal galima išmokti pamėgti kitą?

„Galvočius“, klasės matematikos genijus, apie kurį pasakoja rašytoja Kristinė Nestlinger, išaiškina klasėje vagi. Savo dienoraštyje jis rašo:

Gal galima išmokti pamėgti kitą? Neturėtum žmogaus mėgti tiesiog todėl, kad jo mėlynos akys su linksmomis juodais taškeliiais, kad jo malonus kvapas, kad jis moka smagiai pašnekėti ar protingai mąsto. Turėtum ir galėtum sau pasakyti: šitas ne daug kam patinka, jam tikrai reikia, kad kas nors truputį jį mėgtų, todėl aš jį pamėgsiu!

Gal galima priprasti ir pamėgti. Išmokti šito. Ilgai ir kantriai pratintis.

Galėčiau pabandyti. Bet įtariu, kad nelabai ilgai ištverčiau, – jis iš tiesų baisiai smirdi, be to, yra ir nuobodus, ir kvailas. Vien nuo to, kaip tas tipas pasitaiso akinius ant nosies, man jau darosi bloga.

► Ar sutinkate, kad galima išmokti pamėgti kitą? Išsakykite savo nuomones.

Mūsų bendravimas

Trys sietai

Pas Sokratą* atbėgo susijaudinęs žmogus:

– Klausyk, Sokratai, aš tau papasakosiu, kaip tavo draugas...

– Palauk, – pertraukė jį išminčius, – ar tai, ką nori man pasakyti, persijojai per tris sietus?

– Per tris sietus? – nusistebėjo anas.

– Taip, drauguži, per tris sietus! Pažiūrėkime, ar pereis tai per tris sietus. Pirmasis sietas – tiesa. Ar visa, ką nori man papasakoti, patikrinai, ar tai tikrai tiesa?

– Ne, išgirdau pasakojant, ir...

– Mat kaip. Bet antruoju sietu tikriausiai patikrinai,

– tai gerumo sietas. Gal tai, ką nori man papasakoti, nors ir nėra tiesa, bet geras dalykas?

Žmogus suabejojo:

– Ne, nepasakyčiau, priešingai...

► Kas norėtų paskaityti toliau?

► Užrašykite ant lapelių savo vardus. Sulankstykite lapelius ir sumaišę ištraukite kaip burtus. Taip kiekvienas įsigysite „slaptą draugę“ arba „slaptą draugą“. Pabandykite ją ar jį pamėgti. Susirašykite visas jo gerąsias savybes. Net jei nesate anksčiau jų pastebėjęs, dabar pasistenkite įžvelgti. Kas pasikeis?

Tada išminčius tarė:

– Tad persijokime dar ir per trečiąjį sietą: paklauskime, ar būtina man pasakoti tai, kas tave taip sujaukdino.

– Būtinumo tai nebūtina...

– Na mat, – nusišypsojo Sokratas, – jeigu tai, ką nori man papasakoti, nėra nei teisinga, nei gera, nei būtina, mesk iš galvos ir nei pats vark, nei manęs vargink.

► Papasakokite atsitikimų, kai Sokratas būtų padėjęs išsisukti iš sunkios padėties.

Sugedęs telefonas

► Susėskite ratu. Kuris nors sugalvokite sakinį ir pašnibždėkite jį kaimynui į ausį. Šis gauta žinia perduos toliau. Kokią žinią išgirs paskutinis?

Sugyvenimo taisyklės

Aukso taisyklė – privaloma visiems

Aukso taisyklė

Beveik visos tautos ir kultūros pripažįsta vieną sugyvenimo taisyklę. Ji vadinama Aukso taisykle. Žinome du jos variantus:

Ko nenori, kad tau darytų, to nedaryk ir kitam.

Visa, ko norite, kad jums darytų žmonės, ir jūs patys jiems darykite.

► Kiekvienas sugalvokite situaciją, kurioje norėtumėte elgtis pagal Aukso taisyklę.

Pagalvokim

- Ar šie pasakymai turi ką nors bendra su Aukso taisykle? Kas bendra ir kokie skirtumai:
 - Mylėk savo artimą kaip save patį.
 - Nekask duobės kitam, nes pats įkrisi.
 - Visada gali atsidurti kito vietoje.
 - Kaip tu man, taip aš tau.

► Keisti paveikslėliai – kas galėtų juos paaiškinti?

Dešimt Įsakymų

Svarbus taisyklių rinkinys

Pasakojama, kad Izraelio tauta gavo šiuos Įsakymus iš Dievo, kai per dykumą traukė iš Egipto nelaisvės. Jeigu visi žmonės šių Įsakymų laikytųsi, nebūtų „kitų dievų“, niekas nenaudotų pikto Dievo vardo, būtų švenčiami šventadieniai, būtų mažiau nesantaikos tarp seno ir jauno, liautųsi žudynės ir karai, neirtų santuokos, niekas nevogtų ir neplėšikautų, būtų mažiau godumo, neliktų apkalbų ir šmeižto.

► Susižinokite, kur galima rasti Dešimt Įsakymų, ir visi kartu perskaitykite juos iš Biblijos. Apie Bibliją plg. 11 sk., 130–131 p.; apie Izraelio tautą plg. 11 sk., 132–133 p.

Apie taisykles ir įstatymus

- ▶ Paaiškinkite vienas kitam, ką reiškia šie kelių eismo ženklai.
- ▶ Įsivaizduok, kas dėtųsi gatvėse, jeigu nebūtų eismo ženklų.
- ▶ Kodėl už kai kuriuos pažeidimus, pvz., už vairavimą neblaiviam, skiriamos ypač didelės baudmės?

Iš naujojo Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso, kuris įsigaliojo nuo 2003 metų sausio 1 d.:

„165 straipsnis. Neteisėtai asmens būsto neliečiamumo pažeidimas

1. Tas, kas neteisėtai slapta ar atvirai, panaudodamas apgaulę ar smurtą arba kitokiu būdu prieš savininko ar jo įgaliotų asmenų valią įsibrovė į kito žmogaus gyvenamąjį namą, butą ar kitą gyvenamąją patalpą arba jos priklausinius, įskaitant saugomą būsto teritoriją, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų.“

„154 straipsnis. Šmeižimas

1. Tas, kas paskleidė apie kitą žmogų tikrovės neatitinkančią informaciją, galinčią paniekinti ar pažeminti tą asmenį arba pakirsti pasitikėjimą juo, baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki vienerių metų.

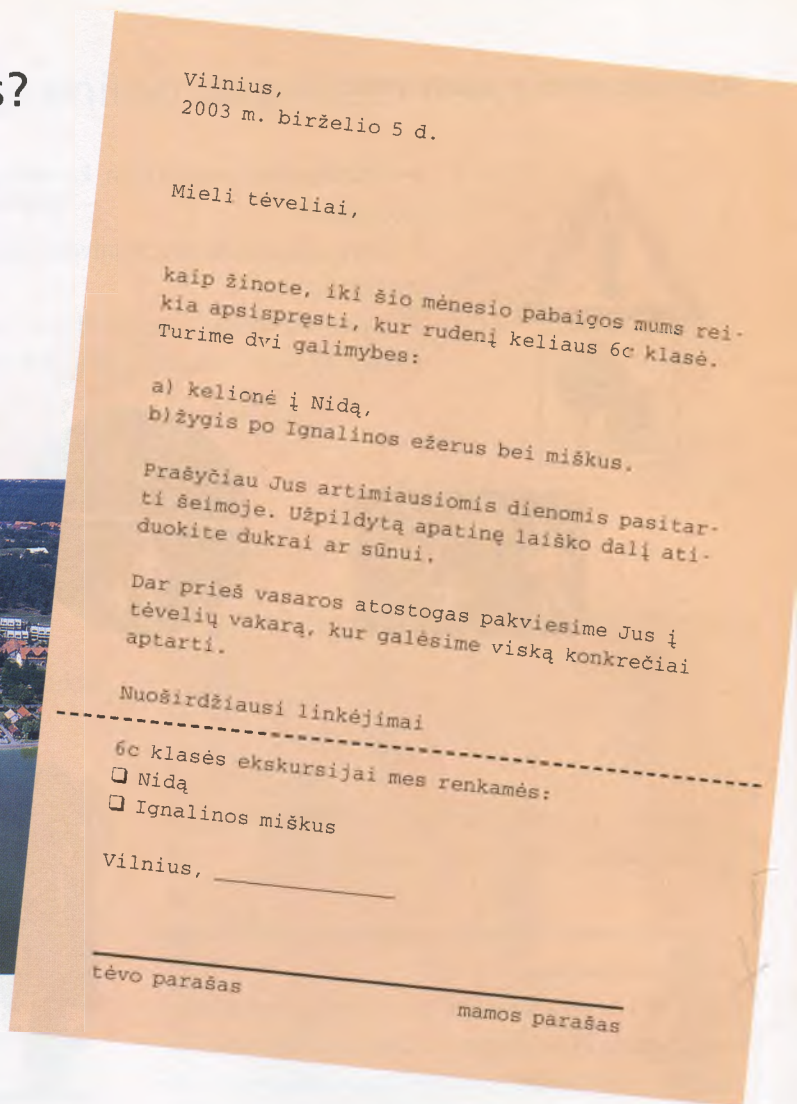
2. Tas, kas šmeižė asmenį, neva šis padarė sunkų ar labai sunkų nusikaltimą, arba per visuomenės informavimo priemonę ar spaudinyje, baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų.“

- ▶ Pamėginkite nusakyti savais žodžiais, apie ką kalbama abiejuose straipsniuose. Kam, jūsų numone, reikalingos tokios įstatymo nuostatos?
- ▶ Padiskutuokite apie tai, koks svarbiausias kelių eismo taisyklių ir baudžiamojo kodekso įstatymų skirtumas (plg. 3 sk., 34–35 p.).
- ▶ Kokių taisyklių laikysis ugniagesiai?
- ▶ Prisiminkite taisyklių ir įstatymų, kurie pasikeitė.

Tėtis – mama – vaikas?

Vilniaus Salomėjos Nėries gimnazijos 6c klasė rengia pirmąją klasės ekskursiją. Po karštų diskusijų, kur keliauti, klasės auklėtoja išdalija laišką tėvams:

Ji neturi tėčio

Po kelių dienų Kristina ir Lina prieš pamoką kalbasi apie klasės ekskursiją.

Lina: Na, ką manai, kaip galiausiai bus nuspręsta?

Kristina: Neįsivaizduoju! Gali būt ir taip, ir taip.

Lina: O už ką jūs balsavote? Parodyk lapelį.

Kristina: Štai, už Nidą!

Lina: Bet tavo lapelis blogai užpildytas!

Kristina: Kodėl?

Lina: Tėtis nepasirašė.

Kristina: Nepasirašė. Aš išvis neturiu tėčio. Na, tikro tėčio, supranti? Tai kaip jis galėjo pasirašyti?

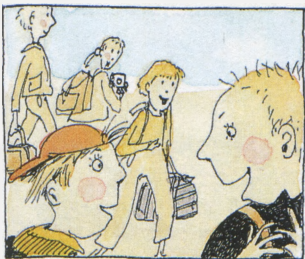
Lina: Ką, neturi tėčio? Taip nebūna. Tėvą turi kiekvienas.

Kristina: Tai aišku. Bet mano tėtis pas mus nebegyvena, aš gyvenu tik su mama. Tėtis išsikraustė, kai man buvo ketveri.

Lina: Vargšėlė! Tai tu neturi tikros šeimos! Kaip man tavęs gaila.

► Įsivaizduokite, kad esate Lina ir Kristina. Paaiškinkite, kaip Lina supranta „tikrą“ šeimą ir kaip jaučiasi Kristina.

► Po pamokų Kristina pareina namo. Supykusi pareiškia mamai, kad jų balsas už kelionę į Nidą nebus priskaičiuotas. Be to, jos esančios netikra šeima. Kaip galėtų baigtis Kristinos pokalbis su mama?

Jie neturi laiko

Po trijų mėnesių į kelionę: dauguma apsisprendė už ekskursiją į Nidą.

Anksti rytą visi šeštokai renkasi prie mokyklos, kur jau laukia autobusas. Prieš išvažiuojant klasės auklėtoja suskaičiuoja vaikus ir pamato, kad vieno trūksta. Kristina iškart žino ko.

– Tamsta mokytoja, Lina dar neatėjo!
– Ką gi, jeigu tuojau nepasirodys, važiuosime be jos. Ilgiau nebegalime laukti, – sako auklėtoja.
– Na, žinot, negi imsit dabar ir išvažiuosit, kai dar ne visi susirinko, – neišlaikysit įsikiša Kristinos mama, atlydėjusi dukrą iki mokyklos.

Kaip tik tą akimirką šnupuodama, tempdama sunkų kelioninį krepšį, ties gatvės posūkiu išnyra Lina.
– O, štai pagaliau ir ji, – sako auklėtoja, – dabar galim judėti.

Įsitaisiusi autobuse, Kristina klausia Liną:

– Jetau, kur taip ilgai užtrukai? Vos neišvažiuom be tavęs.

– Ai, žinai, – atsidūsta Lina, – krepšys buvo toks sunkus, kad turėjau vis sustoti pailsėti.

– Tai kodėl tėvai nepalydėjo?

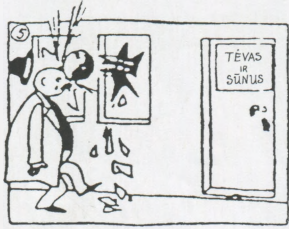
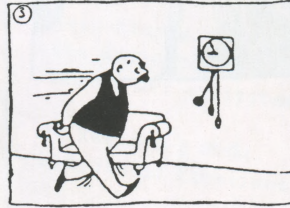
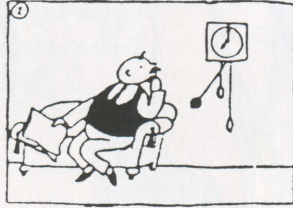
– Tėvai neturi laiko, jiems į darbą, vyresnysis brolis irgi išvažiuo su klase, o senelis serga.

► Pasidalykit mintimis apie tai, kas yra „tikra“ šeima.

► Dar kartą žvilgterėkite į auklėtojos laišką tėvams. Kokių klaidų padarė auklėtoja jį rašydama? Sukurkite geresnį laišką.

Gyvenimas šeimoje

► Parašyk arba papasakok istoriją pagal šiuos paveikslėlius.

Šeima – ko iš jos tikiusi

Man smagiausia, kai visi kartu susėdam valgyt vakarienės, o paskui dar ką nors pažaidžiame arba pasiplepame.

Tomas T., 10 metų

Po ilgos darbo dienos man reikia ramybės. Džiaugiuosi, kai vaikai sugula miegoti. Bet savaitgalį labai smagu ką nors nuveikti su visa šeima.

Rolandas V., 40 metų

Na, aš tikiusi, kad ir vaikai kartais padėtų ruošti namuose, o ne amžinai niurzgėtų. Ir kad vyras taip pat daugiau prisidėtų.

Paulina H., 38 metai

Jeigu kartais nelabai sekasi, man reikia, kad galėčiau kam nors pasipasakoti. Tada būtinai reikia žmogaus, kuris išklausytų.

Kristina B., 11 metų

Norėčiau, kad kai grįžtu iš mokyklos namo, niekas man nebambėtų – dėl namų darbų ir panašiai. Man reikia erdvės, kad galėčiau atsipalaiduoti.

Auksė S., 13 metų

► Kurioms citatoms tiktų šios sąvokos: džiaugsmas – bendri įspūdžiai – ramybė – parama – santalka – nepriklausomybė – saugumas – pagalba – pagoda – artumas?

► Papasakokite vienas kitam, ko tikėtės iš savo šeimos.

Šeima – jeigu galėčiau pasirinkti

► Prakalbinkite žmones nuotraukose. Pasirinkite vieną ar dvi nuotraukas, perpieškite žmones į sąsiuvinį ir parašykite – panašiai, kaip komiksuose – žodžius, kuriuos įsivaizduotumėte sakomus šeimos narių.

Nebeaišku

Nebeaišku, kas sukuria šeimą, kai susituokia, o kas gyvena kartu ir nesituokia, kas susituokia ir negyvena kartu, kas susilaukia vaiko ir augina jį šeimoje, o kas – be šeimos, kas jo susilaukia su tuo, su kuriuo gyvena, o kas su tuo, kurį myli, bet kuris gyvena su kitais, kuri moteris gimdo prieš karjerą ar po jos, ar tiesiog ją darydama.

Ulrichas Beckas, sociologas*

► Ar gali patvirtinti tai, ką Ulrichas Beckas sako apie šeimą ir jos ateitį?

► Įsivaizduok, kad, prieš ateinant į pasaulį, tavęs paklaustų, kurioje iš nufotografuotų šeimų norėtum augti. Paaiškink savo pasirinkimą.

O gal nenorėtum augti jokioje kitoje šeimoje, o tik toje, kurioje augi? Kodėl?

► Iš šios dienos persikelk į ateitį po dvidešimties metų. Kaip įsivaizduoji, kokioje bendrijoje tada gyvensi?

Dar kartą iš naujo

Norėčiau būti kaip Pepė Ilgakojinė

Astrida Lindgren* išgalvojo Pepę Ilgakojinę. Jos vaizduotėje Pepė tokia gyva ir stipri, kad gali net arklį pakelti.

- ▶ Kokioje šeimoje gyvena Pepė Ilgakojinė?
- ▶ Kaip jai pavyksta vienai taip puikiai susitvarkyti? Apie Pepę gali sužinoti iš knygos arba filmų. O gal jūsų klasėje yra koks aistringas Pepės Ilgakojinės gerbėjas, galintis viską apie ją papasakoti?

Bet kartais trokštu, kad mama priklausytų tik man

Kai šeima išsiskiria, nes tėtis ir mama nebesupranta vienas kito, vaikams nebūna lengva – gal net sunkiau negu suaugusiems. Taip pat nelengva ir tada, kai ima megzti naujos pažintys.

Šiandien skyrybos neretas dalykas. Ir Vokietijos, ir Lietuvos didžiuosiuose miestuose išsiskiria daugiau kaip trečdalis šeimų. O kiek išsiskiria nesusituokusių porų, auginančių vaikus, niekas tiksliai nežino.

Toks „išsiskyres vaikas“ yra ir Laura.

Laiptinėje Laura su mama būtinai susitinka poną Ponclį.

- ▶ Ar norėtum gyventi kaip Pepė Ilgakojinė?

– Ak, mielos ponios, – sako ponas Ponclis. – Kas girdėti? Kas regėti? Ar panelė dukrelė jau paruošė pamokas?

Ir kaip ištvirti tokias sapaliones?

Bet to dar negana. To dar maža.

Mama sustoja. Ponas Ponclis žiūri į ją.

– Tai kaip, – klausia. – Gal šiandien vakare?

– Aš ir taip norėjau... – lemena mama. – Aš ir taip norėjau... ateiti... pasišnekėti.

– Tai gerai, – sako ponas Ponclis. – Devintą?

– Na... šiek tiek... – sako mama, – šiek tiek vėliau. Laura mato, kad mama pažiūri į ją. Jaučia jos žvilgs-

nį. Ir dėl to, kad mama į ją taip žvilgčioja, taip paslapčia, ypač vogčiomis, kaip tik dėl to ponas Ponclis Laurai toks bjaurus.

Ponas Ponclis truputį panašus į aną vyriškį, šiandien per pietus sutiktą turgaus aikštėje. Pašaipios akys.

Kartais jos būna net labai piktos. Laura žino. Su tokiu ji niekad neprasidėtų.

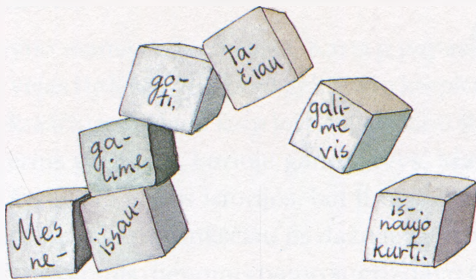
Kai ponas Ponclis prasižioja, matyti maži, reti dantukai. Atrodo, lyg kas antras dygęs būtų. Vos tik ponas Ponclis išsišiepia, tuoj ir išlenda tie dantys. Vos tik pamato ponas Ponclis mamą, tuoj ir išsišiepia. Ir tie dantys išlenda.

– Na, gerai, – sako ponas Ponclis. – Viskas aišku, ponios. Gero jums vakaro.

Kartais ponas Ponclis ir mama užsimiršta, ne taip kaip šiandien. Kartais ponas Ponclis ir mama pasako vienas kitam „tu“. Laura žino. Ir tai ją velniškai siutina.

Ji čiumpa mamą už rankos.

– Einam, – sako ir smarkiai trūkteli, mama net pašoka, kad nenuvirstų. – Einam, – pakartoja Laura.

► Gal Pepė bet kuriomis aplinkybėmis moka rasti geriausią išeitį? Įsivaizduokite Pepę Lauros vietoje, – kaip tada būtų?

► „Viskas teka, viskas keičiasi!“ – sakė filosofas* Herakleitas*. Ar šis posakis tinka ir šeimai?

– Juk tu būsi, tiesa? – dar spėja paklausti mama. Op, ir išsprūdo. Tas žodis, kurio Laura negali pakęsti. Tu.

Kaip jis ją erzina. Tegu mama kam tiktai nori sako „tu“, bet ne ponui Poncliui. O jinai lyg tyčia. Viską daro atvirksčiai.

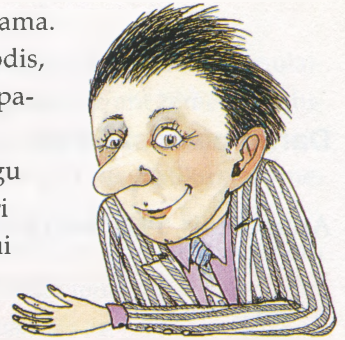
– Einam, – nerimsta Laura. Įmanytų – ranką mamai nutrauktų. – Einam pagaliau.

Norėtų paimti mamą, pasisodinti ant kelių ir vėl sušiaušti jai plaukus kaip Liūtui Karaliui. Nes mama yra jos, o ji yra mamos. Iš tiesų be galo paprasta.

► Laura nemėgsta pono Ponclio – kodėl?

► Perrašykite istoriją iš naujo, bet šįsyk mamos arba pono Ponclio akimis.

► Dviese sugalvokite istorijos tęsinį.

Rūpintis vienas kitu

Darbo pasidalijimas

Antradienis, 1998 metų vasario 17 diena – Luko šeimos narių dienotvarkė

Lukas	Luko mama	Luko tėtis
6.00 keliasi, paruošia visiems pusryčius	6.30 keliasi, pusryčiauja	6.30 keliasi, pusryčiauja,
7.30 pamokų pradžia	7.00 plauna indus, tvarko stalą	išeina į spaustuve, kur dirba rinkėju
13.00 pamokų pabaiga	8.00 pradeda pusės dienos darbą pardavėja	7.30 darbo pradžia
13.30 pietūs	13.00 pašildo pietus, valgo	10.00 trumpa pertraukėlė
14.30 ruošia namų darbus (I dalis)	14.00 nukrausto stalą, plauna indus	12.00 pietų pertrauka
15.00 jaunimo klubas	15.00 eina apsipirkti	12.45 popietinis darbas
16.30 futbolo treniruotė	16.00 kavos pertraukėlė, įvairūs reikalai mieste	16.00 darbo pabaiga
18.00 vakarienė namuose, padeda šluostyti indus	18.00 vakarienė namuose	16.30 valo ir tvarko vonią, skalbia
18.30 tvarkosi kambarį, ruošia namų darbus (II dalis)	18.30 šluosto indus, šį bei tą taiso namuose, meistrauja dirbtuvėlėje rūsyje	17.30 ruošia vakarienę, vakarienė
19.15 žiūri televizorių	20.00 vakaras su draugais arba skato klubas	18.30 nukrausto stalą, plauna indus, verda rytojaus pietus
21.00 gulasi, dar truputį paskaito	22.30 žiūri televizorių	20.30 žiūri televizorių
21.30 miega	23.00 miega	22.30 miega

- ▶ Čia kažkas ne taip, – o gal viskas gerai?!
- ▶ Ar visose šeimose darbus dalijasi visi šeimos nariai ir visi turi nuolatinius darbus? Kad tai išsiaiškintumėte, susirašykite visų savo šeimos narių vienos dienos darbus ir veiklą. Palyginkite. Kas atrodo gerai, o ką, jūsų manymu, reikėtų pakeisti? Remdamiesi gautais rezultatais, pamėginkite teisingai padalyti darbus.

Kai aš užaugsiu...

Broliai Jakobas ir Vilhelmas Grimai domėjosi žmonių sekamomis pasakomis. Daug jų surinko ir užrašė, taip pat ir šią pasaką apie seną senelį ir anūkėlį.

Senas senelis ir anūkėlis

Buvo kartą senas senutėlis, akys jam buvo apžlibusios, ausys apkurtusios, keliai drebėjo. Sėdėdamas prie stalo, sunkiai šaukštą benulaukė, aplaistydavo staltiesę, o ir iš burnos kartais koks lašas nutikšdavo. Įgriso sūnui ir jo pačiai į tai žiūrėti, ir galų gale neapsikentę nukišo jie senelį į užkrosnį, ten jam paduodavo valgyti moliniame dubenėlyje, o ir to valgio būdavo tik paknėbčioti. Sėdi jis ten, būdavo, pusalkanis ir liūdnas ir pilnomis ašarų akimis žiūri į stalą.

Be darbo

Šachmatai

Martyno mama nešiojo paštą. Kartą ji papasakojo, kaip vėjas išplėšė iš didžiojo geltonojo krepšio šūsnį laikraščių ir laiškų ir kaip jai teko rankioti šlapius popierius po pievą, kurioje ganėsi avys. Martyno tėtis šyptelėjo iš šios istorijos, bet ji neišsklaidė jo slogios nuotaikos. Anksčiau jis dažnai išvažiuodavo. Paprastomis dienomis namo sugrįždavo tik vakarienei arba dar vėliau. Kartais net ir savaitgalį turėdavo eiti į darbą. Tėtis ir darbas – šie du žodžiai atrodė neatskiriami. Jeigu kas paklausdavo, kur tėtis, atsakymas buvo aiškus: „Darbe, žinoma, kurgi kitur“. Ir Martyno mama, ir tėtis dirbo.

Jau kuris laikas Martyno tėtis visada namie. Valandų valandas sėdi pasislėpęs už laikraščio lyg už kokios uždangos. Parėjęs iš mokyklos, kartais

O kartą atsitiko, kad jo drebančios rankos nenulaukė dubenėlio, tas pumpt nukrito ant žemės ir sudužo. Marti ėmė jį barti, bet jis nieko nesakė, tik tylėjo ir dūsavo. Tada ji nupirko už kelis skatikus jam medinį dubenėlį – tegu dabar iš jo valgo.

Kartą sėdi jie taip susėdę, o mažas ketverių metų anūkėlis dėlioja asloje kelias lenteles.

– Ką tu čia darai? – klausia tėvas.

– Darau lovelį, – atsakė vaikas, – kai aš užaugsiu, tėvas su motina turės iš ko valgyti.

Pažiūrėjo, pažiūrėjo vyras su pačia viens į kitą ir pravirko. Tuoju pat atvedė senutėlį prie stalo ir nuo to laiko leido jam valgyti kartu su visais, nieko nebesakė, jeigu kada iš jo drebančių rankų koks lašas ant stalo nukrisdavo.

▶ Kodėl pravirko vyras ir žmona?

Ką tai reiškia – rūpintis vieniems kitais?

▶ Kokius rūpesčius primena ši pasaka? Pasidalykite apie juos mintimis (plg. 4 sk.).

▶ Kokių dar žinote pasakų? Pasekite draugams.

Martynas randa tėtį prie televizoriaus bežiūrintį „Laimės ratą“, o kartais vėl prigulusį valandžiukei kitai. Popiet jis sėdasi prie rašomojo stalo.

– Netrukdyk jo, – sako tada mama, – jis dabar rašo laišką dėl darbo.

Martynas – geras šachmatininkas. Tėtis vis dažniau susėda su juo prie lentos (slapta net nusipirko šachmatų vadovėlį).

– Leisiu jam laimėti, – pamerkė kartą Martynas mamai akį ir...

▶ Suvaidinkite istorijos tęsinį.

▶ Drauge aptarkite problemas, kurias sukelia nedarbas.

Tark savo žodį

Stiprūs vaikai

Stipri mergaitė moka ne tik gražiai pažvelgti,
Jos ryžtą ir vaizduotę kiekvienas pastebės,
Stipri mergaitė žino, kaip dera pasielgti,
Supranta, ką ji gali ir ko nesugebės.

Stiprių berniukų jėgą ne raumenys parodo,
Jie siekia savo tikslo su šypsena veide.
Stiprus berniukas jaučia ir turi savo protą,
Ir tai, kaip jam atrodo, pasako visada.

Stiprių vaikų vienybė tvirtesnė negu uolos,
Išbandymai sunkiausi draugystei nekliudys,
Jie niekam nesilenkia, prieš nieką neparpuola,
Ir niekas jų ant kelių jėga neparkludys.

Stipriems vaikams pakanka jėgų save apginti,
Laisvai jie ir garbingai tau žvelgia į akis.
Stiprių vaikų apgauti neverta nė mėginti,
Jie tikisi ir laukia, kad tiesą jiems sakys.

Stipri mergaitė stovi tvirtai ant savo kojų,
Pati patirti viską ji trokšta visuomet.
Stipri mergaitė sako garbingai, ką galvoja.
Stipri mergaitė gali laimėti ir pralaimėti.

Stiprus berniukas nori pats viską išmėginti,
Stiprus berniukas gali ir antras kartais likt.
Stipriam jėgų pakanka klaidų neišsiginti
Ir ne visų svarbiausia visur visiems patikt.

Vertė Antanas A. Jonynas

Ginčas

Inos mamai šiandien nekokia diena. Ji norėtų, kad Ina paruoštų namų darbus tuojau pat, o ne vakare. Dėl to abi dvi ir susibara.

Mama: Ina, trečią valandą susitarei susitikti su Kotryna, taigi dar turi valandą, gali paruošti kokią pamoką. Prašau sėst ir padirbėti.

Ina: Bet aš dabar nenoriu. Vakare paruošiu.

Mama: Juk pati žinai, kad vakare nebėr kada. Pirmiausia reikia laiku atsigulti, kad nesnaustum paskui per pamokas, o be to, šiandien tėtis anksčiau griš namo.

Ina: Stiprios mergaitės pačios žino, ko vertos. Niekas jų neparkludys. Girdėjai, kaip toj kasetėj dainuoja Rolfas Cukovskis?

Mama: Ar toj, kurią parsinešei iš Marijos, tos jauni-

mo vadovės? Jau metai, kaip turiu klausytis šito dūzgimo, nuo to laiko, kai grįžai iš palapinių stovyklos. Jei ir toliau šitaip elgsies, man atrodo, per kitas atostogas nebevažiuosi.

Ina: Aš pati žinau, ką darysiu ir ko nedarysiu.

Mama: Labai gražu. Tarsi vienuolikos metų jau gali viską pati viena nuspręsti. Ir iš viso, kaip čia dabar apsirengi? Vėl tie sudriskę džinsai, apsivilktum kokį sijonėlį.

Ina: O čia tai jau tikrai mano reikalas.

Mama: Pamatysi, kuo viskas baigsis. Jei ir toliau taip, tai ir mokyklos nebaigsi, ir sėdėsi be darbo kaip teta Gražina ar dėdė Jurgis.

Ina: Baisiai čia, daug kas be darbo sėdi. Dar geriau, galėsiu visą dieną klausytis muzikos, kokios tik norėsiu.

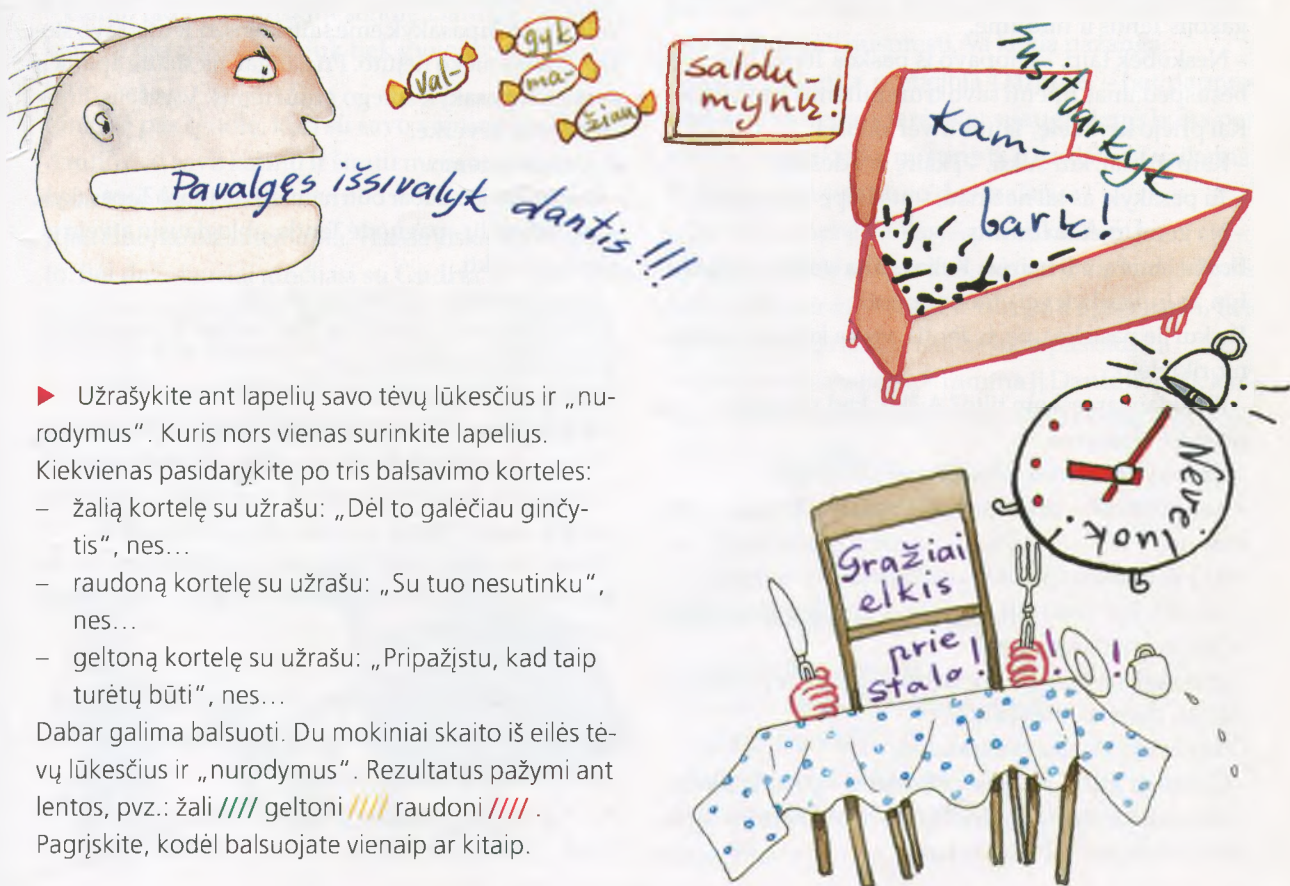
Mama: Taip ir žinok: viską pasakysiu tėčiui, – o tada apie stovyklą gali ir nesvajoti.

► Palyginkite, ką sakė Ina ir ką mama. Kurie žodžiai susiję su ginčo tema, t. y. namų darbų ruoša? O kuriais norima tik pagąsdinti arba parodyti galią?

► Mama reikalauja iš Inos dviejų dalykų. Ar abu reikalavimai pagrįsti?

► Į ką turi atkreipti dėmesį Ina ir mama, jeigu nori susitarti? Dviese sukurkite vykusį mamos ir dukros ginčą (plg. 7 sk., 74–75 p.).

Mokykitės tarti savo žodį

► Užrašykite ant lapelių savo tėvų lūkesčius ir „nurodymus“. Kuris nors vienas surinkite lapelius.

Kiekvienas pasidarykite po tris balsavimo korteles:

- žalią kortelę su užrašu: „Dėl to galėčiau ginčytis“, nes...
- raudoną kortelę su užrašu: „Su tuo nesutinku“, nes...
- geltoną kortelę su užrašu: „Pripažįstu, kad taip turėtų būti“, nes...

Dabar galima balsuoti. Du mokiniai skaito iš eilės tėvų lūkesčius ir „nurodymus“. Rezultatus pažymi ant lentos, pvz.: žali //// geltoni //// raudoni ////.

Pagrįskite, kodėl balsuojate vienaip ar kitaip.

Tu pasakyk

Pasaka apie dinosaurą Tupasakyk

Gyveno kartą dinosauras, kurį visi vadino Tupasakyk. Mat jeigu kas nors jį paklausdavo, ar nenorėtų užvalgyti arba drauge pažaisiti, jis visuomet atsiliesdavo:

– Nežinau, tu pasakyk!

Vieną dieną Tupasakyk leidosi į kelionę. Jo stambuolis draugas, didžiulis tenontozauras Tentis pasiūlė:

– Aš ketinu pakeliauti, ar nenorėtum ir tu?

– Nežinau, tu pasakyk, – atsakė Tupasakyk.

– Na, tada eime, – nusprendė Tentis, – nes vienam man tikrai bus nuobodu.

Ir jiedu iškeliavo.

– Kurį renkiesi kelią – trumpąjį ar ilgąjį? – paklausė Tentis, kai jie išėjo iš namų, ir išgirdo atsakymą:

– Nežinau, tu pasakyk.

– Man labiau patinka ilgasis, yra kur įsibėgėti, – tarė ilgakojis Tentis ir nudūmė.

– Neskubėk taip, – šnopavo iš paskos Tupasakyk, vos besuspėdamas tipenti savo trumputėmis kojytėmis.

Kai priėjo kryžkelę, Tentis ir vėl klausia:

– Kaip manai, kur sukti, – į kairę ar į dešinę?

– Tu pasakyk, aš tai nežinau, – atsiliepė Tupasakyk.

– Na gerai, metam burtus.

Burtai lėmė sukti kairėn. Kelias gana stačiai kilo aukštytyn, ir Tupasakyk vėl ėmė šnopuoti.

Paskui jie pasiekė upę, ir Tentis, viena koja jau vandeny, riktelėjo:

– Plaukiam ar ieškom tilto? Aišku, kad plaukiam, – nė nelaukė atsakymo.

Tupasakyk baikščiai mindžikavo ant kranto.

– Kas atsitiko? – prunkšdamas pamojo Tentis iš upės vidurio.

– Aš juk nemoku plaukti, – šuktelėjo Tupasakyk.

– Tai eikš, lipk man ant nugaros, – geraširdiškai pasiūlė Tentis grįždamas atgal.

Tupasakyk užsiropštė ant tvirtų jo pečių, ir jie abu laimingai pasiekė kitą krantą.

O kelias ėjo vis siauryn ir statyn.

– Galime ir grįžti, jeigu tau per statų, – pasiūlė Tentis.

– Tu pasakyk, tu čia geriau žinai, – ir vėl kartojo Tupasakyk, nors jautėsi visai nekaip.

– Ai, ką čia, kaip nors įveiksime tą kalną.

– O jeigu nusirisim? – suabejojo Tupasakyk.

– Bijai?

– Na taip, truputį.

– O ko gi?

– Kad ir nežinau, – tyliai sumurmėjo Tupasakyk.

– Va, žiūrėk, rodyklė, – sušuko Tentis pabėgėjęs į priekį. „Per septynis kalnus“ buvo užrašyta į vieną pusę ir „Per tris slėnius“ – į kitą.

– Kaip manai, ar geriau per kalnus, ar per slėnius? – paklausė Tentis.

„Nežinau“, – buvo besakęs Tupasakyk, bet iš tiesų jis, žinoma, norėjo per slėnius. Mat nusivarė nuo kojų.

– Na, jeigu tau tas pats, – išpoškino Tentis, – tai aš mieliau suksiu per kalnus, ten toks vėsus ir grynas oras.

Ir nustypčiojo sau į tą pusę. Tupasakyk neliko nieko kito, kaip sekti iš paskos. Netrukus taką uždengė gilus sniegas, ir Tupasakyk ėmė šalti kojos, o Tentis savo storais padais nieko nejuto. Priešingai, tik siautė aplink ir svaidė Tupasakyk sniego gniūžtėmis. Vargšelis Tupasakyk vos neverkė.

O paskui sutemo.

– Kaip norėčiau dabar būti namie, – atsiduso Tupasakyk.

– Jau nebetoli, – paguodė Tentis, – blogiausiai atveju eisime per naktį.

– Ne, aš neisiu! – užriko Tupasakyk.

Tentis išsigandęs apsidairė. Dar niekad nebuvo girdėjęs, kad Tupasakyk rėkautų.

– Kas gi tau? – paklausė.

– Aš miego noriu, – vėl tylutėliai pasiskundė Tupasakyk.

– Tai gal pasiieškom kokio urvo? – pasiūlė Tentis.

– Oi, žiūrėk, čia labai geras! – Šįkart Tupasakyk pirmas puolė į urvą, o Tentis vos suskubo jam iš paskos.

Šiltam, tamsiam urve Tupasakyk susirangė prie didžiulio, minkšto Tenčio šono ir po trijų minučių jau saldžiai miegojo.

► Papasakokite, kam teko susidurti su panašiais j Tupasakyk. O gal ir patys kada nors elgėtės kaip Tupasakyk. Papasakokite, kada.

► Ką galite patarti panašiams j Tupasakyk (plg. 12 sk., 158–159 p.)?

Istorija apie asilą

Prieš 500 metų prancūzų filosofas Buridanas sukūrė tokią istoriją:

Kartą vienas asilas buvo labai išalkęs. Ir štai dešinėje pamatė didelę kupetą nuostabiai kvepiančio šieno. Jau norėjo pulti prie jos ir suėsti, bet kairėje irgi išvydo nuostabią puikiai kvepiančio šieno kupetą. Ir nelaimė, iki vienos kupetos būtų reikėję paeiti lygiai tiek pat, kiek ir iki kitos. Tad kur pasukti? Asilas

nežinojo, vis svarstė ir svarstė, ir niekaip negalėjo apsispręsti. Taip ir stypsojo tarp dviejų šieno kupetų, – kol galiausiai nudvėsė badu.

► „Na ir asilas!“ – pasakysite. O kas jam buvo per sunku?

Apie laisvę spręsti

Ką kalbėjo senolė Dantulė

– Tikrai labai nelengva, – sako Agnė, – kai reikia kada apsispręsti.

– Bet tik todėl, kad tu niekad nežinai, ko iš tikrųjų nori, – tvirtinu aš.

– O tu pats, juk tai, kas tau nemalonu, visada stengiesi atidėti kitam kartui.

– Gerai, tada paklauskim senolę Dantulę, – pasiūlau, – ji tikrai pasakys, juk tiek gyvenime visko patyrė.

Einame pas senolę, kuri su savo vieninteliu likusiu dantim, su savo katinu ir šimtu metų ant kupros visada žino ką patarti.

Jijau žino, ko mes ateiname. Visada viską žino iš anksto. Bet dažniausiai ginčijasi su Gudručiu. Tam tik ir rūpi protingas kalbas varinėti, štai ir vėl pradeda:

– Istorija apie asilą tarp šieno kupetų parodo, kokia kvailystė nesugebėti apsispręsti, – aiškina. – Aš, būdamas asilu, iš pradžių būčiau suėdęs vieną, o pasikui kitą šieno kupetą. – Ir jis išsišiepia.

– Gudrus tu asilas, – sako Dantulė. – Bet kartais tikrai sunku suprasti, ko pats labiausiai nori. O spręsti tenka įvairiausius dalykus. Anksčiau buvo geriau. Beveik viskas buvo taip sutvarkyta, kad žmogus žinojo, ką daryti, o ko nedaryti.

– Tau tik vis „anksčiau“ ir „anksčiau“, – nori įgelti Gudrutis. – Dabar žmogus laisvas ir savarankiškas, jam nereikia, kad mokytojai ar kas kitas pasakytų, ką daryti. Pats gali nuspręsti. Va kokia pažanga.

– Gal ir pažanga, – abejoja Dantulė, – bet paprasčiau nuo to nepasidarė. Net suaugusiems būna per sunku, kai reikia ką nuspręsti, o tuo labiau vaikams. O Tupasakyk juk buvo dar mažas.

– Bet aš jau nebe vaikas, – pareiškia Agnė.

– Taigi, – pritaria Gudrutis, nes mėgsta, kad jo žodis būtų paskutinis, – todėl ir turi pati apsispręsti, nes kitaip nuspręs kiti, ir nebus kam pasiskųsti.

– Gerai jau, tavo tiesa, – ramina ją Dantulė, – tik kartais niekaip neišmanai, kuris kelias būtų geresnis. Vakar, pavyzdžiui...

► Sugalvokite pokalbio tęsinį.

Kada nors turėsi apsispręsti

- kiek lankysi mokyklą,
- kokios norėsi išmolti profesijos,
- ar kursį šeimą,
- už ko tekėsi ar ką vesi...

► Pratęsk šį sąrašą. Iš ko norėtum sulaukti patarimo?

Sprendimai pažvelgus atidžiau

- Kas geriau:
- obuolys ar kiaušinis?
 - ledai ar bilietas į kiną?
 - šuo ar dviratis?
 - 9 iš matematikos ar draugės bučiny?
 - senelė paguodai ar senelis pasierzinimui?
 - laisva pamoka ar kūno kultūros pamoka?
 - draugas ar draugė?
 - kelionė į Prahą ar dviračių žygis į Ignaliną?
 - ar

- Pasiginčykit
- Ar manai, kad galima sužinoti, kas geriau, – obuolys ar kiaušinis, – apklausus 100 ar 1000 žmonių?

- Dvi nuomonės
- Persibraižyk lentelę į sąsiuvinį. Vienoje skiltyje pasižymėk savo sprendimus, kitoje – kaip, tavo manymu, nuspręstų tavo suolo draugė ar draugas.

Sprendimai	Aš	Tu
ar obuolys kiaušinis		
ar ledai kinas		
ar šuo dviratis		
...		

Skirtingi sprendimai

Kaip apsispręsti perkant

Mano mama po darbo dar užbėga į prekybos centrą ir greit prisiperka visko, kas pakliūva. O aš šiek tiek susimąstau ir apie aplinką. Todėl man visai nepatinka, kad ji negali skirti laiko kai kuriems dalykams, kurie yra svarbesni už darbą.

- Po žaidimo aptarkite, kokios prekės atsidūrė jūsų vežimėlyje. Pasvarstykite, kaip ir kodėl jas pasirinkote:
- atsižvelgiau į aplinkosaugą,
 - atsižvelgiau į kainą,
 -
- Pratęskite šį sąrašą.

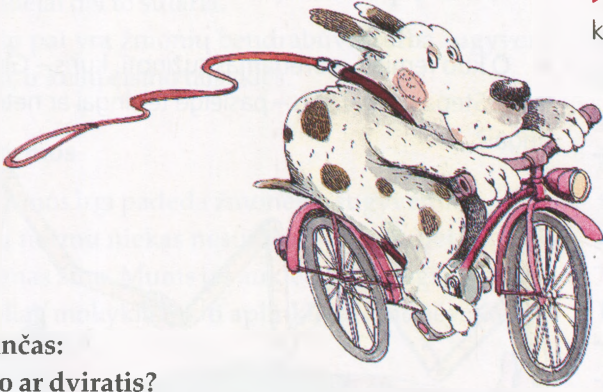

- Suvaidinkite, kaip apsiperkama prekybos centre. Viena mergaitė tegu vaidina mamą, kita tegu bus dukterė. Dar gali būti, pavyzdžiui, senutė, irgi atėjusi apsipirkti, arba pardavėjas, su kuriuo galima pasitarti, arba kaimynas.

Per pertrauką

Mantas erzina mergaites. Emilija stengiasi susitikti Mykolą iš septintos klasės. Martynui reikia...

► Kaip atsitinka, kad vaikai per pertrauką imasi tokių skirtingų dalykų?

Ginčas: šuo ar dviratis?

Kaip reikiant susikibome, nes Agnė mano, kad šuo visada geriau negu dviratis.

– Nesąmonė, aišku, kad dviratis geriau! – nesutinku.
– Gerai, – sako Agnė, – jeigu netiki, galime paklausti ekspertą.

Taigi einame pas Dantulę ir šįkart išsyk klausiamo sumanųjį Gudrutį:

– Kas geriau, šuo ar dviratis?

– O ką gausiu už tai, kad pasakysiu? – teiraujasi Gudrutis.

– Šunį, – sako Agnė.

– Dviratį, – sakau aš.

– O aš ką gausiu? – įsiterpia Dantulė.

– Tu gausi šunį ant dviračio, – juokiasi Gudrutis.

– Gerai, užteks kvailioti, kas gi iš tiesų geriau? – nerimstu.

– Kaip pažiūrėsi! – sako Gudrutis.

– O kaip?

– Na, pavyzdžiui, ką dabar norėtum veikti. Jeigu nori kuo greičiau atsidurti sporto aikštelėje, tai, žinoma, geriau dviratis. Bet jeigu norėtum padūkti, tai geriau išeiti pasivaikščiot su šunim.

– Bet man patinka šunys, – neatlyžta Agnė.

– O aš bijau, kad jie kandžiojasi, – nelabai garsiai sakau aš.

– Taigi, – Gudrutis patenkintas, – čia kaip pažiūrėsi.

– Bet šuo – gyvas padaras, jį gali paglostyt, – įtikinėja Agnė.

– Aišku, bet su dviračiu esi daug šaunesnis, – nenušileidžiu aš.

– Visa tai vieni niekai, – sako Dantulė, – kiekvienas širdies gilumoje žino, kas jam geriau. Tik jūs, filosofai, šito vis tiek nesuprasit. – (Čia ji taiko Gudručiui, kuris nuolat dedasi filosofu.) – Jau pats klausimas niekam tikęs. Ir be to: šiandien geriau dviratis, rytoj – šuo. Juk ir taip gali būti, ar ne?

– Matai, – sakau aš.

– Matai, – sako Agnė.

► Tai kas gi teisus?

Kriterijai

Kuo aš remiuosi sprenddamas?

Kai nori sužinoti

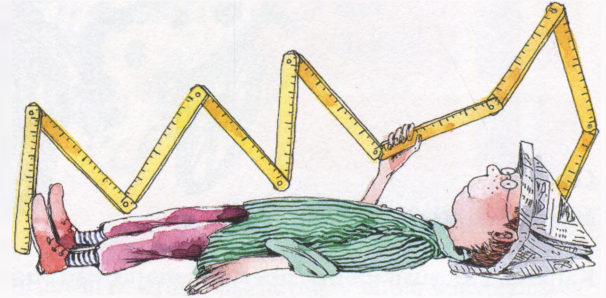
Tarkime, vienuolikmetis Stepas pasakoja:

– Mane baisiai sunervino štai kas: neseniai paskolinau Gintui savo kepurę, o kitą dieną klausiu: „Gal atiduosi?“ O tas ir sako: „Ne, jau kažkam kitam padovanojau“. Tai kad skėliau jam, net akiniai nukrito ir sudužo.

- Kai nori sužinoti, kokio dydžio tavo kambarys, pasiimi matuoklę arba metrą.
- Kai nori sužinoti, kiek bus 1/8 litro pieno, kurį įmaišysi į pyrago tešlą, pasiimi litrinį matuoklį.

– Kai nori sužinoti, kiek nuvažiavai dviračiu, pasižiūri į spidometrą.

► O kuo remiesi, norėdamas sužinoti, kuris – Gintas ar Stepas, o gal abu – pasielgė teisingai ar neteisingai?

Įvairūs kriterijai

– *Esama skirtingų kriterijų, – teigia Gudrutis, tasai gudragalvis, kuris sakosi esąs filosofas. Štai jie:*

– Mano vidinis balsas ir sąžinė

Mano sąžinė – tai neklystantis vidinis balsas, kuris pasako, kas yra blogai ir ko geriau nedaryti. Juk galiausiai aš noriu ramiai žiūrėti pats sau į akis.

– Protas ir patirtis

Kai turiu dėl ko nors apsispręsti, klausiu savęs, kas būtų protingiausia. Galų gale juk ir pats turiu patirties. Ir nesu visiškai kvailas.

– Taisyklės ir normos

Kartais užtenka pasižiūrėti, kokios yra rašytos ar

nerašytos normos, ką numato įstatymai. Ir tampa aišku, ar pasielgiau teisingai, ar ne.

- Kuris iš trijų išvardytų kriterijų tau svarbiausias?
- Užrašyk, kokie šių trijų kriterijų pranašumai ir trūkumai.
- Dėl ko greitai laiku tau reikės apsispręsti? Nutark pagal visus tris kriterijus ir palygink rezultatus.

Įstatymai, taisyklės, normos – mūsų sugyvenimo kriterijai

Įstatymai

Įstatymus žino kiekvienas. Pavyzdžiui, Švietimo įstatymas nustato, kad kiekvienas mokyklinio amžiaus vaikas turi lankyti mokyklą. Įstatymus galima pasiskaityti knygose. Išaiškinti įstatymo tekstą – teisininkų uždavinys.

Įstatymus leidžia Seimas. Kas nusižengia kuriam nors įstatymui, tam gresia bausmė.

- Kokius žinai įstatymus? (plg. 2 sk., 19 p.)
- Apie kokius įstatymus šiuo metu diskutuojama per televiziją arba laikraščiuose?

Taisyklės

Bet koks žaidimas turi taisykles – šachmatai, šaškės, kortų žaidimai, futbolas, krepšinis, rankinis ir daugelis kitų. Šios taisyklės galioja viso žaidimo metu, tai savaime suprantama. Be to, žaidimo taisykles galima keisti, tačiau tik tuo atveju, jeigu visi žaidėjai dėl to sutaria.

Taip pat yra žmonių bendrabūvio, arba sugyvenimo, ir kelių eismo taisyklės.

Normos

Normos irgi padeda žmonėms sugyventi. Šių normų niekas nesurašė į knygas. Bet jas kiekvienas žino. Mums jas auklėdami įdiegia tėvai, seneliai, mokykla ir kiti aplinkiniai žmonės. Kasdienybėje dėmesį į jas atkreipiame tik tada, kai kas nors jų nesilaiko. Pavyzdžiui, kai kuriose šeimose normalu, kad kiekvienas, įėjęs į butą, nusiauna batus.

Sugyvenimo norma yra tai, ko paprastai laikomasi, kuo vadovaujamesi, kaip paprastai daroma. Kas nesilaiko normų, susilaukia kokio nors atsako.

► Pasvarstykite dviese: kokių normų laikomasi jūsų a) namuose ir b) mokykloje? Surašykite jas į dvi skiltis. Apmąstykite kiekvieną iš užrašytų normų: ar pripažįstate jas, ar ne?

► Ar yra tokių normų, kurias reikėtų pakeisti? Pagrįskite savo nuomonę pavyzdžiais.

Pamąstymai apie kriterijus

Senolės Dantulės ir Gudručio pašnekesys

– Jau tie jūsų įstatymai ir taisyklės, – sako Dantulė, – tarytum viskas būtų taip paprasta! Tarytum visada galėtum pasiimti kokią matuoklę ir išmatuoti, kas gerai, o kas blogai, kas teisinga, o kas ne.

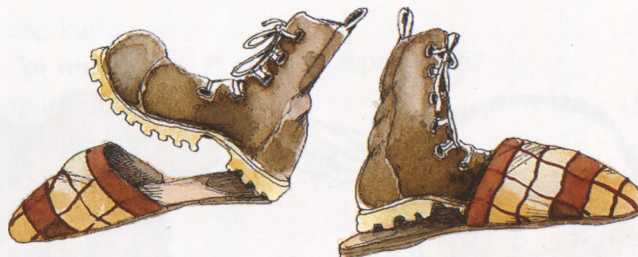
– Bet kažkaip juk reikia sužinoti, ką tinka daryti, o ko ne. Antraip kas ir būtų, – piktinasi Gudrutis.

– Mano senelis irgi taip sakydavo, ir senelio senelis, ir ano senelis, – paniekinamai numoja Dantulė. – Labai protingi buvo visi tie seneliai ir visada gerai žinojo, kas yra teisinga. Bet kaip jie elgėsi? Geriau nė neklausk, dažniausiai krėtė visokias kvailystes, ir tiek. Ne, ne, tie žmonės, kurie baisiai gerai žino, kas yra teisinga, man net laaabai įtartini.

– Tai kaipgi tada žmogui elgtis? – kandžiai klausia Gudrutis.

– Šitai dažniausiai galėčiau pasakyti tik po visko, sūneli!

– Aš tau ne sūnelis, – pyksta Gudrutis.

– Nesijaudink taip baisiai! Juk net ir tavo gudri galvelė turi pripažinti, kad kartais žmogus visai susipainioja. Tai, kas teisinga, staiga pasidaro blogai, o kas neteisinga, – gerai. Arba netgi taip: viskas blogai arba, na, sakykime, tik šiaip taip pakenčiama. Štai kaip atsitinka. O po laiko tai jau kiekvienas gudrus, kiekvienas pasakys, kaip reikėjo daryti. Bet tą akimirką, kai turi spręsti, kai turi veikti, nėra nė vieno arba visi tik gūžčioja pečiais. Mat kaip būna!

– Apie tai dar reikės rimtai pagalvoti, – susimąsto Gudrutis.

– Tik žiūrėk, kad galvelė neplyštų, – kikena senolė Dantulė.

► Ką turi galvoje senolė Dantulė sakydama, kad tai, kas teisinga, gali būti blogai, o kas neteisinga, – gerai? Pateik pavyzdžių.

Širdimi ir galva

Gudragalvis Gudrutis ir senolė Dantulė

Dalybos

Senolė Dantulė sako:

- Tu viską sprendi savo gudria galva!
- O tu nežinia kur lindinčiais jausmais ir nežinia iš kur ateinančia nuojauta, – atsikerta Gudrutis.
- Gal ji ateina iš širdies?
- Na jau nežinau!
- Daug ką tikrai geriau nuspręsti širdimi, pagal nuojautą.
- Bet kai ką tavo jausmai gali visai supainioti. Išivaizduoju, jeigu mano šaunusis kompiuteris čia, galvoje, imtų vadovautis jausmu, o ne kaip pridedam!

ra, binarine sistema*. Arba fizikos mokytojas. Juk tada meili strazdanota ir riestanosė Katrytė gautų vien dešimtukus, o storulis padauža Petriukas – vienus dvejetus. Ne, jausmų tu man čia nekišk! – Štai ką pasiūlysiu. Imkim ir pasidalykim sprendimus. Tau atiteks tie, kuriems reikia proto, o aš į savo glėbį susirinksiu kitus, kuriems reikia širdies. Sutinki?

- Gerai, bet pamatysi – dauguma bus mano.
- Gal man tikrai nelabai daug teks, pažiūrėsim. Bet jie bus patys svarbiausi, va!
- Na, pradedam!

- Klausyk, ar galiu paklausti vieno dalyko?
- Klausk, nors aš dabar dirbu, kaip matai, bet ką gi su tavim daryti.
- Ką tu manai apie pusryčius? Mano pilvas sako: taip anksti ryte aš dar nealkana!
- O galva sako kitaip: jeigu iš ryto išbėgsi nevalgiusi, tai per pietus tiek prisikimši, kad būsi dar storesnė.
- Taigi va!
- Aiškus dalykas! Kaip kompiuteryje. Šiaip ar taip, ką sako galva, tai yra protinga, pagal tai ir turėtum spręsti.
- Bet jeigu aš visai visai nenoriu?
- Žinai ką, padarysim dar vieną dėžutę, kurią pastatysim per vidurį, į ją dėsime tai, ką nusprendžiam ir galva, ir širdim. Aš savo kompiuteriui irgi buvau pateikęs vieną klausimą, kurį jis sugražino neatsakęs: ar Kotrynai geriau pasilikti gyventi su seserimi didžiajame kambaryje, ar įsirengti kambarėlį ką tik sutvarkytoje palėpėje? Tokio dalyko vien galva niekaip neišsiaiškinsi. Bet ir vien tik jausmais negali pasikliauti, juk turi žinoti, kad ten, viršuje, bus daug mažiau vietos, o kur tada susidėti visus daiktus ir panašiai.
- Iš tikrųjų, padarykim dar vieną dėžutę, kuri bus per vidurį.

► Išvardykite, dėl ko jums netrukus reikės apsispręsti, ir pagalvokite, į kurią „dėžutę“ tie sprendimai patektų.

Pastebėjimai

Atidžiau pažvelgus matyti, kad labai dažnai žmonės sprenddami kokį klausimą pateikia gausybę labai protingų argumentų ir motyvų. Tačiau galiausiai apsisprendžia pagal nuojautą.

„Tik širdimi gerai matyti.“

Antuanas de Sent-Egziuperi

► Ar gali tai patvirtinti?

Apeitpresk
ir veiki

lešmininkai

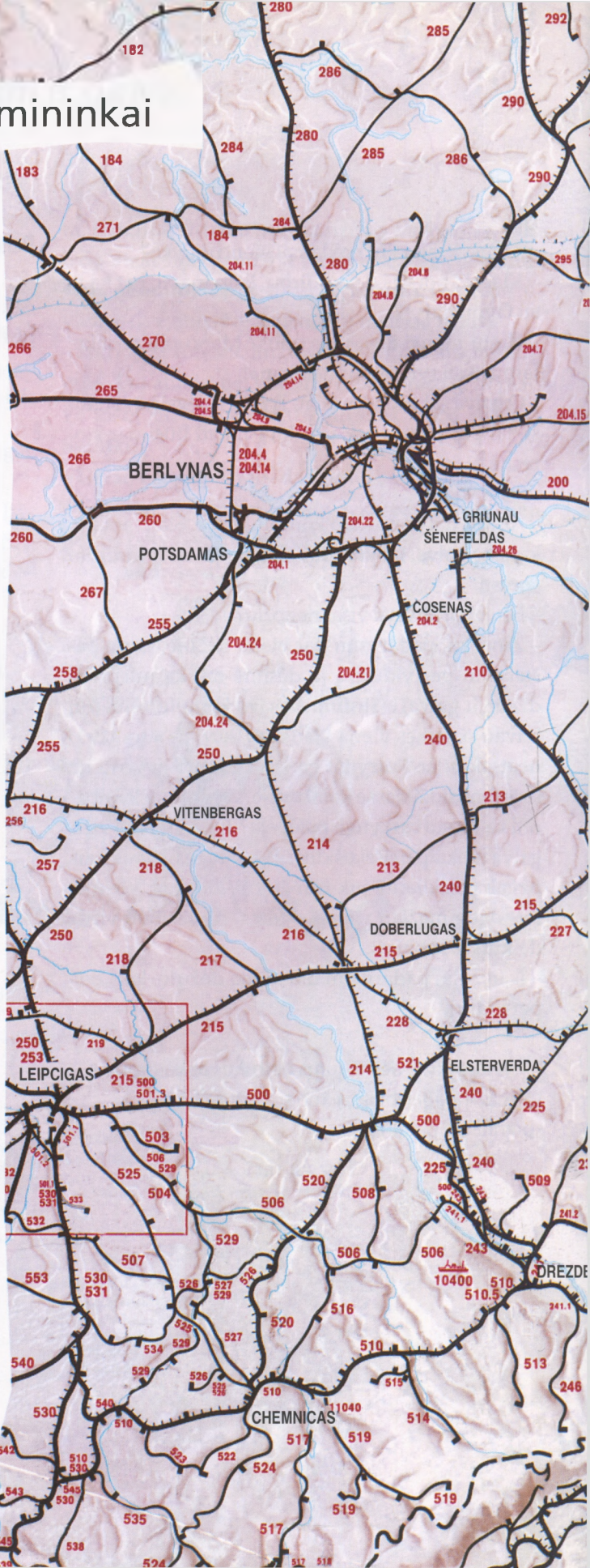
Slogūs Berlyno geležinkelio stoties budėtojo Rūpestėlio sapnai

Berlynas–Drezdenas

„Tikiuosi, jie gerai paleis Drezdeno traukinį, jis turi išvažiuoti iš Centrinės geležinkelio stoties, kitaip dar nubildės į Hamburgą! O jeigu kiti ties Griunau kryžkele suklys, tada jis nudums link Frankfurto prie Oderio ir niekad nepasieks Drezdeno. Dar gali atsitikti, kad jie blogai sureguliuos iešmus už Šėnefeldo, tada traukinys nepasuks į pietus, o leisies tiesiai į Potsdamą. Jeigu viskas bus padaryta teisingai, o Coseno iešmininkas apsižiopsojęs nenukreips traukinio į Vitenbergą, tada viskas gerai, kryptis bus teisinga. Traukinys ramiai sau važiuos iki Doberlugo. O čia ir vėl iešmas, jeigu jis blogai nukreips, traukinys pasuks į Leipcigą. Na, tai dar būtų nieko baisaus, iš ten dar galėčiau jį vėl pasukti į Drezdeną. Bet būtų gerokas vingis. Ir jeigu Elsterverdos postas bus atidus, jeigu nepasiųs traukinio į Chemnicą, tada jau nieko jam daugiau neatsitiks. Tada tikrai turėtų laiku ir tvarkingai atvykti į Drezdeną. Varge mano, kiek pavojų tyko šito vieno traukinio!“

Tokie slogūs sapnai šiandien, žinoma, nebekankina nė vieno geležinkelio stoties budėtojo. Juk viską valdo kompiuteriai. Todėl tokių klaidų negali būti. Bet jeigu iš tiesų koks nors kompiuteris būtų blogai programuotas ir iešmas neteisingai nukreiptų traukinį, tada...

► Žaidimas: susiraskite geležinkelio linijų planą. Patyrinėkite, kaip reikia sureguliuoti iešmus, kad traukinys iš jūsų pasirinktos stoties nuvyktų į kitą pasirinktą stotį. Sunkesnis variantas: kažkur geležinkelio ruože įvyko avarija. Jums reikia nukreipti traukinį aplinkiniu keliu.

Pažaiskime: Fokus marokus iešmokus

Jeigu..., tai...

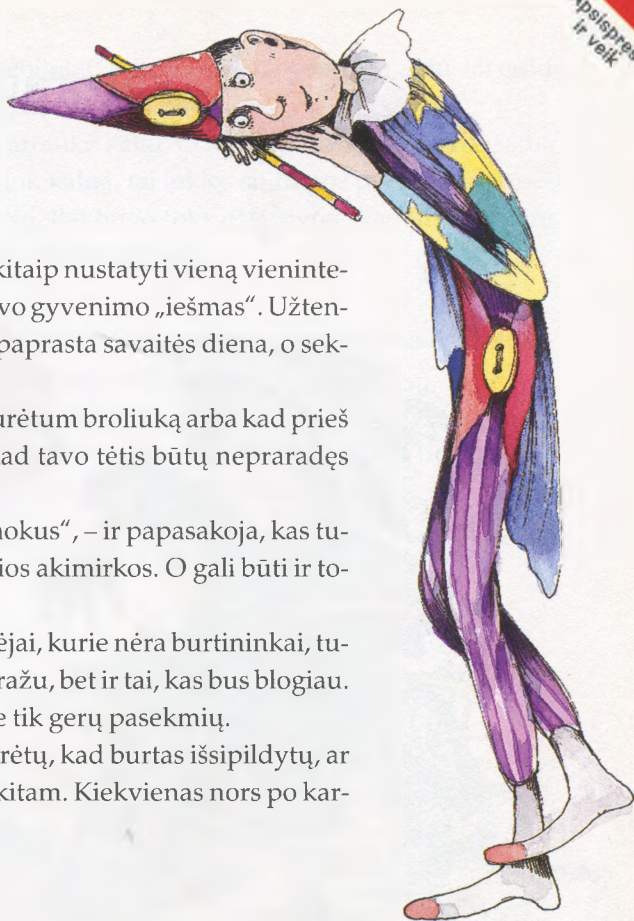
Įsivaizduok, kad esi stebuklingas iešmininkas. Turi galią kitaip nustatyti vieną vienintelį iešmą. Tačiau tai ne geležinkelio iešmas, ne, tai vienas tavo gyvenimo „iešmas“. Užtenka tau pasakyti: „Fokus marokus iešmokus“, – ir štai jau paprasta savaitės diena, o sekmadienis, arba štai jūs turite puikų naują butą.

Gali pakeisti ir tai, kas įvyko anksčiau. Gali paburti, kad turėtum broliuką arba kad prieš trejus metus būtumėte persikraustę į kitą miestą, arba kad tavo tėtis būtų nepraradęs darbo.

Susėskite po tris. Burtininkas sako: „Fokus marokus iešmokus“, – ir papasakoja, kas turėtų būti kitaip. Tai gali būti dalykai, kurie pasikeis nuo šios akimirkos. O gali būti ir tokie, kurie jau praeityje.

Pamėginkite trise įsivaizduoti, kas tada būtų. Tie du žaidėjai, kurie nėra burtininkai, turi ypač žiūrėti, kad būtų vardijama ne tik tai, kas gera ir gražu, bet ir tai, kas bus blogiau. Nes kiekvienas stebuklingas „iešmo“ pakreipimas turi ne tik gerų pasekmių.

Po penkių minučių burtininkas turi pasakyti, ar tikrai norėtų, kad burtas išsipildytų, ar vis dėlto geriau – ne. Jam apsisprendus, ateina eilė burti kitam. Kiekvienas nors po kartą tegul pabus stebukladarys.

Ar sprendimai kaip geležinkelio iešmai?

Tik įvaizdis

– Ar galime savo sprendimus, kuriuos pasirenkame, įsivaizduoti kaip vienaip arba kitaip nustatamus „iešmus“?

– Žinoma, galime, bet ir ne visai! – sako Gudrutis, kuris tvirtina esąs filosofas. – Tie „iešmai“ – tik palyginimas, leidžiantis aiškiau suprasti, kad dauge lyje mūsų gyvenimo situacijų galime pasukti įvairiais keliais. Deja, gyvenime ne taip paprasta kaip su iešmu, kuris gali nukreipti traukinį tikta vienu iš dviejų kelių. Gyvenime prisideda dar begalė kitų atsišakojimų, kurių gal net neįsisąmoniname. Bet vieną dalyką iešmo įvaizdis mums aiškiai parodo, – kad gyvenimo kelias susideda iš daugybės galimybių. Todėl dažnai ir būna taip painu.

Šitaip Gudrutis pabaigė savo prakalbą ir patenkin-tas pažvelgė į Dantulę, kuri girdėdama tokią išmin-tį iš nuostabos net išsižiojo.

- ▶ Pamėginkite pratęsti Gudručio prakalbą.
- ▶ Paklauskite suaugusiųjų, kur jų gyvenime buvo panašus „iešmas“, turėjęs reikšmės jų likimui. Paklauskite, ar šiandien jie norėtų, kad kokią nors svarbią gyvenimo akimirką būtų pasirinkę kitą sprendimą. Kas būtų buvę, jeigu...

...kai graužia kirminas...

Aš pats galiu
spręsti ir imtis
atsakomybės
už save ir už...

...kitus...

Ar aš nesakiau

– Matai, ar aš nesakiau, – šaiposi Dantulė, – ir kodėl tu nori būti už visus gudresnis, kodėl nevažiuoji ten, kur visi važiuoja!

– Bet grynai pagal kilometrus ten buvo arčiau, – atsidūsta Gudrutis, – viską pagal žemėlapi būvau apsisikaičiavęs. Juk norėjau nuvažiuot pats pirmas.

– Taip, ir nė nepagalvojai, kad lauko keliukas dabar, po lietaus, bus toks slidus. Ir dūrei nosimi į žemę.

– Ne nosimi, o ranka, – pataiso Gudrutis. – Oi, neliesk! Bet juk ten buvo arčiau. Visi būtų akis išvertę, kad aš jau seniai čia.

– Taigi, o dabar tikriausiai ne tik akis išvertė, bet ir juokais plyšo, kai pasirodei su tokiu sulankstytu dviračiu. Tai gal nuo šiol būsi gudresnis.

– Po laiko kiekvienas gudrus, – sako Gudrutis, – bet kai ranka sugis, aš vis tiek dar kartą pabandysiu.

Jeigu kas nors nepasiseka:

- turiu pats išsėbėti košę
- būna gėda
- turiu ko nors atsiprašyti
- galiu iš to pasimokyti
- iš naujo apsvarstau ir sprendžiu kitaip
- pripažįstu klaidą
- kitą kartą su kuo nors iš anksto pasikalbu ir paprašau patarimo
- labai nusimenu
- pripažįstu esąs už tai atsakingas
- bandau sugrąžinti viską atgal
- išnagrinėju klaidą
- raunuosi plaukus
- sakau: „Nieko čia tokio!“
- ...

► Persirašykite šį sąrašą į sąsiuvinius. Pažymėkite pliuso ženklą ties tais teiginiais, su kuriais sutinkate, minuso – ties tais, kuriuos laikote neteisingais, ir nulį ties teiginiais, kurie priklausytų nuo aplinkybių.

► Kokie teiginiai su pliuso ženklu tau svarbiausi? Pagrįsk savo nuomonę.

► Papasakokite jvykių iš savo patirties, kuriems tikėtų nuo aplinkybių priklausomi teiginiai.

► Apibendrinkite visos klasės nuomones. Nuspręskite drauge, kaip kokį teiginį vertinti.

Užsispyręs ožys

Buvo kartą toks ožys: jeigu jau ką darydavo, tai darydavo iki galo. Jeigu pradės ėsti, tai ės tol, kol sprogs, jeigu ims šelti, šėls tol, kol viską sudaužys į šipulius, o jeigu jau sustos, tai ir stovės kaip įbestas.

Kitus gyvulius tai labai erzino, ir jie sugalvojo, kaip tą ožį išgydyti. Ratu aplink kalną nutiesė kelią ir taip pasakė užsispyrėliui ožiui:

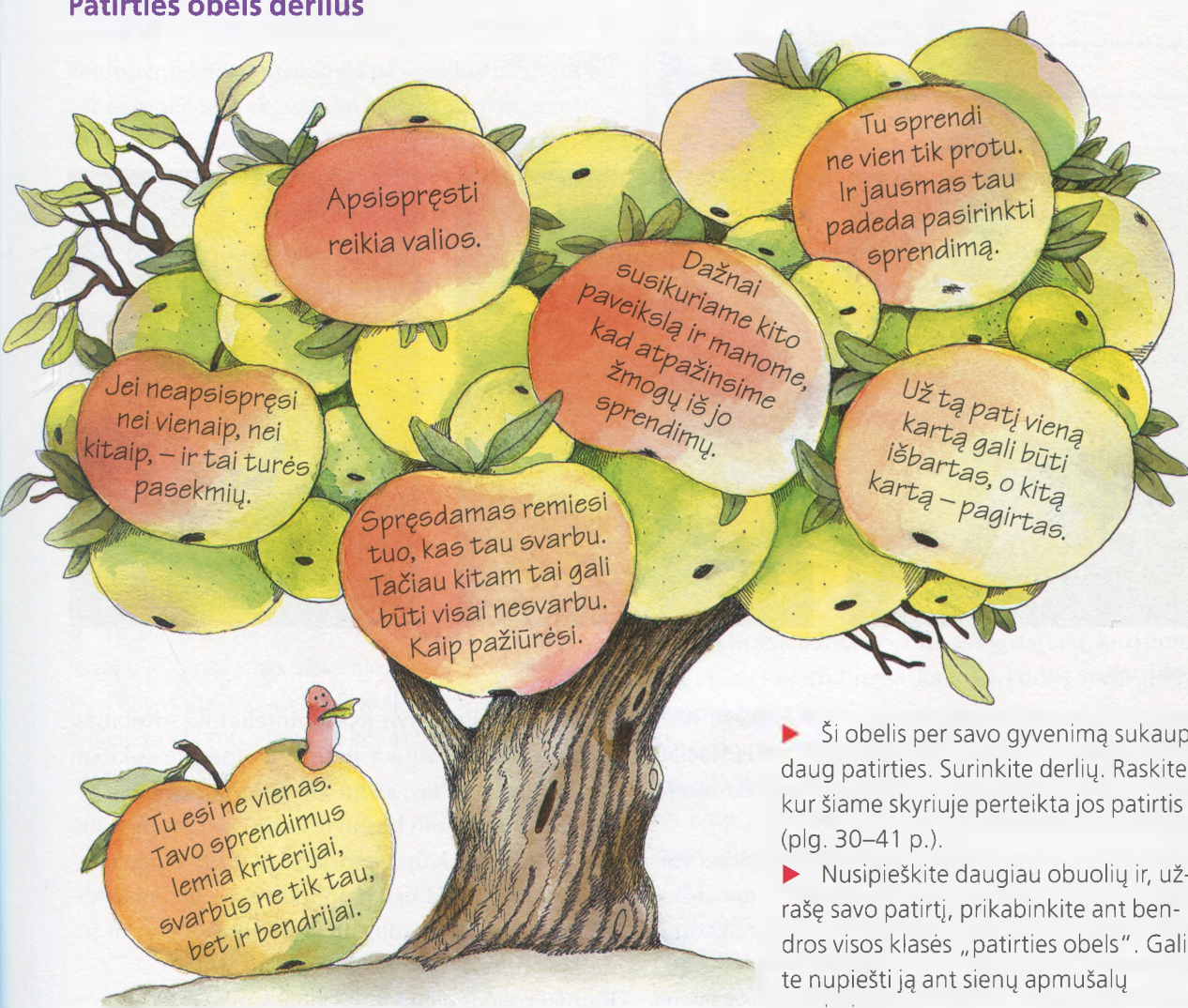
– Eidamas šituo keliu, prieisi gražią žalią pievą, ten rasi tiek sultingos žolės, kiek tik širdis geidžia. Tik, žiūrėk, neišsuk iš kelio.

– Nebijokit, – atsakė ožys, – jeigu jau eisiu, tai eisiu iki galo.

Ir patraukė keliu. O kadangi tik suko ir suko ratus aplink kalną, tai jokios sultingos pievos taip ir nepriėjo. Bet buvo toks užsispyręs, kad vis tiek darė savo – ėjo ir ėjo, ir ėjo.

- ▶ Ožys nusprendė kartą ir visiems laikams. Bet ką, tiesą sakant, jis nusprendė?
- ▶ Ką tokiam ožiui pasakytų Gudrutis?
- ▶ Kaip manote, ar gyvuliams pasisekė išgydyti ožį? Kaip jūs mėgintumėte jį išgydyti?

Patirties obels derlius

Apsispręsti
reikia valios.

Tu sprendi
ne vien tik protu.
Ir jausmas tau
padeda pasirinkti
sprendimą.

Dažnai
susikuriame kito
paveikslą ir manome,
kad atpažinsime
žmogų iš jo
sprendimų.

Už tą patį vieną
kartą gali būti
išbartas, o kitą
kartą – pagirtas.

Jei neapsispręsi
nei vienaip, nei
kitaip, – ir tai turės
pasekmių.

Sprendamas remiesi
tuo, kas tau svarbu.
Tačiau kitam tai gali
būti visai nesvarbu.
Kaip pažiūrėsi.

Tu esi ne vienas.
Tavo sprendimus
lemia kriterijai,
svarbūs ne tik tau,
bet ir bendrijai.

- ▶ Ši obelis per savo gyvenimą sukaupė daug patirties. Surinkite derlių. Raskite, kur šiame skyriuje perteikta jos patirtis (plg. 30–41 p.).
- ▶ Nusipieškite daugiau obuolių ir, užrašę savo patirtį, prikabinkite ant bendros visos klasės „patirties obels“. Galite nupiešti ją ant sienų apmušalų popieriaus.

Draugiškumas

Išpūdžiai

Kokius sakome žodžius...

Lukas pareina namo. Vakarieniaudamas netyčia apverčia stiklinę arbatos. Mamai tenka pakeisti staltiesę.

– Darkaisi kaip koks silpnaprotris! – lepteli ji pykčio pagauta.

- ▶ Kaip žmonės aplinkui kalba apie neįgaliuosius? Papasakokite, ką esate patyrę.

Julijos brolis

Sigita turi draugę Juliją. Jos vyresniajam broliui dvidešimt vieneri, ir jis serga spazminiu paralyžiumi*. Visai nekalba. Niekas gerai nežino, ką jis mąsto ir jaučia. Julijos tėvai nuo ryto iki vakaro rūpinasi broliu.

– Ar kartais tavęs nesuima pavydas? – klausia Sigita.
– Aš tik džiaugiuosi, kai jam geriau, – sako Julija. – Būtų blogai, jeigu jo su mumis nebebūtų.

- ▶ Pasipasakokite, kokių išpūdžių esate patyrę su neįgaliaisiais.

Robinas

Jis moka lakstyti ir juoktis. Moka žaisti ir piešti. Moka džiaugtis ir išdykėliškai ploti rankomis. Tačiau jis yra vaikas, kuris atėjo į pasaulį su vadinamuoju intelekto sutrikimu.

Suaugusieji dažnai nežino, kaip vadinti tokius vaikus. Kai kurie vadina „silpnapročiais“ arba „idiotais“. Specialistai sako, kad Robinas turi „Dauno sindromą“*. Žmonės kartais vadina tai mongolizmu. Šiaip ar taip – Robinas yra Robinas. Jis gyvena su mumis. Jis nepakartojamas, kaip ir kiekvienas

kitas vaikas. Pasaulyje jis vienintelis toks – Robinas. Robinui labai patinka judėti. Jis mėgsta šokinėti ant batuto, verčiasi kūliu ant žemės, bėga lenktynių su vyresnioju broliu ir važinėjasi paspirtuku. Dabar Robinas kaip tik mokosi plaukti. Bet labiausiai jam patinka žaisti kamuoliu arba siausti žaidimų aikštelėje. Dar mėgsta klausytis muzikos ir juodėti jos ritmu.

Ramiai pasėdėti jam būna labai sunku.

Gyvename kartu

Ką Feliksui papasakojo Robino tėvai

Robinas atviras, draugiškas ir labai lipšnus.

Kur tik gali padėti, uoliai padeda.

Robinui šešeri. Kol kas jis tebelanko darželį, kur būna kartu su kitais, sveikais vaikais. Jie Robiną pripažįsta, o daugelis net labai mėgsta. Robinas dažnai juokiasi ir prisideda beveik prie visų išdaigų. Jis labai gyvas ir linksmas, retai būna prastos nuotaikos. Bet kartais smarkiai supyksta, kai kas nors darosi ne taip, kaip jam norėtusi. Tačiau tas pyktis visada greitai praeina.

Robino intelekto sutrikimas pasireiškia tuo, kad jis dar nemoka taip sklandžiai kalbėti kaip jo bendramčiai. Ir mokosi daug lėčiau. Jam dažniau reikia pertraukos, jis negali ilgam sukaupti dėmesio.

Ten, kur Robinas gyvena, yra mokykla, kurioje sutrikusio intelekto vaikai mokosi kartu su kitais. Šią vasarą Robinas lankys šios integruojančios mokyklos parengiamąją klasę. Norėtume, kad jis, kaip ir visi vaikai, išmoktų būti savarankiškas, pats spęsti, ko jam reikia, atsižvelgti į kitus ir kitiems paaiškinti savo norus.

Didžiuojamės savo sūnumi.

Dažnai Robinas stebi, kaip kiti vaikai žaidžia, ir mėgdžioja juos. Tikimės, kad jo bendramoksliai padės jam toliau vystytis.

- ▶ Padiskutuokite grupelėmis, kaip galėtumėte įtraukti Robiną į savo užsiėmimus.
- ▶ Per vasaros atostogas Feliksas penkias dienas praleis su Robinu. Ar turite kokių minčių, ką juodu galėtumėte nuveikti?

A	Prasideda vasaros
T	atostogos
K	
Pe	Dviračių, įskyla
Š	13 ³⁰
S	"Keistuolių" teatras
Pi	
A	
T	X
K	X
Pe	X
Š	X
S	X
Pi	
A	Krauti daiktus
T	į Italiją
K	
Pe	Išvažiuojam!
Š	

Tai ne liga

Intelekto sutrikimas yra vienas iš dalykų, kurių žmogus atsineša gimdamas, kaip kad odos spalvą, ūgį, temperamentą. Tai savybė, kurią jis turės visą gyvenimą iki pat mirties ir kuria skirsis nuo kitų. Patys neįgalieji ir aplinkiniai turi suvokti tokį likimą. Nuo to, kaip jie tai suvoks, priklausys visas neįgalaus žmogaus gyvenimas.

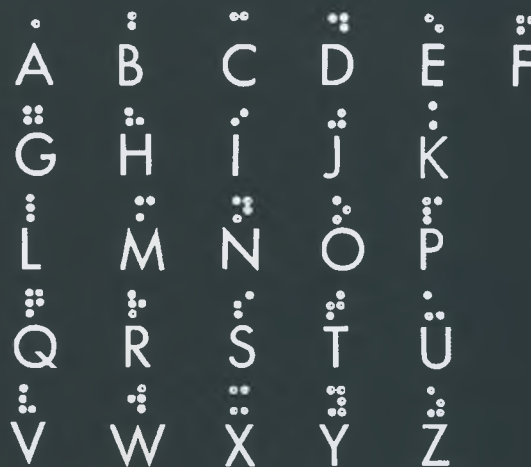
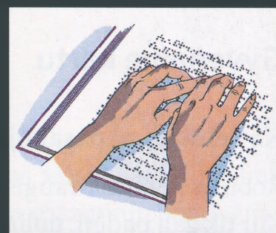
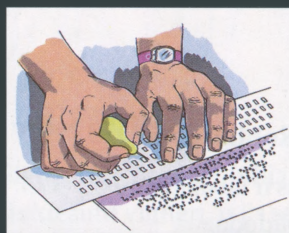
- ▶ Išvardykite įvairias neįgalumo formas ir sužinokite, kokios jų priežastys.
- ▶ Pagalvokite, kaip norėtumėt pakeisti neįgaliųjų žmonių gyvenimą.

Kaip susivokti tamsoje

Jie mato ne akimis

Renata akla. Ji nemato gėlių. Ji neregė nuo pat gimimo, todėl nežino, kaip atrodo geltona ar pilka spalva. Iš viso nežino, kas yra spalva. Nepažįsta nei juodo, nei balto, nepažįsta šviesos. Ji pažįsta tik tamsą.

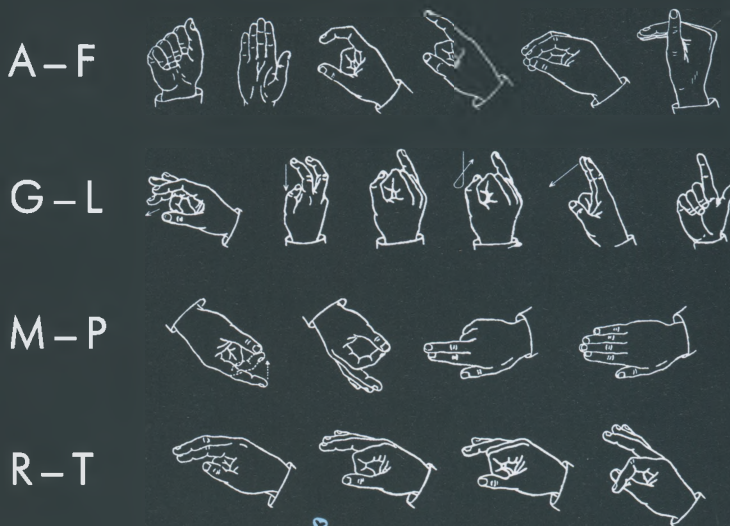
- ▶ Kokiais pojūčiais žmonės patiria aplinkos įspūdžius?
- ▶ Kokiais pojūčiais tenka kliautis Renatai?

▶ Išeikite dviese pasivaikščioti. Šaliku arba skara užriškite draugei ar draugui akis ir dešimt minučių pavedžiotkite „akląjį“ po mokyklą, po kiemą, galbūt pėsčiųjų taku ar po pievą. Po dešimties minučių pasikeiskite vaidmenimis. Būtų gerai, kad „aklojo pasivaikščiojimo“ metu tas dešimt minučių patylėtųmėte.

▶ Sugrįžę papasakokite, ką patyrėte būdami užrištomis akimis.

Brailio abėcėlė

Bet yra ir tokių žmonių, kurie mato, tik negirdi. Jie atpažįsta raides pagal šiuos ženklus.

Aklieji mūsų mieste

Anetė studijuoja socialinę pedagogiką*. Ji rašo diplominį darbą „Aklųjų integracija P. mieste“. Anetė aplankė mieste daug aklųjų žmonių, kurie papasakojo apie save:

„Būna sunku paprašyti pagalbos, sunku pripažinti savo negalią. Regintys pažįstami mėgsta pažadėti: „Kada nors ateisim, aplankysim tave“. Bet nė vienas neateina. Jie laiko mus kvailiais, tarytum mes to nematom!“

„Iki ketvirtos klasės lankiau normalią mokyklą. Paskui netekau regėjimo. Ilgai gyvenau namie... Į aklųjų mokyklą C. mieste visada važiuodavau traukiniu viena. Suvokiau tai kaip tikrą laisvę, nors daug kuo turėjome rūpintis patys... Ten mūsų niekas perdėtai neglobojo ir nesigailėjo...“

„Į darbą nueinu vienas. Visada priimu siūlomą pagalbą, nes nenoriu atstumti žmonių. Man nesmagu, kai troleibuso stotelėje paklausiu numerio ir išgirstu atsakymą: „Nežinau, pats pasižiūrėkit!“

„Kartais su mūsų ansamblio pianistu važinėjamės tandemu. Tai mano didžioji aistra. Anksčiau dažniausiai važinėdavau su sūnum. Ne taip lengva susirasti pilotą...“

„Apskritai susitvarkau. Bet kadangi gyvenu vienas, reikia žmogaus, kuris man paskaitytų ir parašytų. Labai nemalonu, kai dėl šito tenka lakstyti žmonėms iš paskos...“

▶ Paklauskite mokytoją, ką reiškia „integracija“.

▶ Susisieki su aklaisiais, gyvenančiais jūsų vietovėje, ir sužinokite daugiau apie jų kasdienybę. Parenkite sienlaikraštį.

Susiję tarpusavyje

Lauros prosenelė gimusi 1913 metais

► Paprašykite tėvų arba senelių, kad papasakotų, koks įvairiais laikais galėjo būti Lauros prosenelės gyvenimas. Ką išgirsite, surašykite į chronologinę lentelę.

1918
1925
1975

1943
1989
1918

Gyvenimo saulėlydis

Daugelis senų žmonių gyvenimo saulėlydį norėtų praleisti namuose. Kiti patys pasirenka senelių namus. O štai kas nutiko Lauros prosenelei.

Lauros prosenelė truputį persišaldė ir pateko į G. miesto ligoninę. Nors kartais jai būna sunku, tačiau ji nuolat kartoja, kad išleista iš ligoninės norėtų grįžti namo, į savo butą.

Bet artimiausiems Lauros prosenelės giminaičiams atrodo, kad dabar močiutei geriau būtų persikelti gyventi į senelių namus.

– Močiut, tau reikia čia pasirašyti, – sako jie prie ligonės lovos.

Lauros prosenelė pasirašo ir prieš savo valią turi kraustyti į senelių namus.

► Ką darytumėte, būdami Lauros prosenelės vietoje?

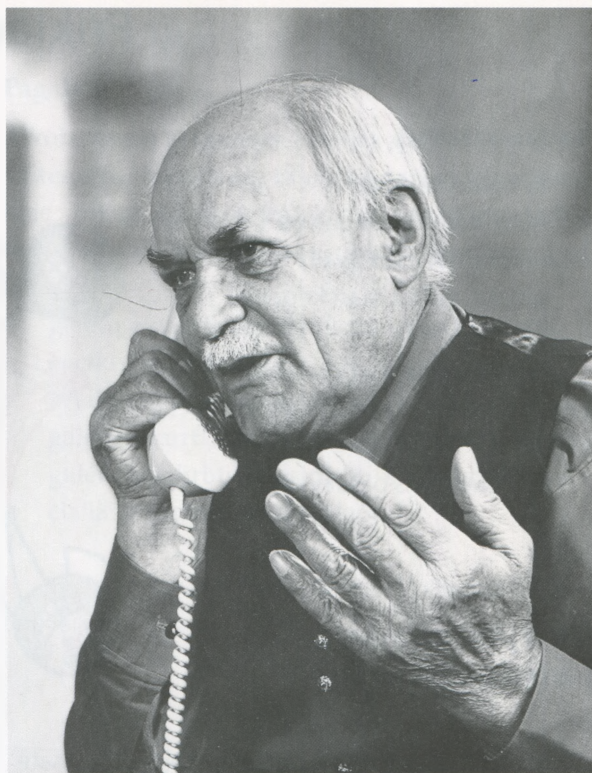
► Ką jūs darytumėte, būdami Lauros prosenelės giminaičiais? Išvardykite savo motyvus ir surašykite juos ant lentos (plg. 3 sk., 26–27 p.).

► Pasikalbėkite su savo seneliais apie tai, kaip jie leidžia laiką.

Kalba specialistai

Prieš 100 metų vidutinė žmonių gyvenimo trukmė buvo 45 metai. Šiandien išsivysčiusiose pramoninėse valstybėse žmonės gali tikėtis, kad sulauks 75 ir daugiau metų.

Nuolat daugėja žmonių, išgyvenančių iki 100 metų: 1965-aisiais anuometinėje Vokietijos Federacijoje Respublikoje buvo 224 šimtamečiai, 1990-aisiais jau 3014, o 2000-aisiais – apie 10 000. Lietuvoje, 2001 metų surašymo duomenimis, gyveno 438 šimtamečiai: 100 vyrų ir 338 moterys.

Pagalba sau ir kitiems

Telefonų grandinė

Vienus gyvenančius senus ir neįgalius žmones slepia baimė, kad aplinkiniai gali per vėlai pastebėti juos staiga ištikusį sunkių ligos priepuolį, kokią nors buitinę nelaimę ar šiaip negalavimą ir kad tai gali labai liūdnai baigtis. Šiandien tiek daug žmonių gyvena vieni, jog darosi nebeįmanoma kiekvieną senyvą ir ligotą žmogų aplankyti taip dažnai, kad nuolatos žinotum, kaip jis jaučiasi. Sukūrę „telefonų grandinę“, vieniši žmonės kas dieną susiskambindami patys pasirūpina savo saugumu. Šitaip jie išvaduoja vienas kitą nuo nerimo ir nelaimės atveju padeda prisikviesti pagalbą.

Mintis sukurti tokią telefonų grandinę pirmiausia buvo įgyvendinta Švedijoje, paskui Kanadoje ir Šveicarijoje. Šiuo metu jų jau yra ir Vokietijoje.

Susiburia kokie šeši senyvo amžiaus vieniši žmonės, turintys telefonus, išsirenka atsakingą grandinės kapitoną. Kiekvienas įsipareigoja rūpintis, kad ši tarpusavio pagalba nenutrūktų. Pagal susidarytą kasdieninį planą grandinės nariai iš eilės skambina vienas kitam. Jeigu grandinė kurioje nors vietoje

nutrūksta, tai nelieka nepastebėta, apie tai pranešama grandinės kapitonui, kuris kuo skubiausiai išsiaiškina priežastį ir padaro kas reikalinga.

Kiekvienas gali būti tokios telefonų grandinės iniciatoriumi.

► Kaip manote, ar nebūtų galima tokių „telefonų grandinę“ sukurti ir Lietuvoje?

Vienas atvejis

Viename apskrities mieste prie Berlyno buvo kuriama telefonų grandinė. Jos nariais panoro būti trys mergaitės ir du berniukai. Kai kas sakė: „Tai ne vaikų darbas. Jie nepatikimi“. Kiti nenorėjo sutikti: „Ne vienas vaikas turi gerą širdį ir geba užjausti seną žmogų“.

► Kaip manote, kurie pasirodė teisūs, – ar tie, kurie buvo už, ar kurie prieš vaikus?

► Ar sutiktumėte dalyvauti tokioje „telefonų grandinėje“?

Priklausomas

Kartais sakome:

- tu mane nervini
- nekvaršink man galvos
- netampyk man gyslų
- užteks gadint man kepenis

► Papasakokite, kokiomis aplinkybėmis pavartotumėte šiuos posakius.

► Ką norima jais pasakyti?

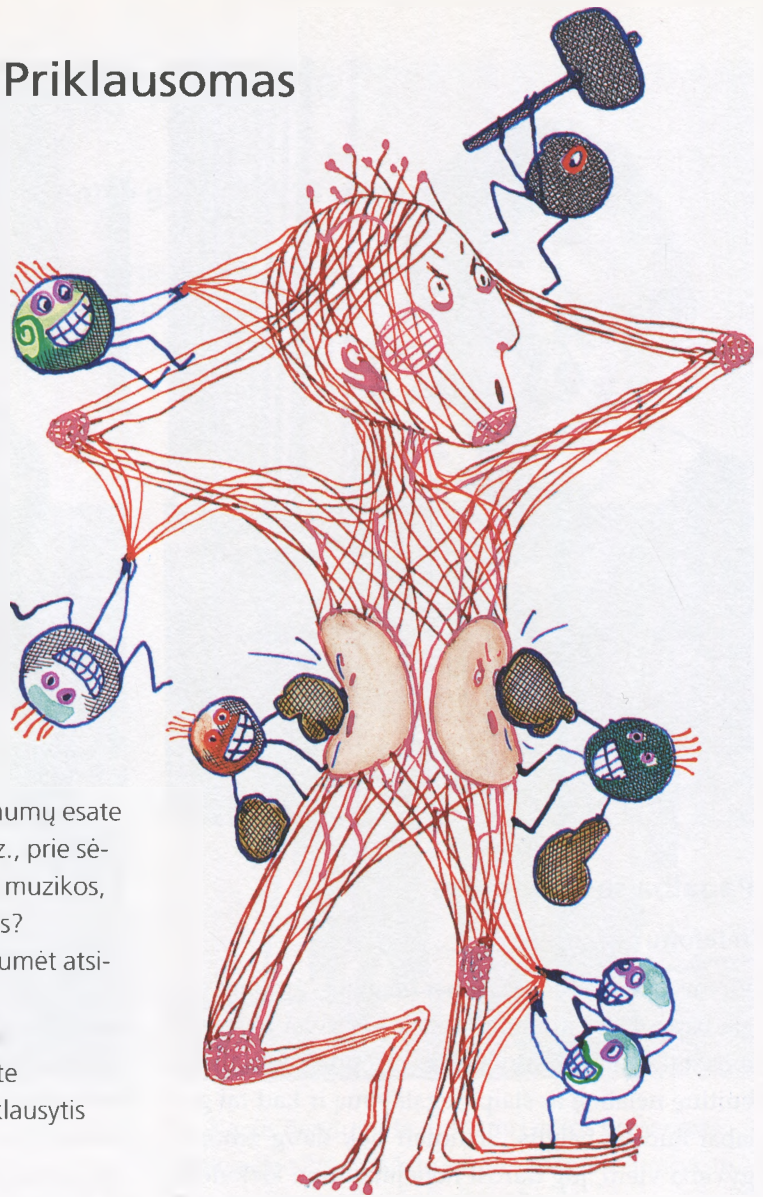
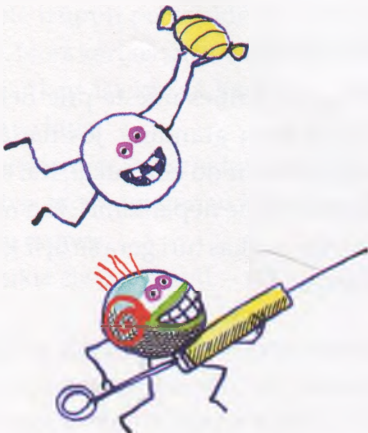
(Mažytis) pomėgis padeda užsimiršti?

► Surašykite, prie kokių mažyčių malonumų esate pripratę savo kasdiniame gyvenime, pvz., prie sėdėjimo prieš televizorių, prie saldumynų, muzikos, žaidimų automatų, kramtomosios gumos?

Nubalsuokite klasėje: ko niekaip negalėtumėt atsisakyti?

► Drauge aptarkite, kada ypač mėgstate žiūrėti televizorių / valgyti saldumynus / klausytis muzikos

...ir niekaip negalite liautis.

Testas

► Pabandykite bent savaitę atsisakyti vieno iš mažyčių savo įpročių. Papasakokite klasėje, kaip sekėsi.

PSO* pareiškimas

Kvaišalai yra viskas,
kas „padeda“ žmonėms
užslėpti
rūpesčius ir nepasitenkinimą
ir pabėgti nuo tikrovės.

► Padiskutuokite apie tai, kada, jūsų nuomone, prasideda priklausomybė.

Alkoholis, kad apkvaistum ir užsimirštum

- ▶ Nupasakokite kūno reakcijas, kai kraujuje cirkuluoja alkoholis. Kas atsitinka, kai nuolat vartojama daug alkoholio?
- ▶ Pasikvieskite į pamoką žmogų, kuris arba pats buvo priklausomas nuo alkoholio, arba susiduria su alkoholikais. Tai galėtų būti gydytojas, socialinis darbuotojas arba priklausomybės ligų centro bendradarbis. Prieš pokalbį užsirašykite, kokius jam užduosite klausimus.
- ▶ Surašykite, kokius žinote narkotikus.

Pagalba

Alkoholizmu sergantys žmonės dažnai ištisas savaites ir net mėnesius praleidžia narkologijos klinikoje. Tokios klinikos programoje surašyta, kokių tikslų norima pasiekti juos gydant. Siekiama, kad ligoniai:

- galėtų gyventi nepriklausomi nuo kvaišalų;
- sveiktų jų kūnas;
- sveiktų jų protas ir dvasia;
- galėtų atkurti socialinius ir šeimyninius ryšius;
- galėtų vėl dirbti ir užsidirbti, šitaip tapdami socialiai ir ekonomiškai saugūs.

- ▶ Mažomis grupelėmis sugalvokite alkoholio „antireklamą“.

Koziris prieš priklausomybę

- ▶ Patys sugalvoję nupieškite kozirinę kortą ir paaiškinkite ją klasei.

Už gerą kaimynystę

Klausimas sąžinei

- ▶ Ar norėtum turėti tokią kaimynę ar tokį kaimyną kaip tu?

Žmogus, gyvenantis šalia

Garsų pilni namai

Čia gyvena tik vienišiai, viengungiai, kaip aš, ir senukai. Vasarą smirdi šiukšlėlaidžiu, kartais ir išviete. Kiaurą dieną name blerbia radijo muzika. Net sekmadienio rytą. Apskritai namas pilnas garsų. Jie skverbiasi per sienas, per vamzdynus. Neaiškus, nuolatinis balsų maišinys...

Čia neverta megzti pažinčių, be kurių ir šiaip galiu apsieiti. Pažįstami, gyvenantys tam pačiam name, visada truputį įkyroki. Juk juos kas dieną gali susitikti, neišvengiamai turi pasišnekėti, privalai būti draugiškas, – jau vien tai atgrasina nuo panašių draugysčių... Aš nebenoriu diena iš dienos spoksoti į svetimus veidus, su kuriais mane sieja tik tai, kad jie amžinai vis tie patys.

- ▶ Papasakokite istorijų, kurių teko patirti su kaimynais.
- ▶ Ar su vaikais būna kitaip negu su suaugusiais? Papasakokite.

Kaimynystė

Gerų kaimynų santykiai

- 1 Per atostogas arba kur nors išvažiuodami kaimynai palieka vieni kitiems palaistyti kambaines gėles.
- 2 Jie lanko vieni kitus, kai kuris nors suserga, ateina net į ligoninę.
- 3 Vasarą drauge švenčia kaimynų šventę.
- 4 Kai tėvai, turintys mažų vaikų, vakare kur nors išeina, kaimynai retsykais žvilgteli, kaip sekasi mažyliams.
- 5 Pagyvenusių kaimynų nuolat pasiteiraujama, ar nereikia jiems ko nors parūpinti ar nupirkti.
- 6 Iškilus kokiam nors reikalui, visi kartu jį aptaria.
- 7 Atsikraustę nauji kaimynai pasveikinami gėlių puokšte.

Mažytė apklausa

- ▶ Perskaityk, kas parašyta apie gerų kaimynų santykius. Pagalvok ir ant popieriaus lapo kiekvieną iš numerių pažymėk raidėmis
 - T (= taip būna ir pas mus) arba
 - N (= ne, taip nėra buvę), arba
 - G (= galėtų būti ir pas mus).
- ▶ Įvertinkit šią mažą apklausą. Kiek gavote T, N ir G? Kokią išvadą galite padaryti?

Kaimynystė turi rankas ir kojas

- ▶ Sumeistruokite panašų „kaimynystės perpetuum mobile“.

Pavyzdžiai

Ant pašto ženklų vaizduojamos įžymios asmenybės, politiniai įvykiai arba mūsų visuomenės aktualijos. Šitokių būdu įvertinama tai, kas mums ypač reikšminga.

- ▶ Pasirinkite vieną pašto ženklą ir pasiieškite informacijos jame vaizduojama tema. Klasėje visi kartu įvertinkite tai, ką pavyko rasti.
- ▶ Patys sukurkite pašto ženklą eskizą.

Žmonės aplink jus

Jaunimo kavinėje

Ralfas T. vadovauja jaunimo kavinėi K. miestelyje prie Potsdamo. Kavinėje lankosi jaunuoliai nuo dvylikos iki dvidešimties metų. Jis mėgina, kaip rašoma laikraštyje, „suteikti tai, ko jaunuoliams gyvenime labai stinga, – tikrumą, kad būsi pripažintas nepaisant visų savo trūkumų ir nesėkmių“. „Neretai jauni žmonės susikerta su mokytoju ar meistru, sielvartauja dėl meilės arba nesutaria su tėvais“, – toliau rašo laikraštis.

Vienas jaunimo kavinėje besilankantis vaikinai sako: „Ralfas moka klausytis ir žino, kas tau darosi, jis negrasina, bet padeda išsikaupti“.

Šeimoje

Kristiana ir Gotlybas B. mudo savo sūnų Tomą. Tomui dvidešimt vieneri, jis neįgalus. Jau ne kartą buvo arti mirties. Gydytojai jį apleido kaip beviltišką ligonį, tačiau tėvai ne. Gotlybas paliko darbą Drezdeno technikos universitete. Jis dirba namie, daro žaislus neįgaliems vaikams. Kristiana dirba pagal profesiją. Jie pasiima Tomą iškylaudami su palapinėmis, eina su juo į baseiną. Buvo su juo net ir operoje. Šeima neįsivaizduoja, kad galėtų ką nors daryti be Tomo.

Politikoje

Almuta B.,
Brandenburgo
žemės
užsieniečių
reikalų
įgaliotinė

- ▶ Pakalbėkite apie tai, kokius uždavinius tenka spręsti užsieniečių reikalų įgaliotinei. Kur galėtumėte apie tai sužinoti (plg. 8 sk., 86–89 p.)?
- ▶ Susižinokite apie žmones, kurių darbas yra rūpintis žmonėmis iš kitų šalių arba kurie daro tai patys, savanoriškai? Kaip galėtumėte su jais susipažinti?

- ▶ Į kokius pavyzdžius lygiuojatės jūs? Papasakokite apie juos klasei.

Kas toks laimingas kaip aš

Kad būtum laimingas

Laimės balai

Įsivaizduokite, kad esate dailiojo čiuožimo teisėjai. Turite įvertinti – balais nuo 0,1 iki 6 – kokie laimingi būtumėte čia nusakytose situacijose. 6 balai – didžiausia laimė. Pačią mažiausią „laimę“ vertinkite 0,1 balo.

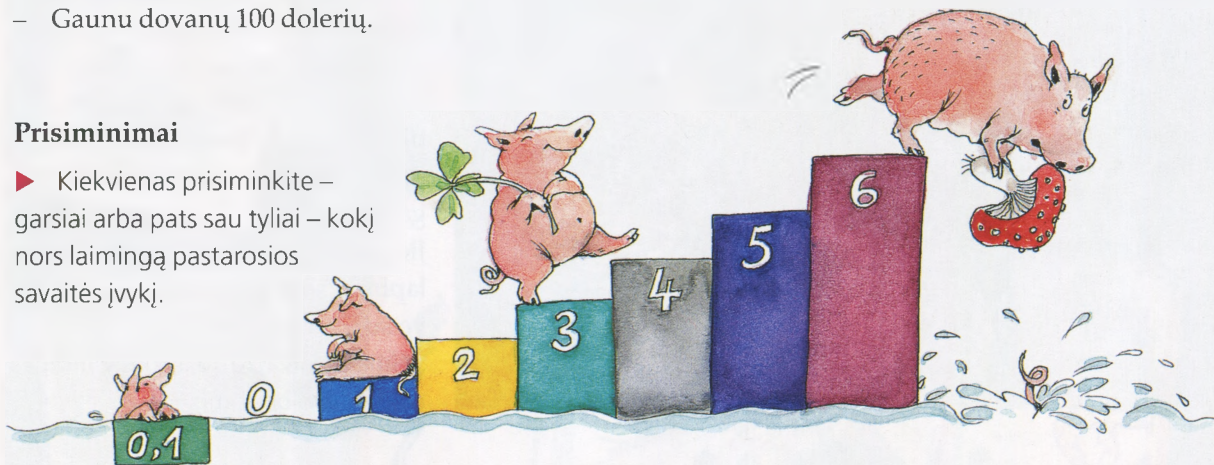
- Iki vidurnakčio galiu žiūrėti televizorių.
- Tvarkau savo kambarį.
- Visa mūsų šeima vakare kartu žaidžia kokį nors žaidimą.
- Gaunu ilgą, mielą laišką.
- Rašau ilgą, mielą laišką.
- Gaunu dovanų 100 dolerių.

- Pagaliau baigiau varginantį darbą (nuvaliau dviratį).
- Mano mokytoja šiandien mane labai gerai suprato.
- Man atostogos.
- Išsipildė mano noras – aš gausiu kokį nors gyvūnelį.
- „Ech, pasisekė, nenučiupo manęs nusirašinėjant!“

► Palyginkite tarpusavyje, kokie jvykiai gavo aukščiausius, o kokie žemiausius „laimės balus“.

Prisiminimai

► Kiekvienas prisiminkite – garsiai arba pats sau tyliai – kokį nors laimingą pastarosios savaitės jvykį.

Sėkmė ir laimė

Laimingasis Klausas

Klausas tris savaites buvo išvažiuęs atostogų. Narsiai maudėsi lediniuose upokšniuose ir gulėjo miško žolėje. Klausėsi paukščių giesmių. Žaidė su mergaitėm ir berniukais. Smagiai visi drauge leido laiką. Basi lakstė rasotomis pievomis, karstėsi po medžius ir žaidė kamuoliu. Pasakojosi istorijas, kurios jiems nutiko.

– Kito tokio laimingo kaip aš, – dažnai pagalvodavo Klausas, – pasaulyje tikrai nėra.

Trys savaitės netruko prabėgti, ir Klausas su lengvute kuprine ant pečių išsiruošė namo, pas tėvus. Viena mergaitė palydėjo jį į stotį ir įteikė mažytę dovanėlę. Ji norėjo, kad Klausas parašytų jai laišką, todėl padovanojo jam pašto ženklelį. Tai esąs „meilės pašto ženklelis“, pasakė ji ir nuraudo. Sėdėdamas traukinyje, Klausas dar kartą prisiminė drauges ir draugus, paukščių giesmes, pievas ir upokšnius.

Pusiaukelėje reikėjo persėsti. Vos tik Klausas išlipo iš traukinio, tuoj prisistatė kažis koks žmogus ir ėmė siūlyti stebuklingą dėžutę. Tai esanti „pasakiška

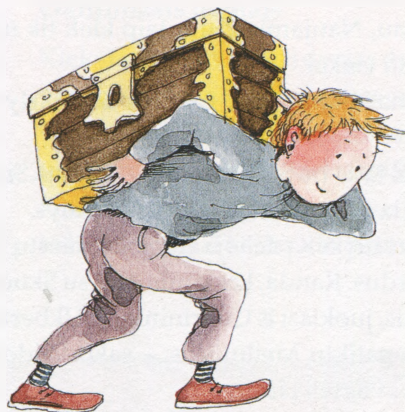

– Ką čia turi? – paklausė tas.
 – Stebuklingą dėžutę, – paaiškino Klausas.
 – Nori – duosiu tau už ją lobių skrynią, – pasiūlė berniukas. – Kažin ar pajudinsi ją iš vietos. Tikrų tikriausia lobių skrynia.
 Klausas norėjo įrodyti aštuntokui, kad lengvai pakels tą skrynią, todėl ir sutiko mainytis. Sulinkęs po tikrų tikriausia lobių skrynią, Klausas vargais negalais nubogino ją namo. O berniukštis šuktelėjo iš paskos:
 – Bet ir sekasi tau...

proga“, kurios tikrai nederėtų praleisti. Klausas pasisakė neturįs pinigų, tik nepaprastą pašto ženklelį. Nepažįstamasis tol nenurimo, kol galiausiai gavo tą pašto ženklelį mainais už „stebuklingą dėžutę“.

– Kaip tau šiandien pasisekė! – dar spėjo šuktelėti Klausui iš paskos.

Vėl sėdėdamas traukinyje, bildančiame į gimtinę, Klausas dabar galvojo tik apie tą vieną mergaitę. Išlipęs savo mieste, iš stoties patraukė per Fortūnos parką – trumpiausiu keliu namo. Fortūnos parke sukosi karuselės, didžiulis apžvalgos ratas, viliojo kitokios pramogos. Čia Klausas susitiko vieną berniuką iš savo mokyklos.

Pasaka apie...

Ištarnavo Ansas pas savo šeimnininką septynerius metus ir sako jam:

– Mano tarnystės laikas jau baigėsi, noriu grįžti namo pas savo motiną, atiduok man, ką esu užtarnavęs.

Šeimnininkas atsakė:

– Tu man tarnavai dorai ir ištikimai, o kokia buvo tarnystė, toks turi būti ir atlyginimas.

Ir davė jam aukso gabalą. Patenkintas Ansas iške-liavo namo.

Eina jis sau keliu, ir tik žiūri – kad atlekia, kad atskrieja priešais raitelis ant risto žirgo.

– Ak, – tarė Ansas balsu, – koks smagumėlis joti.

– Tai kodėl demži pėsčias? – šuktelėjo raitelis.

– Turiu parnešti namo va šitą luitą, – atsakė Ansas. –

Nors čia ir auksas, bet vis tiek pečius labai slegia.

– Žinai ką, – tarė raitelis, – mainom: aš duosiu tau arklį, o tu man tą savo luitą.

– Su mielu noru, – atsakė Ansas.

Raitelis nusėdo, paėmė auksą ir padėjo Ansui užsėsti ant arklio...

► Tikri pasakų žinovai seniai suprato, kad Klausos istorija primena vieną pasaką. Visi drauge pasekite pradėtą pasaką apie Anšą iki galo.

► Pasvarstykite, kuo panašūs ir kuo skiriasi Klausas ir Ansas. Surašykite panašumus ir skirtumus į maždaug tokią lentelę:

Klausos laimė	Anso laimė
...	...

Kurio iš jūdviejų vietoje norėtumėte būti? Pagrįskite savo nuomonę.

Svajonės apie laimės miestą

Utopija

Naujojo miesto vardai

Kažkur statomas naujas miestas. Vaikams leista sugalvoti jam vardą. Tokį, kuris labiausiai tiktų naujam miestui.

– Dideikiai, – siūlo Mykolas.

– O kodėl Dideikiai?

– Juk yra Mažeikiai, – sako Mykolas.

Irena norėtų pavadinti jį Taikuva. Simonui patinka Naujamiestis.

– Eik jau, Naujamiėčių ir taip kiek tik nori, – sako kiti vaikai.

Martynas mano, kad galėtų būti Martynapolė.

– Kodėl tada ne Sigitapolė? – atkerta Sigita.

– Kas čia per ampulės! – juokiasi Balys.

Taip jie kurį laiką dėlioja žinomus miestų ir kaimų vardus. Randa, kas rimuotųsi su Skuodu ir Prienais, juokiasi iš Cukrininkų ir Ukbernio.

– Man patiktų Meilutiškis, – sako Vaidotas ir greitai žvilgteli į Indrę.

– Tegu tas naujas miestas vadinasi Laimėnai, – laiminga sako Indrė.

– Laimėnai jau yra, – sušnabžda gudrioji telenė Rima. – Prie Klaipėdos. Ten gyvena toks babaūzis.

– Kas ten gyvena?

– Mano dėdė. Toks labai labai, – tylutėliai šnabžda Rima.

Jau daug daug metų žmonės svajoja apie laimingas salas ir miestus. Vienas toks svajotojas savo laimės šalį pavadino UTOPIJA. Tai Tomas Moras, 1478–1535 metais gyvenęs Anglijoje. Mintys iš jo knygos surašytos šiuose dviejuose puslapiuose.

Apsirūpinimas

Visi moterys ir vyrai verčiasi vienu bendru darbu – žemdirbyste, nuo kurios niekas nėra atleidžiamas. To darbo mokosi visi nuo pat vaikystės, iš dalies mokykloje susipažindami su žemdirbyste, iš dalies laukuose, prie paties miesto, kur vaikai, išvesti neva žaisti, ne tik stebi kitų darbą, bet, norėdami pasimankštinti, ir dirba.

Priežiūra ir slauga

Ligoniai, kaip minėta, slaugomi labai švelniai, rūpestingai ir gydomi vaistais bei dieta, stengiamasi padaryti viską, kad jie pasveiktų. Net ir tuos, kurių ligos nepagydomos, visi rūpinasi paguosti, bent prisėda greta, pasikalba ir visokiais būdais lengvina jų dalį.

Darbas, poilsis ir pramogos

Tris valandas utopiečiai dirba prieš pietus, tada eina pietauti, o po pietų, pailsėję dvejetą valandų, vėl dirba tris valandas ir darbo dieną užbaigia vakariene... Po vakarienės jie praleidžia vieną valandą žaisdami vasarą soduose, o žiemą – tose salėse, kur kartu valgo. Ten jie arba koku muzikos instrumentu groja, arba ilsisi šnekučiuodami.

Teisingas pasidalijimas

Kiekvienas miestas padalytas į keturias lygias dalis. Kiekvienos dalies vidury yra turgavietė, pilna visokių daiktų. Tenai, į tam tikrus namus, suvežami kiekvienos šeimos dirbiniai, kurie surūšiuojami į sandėlius... Iš jų kiekvienos šeimos tėvas prašo, ko jam ar jo artimiesiems prisireikia, ir be pinigų, be jokio atlyginimo gauti, ko tik prašo. Ir kodėl jam turėtų neduoti?.. Kaipgi galima manyti, kad paprašys nereikalingų daiktų tas, kuris įsitikinęs, jog jam niekada nieko nepritrūks? Kiekvienas gyvis tampa godus ir plėšrus tik bijodamas nepriteklių...

Taikus gyvenimas

Utopiečiai baisiai bjaurisi karu, kaip tikrai žvėrišku veiksniu... Nepaisydami beveik visose tautose paplitusio papročio, jie nieko nelaiko tokia negarbe, kaip kare įgytą šlovę...

Dalijimasis namais

Kiekvienas namas turi dvi duris: iš priekio – į gatvę, iš kiemo – į sodą. Suveriamos durys, vos paliestos ranka, lengvai atsidero ir pačios užsidero, jos įleidžia kiekvieną: mat nėra jokios nuosavybės. Net ir pačius namus burtų keliu utopiečiai keičia kas dešimt metų.

Sodų priežiūra

Minėtuosius sodus utopiečiai didžiai vertina. Juose augina vynuogių, vaisių, daržovių, gėlių: viskas taip sutvarkyta, viskas taip prižiūrėta, kad niekur nesu matęs didesnio derlingumo, didesnio grožio. Jų uolumą skatina ne tik malonumas, bet ir lenktynės tarp kvartalų, kuris iš jų geriau prižiūrės savo sodą.

- ▶ Kaip Tomas Moras įsivaizduoja Utopiją? Papasakokite vienas kitam, kaip ją įsivaizduojat jūs.
- ▶ Pagalvokite, ar norėtumėt gyventi Utopijoje.
- ▶ Visi kartu nulipdykite iš plastilino arba nupieškite savo laimės miestą.
- ▶ Sugalvokite laimės miesto gyvenimo scenas. Kaip jas įsivaizduojate? Vėliau galėsite jas suvaidinti, pvz., per tėvelių vakarą.

Sėkmė, gebėjimas ir meistriškumas

- Simonas jau moka groti smuiku.
- Simona moka padaryti aitvarą.
- Tomas beveik per kiekvienas varžybas įmuša įvartį.
- Paulina pati užlopo dviračio padangos kamerą.
- Kristina atiduoda savo kišenpinigius gatvės muzikantei.
- Rokas išdrįsta rūkyti gatvėje.
- Mantas kartais nueina prie močiutės kapo ir palaisto gėles.
- Viktorija atsiprašo Ievos, kad negražiai apie ją prišnekėjo.
- Monikos pažymėjime beveik vieni dešimtukai ir tik du devintukai.
- Justas pareikalavo Miko pasiaiškinti, kodėl kalbėdamas apie afrikiečius jis sako „juodžiai“.

► Surūšiuok išvardytus gebėjimus: iš pradžių rašyk ypatingus sugebėjimus, į pabaigą – ne tokius vertus. Pagrįsk, kodėl taip manai.

Įžvelgti, kas ką geba

Benjamino pripažinimas

Viename filme pagrindinius vaidmenis turėjo atlikti vaikai. Filmas pasakojo apie tai, kaip berniukas iš internato patenka į šeimą.

Tinkamų vaikų režisierius dairėsi po miesto, kuria- me turėjo būti filmuojama, mokyklas. Neskubėda- mas apžiūrinėjo juos. Matyt, norėjo rasti tam tikrą tipažą.

Kai atėjo į šeštąją klasę, visi, žinoma, manė, kad iš- sirinks Andrių. Andrius tikrai buvo šmaikštuolis – ko tik jis nemokėjo!

Režisieriui patiko ir Andrius, tačiau jis išsirinko Benjaminą. Mokytoja užprotestavo.

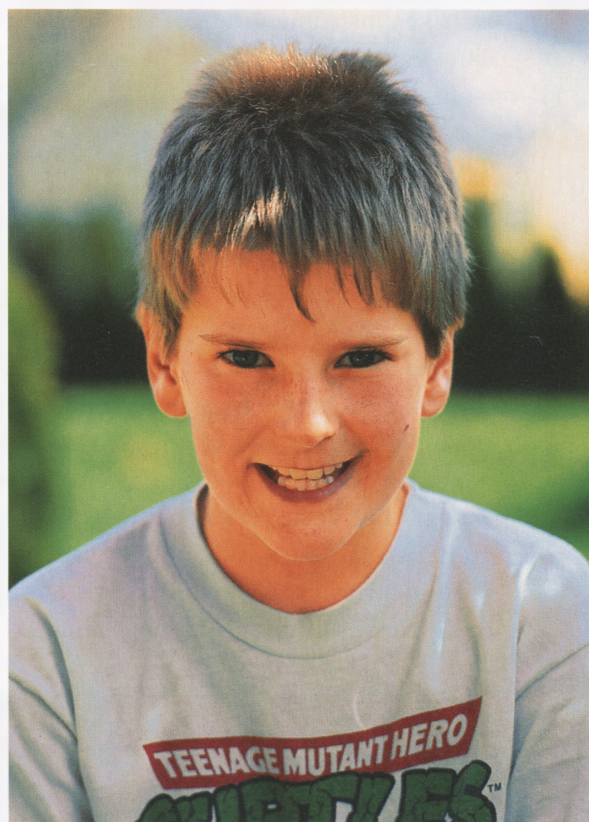
– Nieko nebus, – pasakė, – Benjaminui negalima praleidinėti pamokų. Ypač jam.

Režisierius nenusileido. Vėliau paaiškino mokyto- jai, esą Benjaminas jam patikęs tuo, kad žvelgė at- virai ir tiesiai. Iš tikrųjų, sutiko mokytoja, kartais jis net per daug tiesus. Kai filmą pagaliau parodė tele- vizija, visi įsitikino, jog Benjaminas turi talentą.

Ką rodo patirtis

Kai kurie gebėjimai ne iš karto krinta į akis.

Kai kuriuos gebėjimus įvairūs žmonės vertina skir- tingai.

► Pasvarstykite, ar Benjamino istorija gali šią patirtį paliudyti.

Kas gali papasakoti geresnę istoriją, gal net iš savo patirties?

Skirtingas meistriškumas

Lažinamės, kad...

...Ypatingiško meras nemoka tapyti paveikslų burna?

O Rimantas moka. Jis sėdi vežimėlyje, teptuką laiko burnoje ir tapo paveikslus naujai parodai.

Lažinamės, kad...

...profesorius dr. Bernardas Protas iš Išminčiuvos nemoka stovėti ant rankų?

Ant rankų moka stovėti Kristijonas. Tiesa, iš paskutinio matematikos kontrolinio jis gavo... (nesakysim, kiek). Ir vis tiek jis geriausias klasės sportininkas.

Išskirtinis meistriškumas

Dirko laimėjimai

Dirkui puikiai sekasi irtis kajaku.

Dar visiškai mažytį, jį tėvai visada pasiimdavo į valčių prielauką. Dirko tėvai tikri vandens sporto aistruoliai, abudu irklavimo klubo nariai. Dirkas išsirinko kajaką. Ir dabar, po ilgamečių treniruočių, jis mikliai laviruoja audringomis kalnų upėmis. Jau ir varžybose dalyvauja.

– Jis iš tikrųjų labai talentingas, – sako Dirko treneris tėvams, kartą po treniruotės atėjusiems pasitikti sūnaus. – Taip sėkmingai pasirodė per paskutinįjį čempionatą. Svarstau, ar nepasiėmus jo treniruoti su vyresniųjų grupe.

– Tiesiog mes Dirką labai anksti pripratino prie vandens sporto, – mano Dirko tėvai. – Jis niekada nebijojo vandens. Vandenyje jam tiesiog smagu. O dėl pastarųjų varžybų, tai reikia pasakyti, kad jam ir gerokai pasisekė. Turėtų pats apsispręsti, ar nori pasilikti savo grupėje, ar ne. Artimiausiomis dienomis pasikalbėsime su juo apie tai.

► Pabandykite įsivaizduoti save Dirko vietoje ir apsispręskite už jį. Pagrįskite savo sprendimą.

► Ar kada nors esate patyrę ką nors panašaus kaip Dirkas? Pasipasakokite.

Lažinamės, kad...

...statybos ministrė iš Sostamiesčio nemoka sukalti parko suoloelio?

Tania mokyklos kieme mergaičių kampeliui surentė tokį suoloelį, kad net ūkvedys į ją dabar žiūri su pagarba.

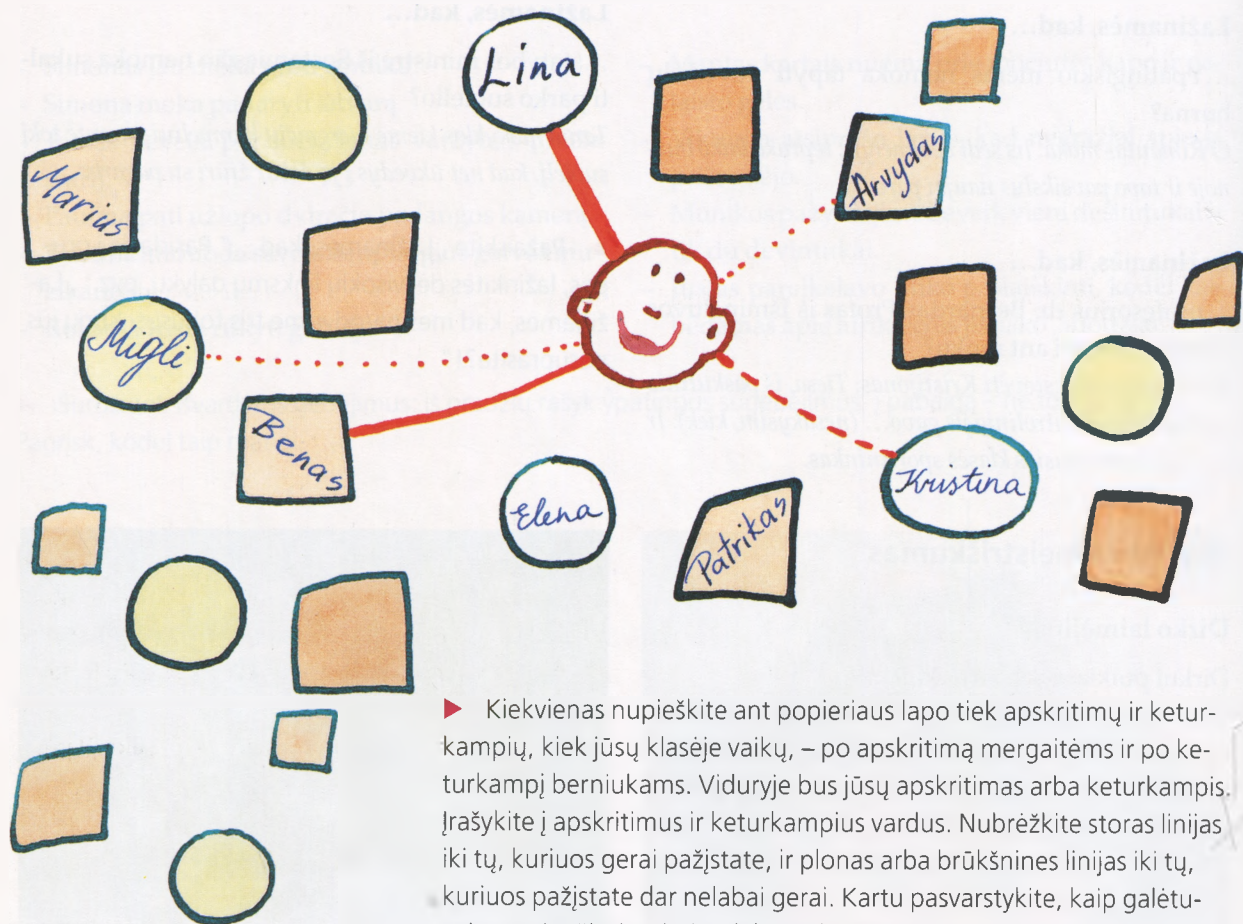
► Pažaiskite „Lažinamės, kad...“ Pasidaliję į grupes, lažinkitės dėl visokių linksmy dalykų, pvz.: „Lažinamės, kad mes parodysime tris fokusus, kurių jūs nesuprasite?!“

Žaidimas „Ką mes puikiai mokame“

► Sustoję ratu, meskite vienas kitam kamuolį. Pvz., Petras meta kamuolį Indrei sakydamas: „Aš puikiai moku sekti pasakas, o Indrė, manau, puikiai skaičiuoja trupmenas!“ Tada Indrė meta Rasai sakydama: „Aš puikiai moku būti kantri, o Rasa, manau, dar kantresnė!“

Laimė, kad esate jūs

- Kiekvienas nupieškite ant popieriaus lapo tiek apskritimų ir keturkampių, kiek jūsų klasėje vaikų, – po apskritimą mergaitėms ir po keturkampį berniukams. Viduryje bus jūsų apskritimas arba keturkampis. Įrašykite į apskritimus ir keturkampių vardus. Nubrėžkite storas linijas iki tų, kuriuos gerai pažįstate, ir plonas arba brūkšnines linijas iki tų, kuriuos pažįstate dar nelabai gerai. Kartu pasvarstykite, kaip galėtumėte susipažinti artimiau (plg. 1 sk., 8–9 p.).

Vienas ar su kitais?

– Yra dalykų, kuriuos geriau darome vieni. O kai kas be draugių ar draugų, be suaugusiųjų, be senų žmonių būtų labai nuobodu, – galėtų pasakyti dygliuočiai iš Šopenhauerio palyginimo.

► Plg. 2 sk., 15 p.

► Patikrinkite, ar jums tai tinka.

Pasvarstykite kiekvienas sau, ką geriau būtų daryti su kitais, o ką vienam:

- muzikuoti
- skaityti knygas
- juoktis
- švęsti gimtadienį
- važinėti dviračiu
- pasakoti anekdotus
- švęsti kokią nors šventę
- svajoti
- įveikti pavojų
- stovėti prieš veidrodį.

Palyginkite savo atsakymus.

Laimė ne vieniša.
Pasidalytas
džiaugsmas –
dvigubas džiaugsmas,
pasidalyta laimė –
dviguba laimė.

Ponia Volf

Ponia Volf buvo jauna mokytoja. Šeštokams atrodė, kad ji labai džiugiai juokiasi. Maksas matematikoje turėjo spragų. Galų gale pradėjo iš viso nieko nebesuprasti. Ponia Volf jam patiko. Ji dėstė matematiką. O matematikos Maksas nekenė. Iš baimės,

kad nieko neišspręs, berniukas visai susipainiojo. Pradėjo erzinti mokytoją, nors iš tikrųjų ją mėgo.

Ponia Volf suprato, kas Maksui darosi. Kartą, radusi tinkamą progą, pasikalbėjo su juo apie matematiką ir dar apie daug ką.

– Žinai, – pasakė jam, – jeigu turi kokių bėdų, pasikalbėk su žmogum, kuriuo pasitiki. Laimei, tokių žmonių tikrai yra.

► Keliais sakiniais parašyk, ko lauki iš žmonių, kuriais pasitiki.

Kvaksis

Simą visi vadino „Kvaksiu“. Atseit jis kalba kaip varlė. Aišku, jis greitai susijaudindavo, ir tada jo balsas kalbant dažnai užlūždavo. Bet su varlių kvaksėjimu tai neturėjo nieko bendro. Tačiau klasės draugams patiko pravardžiuoti Simą „Kvaksiu“. Simas nuduodavo, kad jam tai nė kiek nerūpi. Kartą klasė rengė vaidinimą. Pagrindinis vaidmuo, aišku, teko Sigitui. Jam tik duok pakalbėti! Bet tą dieną, kai turėjo įvykti spektaklis, Sigitas buvo peršalęs. Krankšėjo kaip varnas.

– Aš negalėsiu vaidinti, – vis dėlto nusprendė. Simas, klausydamasis per repeticijas, buvo išmokęs Sigitos vaidmenį. Ir puikiausiai suvaidino. Niekas nebūtų patikėjęs.

– Tikra laimė, Simai, – džiaugėsi Saulė, – kad tu mokėjai tą vaidmenį.

► „Trupučio laimės... reikia kiekvienam!“ Kaip suprasti šį posakį?

Beata

Beatos tėvai iš visos širdies troško, kad jų vaikas būtų laimingas. Todėl ir pavadino dukrą Beata. Juk tai reiškia „laiminga“.

Kai Beatai buvo dvylika, kartą ji baisiausiai susiriejo su tėvais. Jautėsi neteisingai išbarta, be to, kaip jai atrodė,

galutinai suprato, kad tėvai kelia triukšmą dėl menkiausios smulkmenos.

Beata buvo klaikiai nelaiminga. Norėjo iš viso palikti tėvus, kur nors išvažiuoti, į Ispaniją, gal net į Šiaurės Afriką.

Buvo jau beišsiruošianti, bet susitiko Iloną. Ilonai jau buvo penkiolika. Beata išliejo jai visą apmaudą ant tėvų. Ilona mokėjo išklausti. Viską išsipasakojusi, Beata pasijuto geriau.

– Kokia laimė, kad susitikau tave, – pasakė Beata Ilonai.

Nuomonės

Būtų tikra laimė, jeigu visi žmonės būtų tokie kaip mano geriausias draugas.

Nebūtų nieko gero, jeigu visi žmonės būtų vieno-
dai sukirpti.

Laimė, kad esama „šlykštukų“. Palyginti su jais, aš tiesiog nuostabus!

Priešingybės traukia viena kitą.

Priešingi žmonės vienas kitą atstumia.

► Pagalvok, su kuriomis iš šių nuomonių sutiktum. Kodėl?

Visur kas nors kenčia

Kur tik besit pirštu

Viename Drezdeno teatre buvo vaidinama rusų rašytojo Maksimo Gorkio* pjesė „Miesčionys“. Jos herojus vienoje vietoje rodydamas pirštu į publiką sako: „Ir visur, kur tik besit pirštu, – visur kas nors kenčia!“ Žiūrovų salėje tvyrojo tylą.

Antraštės

Išbadėjusios kengūros Australijoje siaubia sodus

Sausros išsvargintus Australijos gyventojus jau kelintas mėnuo terorizuoja išbadėjusios kengūros,

Prabangų kruizą

VAŠINGTONAS. JAV Maja-
mio uoste prisišvartavusiame
cruiziniame laive sekmadienį
yte sprogas katilinei kilo gais-
ras, per kurį žuvo keturi ir bu-
o sužeista dar 17 įgulos narių.
Prabangaus lainerio keleiviai
nenukentėjo: jie buvo evakuoti
nė nepranešus apie nelaimę.

KATASTROFA TURKIJOJE

Ukrainos lėktuvui Jak-42 nukritus
Turkijoje, netoli Trabzono miesto,
žuvo 62 ispanų taikdariai, skridę
namo iš misijos Afganistane, ir 13
įgulos narių.

Maska Avarijos vieta

Juodligė plinta

Argentinos sveikatos apsaugos pareigūnai penktadienį pa-
tvirtino, kad Buenos Airių gyventojai iš Majamio atsiųstame
laiške buvo juodligės sukėlėjo sporų, tačiau tikimasi, kad moteris
nėspėjo užsikreisti.
be JAV, kurioje bu
pareigūnai Rio d
laikraščio „Nev
juodligės sukėlė

Planetos o atsarg

Mokslininkai s
galimos mūsų pla
atsargos siekia 12
ginio kuro, iš kuri
tonų sudaro akm
1600 mlrd. tonų -

Žinios

Po vakarienės būna žinios. Mūsų šeima įpratusi kas dieną kartu pasižiūrėti žinias. Kas šiandien įvyko? Ne visos žinios įdomios, tad pokalbis prie stalo nutrūksta. Bet kartais kuris nors sakom:

– Tyliau, paklauskite...

Ir dažniausiai išgirstame vieną iš tų žinių, kurios sugadina visą vakarą...

- ▶ Papasakokite, kaip jūs namuose reaguojate į tokias žinias.
- ▶ Namuose iškirpkite iš laikraščio vienos dienos pranešimus apie kančias ir nelaimes. Klaseje surinkite juos visus ir suklijuokite ant plačios popieriaus juostos. Išsirinkite vieną pranešimą, apie kurį norėtumėte pakalbėti.
- ▶ Grupėmis iki penkių mokinių parenkite žinių laidą. Pasistenkite pranešti gerų žinių, kurios dažnai nutilimos.

Mokyti išverti sielvartą

Man buvo dvylika, kai mirė mama. Ji sirgo trumpiau nei metus, o aš viską prisimenu taip gerai, lyg būtų buvę vakar.

Akyse stovi, kaip tą rytą po nakties, kai mirė mama, tėtis atėjo į vaikų kambarį. Jo plaukai per naktį pražilo, buvo beveik balti. Prisimenu, kaip daužiausi iš pykčio ir priešinausi mamos mirčiai.

– Ne, mama nemirė! – šaukiau.

Jau kelias savaites atkakliai stengiausi nustumti mintis apie mirtį. Ne, ne. Šito negali būti.

Paskutines savaites, kol mama dar buvo gyva, pas mus visą laiką gyveno kokia nors giminaitė, kuri rūpinosi namais. Mūsų šeima didelė, ir jos beveik kas savaitę keisdavosi. Kartą vakare viena teta pasakė:

– Jūsų mama nyksta ir nyksta, lyg švieselė, kuri baigia užgesti!

Išbėgau iš kambario, norėjau būti viena, – kad niekas nematytų mano baimės, kietu gniutulu įstrigusios gerklėje.

Kelias savaites prieš mamos mirtį su tėčiu dviese sėdėjome kambaryje. Tąsyk paklausiau, ar mama labai sunkiai serga. Tėtis ilgai ilgai tylėjo. Pajutau, koks jis bejėgis. Tik tada supratau, ir mane apėmė siaubas. Netrukus tėtis susisodino mus, visus keturis vaikus, į mašiną. Vidurdienį ilgai važiovome nežinia kur, kur akys veda. Lyg kokie vaiduokliai. Niekas neištarė nė žodžio.

Tą dieną po nakties, kai mirė mama, mes, vaikai, su tėčiu išvažiavome į gamtą. Kai sugrįžome, namas buvo šviesus, išvėdintas. Užlipau laiptais į tėvų miegamąjį ir pažvelgiau pro langą. Atrodė, kad visas kambarys – tik baltos užuolaidos. Niekas nebepriminė mamos skausmo ir mirties. Tuščias, liūdnai šviesus kambarys. Viskas atrodė netikra.

Paskui po kelių dienų buvo laidotuvės. Atsisveikinti su mama atėjo labai daug žmonių. Kunigas vos pajėgė tvardyti. Mes, broliai ir seserys, laikėmės už rankų. Veidais ritosi ašaros. Skausmas buvo ne-

numaldomas. Kapo duobė, gėlės, nuleisto karsto dunkstelėjimas į žemę, – atrodė, kad šiam laikui ir skausmui nebus galo.

Kiek turėjo praeiti, kol skausmas pagaliau atslūgo ir atėjo liūdesys, – turbūt ne vieneri metai.

Po laidotuvių visa šeima sėdėjome su draugais. Kaip išsigelbėjimas atrodė tai, kad gyvenimas tęsiasi. Šiek tiek užvalgėme, atsigėrėme, vėl galėjome šnekėtis garsiai, kartais net pajuokauti. Tą sunkų metą laikėmės kartu.

Kėtė Kolvic*

► Kas tau asmeniškai šioje istorijoje svarbu? Pabandyk užrašyti tai vienu sakiniu. Garsiai perskaitykite, ką užrašėte, ir pasišnekėkite apie tai.

Neprilygstami norai

„Norėčiau būti drugelis ir su broliu skristi ten, kur žydi gėlės.“

Sadatas, 12 metų

„Norėčiau būti banga. Bangos nepagaunamos.“

Angela, 12 metų

„Norėčiau būti vampyras, tada nereiktų nieko dirbti ir visi žmonės bijotų manęs.“

Manila, 11 metų

„Tiesą sakant, norėčiau, kad manęs išvis nebūtų. Norėčiau būt nematoma – būtų labai patogų erzinti žmones.“

Astrida, 8 metai

- ▶ Kieno noras tau artimiausias? Pabandyk pats nusakyti žodžiais, ko norėtum.
- ▶ Tegu mokytoja išdalija jums po skaidrę su plėvele arba stiklo plokštele. Plonais flomasteriais nupieškite ant jos savo karščiausių norą ar svajonę. Parodykite skaidres ekrane.

Televizija – žvilgsnis tolyn?

Kokią vietą užima televizija?

Padarykite tyrimą. Apklauskite savo klasės draugus ir jų tėvelius. Paprašykite juos suskirstyti savo mėgstamiausius užsiėmimus ir surašykite į lentelę. Palyginkite su lentele, kurią sudarė vokiečių vaikai.

Mėgstamiausi užsiėmimai	Vietas skirsto vaikai	Tėvai skirsto vietas už vaikus
būti su draugais	1	3
sportuoti	2	4
žiūrėti televizorių	3	16
žaisti lauke	4	2
lankyti vaikų ar jaunimo grupę	5	9
iškylauti su tėvais	5	1
eiti į kiną	7	18
būti su tėvais	20	5

- ▶ Pasižiūrėk į lentelę. Koks prieštaravimas pirmiausia krinta į akis?
- ▶ Kokie tavo mėgstami užsiėmimai pateko į lentelę?
- ▶ Sudaryk savo pomėgių sąrašą. Palyginkite savuosius sąrašus tarpusavyje.

Už ir prieš, arba ką suaugusieji mano apie vaikus ir televiziją

Tai išgirstame dažnai: televizija kenkia vaikams

Vaikams reikia kitų vaikų, gamtos, pavyzdžių, į kuriuos galėtų lygiuotis, o labiausiai – meilės. Tuo tarpu televizija tik ėda laiką, per kurį galėtum nuveikti ką nors prasmingo. Televizija pratina prie smurto, ir ilgainiui iš tiesų ima atrodyti, kad problemos galima išspręsti prievarta ir jėga.

Vaikai turėtų žiūrėti televizorių tik ribotą laiką – geriausiai su tėvais ar vyresniais broliais ir seserimis, kad visada turėtų su kuo pasižnekėti apie tai, ką mato.

- ▶ Pasvarstykite, kurie iš argumentų „už“ ir „prieš“ buvo jums nauji, o kurie jau girdėti.

Tai išgirstame retai: vaikams reikia televizijos

Vaikams reikia pasakų, komiksų, televizijos, o labiausiai – meilės.

Su televizija gali keliauti iš vieno pasaulio į kitą. Gali persikelti į fantazijos šalį, ypač tada, kai tikrovė darosi sunku išverti. Iš televizijos vaikai kartais sužino daugiau negu namuose ar mokykloje. Ir tam, kad galėtų fantazuoti, tereikia tik mygtuko: nori – įjungti, nenori – išjungti.

- ▶ Be pasiruošimo surenkite diskusiją tema „Vaikai ir televizija“.

Kaskart vis nauja programa?

filmas

Drama

Sidro namų taisyklės

JAV, 1999 m.

LRT 22.20

filmas

Komedija

Širdžių ėdikės

JAV, 2001 m.

LRT 22.15

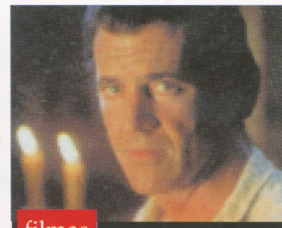
filmas

Veiksmo

Rokis II

JAV, 1979 m.

LNK 22.15

filmas

Nuotykių

Narsioji širdis

JAV, 1995 m.

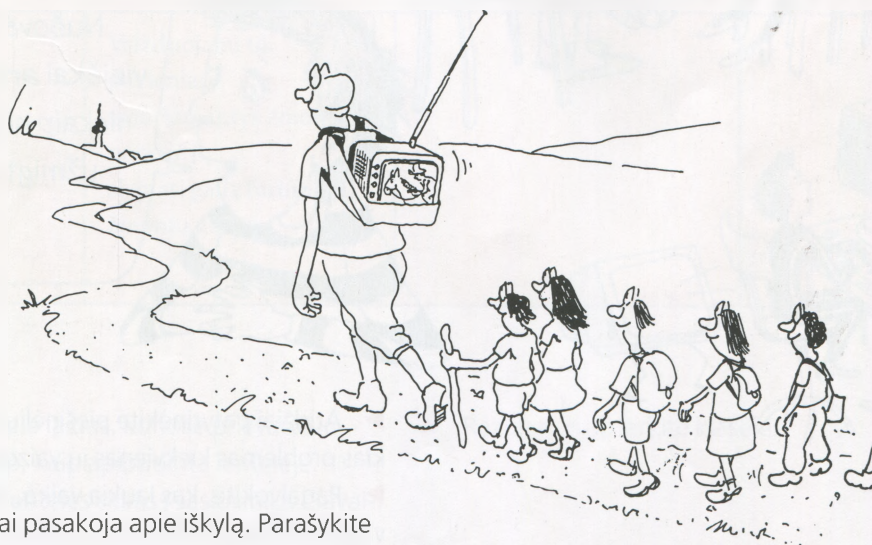
TV3 19.30

► Čia pateikta vienos savaitės filmų, rodomų per televiziją, reklama. Kuriuos šių filmų pavadintumėte komedija? Kodėl? Kuris iš jų yra siaubo filmas? Kuris – veiksmo? Kurį filmą pavadintumėte drama? Kurį – trileriu? Kodėl?

► Pabandykite atlikti eksperimentą. Suskaičiuokite, kiek per mėnesį pažiūrite komedijų, veiksmo ir siaubo filmų, trilerių, dramų. Rezultatus aptarkite su klasės draugais. Pasvarstykite, kokie filmai jums patinka ir kodėl.

► Pabandykite suskaičiuoti, kiek per tą mėnesį filmuose ar televizijos laidose matėte prievartos scenų. Surenkite klasėje pokalbį: „Kodėl režisieriai kuria filmus su prievartos scenomis?“

Keista klasės iškyla

► Namuose vaikai pasakoja apie iškylą. Parašykite trumpą rašinėlį.

Kas slypi už televizoriaus ekraną?

Langas ar partneris?

Televizorius – svarbus „langas“ į pasaulį. Bet kas atsitiktų, jeigu televizorius taptų jūsų partneriu ir imtų atstoti jums bendriją, kurioje gyvenate?

► Kokios televizijos laidos galėtų būti „langas į pasaulį“? Papasakokite vieni kitiems apie tokius filmus ir laidas.

► Pasvarstykite, ar iš viso televizorius galėtų būti jums draugas.

► Atsiverskite puslapius „Gyvename ne vienoje bendrijoje“ (2 sk., 16–17 p.). Ko netektų Lina ir Tomas, jeigu televizorius imtų atstoti jiems bendrijas?

Pedagogai perspėja: kai viskas susikrauna į krūvą

Neseniai mačiau
gangsterių užpuolimą.
Atrodė kaip Drakulos.
Nebeprisimenu kur.
Per žinias pasakėjo.
Jie nužudė mergaitę.
Iš karto mirė.
Nušovė ją iš
visiškai arti. Paskui
niekaip negalėjau
užmigti.

► Atidžiai patyrinėkite piešinėlius. Nusakykite, kokias problemas kiekvienas jų vaizduoja.

► Pagalvokite, kas laukia vaiko, susiduriančio su visom trim problemom.

Prievarta ir smurtas televizijoje

Filmų pavyzdžiai	Pažvelgus atidžiau	Informacija apie filmą (pavadinimas ir rodymo laikas)	Filme panaudoti triukai
Vesternas	Prievarta ir smurtas parodomi kaip normali, kasdieniška elgsena ir kaip būdas spręsti problemas.		
Detektyvinis serialas	Prievartą ir smurtą vienas kito atžvilgiu naudoja nepažįstami žmonės.		
Džeimsas Bondas	Smurtautojas – vyras, apsuptas jaunų, žavingų moterų.		
Veiksmo filmas	Smurtas vaizduojamas netikroviškai. Beveik nėra žaizdų, kančių, skausmo, sielvarto.		
Lietuviškas serialas "Prokurorai"	Prievarta ir smurtas pateisinami kaip kovos už gėrį būdas.		
„Babilonas 5“	Vaizduojami tik pavieniai smurtaujantys žmonės, nors už jų slepiasi galią turinti žmonių grupė.		

- ▶ Papasakokite apie laidas, kuriose prievarta ir smurtas rodomi taip, kaip apibūdinta lentelėje.
- ▶ Persibraižykite lentelės skiltis į sąsiuvinius. Savaitę įrašinėkite į lentelę visa, ką žiūrėsite per televiziją.

- ▶ Rezultatus aptarkite klasėje.

„Videomanija“

Videopasauliai

Nuomonė

Suaugusieji, susidomėję koku nors videožaidimu, dažniausiai beviltiškai pralaimi vaikams.

- ▶ Ar gali tai patvirtinti? Kaip manai, kodėl taip yra?

Videožaidimams reikia gebėjimų

Mokslininkai nemano, kad videožaidimai „besmegeniai“. Priešingai – net palyginti paprastiems žaidimams, tokiems kaip „PacMan“, reikia tam tikrų gebėjimų. Žaidėjas tuo pat metu turi valdyti PacManą, kontroliuoti keturias pabaisas bei savo padėtį labirinte ir dar nepaleisti iš akių keturių energijos stočių. Tenka akimirksniu apdoroti greitai besikeičiančius vaizdus – gilių minčių čia nereikia, reikia žaibiškos reakcijos. O šiuo požiūriu vaikai, matyt, pranašesni.

- ▶ Su kuo galėtume palyginti kompiuterinius žaidimus? Gal, pavyzdžiui, su automobilio vairavimu didmiestyje lyjant lietui? Ir čia, ir ten reikia reaguoti žaibiškai. Palyginkite suvokimą žaidžiant kompiuterinius žaidimus ir vairuojant automobilį.
- ▶ Ar videožaidimai tau labai rūpi? Ką manai apie juos?
- ▶ „Smūgis“, „veiksmas“ – ir kas dar? Kokius pasaulius tu pažįsti per kompiuterinius žaidimus? Papasakok apie juos.

Tikrovės pasauliai

- ▶ Mėnulio patekėjimas gamtoje ir filme – ar jie kuo nors skiriasi? Pasiginčykite, pagrįskite savo nuomones.

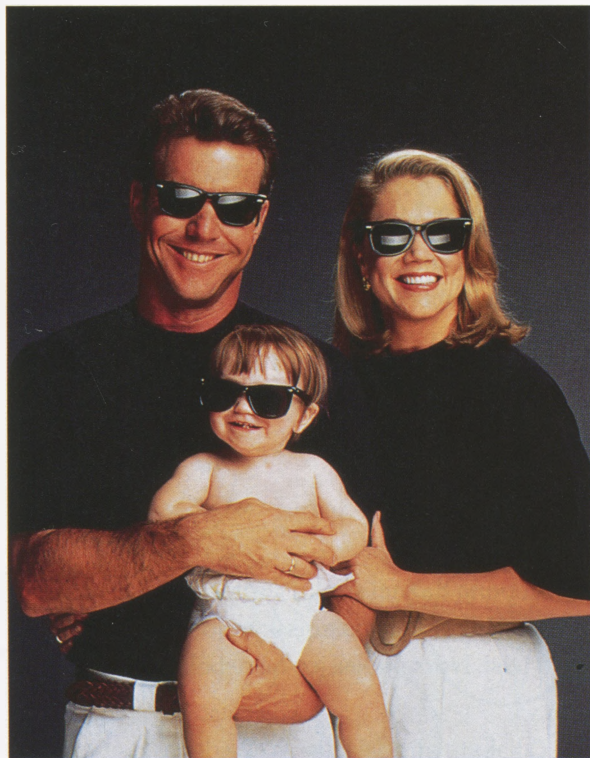
Gyventi videopasaulyuose?

Iš videofilmų nuomos katalogo

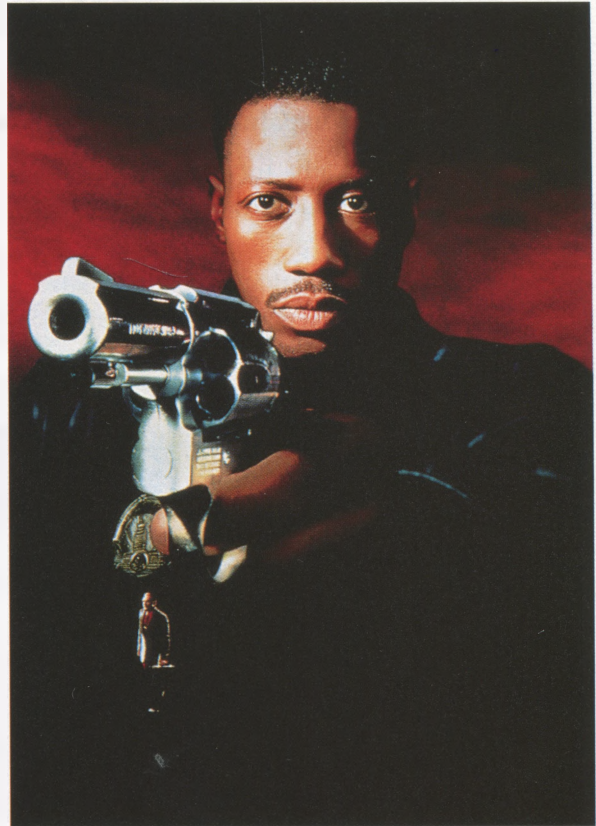
Niekur neišvykstat per atostogas? Nėra ko liūdėti! Pašėlusį rugpjūčio programa garantuoja mirtiną videodžiaugsmą visiems, kurie liko namuose.

- ▶ Įsivaizduokite, kad reklamuojate videofilmus. Sukurkite reklaminių plakatų, kuriuose vaizduojami „videopasauliai“. Paaiškinkite vieni kitiems, ką pa-vaizdavote.
- ▶ Įsivaizduokite tokią sceną: moteris planuoja atostogas ir atėjo pasitarti į kelionių biurą. Staiga išdygsta vyras ir moteris ir mėgina ją įtikinti, kad puikiausios atostogos būtų namuose kasdien žiūrint videofilms. Kaip reaguotų atostogauti susiruošusi moteris? Ar susigundytų prisipirkti videofilmų?

Dirbtinis „kietuolių“ pasaulis

- ▶ Kas daro šią šeimą „tikra šeima“?

- ▶ Kas daro šį vyrą „tikru vyru“?

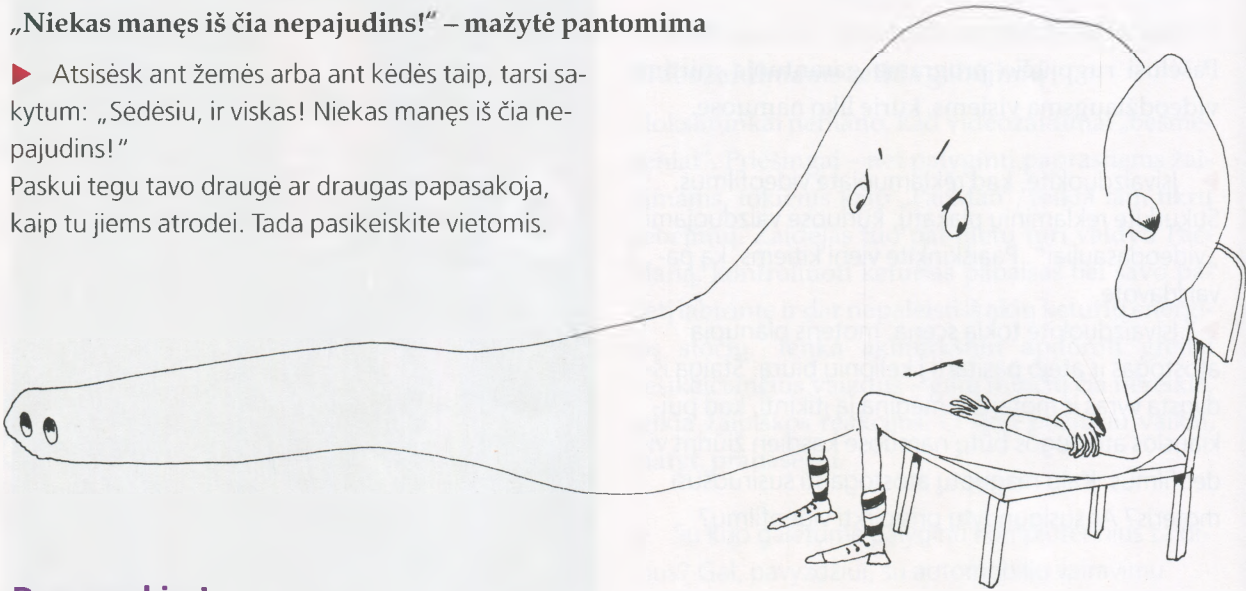
- ▶ Kas daro šią moterį „tikra moterimi“?
- ▶ Palygink žmones iš filmų su savo šeima. Kuo panašūs ir kuo skiriasi dirbtinis, „kietuolių“ pasaulis ir tavo pasaulis?

Pirmasis žingsnis

„Niekas manęs iš čia nepajudins!“ – mažytė pantomima

► Atsisėsk ant žemės arba ant kėdės taip, tarsi sakytum: „Sėdėsiu, ir viskas! Niekas manęs iš čia nepajudins!“

Paskui tegu tavo draugė ar draugas papasakoja, kaip tu jiems atrodei. Tada pasikeiskite vietomis.

Draugaukim!

Ar prisimenate istoriją „Benas myli Aną“? Toje istorijoje Ana pasijuokė iš Beno (plg. 1 sk., 12 p.). Tada Benas parašė jai laišką:

Miela Ana!

Šiandien tu pasielgei niekšingai, kai juokeisi. Aišku, aš nemoku taip gerai žaisti futbolo, kaip Jensas. Užtat jis iki šiol nemoka plaukti, o aš plaukiu puikiai. Tai ką, tu būtum juokusis, jeigu Jensas būtų paskendęs? Man visai nepatiko, kad tu juokeisi. Prašau daugiau taip nedaryti. Nes šiaip tu man patinki. Todėl aš tavęs klausiu: ar nori su manim draugauti?

Tavo Benas

Štai ką atsakė Ana:

Mielas Benai,

gavau tavo laišką. Jis man patiko. Ir tai, ką tu sakai, irgi patiko. Ar kur nors išvažiuosi, kai prasi-dės atostogos? O gal galėtume ką nors kartu nuveikti?

Tavo Ana

► Su kuo norėtum užmegzti draugystę? Tad parašyk jai ar jam laiškėlį (plg. 8 sk., 84–85, 94–95 p.)!

Kaip tu elgiesi ir kaip tave mato kiti

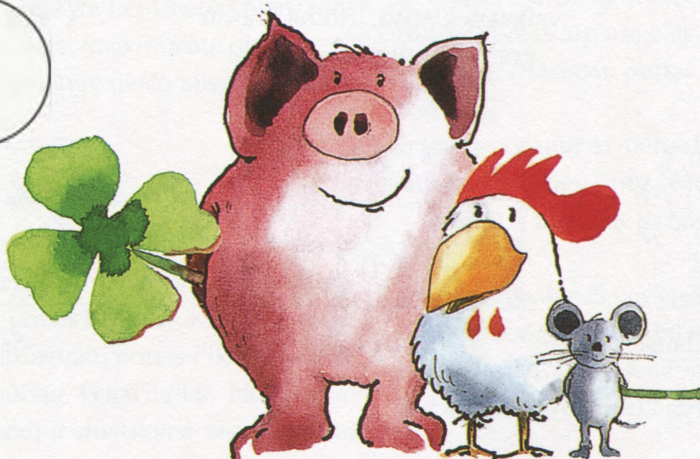
Pastebėjimai

- Gintaras ir šikart pasiekė savo. Jis toks žavus, kad visus paperka.
- Agnė kaip visada ėmė ir užsispyrė, nors iš tikrųjų ji labai miela.
- Rūta įsiklauso, ką sako kiti, ir vis dėlto turi savo nuomonę. Todėl ir kiti paklauso, ką ji sako.

- Steponą dažnai sunku suprasti.
- Miglė šiandien visiems įkyrėjo. Visą laiką nori būti teisi. Nors niekas jos nė nebeklauso.

► O kaip tu atrodai kitiems? Žaidimas gretimame puslapyje padės daugiau sužinoti apie save ir apie kitus.

„Meilučiai“ ir „blogiukai“ – žaidimas 3–5 žaidėjams

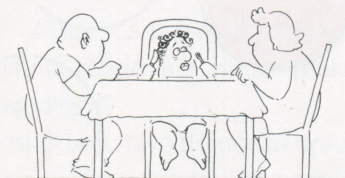
Žaidimo taisyklės

Mesdami kauliuką, eikite ratu. Kas atsistoja ant raudonojo – „meilučio“ – skrituliuko, turi pasakyti ką nors mielo savo kaimynei ar kaimynui, kurio bus eilė mesti. Tik tada, jeigu jai ar jam pasirodys, kad tavo žodžiai mieli, galėsi eiti toliau, – be to, dukart daugiau žingsnių, negu iškrito akių. Kas atsistoja ant žaliojo – „blogiuko“ – skrituliuko, turi pasakyti ką nors blogo ir gali paeiti tik vieną žingsnelį. Pradėkite nuo „Starto“ ir eikit pagal laikrodžio rodyklę. Žaidimą baigia tik tas, kuris pataiko tiesiai į „Finišą“, peršokęs jį, turi sukti ratą iš naujo.

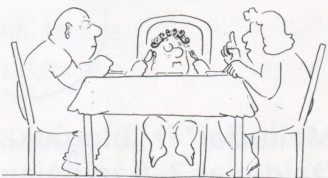

- ▶ – Kvailas žaidimas! – sako Agnė.
- O man atrodo – garbingas! – sako Gintaras.
- O kaip manai tu?

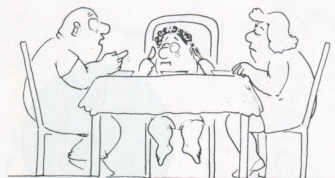
Ginčytis irgi svarbu

– Mamyte, kodėl žmonės ginčijasi?

– Kodėl ginčijasi? Barasi, kai vaikai neklauso... todėl prašau gražiai išvalgyt visą lėkštę!

– Kokius čia dabar niekus vaikui pasakoji!

– O tu tylėk, jis manęs klausė!

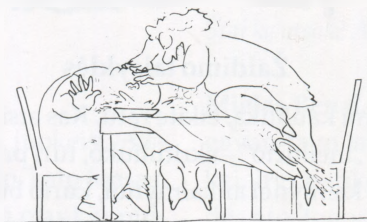
– Paika višta!

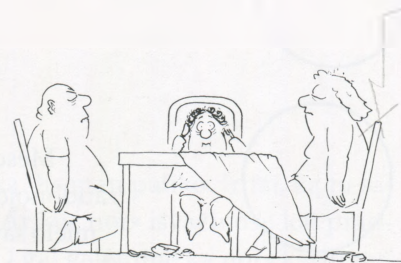
– Senas asilas!

– Stora karvė!

– Pilvūzas!

(---)

– ...tai štai kodėl žmonės ginčijasi...

- ▶ Ar jums pažįstamos panašios istorijos? Pasirinkite vieną iš jų ir suvaidinkite. Barkitės savais žodžiais. Vaikui teko išgirsti nevykusį ginčą, pavirtusį barniu.
 - ▶ Pasitarkite, kaip turėjo elgtis tėvai iš paveikslėlių istorijos, kad ginčas būtų „pavykęs“.
- Istorijos pradžioje vaikas užduoda klausimą. Kaip jam atsakytumėte?
- ▶ Pagalvokite, kuo skiriasi ginčas nuo barnio? Kada ginčas pereina į barnį? Kaip ginčytis nesibarant?

Mokykimės ginčytis

Ginčas pagal taisykles?

► Staiga įsiplieskia ginčas, ir po kurio laiko, apsišvaidę žodžiais, ginčinkai nebeprisimena, dėl ko susikirto. Pagalvok, kokį panašų ginčą neseniai esi girdėjęs. Kada, tavo manymu, ginčas prasmingas, o kada ne?

► Surašykite garbingo ginčo taisykles (plg. 2 sk., 29 p.).

► Tikriausiai jūsų klasėje yra bent vienas ginčytinas klausimas. Tad išbandykite, kaip mokate ginčytis. Pamėginkite laikytis garbingo ginčo taisyklių, kurias pirma susirašėte.

Ponas Pikčiurna ir ponas Kivirčas

Buvo kartą didžiulė obelis. Ji augo per pat vidurį tarp dviejų sodų. Vieno sodo šeimininkas buvo ponas Pikčiurna, kito – ponas Kivirčas. Kai spalį obuoliai sunoko, vieną vidurnaktį ponas Pikčiurna atsiėmė iš rūšio kopėčias, tyliai tyliai, kad niekas neišgirstų, įlipo į medį ir nusiskynė visus vaisius. Kitą rytą, susiruošęs imti derlių, ponas Kivirčas neberado ant obels nė menko obuolėlio.

– Palauk! – tarė sau ponas Kivirčas. – Aš tau dar parodysiu.

Ir kitąmet nusiskynė obuolius jau rugsėjį, nors šie anaip tol dar nebuvo sunokę.

– Palauk! – tarė sau ponas Pikčiurna. – Aš tau dar parodysiu.

Ir kitąmet nusiskynė obuolius jau rugpjūtį, nors šie dar buvo visai žali ir kieti.

– Palauk! – tarė sau ponas Kivirčas. – Aš tau dar parodysiu.

Ir kitąmet nusiskynė obuolius jau liepą, nors šie dar buvo žalutėliai ir visai mažučiai.

– Palauk! – tarė sau ponas Pikčiurna. – Aš tau dar parodysiu.

Ir kitąmet nusiskynė obuolius jau birželį, mažut mažučius kaip uogelės.

– Palauk! – tarė sau ponas Kivirčas. – Aš tau dar parodysiu.

Ir kitąmet gegužės mėnesį nudaužė visus obels žiedus, tad ši ir neužmezgė jokio vaisiaus.

– Palauk! – tarė sau ponas Pikčiurna. – Aš tau dar parodysiu.

Ir kitąmet balandį paėmęs kirvį nukirto obelį.

– Va, – pasakė, – dabar tai nubaudžiau poną Kivirčą. Nuo to laiko abu dažnai susitikdavo parduotuvėje, kur ateidavo nusipirkt obuolių.

Heinrichas Hanoveris

► Ponia Gudruolė, susitikusi anuodu ponus parduotuvėje, bando užmegzti pokalbį: „Mieli ponai, kaip matau, ginčas tik tada prasmingas, kai...!“ Sugalvokite ponios Gudruolės pokalbio su ponais Pikčiurna ir Kivirču tęsinį. Gal vis dėlto šių ponų istorija dar galėtų baigtis geruoju?

Pamąstykim

*Protingesnis nusileidžia –
šis teiginys įamžina kvailybės
viešpatavimą pasaulyje.*

Marija Ebner-Ešenbach*

► Ar pritariate Marijai Ebner-Ešenbach? Pagrįskite savo nuomonę.

► Ar gali tai patvirtinti? Pasidalykite sava patirtimi.
► Pagalvokite, ką reikia pasakyti: „Ginčiuose gimsta tiesa“.

Aš skustagalvis

- ▶ Kas dedasi šio jaunuolio viduje?
- ▶ Parašyk, kokį jis tau daro įspūdį. Kaip jis veikiausiai mato savo ateitį?

- ▶ Skustagalviai* yra padarę daug bausių nusikaltimų. Tad ar galėtum jiems „linkėti ramybės“. Kodėl jiems šito linki Lotaras Cenetis?

Kažką turi – šis tas esi.
Neturi nieko – esi niekas.
Kažko nekenti – esi šis tas!

Šitam...

tam kitam
tam visai svetimam
tam bet kuriam
kuris man iš viso nerūpi
su kuriuo neturiu nieko bendro
kuriuo negalima pasitikėti
kuriam geriau pasitraukti iš kelio
kuris jau iš tolo matyt, kas per vienas

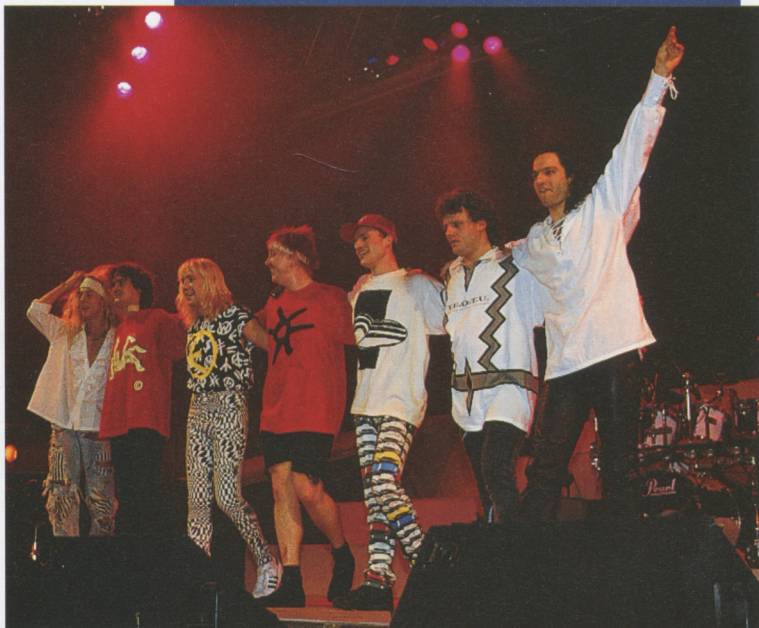
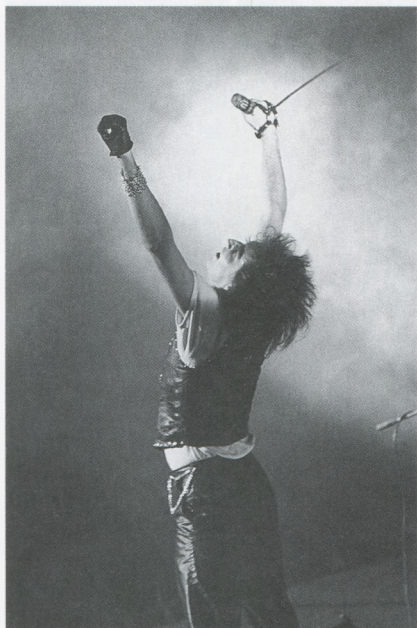
tam
pakvaišėliui
tuščiagalviui
tam visažiniui
tam palaižūnui
kuris geriau jau liautuši
kuriam dar teks pasigailėti
kuriam dar gali smarkiai atsirūgti
kuris verčiau tegul nedrįsta
kuriam aš dar parodysiu, kad jis žinotų
šitam...

... linkiu ramybės

Lotaras Cenetis

„Rokas prieš smurtą!“

Pabėgimas

nusprendžiau pabėgti
nusprendžiau padaryti tai
ką jau tūkstančius kartų esu padaręs

visada degdavau noru pabėgti iš ten
kur susirinkdavo nenuoširdūs, pikti,
apgaulingi, agresyvūs
neturintys nieko bendro su dvasios dalykais
žmonės

kartais tai pavykdavo, kartais – ne
kartais tekdavo grįžti, kartais – nebe

<...>

pats sau nesu nei legenda, nei reiškinyš,
nei žvaigždė
žinau, kad esu tik žmogus
žinau, kad esu tik siela
gyvenanti man duotame kūne, duotoje vietoje
ir duotame laike

jei mano dainos
nors trumpam padės jums pabėgti nuo
problemų,
rūpesčių, skausmo ir kitų panašių dalykų
būsiu labai laimingas

Andrius Mamontovas

Ar jėga ir
smurtas išsprendžia
konfliktus?

Būkim drąsesni

Vaikas Varšuvos gete* 1943 metais – neva „menkavertis“, turįs būti sunaikintas

Vaikas SA* uniforma reicho jaunimo dieną 1934 metais – neva gimęs valdyti pasaulį

► Papasakokite, ką matote šiose dviejose nuotraukose. Jos abi iš nacionalsocializmo Vokietijoje laikų (1933–1945).

► Palyginkite vaiko iš Varšuvos geto ir neonacio laikyseną.

Nacionalsocializmas Vokietijoje baigėsi 1945 metais. Bet iki šiol yra žmonių, „didžiai vertinančių“ nacionalsocializmo idėjas. Norėdami tai parodyti, jie iškelia dešinę ranką – „sveikina Hitlerį“. O Lietuvoje? Ką pasakytumėte savo kaimynui, jei jis sugebėtų įkurti nacionalsocialistų partiją?

Pacifistų akcija

Teatralizuotą protesto akciją prieš NATO ir JAV Prezidento vizitą Vilniaus senamiestyje surengė grupelė jaunimo, pasivadynusi radikaliųjų pacifistų grupe.

Jaunuoliai sostinės gatvėmis tampė kartoninį tanko muliažą.

Drąsa stoti už tai, kas, tavo įsitikinimu, teisinga, kartais vadinama pilietine drąsa.

Ekologinis žygis Nerimi ir Nemunu. 1988 m. rugpjūtis

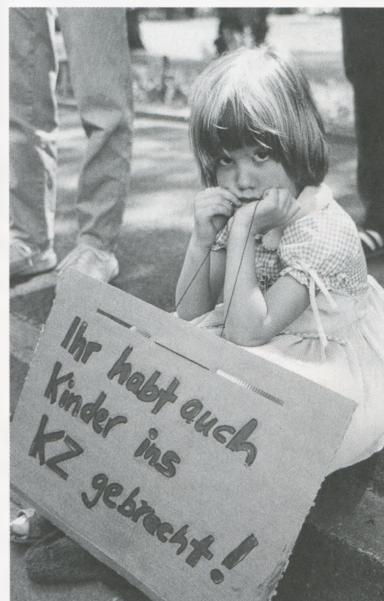
Tikra istorija

Tai Lesli Mari, jai šešeri metai. Jos tėvai – nuotraukoje už mergaitės matyti jų kojos – nenori taikstyti su tuo, kad stiprėtų ir vėl įgytų įtakos „senieji“ naciai ir neonaciai, t. y. „naujieji“ naciai.

Kai Bad Hersfeldo mieste vyko nacių susitikimas, Lesli Mari su tėvais ėjo į demonstraciją protestuoti prieš šį sambūrį. Specialiai šiai demonstracijai mergaitės tėtis padarė plakatą su šūkiu: „Jūs vežėte į koncentracijos stovyklas ir vaikus!“ Vienas neonacis tuoj pat pamėgino išplėsti plakatą jam iš rankų. Tada jį pasiėmė Lesli Mari ir demonstratyviai atsisėdo ant šaligatvio krašto.

► Ar tu pats kada nors esi buvęs demonstracijoje? Jeigu iš viso eitum demonstruoti, – už ką ir prieš ką demonstruotum (plg. 10 sk., 127 p.)?

► Atidžiai įsižiūrėkite į Lesli. Pamėginkit nusakyti žodžiais, ką išreiškia jos kūno kalba.

Nesmurtinis laisvės kelias

Visai paprastas klausimas

► Kokioje šalyje tu gimęs?

Pabudome ir kelkimės

Iš nevilties į neviltį, per prarastąjį rojų,
Paniekinti, pažeminti, išganymo ieškojome.
Iš nuodėmės į nuodėmę – į ją supanašėjome,
Ir kai visai pajuodome, kai likom tik šešėliai jos –

Ko verkiame ir dejuojame, ko slapstomės pakampėmis?
Aušra įsidienojusi – pabudome ir kelkimės!

Į Lietuvą sugrižtame čiabuvėliais – pražuvėliais,
Namų nebepažįstame... lietuviai – nelietuviai mes?
Per skaistyklas, per pragarus, iš nežinios į nežinią,
Mes pagaliau atradome, kad Lietuva – tai sąžinė.

Ko verkiame...

Pabudome, pabudome, pamatėme, pamatėme –
Kad mes ją patys žudėme, be sąžinės – vienatinę.
Bedaliai savo žemėje, mes patys save niekinam,
Mes patys save žeminam, mes pasidarėm niekieno...

Ko verkiame...

Pabudome, o dvasioje dar pasilikom elgetos.
Kodėl mes laisvės prašome? Argi laisvi taip elgiasi?
Ko verkiame ir dejuojame, ko slapstomės pakampėmis,
Aušra įsidienojusi – pabudome ir kelkimės!

Kęstutis Genys

1990 metų kovo 11-ąją Lietuva buvo paskelbta nepriklausoma valstybe. Šalis pakeitė santvarką ir politinį statusą. Buvo iškilusi ir karo grėsmė. Šalia televizijos bokšto Vilniuje žuvo trylika beginklių žmonių. Medininkų pasienio poste buvo sušaudyti pasieniečiai. Tačiau viskas baigėsi taikiai.

Lietuvos Sąjūdžio, Latvijos ir Estijos Liaudies Frontų organizuota akcija „Baltijos kelias“, skirta Molotovo-Ribentropo paktui paminėti. 1989 08 23

Baltijos kelias

- ▶ Paprašykite tėvelių, kad papasakotų, ką išgyveno tais perversmo metais.
- ▶ Kaip manote, kodėl revoliucija Lietuvoje vis dėlto vyko taikiai? Galite išreikšti savo mintis ir piešiniiais. Pasišnekėkite apie tai.
- ▶ Pabandykite įsivaizduoti, kas būtų buvę, jei nebūtų pavykę išvengti karo. Ar viskas šiandien būtų taip, kaip yra dabar?

Taikos kūrėjai

Pradėkime nuo savęs

Prisiminimai

Jau būdama suaugusi, kalbuosi su mama apie pokario metą. Ji juokiasi prisiminusi:

– Tu vis sakydavai: kai bus taika, aš viską viską valgysiu. Kas dieną saldžios pieniškos sriubos, tikros kepeninės dešros, tikrų mėsos salotų...

Ji dar puikiai prisimena pokario receptus: ruginių miltų sriuba, virta su vandeniu ir saldinta sachariniu, kepeninė dešra iš miltų košės, gausiai paskanintos mairūnais, mėsos salotos iš išbrinkusių avižinių dribsnių su raugintais agurkais.

Man įstringa vienas mamos sakinytis: „Tu vis sakydavai: kai bus taika, aš viską viską valgysiu...“ Argi pokario metais dar nebuvo taikos? Šiaip ar taip, karas juk buvo pasibaigęs. Prieš akis iškyla paveikslas. Tėtis, mama ir aš sėdime virtuvėje. Tėtis skaito laikraštį, mama kažką verda. Elektra išjungta, dega žibalinė lempa. Virtuvė – vienintelė mūsų apšildoma patalpa. Visi kambariai nekūrenami: valgomasis, tėvo darbo kambarys, vaikų kambarys, vaikų ir tėvų miegamieji – vien tik šalta prabanga. Nuo karo pabaigos virtuvėje stovi sofa. Man ta virtuvė su so-

fa patinka, joje jauku ir gera, o tėtis rauko nosį dėl šito priverstinio gyvenimo virtuvėje.

Laukiame grįžtančio brolio. Jis, trylikametis, išvažiuo į kaimą pas vieną kepėją. Mama tam kepėjui atidavė Meiseno porceliano statulėlę, už tai kas savaitę iš jo gausime po du kepalus duonos. Tris mėnesius. Tėvai susirūpinę, kur užtruko brolis. Štai pagaliau ir jis. Virtuvė pakvimpa šviežia duona, nors ji dar tebėra kuprinėje. Brolis kažkodėl nesukuba jos traukti, staiga ima kūkčioti. Tėtis iškrato kuprinę. Duona nukrinta ant stalo. Vieno kepalas belikusi tik pusė. Kitą pusę brolis suvalgė – nukramtė, nulaupė. Mama pravirksta. Laukiu, kad jie pradės bartis ant brolio, bet niekas nesibara. Man palengvėja ir kartu suima baisus pyktis: kai iš tikrųjų bus taika, šviežios duonos bus užtektinai visiems.

Kristinė Holckamp*

► Taika nėra vien tai, kad niekas nekariauja. Kad būtų taika, reikia tam tikrų sąlygų. Kai kurias iš jų rasite 12 skyriuje.

Pasižadėjimas

Ji buvo jauna mama tais laikais, kai dar visi tikėjo Biblijos žodžiais: „Kas gaili rykštės, tas gadina vaiką“. Širdies gilumoje ji tais žodžiais turbūt netikėjo, bet vieną dieną jos sūnelis kažką iškrėtė, už ką, jos manymu, nusipelnė pylos, pirmąkart savo gyvenime. Tad liepė jam eiti į sodą ir susiradus lazda pačiam atsinešti. Berniukas išėjo ir ilgai negrįžo. Galiausiai parėjo verkdamas ir sako:

– Lazdos aš niekur neradau, todėl atnešiau tau akmenį, gali jį mesti į mane.

Išgirdusi tai, apsverkė ir mama, nes staiga išvydo viską vaiko akimis. „Mama nori, kad man skaudė-

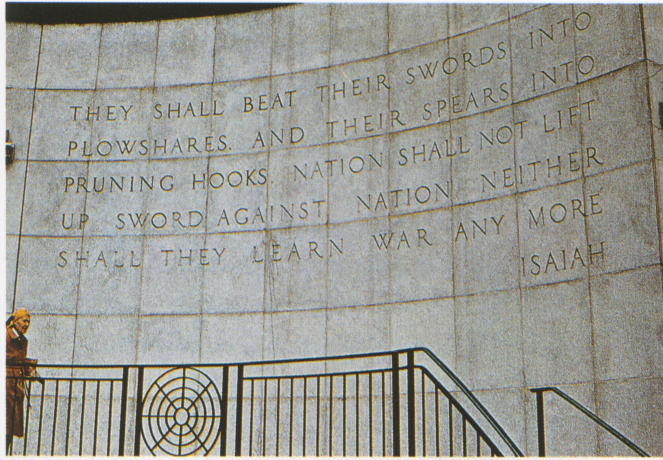
tų, – tikriausiai pamanė vaikas, – taigi tiks ir akmuo.“

Mama apkabino sūnelį ir abu dar valandėlę verkė. Paskui ji pasidėjo akmenį virtuvėje ant lentynos, taip jis tenai ir gulėjo, nuolat primindamas, ką ji tą dieną sau pasižadėjo: „Niekados nekelti rankos!“

Astrida Lindgren*

► Ką norėtumei pasižadėti tu? Apie kokius žmones pagalvotum duodamas sau tą pažadą (plg. 8 sk., 94–95 p.)?

Veikime kartu

Įrašas ant Jungtinių Tautų pastato Niujorke

Jie perkals savo kalavijus į arklus, o ietis – į geneklius. Tauta nebekels kalavijo prieš kitą tautą, nebebus mokomasi kariauti.

Izaijo 2, 4

Simeono tėtis prisimena

Vienoje knygoje Simeono tėtis aptinka skirtuką su ypatingu paveikslėliu. Jame pavaizduotas tvirtas vyras, iš kalavijo perkalantis arklą.

– Žiūrėk! – sako tėtis Simeonui. – Nuo 1980-ųjų ši ženklą prisisiūdavome prie švarkų ir paltų norėdami parodyti: mes nesutinkame, kad ir toliau būtų kuriami atominiai ginklai. Šis paveikslėlis primena paminklą, kurį tuometinė Sovietų Sąjunga pastatė Jungtinėms Tautoms.

– Na ir kas? – Simeonui nelabai įdomu.

– Iš pradžių buvo uždrausta ši ženklą nešioti. Pasi-taikydavo, kad net nuplėsdavo jį nuo drabužių. Bet per tai jis tik dar labiau išgarsėjo ir netgi tapo taikos dekadų simboliu. Tos dekados – tai dešimt lapkričio dienų, per kurias žmonės daug svarsto, kalba apie taiką, nusiginklavimą ir teisingumą. Bažnyčiose meldžiasi už taiką.

– Nuo maldu ginklai neišnyks! – sako Simeonas.

– Karai vyksta todėl, kad dar labai daug žmonių jiems pritaria, užuot drąsiai ir ryžtingai stoję prieš. Taikos maldą aš suprantu kaip pasipriešinimą karui, drąsų ir ryžtingą protestą.

► Savais žodžiais nusakykite skirtingas Simeono ir jo tėčio nuomones taikos klausimu.

Ar Lietuvoje vyksta protesto demonstracijos?

Štai Lietuvą pakvietus į NATO per JAV prezidento Džordžo Bušo vizitą Vilniuje radikaliųjų pacifistų grupė surengė protesto akciją.

Nuo Rotušės aikštės Didžiąja ir Pilies gatvėmis į Katedros aikštę buvo tempiamas kartoninis tanko muliažas.

Už grindinio akmenų kliuvinėjanti „tanką“ lydėjo „nėščia“ moteris, „išbalusi“ moksleivė su kuprine, darbininkas su šalmu, baltai apsirengusi medikė, akiniuota mokytoja su senoviniais skaitytuvais ir plikagalvis apsaugininkas.

„Šia akcija nesitikime apversti pasaulio. Norime parodyti, kad yra kitaip manančiųjų. Mes nenorime būti ten, kur vyksta karas. Mes nenorime remti kažkur vykstančio karo“, – tikino pacifistinės akcijos dalyviai. Tuo metu prie Vilniaus mokytojų namų vyko „NATO kiemelis“, palaikantis Lietuvos priėmimą į NATO. Čia buvo demonstruojami Lietuvos karių ginklai bei amunicija, vyko geriausio NATO oratoriaus konkursas, buvo dalijamos nemokamos vaisės pagal Aljanso meniu, pristatomas NATO informacinis standas, vyko moksleivių piešinių paroda „Mes be NATO kaip be batų“, viktorina „Ką žinai apie NATO?“

Krašto apsaugos ministerija surengė fotoparodą, koncertavo žinomos muzikos grupės.

- Kurioje akcijoje būtum tu dalyvavęs? Kodėl?
- Surenkite debatus: „Pasaulis be ginklų?“

Nepažįstama

Kai esi svetimas – dirstelėjus iš arčiau

Viskas kitaip

Įvyko didžiausias nemalonumas mano gyvenime – mes išsikraustėme su mama į Maskvą. Kaip skaudu buvo palikti savo namus. Vilniuje liko kiemas, mokykla, draugai... Kaip nekenčiau visko, kas buvo susiję su tuo kraustymusi, – mamos, aplinkybių, sesers, kuri jau buvo įsikūrusi Maskvoje. Bijoju naujos vietos ir, aišku, naujos mokyklos. Atėjau į mokyklą. Pamačiau apie trisdešimt savo naujų klasiokų. Priėmė mane labai šiltai. Nustebau.

Moksle beviltiškai atsilikau. O mano klasiokai mokslu labai domėjosi. Mane nuolat stebino jų pastangos mokytis bei išlaikyti glaudžius ir sąžiningus tarpusavio santykius. Jų bendravimas atrodė man keistas: jie buvo draugiški ir vienas kitu domėjosi. Pamatė, kaip man nesiseka mokslas, stengėsi padėti. Kartais paaškindavo, o kartais net pridengdavo, kai nusirašydavau.

Mokytojai taip pat susirūpino mano mokslais. Skirdavo man daug laiko ir pastangų per pamokas ir po jų. Vilniuje su atsiliekančiais mokiniais mokytojai dirbdavo daug mažiau, o klasiokai nebūtų padėję, jei nebūtum paprašęs. Vis tiek jaučiausi nesmagiai. Vis galvojau apie Vilnių, apie draugus, lyginau juos su naujaisiais pažįstamais. Mane erzindavo pastarųjų „pionieriškas“ elgesys: jokio paaugliams būdingo maksimalizmo bei grupavimosi prieš suaugusius. Jie patys jau buvo suaugesni, todėl niekaip negalėjau prie jų pritaapti, juo labiau kad jie atrodė tokie intelektualūs.

Pasakoja Diana B.

- ▶ Kaip galvoji, kodėl Diana jautėsi nesmagiai?
- ▶ Ar esi kada nors jautėsis „svetimas“?

Papasakok.

- ▶ Papasakok, kaip tau teko susidurti su nepažįstamais žmonėmis ar papročiais ir kaip tu reagavai.

Varstantys žvilgsniai, nauja aplinka

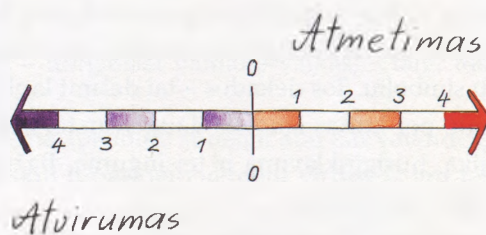
– Kad tik nebereikėtų vėl iš naujo kraustyti! – sako Ana. – Nieko aš čia nepažįstu. Dar nelabai susigaudau naujame mieste, mokykloje irgi viskas nauja. Tiesa, vaikai draugiški, bet vis tiek aš jiems „naujokė“. Spokso visi į mane ir nori viską sužinoti, – o aš juk nieko apie juos nežinau.

O kai grįžtu iš mokyklos, namai irgi atrodo svetimi, nieko juose nėra savo kaip anksčiau.

Kaip būtų gerai, kad užeitų kokia kaimynė, kaip tada, kai anąsyk persikraustėme, – tada su ponija Kornelija susipažinome prie puodelio kavos su pyragu. Arba kad kas nors iš klasės pasikviestų į svečius ir drauge sugalvotume, ką veikti. Tada gal nebebūtų viskas taip svetimai!

Jausmų skalė

Įprastinėje aplinkoje susidūrę su kuo nors, kas nauja ir nepažįstama, mes reaguojame skirtingai. Jausmų skalė plati, nuo atvirumo iki visiško atmetimo.

- ▶ Persibraižyk reakcijų barometrą į sąsiuvinį. Pažymėk Dianos jausmus išvykstant į Maskvą ir susitikus su naujais draugais. Pagrįsk savo nuomonę.

Kai susipažįsti

Pelėdos išmintis

Į mišką atskrido jaunas žvirbliukas. Tupėdama ant savo numylėtos šakos, jį tolydžio stebėjo sena pelėda. Jeigu jis būtų buvęs mažas vaikas, būtų galėjusi pasakyti: „Bijosi svetimų“.

Iš tiesų taip ir buvo: žvirbliukas nedrįso prisitarti, tačiau, užšokęs ant atokesnės buko šakos, vogčiomis vis smalsiai žvilgčiojo į pelėdą.

– Mielas žvirbliuk, – vieną dieną tarė jam pelėda, – regis, jautiesi čia dar svetimas?

Paukštelis tyliai linktelėjo galva, jo uodegėlė truputį virpėjo.

– Jautiesi svetimas, nes matai, kad esi kitoks. Štai ir visa paslaptis. Kitokį reikia pažinti ir pamilti. Tada baimės nelieka, netgi tampa turtingesnis. Eikš arčiau, geriau matysim vienas kitą, galėsime pasipasa- kot apie save! Būk mano svečias.

► Poromis parepetuokite dialogą „Žvirbliukas susipažįsta su pelėda“. Užrašykite jį į sąsiuvinius. Galbūt šį pokalbį įrašysite į kasetę?

Ar žinote kokių nors užsieniškų valgių? Šiame puslapyje išspausdintas šafraninių ryžių, labai mėgstamų Indijoje, receptas. Gal paragausi ir tu, – o gal pasikviesi pasmagurianti ir kitą, su kuriuo norėtum geriau susipažinti?

Šafraniniai ryžiai

250 g ryžių
2 valgomieji šaukštai lydyto sviesto
3/4 l vandens
1 arbatinis šaukštelis druskos
1/2 arbatinio šaukštelio šafrano žiupsnelis kardamono grūdelių
3 gvazdikėliai
1 cinamono lazdelė
100 g smulkiai supjaustytų svogūnų

► Šafraną užplikyti dviem šaukštais karšto vandens ir 10 min. pamirkyti. Puode įkaitinti lydytą sviestą, suberti cinamoną, gvazdikėlius, svogūnus ir galiausiai ryžius ir 3–6 min. vis pamaišant pakepinti, kol gražiai pagels. Užpilti vandens, suberti druską ir kardamono grūdelius ir užvirinti. Tada sudėti išmirkusį šafraną ir užden- gus puodą virti ant mažos ugnies 20–25 min., kol išgaruos vanduo. Dabar belieka pamaišyti ryžius šakute, kad būtų puresni, ir galima patiekti.

Prietarai, arba išankstinės nuostatos

Kai kurie iš mūsų gyvename ir mokomės tame mieste, kur gimėme. O kai kam tenka pakeisti gyvenamąją vietą, persikelti su tėvais į kitą miestą, kitą rajoną. Kartais – net į kitą šalį. Tenka keisti ne tik mokyklą, bet ir prisitaikyti prie kita kalba kalbančių, kitaip gyvenančių žmonių.

O ką galvoja ir kaip jaučiasi žmonės, iš kitų šalių atkeliavę gyventi į Lietuvą? Čia pateikiame kelių į Lietuvą atvykusių gyventi jaunuolių išpūdžius.

Sergejus K. Aš gyvenau dvejus metus Ukrainos pietuose. Man ten labiau patiko žmonės: jie buvo atviresni ir draugiškesni. Labai graži gamta. Tačiau Lietuvoje labiau patinka naujos ekonominės ir kitos galimybės. Kai grįžau į Lietuvą, man krito į akis tai, kad Vilnius labai pagražėjo.

Olga P. Aš gyvenau Rusijoje ir atvykau į Lietuvą prieš ketverius metus. Iš pradžių bijojau. Nežinojau, kaip bendrauti, kaip mokytis. Dabar daug la-

- ▶ Kaip jaustumėtės perėję į kitą mokyklą?
- ▶ Kaip elgiatės, kai į klasę ateina naujokas?
- ▶ Ką pagalvojate, kai laiptinėje sutinkate kita kalba kalbantį naują gyventoją?

biau pasitikiu savimi, bet dar nevysiškai, nes dar ne labai gerai kalbu lietuviškai. Pradėjau suprasti lietuvių kalbą daugiausia žiūrėdama lietuviškus serialus. Man patinka čia gyventi. Aš čia matau daugiau perspektyvų ir žmonės čia malonesni.

Irina V. Aš atvykau iš Baltarusijos. Gyvenimas čia ir Baltarusijoje labai skiriasi. Ten nesutiksi besišypsančio žmogaus. Lietuvoje visi stengiasi būti kuo mandagesni.

- ▶ Pasvarstykite, gal kam nors iš jūsų teko prisitaikyti prie gyvenimo svetimame krašte. Ką patartumėte užsieniečiams, atvykusiems gyventi į Lietuvą, kad greičiau atsikratytų baimės?

- ▶ Ar „kitatautis“ turi būtinai būti svetimšalis?
- ▶ Kuo skiriasi sąvokos „užsienietis“ ir „svetimšalis“?
- ▶ Įsižiūrėkite į nuotrauką, ką matote? Ar nebaisu būtų gyventi už spygliuotos tvoros?
- ▶ Surašykite, ką esate girdėję sakant apie svetimšalius, kitataučius, užsieniečius Lietuvoje ir ką galėtumėte apibūdinti kaip prietarus.

Užsieniečių registracijos centras Pabradėje

Pabėgėliai

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos įstatymais „Dėl pabėgėlio statuso“ ir „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, 2001 m. buvo gauti 425 užsieniečių prašymai suteikti prieglobstį Lietuvos Respublikoje (2000 m. – 303), iš jų 256 prašymai suteikti pabėgėlio statusą Lietuvos Respublikoje (2000 m. – 199) ir 169 prašymai išduoti leidimą laikinai apsigyventi šalyje dėl humanitarinio pobūdžio priežasčių (2000 m. – 104). 2001 m. pabėgėlio statusas buvo suteiktas 3 Afganistano piliečiams (2 iš jų nepilnamečiai). Pabėgėlio statusas buvo suteiktas vykdant Vilniaus apygardos administracinio teismo, kaip apeliacinės prieglobsčio procedūros instancijos, sprendimą.

Užsieniečiai, prašantys suteikti pabėgėlio statusą Lietuvos Respublikoje, prašymuose dažniausiai nurodydavo, kad jie kilmės šalyje buvo persekiojami dėl savo tautybės ar politinių įsitikinimų arba to bijojo. Daugiausia prašymų suteikti pabėgėlio statusą pateikė Rusijos Federacijos piliečių (180 prašymų). Jų pateikti prašymai sudaro 70% visų prašymų suteikti pabėgėlio statusą. 57 prašymus pateikė Afganistano piliečiai (22%), po 5 prašymus – Indijos ir Šri Lankos piliečiai (2%). Likusius 4% sudaro Baltarusijos, Pakistano, Irano, Moldovos, Tadžikijos ir Ukrainos piliečių pateikti prašymai.

Kodėl Lietuvos piliečiai išvyksta iš Lietuvos?

Padirbėti ar pasimokyti

Daug Lietuvos jaunuomenės norėtų emigruoti iš Lietuvos arba kuriam laikui išvykti padirbėti ar pasimokyti.

Tai parodė šalies gyventojų apklausa, kurią atliko visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“.

Bent 200 tūkstančių, arba 8%, Lietuvos gyventojų norėtų visam laikui emigruoti. Dvigubai daugiau tokių yra tarp jaunimo – 16%. Daugiausia norinčiųjų emigruoti iš Lietuvos yra tarp bedarbių – 20%.

Norinčiųjų laikinai išvažiuoti į užsienį dirbti ar mokytis yra 28%. Ypač daug tokių tarp jaunimo.

Apklausa rodo, kad net 79% Lietuvos gyventojų iki 29 metų norėtų laikinai ar visam laikui išvykti iš Lietuvos.

Statistikai skaičiuoja, kad per 12 atkurtos Nepriklausomybės metų iš Lietuvos į užsienį išvyko ir ten pasiliko apie 120–130 tūkstančių žmonių.

Lemia materialinė padėtis

Noras emigruoti yra tiesiogiai susijęs su šeimos materialine padėtimi.

Iš tų, kurių pajamos šeimos nariui nesiekia 200 litų, net 12% teigia, kad norėtų visam laikui išvykti gyventi į užsienį.

Tose šeimose, kur vienam nariui pajamų tenka po 500 ir daugiau litų per mėnesį, norinčiųjų emigruoti yra tik 4%.

Daugiausia gyvenimu Lietuvoje patenkinti turintys universitetinį išsimokslinimą – 31%, didesnes pajamas (500 litų ir daugiau šeimos nariui) – 33%, didžiųjų miestų gyventojai – 30%.

Mažiausiai patenkintųjų savo padėtimi Lietuvoje yra tarp jaunimo – 14% ir rajonų centruose – 15%.

Baiminasi prisitaikymo

Tik 23% žmonių visiškai patenkinti gyvenimu Lietuvoje, o 35% teigia nenorintys važiuoti gyventi ar dirbti į užsienį, nes ten būtų sunku prisitaikyti.

Labiausiai nuo emigracijos sulaiko užsienio kalbų nemokėjimas – net 54% apklaustų gyventojų, turinčių nebaigtą vidurinį išsilavinimą, bijo prisitaikymo svetur sunkumų.

- ▶ Dėl kokių priežasčių žmonės bėga iš tėvynės? Pasiskirstę grupėmis, parinkite informacijos, paaiškinančios, kodėl žmonės palieka (ar nori palikti) gimtuosius kraštus. Tokios informacijos gausite iš televizijos, iš laikraščių, rasite knygoje (plg. 4 sk., 53 p.).
- ▶ Pasvarstykite, kas galėtų sulaikyti jaunimą, kad jis liktų Lietuvoje.
- ▶ Parašykite įsivaizduojamą laišką jaunam emigrantui, ką tik išvykusiam iš Lietuvos. Ką jam siūlytumėte: grįžti ar pasilikti svetur?

Rasizmas – prietarais pagrįsta sistema

► Įsivaizduokite, kad atvykstate į šalį, kur esate vienintelis savo rasės žmogus. Kaip jaustumėtės tokioje šalyje, jeigu visi į jus žiūrėtų?

Mąstymas, kuris mato tik „juoda“ ir „balta“

Roni ir Pama

Jos abi tamsiaodės mergaitės. Jų gimtoji kalba – vokiečių. Afriką jiedvi pažįsta tik iš atostogų kelionės. – Vokietijoje galiu jaustis tik kaip afrikietė, nes tik tai taip visi į mane žiūri, – sako Roni.

– Kad ir kur būčiau, visą laiką jaučiuosi stebima, – pasakoja Pama, kaip jai nesmagu, ypač nuėjus į parduotuvę. – Visur tas nepasitikėjimas. Tarsi juodieji tik tą ir daro, kad vagia.

Anot mergaičių, vokiečiai apie afrikiečius nieko nežino. Dėl to kalti televizijos žurnalistai:

– Juk jie rodo tik atsilikusius kaimus, o Afrikos didmiesčių – niekad. Tai ko stebėtis, kad žmonės klausinėja: „Ar jūs nešiojate apatines kelnaites?“ ir panašiai.

Tarkime, vakar, pasakoja Roni, viena sena moteriškė metro ją ir vėl apšaukusi: „Kraustykis atgal į

savo krūmynus“. Roni pamėgdžioja senės bambėjimą: „Jūs, negrai, kaip buvote, taip ir likote tamsūs“.

► Kairėje lentos pusėje surašykite, kaip jaučiasi Pama, dešinėje – kaip į ją žiūri aplinkiniai. Ar teisi Pama sakydama, kad dėl tokio žmonių elgesio kalti televizijos reportažai? Pagalvokite, kokių dar gali būti priežasčių. Surašykite jas lentos viduryje.

Prietarais grindžiamas viešpatavimas

Kas yra rasizmas

Rasizmas atsiranda, kai vienos žmonių grupės nori valdyti kitus. Tokios žmonių grupės stengiasi pagrįsti savo norus „mokslinėmis teorijomis“ ar „moksliniais tyrimais“, kuriuos panaudoja savo interesams.

Istorija pateikia daug pavyzdžių, kai baltasis žmogus vadovavosi rasistiniu požiūriu. Dar ir šiandien esama atviro ar užslėpto rasizmo.

- Vergų prekybos laikais susikūrė teorija, skelbianti, neva baltoji rasė tinkama protiniam darbui, o juodoji – fiziniam.
- Anglas Čarlzas Darvinas (1809–1882) protinčiausia tauta laikė anglus, tuo tarpu vokiečių

mokslininkas Ernstas Hekelis (1834–1919) – veikiau vokiečius.

- Dauguma XX amžiaus pradžios mokslininkų manė, esą šimtmečiams bėgant net ir pranašiosios, t. y. baltosios, rasės viduje susiformavo viena ar kelios elitinės rasės.
- Nationalsocialistinė Vokietija rado „arijų rasės“ pranašumo „įrodymų“. Tuo ji pateisino nežmoniškas piktadarybes žydų ir kitų tautinių grupių atžvilgiu.

► Pasakykite, kodėl tekste žodžiai „mokslinės teorijos“ ir „moksliniai tyrimai“ parašyti kabutėse. Pagalvokite, kokie už to slypi interesai.

► Apie nacionalsocializmą plg. 7 sk., 78–79 p.

Rasizmo kaukė

Savivalė

JAV dėstančio mokslininko Luidžio Kavali-Sforcos per vieną interviu paklausė, ar žmogaus rasės sąvoka iš viso turi kokią prasmę. Štai mokslininko atsakymas:

– Mano nuomone, ji visiškai savavališka. Priklausomai nuo to, kokiais remiamasi kriterijais [požymiais], galima teigti, kad yra dešimt ar penkiolika rasių... Baltieji, juodieji ar geltonieji – tai ne rasės... Iš tikrųjų odos spalva pasakoja klimato, o ne tautų istoriją.

Nežinojimas ir baimė

Kavali-Sforca atsako į klausimą, kodėl rasizmas nuolat parodo savo bjaurų veidą:

– Kultūriniai skirtumai sunkiai suvokiami ir atrodo grėsmingi. Todėl kartais žmonės guodžiasi mintimi, kad jų tariamoji rasė pranašesnė už kitas. Tokia apmaudi pažiūra atsiranda iš nežinojimo ir baimės, kuriuos ne taip lengva išsklaidyti.

Saugojo nuo smalsuolių

Į Lietuvą atvyko prancūzų moksleiviai.

Vienai juodaodei mergaitei, Dianai Sogbo, Lietuvoje teko atlaikyti ne tik nuolatos įsmeigtus žvilgsnius ir demonstratyviai nukreiptus pirštus – vis atsirasdavo praeivių, kurie panorėdavo ją paliesti.

Norėdami padėti klases draugei išvengti nemalonaus dėmesio, per ekskursijas ir keliones troleibusu kiti moksleiviai ją visada priimdavo į grupės vidurį.

- ▶ Pasikalbėkite apie tai, kaip turėjo jaustis Lietuvoje Diana Sogbo?
- ▶ Ką pasakytumėte spoksančiam praeiviui?
- ▶ Kai įsižiūrite į šią nuotrauką, kas ateina į galvą?

Svetimas ir neprimtinas?

Džiaugsmas

1990-aisiais, iškalėjęs 27 metus, į laisvę paleistas juodaodžių vadovas Nelsonas Mandela.

Mažuma

Tarp svetimų ir tarp savų

Čigonas“ – ką sako šis žodis?

– Tik pastaraisiais metais mūsų tautinės grupės vis dažniau vadinamos „sintais“ ir „romais“, iki šiolei – iš nežinojimo – buvo įprasta sakyti „čigonai“. Daugumai mūsų tautos žmonių „čigono“ vardas nemalonus. – Taip kalba sintas*.

▶ Kaip tau teko girdėti, su kuo siejamas žodis „čigonas“?

▶ Atsakyk į antraštės klausimą. Palyginkite savo atsakymus ir pasakykite, kodėl sintai ir romai nenori būti vadinami „čigonais“.

Sintas pasakoja apie save ir savo šaknis

Aš užaugau didelėje bendruomenėje. Visa mano šeima gyvena kartu. Šeima buvo visas gyvenimas, ir net vakarais nuvaryti į lovą mes, vaikai, girdėdavome viską, apie ką šnekėdavosi suaugusieji. Tiesą sakant, uždarytų durų pas mus iš viso nebūdavo. Kiekvienas galėjo bet kada užėiti pas kitą. Taip artimai sugyvenant pasakojimo menas klesti taip, kaip šiandien jau sunku įsivaizduoti.

Šiandien ir savo šeimą aš vertinu kitaip, kaip įprasta pagal mūsų tradiciją. Ir šiandien ji tebėra mūsų gyvenimo centras. Pirmiausia šeima, paskui darbas ir tik po to galbūt kokie nors asmeniniai interesai. Šeima saugo mūsų kalbą ir kultūrą. Šis prisirišimas prie šeimos padėjo mums iki pat šių dienų, taigi beveik tūkstantį metų, išsaugoti savas tradicijas. Gyvenimas bendruomenėje skatina ir ugdo pasakojimą. Iš tikrųjų kiekviena šeima turi puikių pasakorių, kuriems netrūksta progų atskleisti savo talentui ir susilaukti pripažinimo. Svarbu ir tai, kad seni žmonės pas mus ypač gerbiami. Mes tiesiog daug labiau įpratę klausytis, kai jie pasakoja.

Pasakoriumi žmogus tampa su amžiumi. Šis gebėjimas bręsta drauge su gyvenimo patirtimi, jis randasi ne vien iš lakios vaizduotės, bet ir iš sukauptų prisiminimų, ilgo gyvenimo patyrimų bei išpūdžių.

Reinholdas Lagrene*

▶ Kiekvienas išsirašykite iš sinto pasakojimo po dvi ar tris sąvokas, kurios padėtų jums paaiškinti, kas svarbu daugeliui sintų ir romų (plg. 2 sk.; 4 sk. 46–47 p.).

Iš sintų ir romų istorijos

Atskirti – persekiojami – naikinami

Iš kur į Europą atkeliavo čigonai? 1940 metais Vilniaus rajono Kriaučiūnų kaime užrašyta, jog čigonai yra egiptiečiai (faraonai), kartu su žydais (izraelitais) perėję per Raudonąją jūrą, kai ji prasiskyrė prieš Mozę. Tie faraonai, pasak šios legendos, kurie suspėjo pereiti, tapo čigonais ir iki šiolei vis dar klajoja. Taip buvo manoma ir Europoje. Tačiau 1978 metais Ženevoje II pasaulio čigonų kongrese buvo patvirtinta, kad čigonai yra kilę iš Indijos. Yra pastebėta indų ir čigonų kalbų panašumų.

Manoma, kad jie yra kilę iš Pandžabo, srities tarp dabartinio Pakistano ir Indijos. Pandžabą jie paliko tarp VIII ir XII amžių – tikriausiai bėgdami nuo arabų užkariautojų sukeltų karų ir suiručių. Romų kelias per Pakistaną, Iraną, Turkiją ir Balkanų šalis vedė į Europą. Kad užsidirbtų pragyvenimui, jie išmoko amatų: dažniausiai kalviaudavo, gamindavo įrankius, lopydavo katilus, galąsdavo peilius, pindavo krepšius ir prekiaudavo arkliais; būdavo ir nemažai muzikantų, artistų bei lėlininkų.

Fašistų koncentracijos stovykloje nužudyti romų vaikai

Jų kalba, romani, šiandien laikoma viena seniausių Europos kalbų. Kadangi čigonų vardas yra kilęs iš graikų kalbos žodžio *atsiganos*, kas reiškia „neliečiami, neliestini“, patys čigonai 1971 metais Londone I pasaulio čigonų kongrese nutarė nuo šiol visomis kalbomis vadinti save romais.

Romus Europa iš pradžių sutiko palankiai. Jie keliavo dideliais būriais, bet taikiai. Buvo beginkliai, nuolankūs, mandagūs, neturtingi. Iš pradžių jiems buvo atviri visų Europos miestų vartai. Tačiau jie labai skyrėsi nuo visų kitų Europos gyventojų. Jie vertėsi kalvyste, burtininkavimu, prekyba arkliais. Kartais – vogdavo. Todėl atsirado priešiskumas tarp romų ir vietos gyventojų. 1453 metais jie buvo išvaryti iš Prancūzijos, 1492 – iš Ispanijos, 1510 metais – iš Šveicarijos, ir t. t. Lietuvos istorikas Narbutas kritikavo tokius įstatymus. „Iš tikrųjų, – rašė jis, – nėra tokių žmonių, išskyrus fanatikus, kurių, sudarius jiems palankias sąlygas, nebūtų galima paversti naudingais kraštui. Čigonai nėra tokie fanatikai. Tai kam reikėjo šių visuotinių įsakų apie jų išvijimą?“ Narbutas rašo, jog nėra jokių įrodymų, kad kada nors Lietuvoje romai būtų buvę valdžios persekiojami. Nepersekiavo jų ir Italijoje. Romams palanki buvo ir Švedija.

R. Griškaitė

Nacionalsocializmo laikais romų persekiojimas peraugo į genocidą – visos tautos naikinimą. Sintai ir romai, visi nuo kūdikio iki senelio, buvo vežami į koncentracijos stovyklas ir žudomi. Išžudyta daugiau kaip pusė milijono.

Romai yra viena iš nedaugelio Europos etninių mažumų, neturinčių atskiros valstybės, istorinės Tėvynės. Dabar Europoje gyvena daugiau kaip 8,5 mln. sintų ir romų, o Vokietijoje – apie 70 000. Jie yra Vokietijos piliečiai, turintys visas teises ir pareigas. Lietuvoje, 2001 m. surašymo duomenimis, gyvena apie 2500 romų (0,07% visų gyventojų).

Į mūsų šalį romai atklydo XV amžiaus viduryje per Lenkiją ir Baltarusiją. Jie ilgai gyveno kaip klajok-

Mozaika ant Romų visuomenės centro

liai, tačiau apsiribojo nedidele teritorija ir daugiausia klajodavo vasarą. Buvusios Sovietų Sąjungos Aukščiausioji Taryba 1956 metais priėmė įsaką, draudžiantį klajoti ir reikalaujantį privalomai įsidarbinti ir įsiregistruoti. Tačiau Lietuvoje jie pradėjo sėsliai gyventi tik aštuntajame dešimtmetyje. Dabar jų daugiausia susibūrę Vilniuje, Kaune, Panevėžyje ir kai kuriose kitose vietose.

Kodėl romai skiriasi nuo vietos gyventojų? Paprastai žmonės gyvena sėsliai. Romai – keliauja. Jie tikri pasaulio piliečiai, kosmopolitai. Apsigyvenę kuriam laikui kurioje nors šalyje, jie nesistengia sutapti su tos šalies gyventojais. Niekuria mišrių šeimų. Jie išlaiko savo papročius ir tradicijas. Jie abejingi gyvenimo patogumams, niekina turto kaupimą, nemėgsta dirbti žemės. Jie buria. Tai nėra įprastas užsiėmimas. Vengia valdžios prievartos ir labiausiai vertina laisvę. Romė Valentina iš Vilniaus Aukštutiniojo taboro pasakoja: „Jokių turtų čigonai neturėjo. Tik arklį, vežimą, palapinę, vaikų ir pagalvių“. Romai labai draugiški vienas kitam. Gyvena kartu. Kaunietis romas Stepas tokį romų gyvenimą pavadino komunistiniu: „Kas pirmas išvirdavo valgyti, tas ir kviesdavo“.

K. Bradaitytė

Romų kultūroje nėra knygų ar dailės darbų. Tačiau jau maži vaikai moka dainuoti ir šokti. Romų vaikai ne visi lanko mokyklą. Dažnai ją meta. Tačiau gal jie turi daugiau kitokios – gyvenimiškos išminties. Dailininkė Arūnė Tornau mokė romų vaikus piešti specialiai jų ugdymui skirtose vasaros stovyklose. Štai ką ji rašo: „Prisipažinsiu, kad iš pradžių čigoniškoje aplinkoje jaučiausi gana nejaukiai: vaikai beveik nekreipė į mane jokio dėmesio, netrikdomai gyveno savo gyvenimą, neapsunkindami savęs jokiais autoritetais. Tarp čigonų net laikas slenka kitaip: jie gyvena šia diena, neskubriai, nesinervindami dėl kiekvienos smulkmenos. Atrodo, lyg pasiduotų gyvenimui, nesistengdami jo pakeisti, ir nepyksta, jei kas ne taip, jei neišeina. Tame slypi kažkas išmintingo. To negali išmokti – toks turi gimti“.

A. Tornau

► Įsivaizduokite, kad gyvenate čigonų tabore Lietuvoje. Parašykite rašinėį tema „Jei aš būčiau čigonas...“

Čigonų taboro vaikai

Romų visuomenės centras Kirtimuose

Tu toks gražus kitoks

Pažinkime vienas kitą

Tu ir aš

Tu kitoks negu aš,
 aš kitoks negu tu.
 Eikš arčiau, nebijok,
 pažiūrėkim abu
 kits kitam į akis,
 pasakyk man, brolau,
 ką tu moki gerai
 ir ko aš nežinau.
 Ką aš mėgstu daryt,
 ką dažnai tu veiki,
 ko juokiesi linksmai
 ir ko graudžiai verki,
 ar bijai, kai naktis,
 ką svajoji atrast,
 ko man sopa širdis,
 kokias mėgstu spalvas,
 kas nuliūdins mane,
 kas man džiaugsmą atneš,
 ką su kuo valgot jūs,
 kaip dainuojame mes...
 Ir suprantam staiga, –
 kaip nematėm lig šiolei? –
 kad be galo panašūs
 mudu esame, broli.

Karlhansas Frankas

Šį paveikslėlį vienuolikametis berniukas nupiešė piešinių konkursui „Tu toks gražus kitoks“*

- ▶ Eilėraštyje aprašoma, kaip žmonės gali pažinti kits kitą. Išmėginkite šį kelią: kuris nors vienas garsiai skaitykite eilėraštį, o kiti du suvaidinkite pantomimą, taigi nekalbėdami parodykite:
 - kaip prieinate artyn,
 - kaip pažvelgiate vienas į kitą,
 - ką papasakojate apie save,
 - ką galiausiai suprantate.

- ▶ Nupieškite ir jūs konkursui „Tu toks gražus kitoks“ ir iškabinkite savo piešinius klasėje.
- ▶ Sugalvokite kitą panašų projektą.

Pažiūrėkime į save prancūzų moksleivių akimis...

Pasigedo drausmės per pamokas

Vilniaus mokykloje apsilankę prancūzų moksleiviai stebėjosi čia vyraujančiais įpročiais.

„Mums pasirodė, kad per pamokas mokytojai kalba tik sau arba tiems, kurie sėdi pirmuosiuose suoluose.

Kiti gali šnekėtis tarpusavyje, kartais net nususukę nuo mokytojo, arba per pamoką atsiliepti mobiliuoju telefonu ir išeiti iš klasės pasikalbėti.

Pas mus šito daryti tikrai negalima, iškart būtume nubausti“, – vienas per kitą išpūdziais dalijosi moksleiviai.

„Galbūt jie sugeba tuo pat metu ir kalbėtis tarpusavyje, ir klausytis mokytojo?“ – išklė hipotezę prancūzai. Be to, prancūzus nustebino tai, kaip gerai jų bendraamžiai kalba angliškai.

- ▶ Pamaštykite: kodėl pamoka lietuviškoje mokykloje nustebino prancūzų moksleivius?
- ▶ Iš kur atsiranda skirtumai tarp lietuvių ir prancūzų moksleivių?

Prancūzų moksleiviai Lietuvoje

Įpareigojimas

Niekados

Niekados vieni prieš kitus

Niekados vieni aukščiau kitų

Niekados vieni be kitų

Lotaras Cenetis

- ▶ Užrašykite du naujus šio eilėraščio variantus: viename variante vietoj žodžio „niekad“ parašykite „visados“, kitame variante – „vis dažniau“. Užrašykite abu variantus greta tikrojo eilėraščio. Kuris iš trijų eilėraščių labiausiai atitinka tavo patirtį, – kaip tau dažniausiai pasitaikė? Papasakok apie tai.

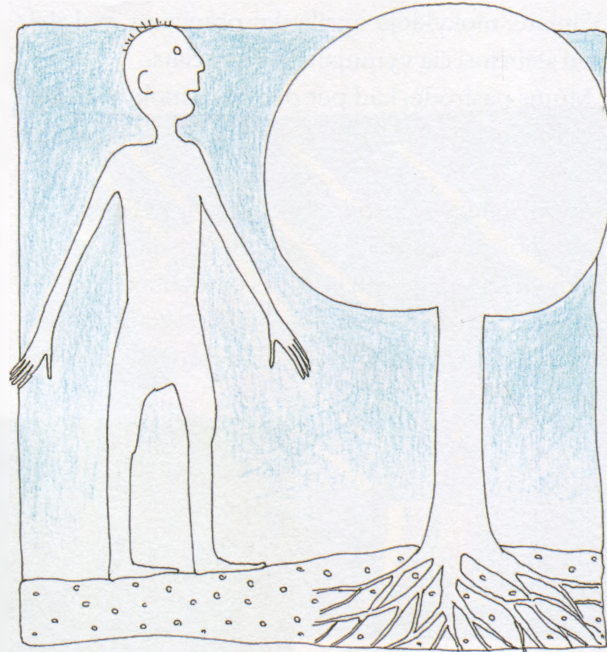
- ▶ Darsyk perverskite šio skyriaus puslapius (84–94). Rasite daug galimybių elgtis taip, kaip „įpareigoja“ eilėraštis.

- ▶ Pagalvokite, ką jau esate patys įsipareigoję.

Gyvybės šaltinis oras

Kuo mes kvėpuojame

- ▶ Pamėginkite minutę sulaukyti kvapą. Tegu suolo draugė ar draugas skaičiuoja laiką, paskui pasikeiskite vietomis.
- ▶ Paveikslėlyje grafiškai pavaizduokite, kaip tarpusavyje susiję žmogaus ir žalio augalo kvėpavimas. Apie tai galite sužinoti iš biologijos vadovėlio.

Oro tarša ir jos padariniai

Kalba ekspertas:

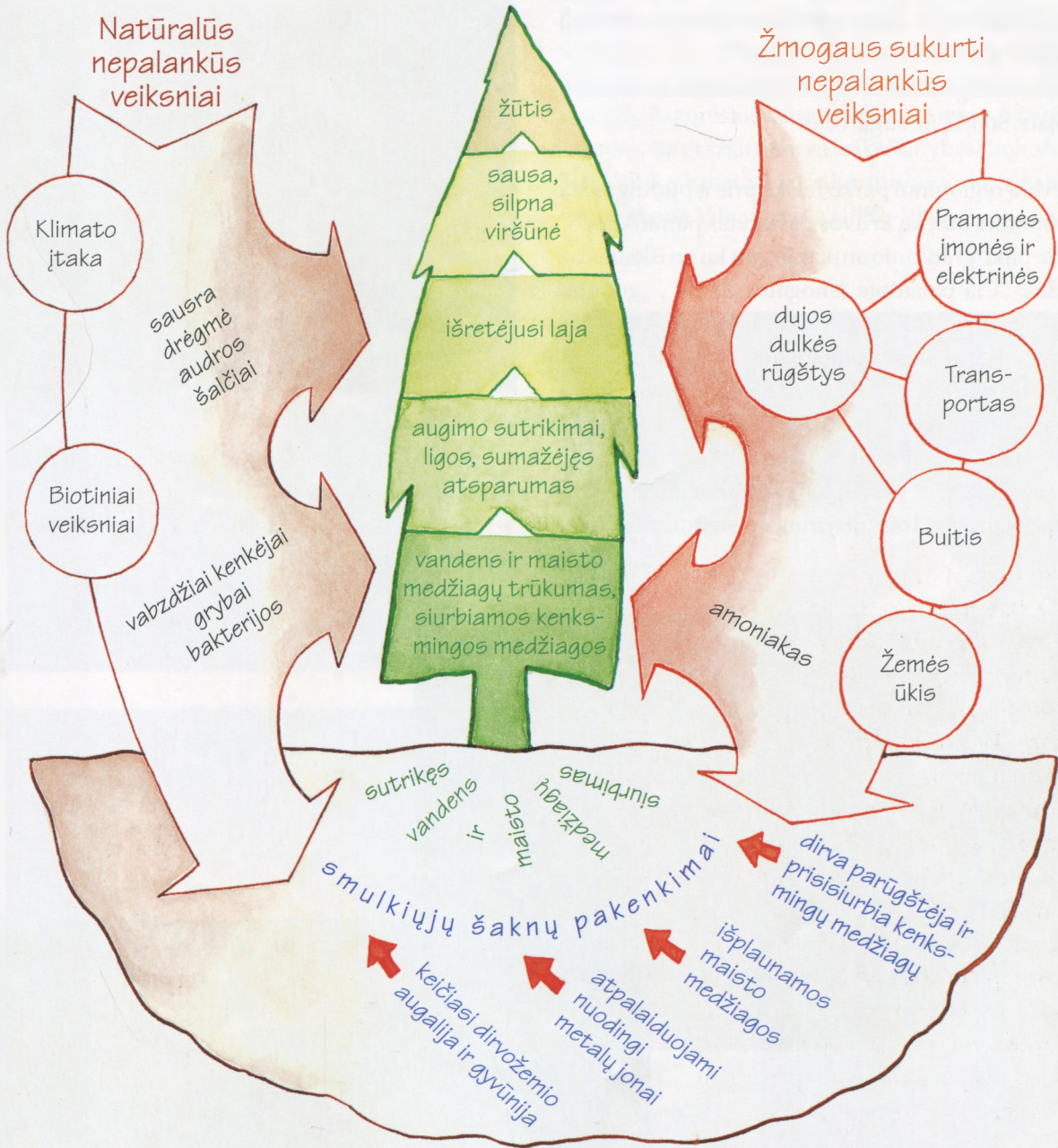
Užterštas oras daro didžiulę žalą miškams ir kelia grėsmę jų gyvybei. Mūsų oras užterštas tūkstančiais medžiagų – įvairiausių dujų ir dulkių. Jų kenksmingas poveikis žmogui ir aplinkai menkai ištirtas. Tačiau žinome, kad žalingiausi yra sieros dioksidai, azoto oksidai, sunkieji metalai ir kitos kenksmingos medžiagos, kurių kasmet į orą patenka milijonai tonų. Jas išmeta vidaus degimo ir kiti varikliai, stambios gamyklos, jos pasklinda tręšiant laukus. Šie teršalai puola ne tik medžius, jie suardo visą natūralią žmogaus, gyvūnų bei augalų medžiagų apykaitą. Pastaraisiais dešimtmečiais tirštai gyvenamuose Vokietijos pramonės rajonuose žmonės, ypač vaikai, daug dažniau serga alerginėmis bei kvėpavimo takų ligomis. Įtariama, kad ir dėl daugelio kitų ligų gerokai kalta oro tarša.

Šiaurės Čekijoje, kur orą nuodija daugybė rusvosiomis anglimis kūrenamų elektrinių, žūsta ne tik miškai, čia ir žmonės, palyginti su visa Čekijos Respublika, vidutiniškai gyvena penkeriais metais trumpiau. Pastebima, kad lėčiau auga vaikai.

Automobiliai išmeta dujas visai pažemėje, ten, kur kvėpuoja žmogus

Žmogus kišasi į gamtos medžiagų apykaitą

Miškui per sunku gyventi

Medžiai žūsta neatlaikę daugelio nepalankių, kenksmingų sąlygų. Per tūkstančius metų mūsų miškai prisitaikė prie „natūralių“ nepalankių veiksmų, tačiau jiems kelia grėsmę papildomi, dėl žmogaus veiklos atsiradę pavojai.

► Nustatyk, kuriose schemos vietose žmogus turi įsikišti apsaugodamas medį. Kuriose vietose apsaugos nebepakanka – reikia keisti mūsų elgesį? Pasi-teiraukite, pvz., automobilių taisykloje, kaip galima sumažinti teršalų kiekį išmetamosiose dujose.

Šiuokšlės Lietuvos miškuose

Vasarą, kai atvykstame pailsėti prie upių ir ežerų, vos bepereiname per šiuokšles. Iš kur jų čia tiek atsiranda? Kas jas čia atveža? Kodėl?

Gamtosaugininkai vargsta kovodami su šiuokšlin-tojais. Štai ką jie sugalvojo:

Verkių regioninio parko miške prie įspūdingos sta-tybininkų atliekų krūvos pastatytas paminklas.

Prie pilko granitinio antkapio, ant kurio iškaltas už-rašas: „Čia palaidota žmogaus sąžinė“, „gedulin-gus“ priešpiečius valgė seniūnijos, regioninių par-kų direkcijos, urėdijos atstovai.

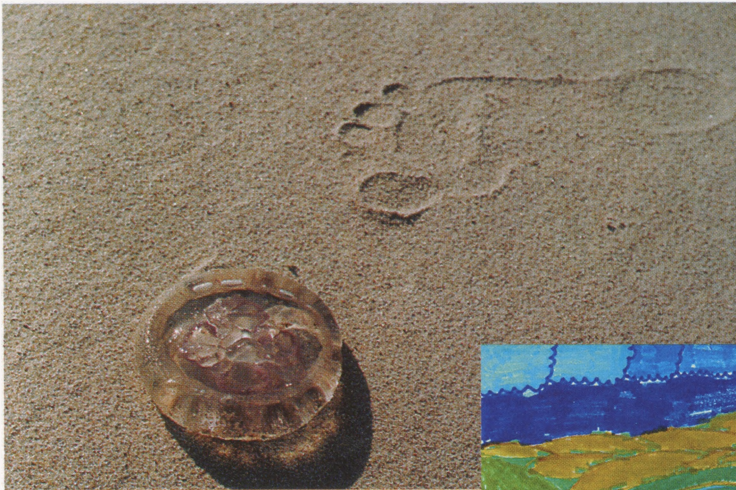
Jie pasamdė bedarbius, įduodavo jiems fotoapara-tus ir nurodydavo pasalose laukti ir „įamžinti“ į mišką šiuokšles atvežusius vilniečius.

Dabar trisdešimties teršėjų automobilių nuotrau-kos iškabintos informaciniuose stenduose Verkių seniūnijoje.

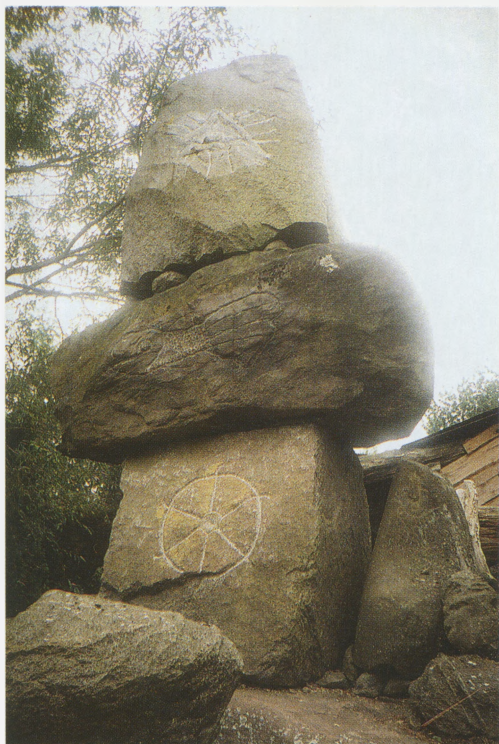

► Sugalvokite savo pasiūlymus, kaip išvalyti Lietu-vo miškus ir paežeres.

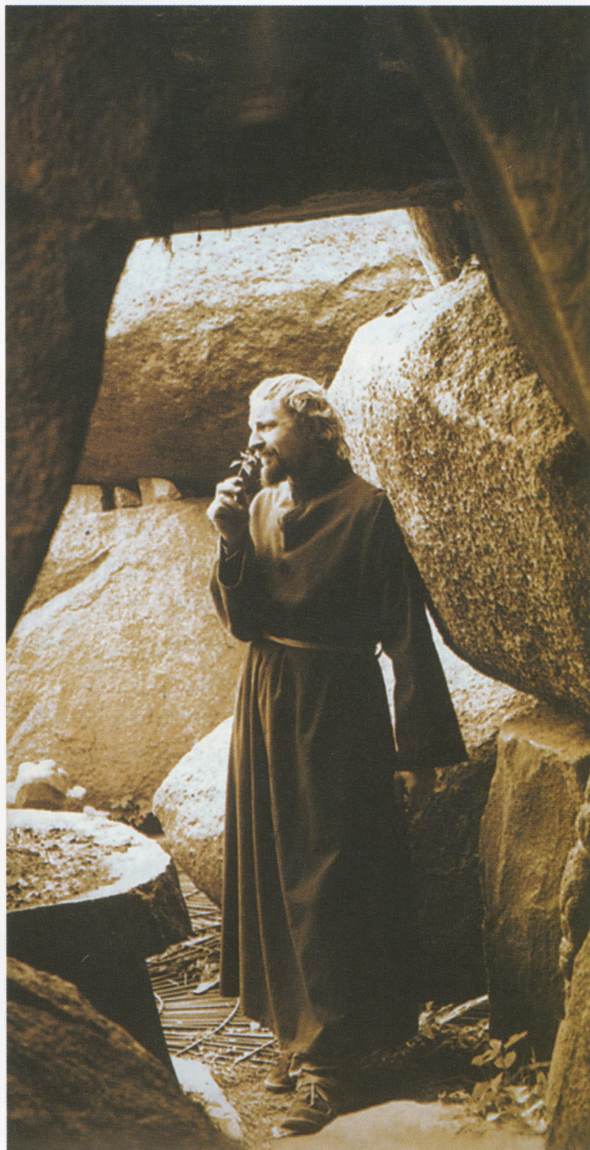
► Ar tik gėdos baime galime sustabdyti šiuokšlin-tojus?

Akmuo ir medis Orvidų sodyboje

Ar esate buvę Žemaitijoje, netoli Salantų, Orvidų sodyboje? Jei nebuvote, per atostogas nuvažiuokite. Pamatysite unikalų akmenų ir medžio dermės pasaulį. Pagoniškieji simboliai – akmenys, ažuolai, kelmai – čia gražiai dera su krikščionybės simboliais. Nuotraukoje matote ir šio kūrinio autorių, vienuolį pranciškoną Vilių Orvidą (1952–1992).

Medis – mano draugas

Lapų lūpomis medis

Tylią valandą vakaro
groja medis groublėtas
lapų lūpose fleitos
liūdnapalvė giesmė

ta melodija liejas
švokščia senas fontanas
žalią vakaro skruostą
palytėja žvaigždė

tylią valandą vakaro
ko gi tau benorėti
šlama lietu šikšnosparnis
groja lietu griežlė

lapų lūpomis medis
kas švilpynę tau davė
kas išmokė kalbėt
su žmogaus vienatve?

draikos rūkas lyg dūmai
smilksta sutemų pypkė
keista būti pasauly
o nebūt – dar keisčiau

Tiksi taksi sekundės
lyg lašai nuo varveklis
mėnuo pakelia galvą
ir nueina miškais.

Alis Balbierius

► Nupiešk svajonę arba sapną, kurie galėtų gimi pažvelgus į šią nuotrauką arba perskaičius eilėraštį.

Kaip sekasi medžiui – mano draugui?

Užterštas oras – vandens trūkumas – druskos – negailestingi automobilininkai

- Ar medžio lapai arba spygliai nepageltę, neparudavę?
- Ar ant medžio nematyti vadinamųjų „nekrozių“ – negyvų lapų arba spyglių?
- Ar lapai arba spygliai nėra nuskurdę ir suvytę?
- Ar žvelgiant į visą medį neatrodo, kad maža lapų ar spyglių? Specialistai tai vadina „lajos išretėjimu“.
- Ar medžio viršūnė nesiskiria nuo visų lapų arba spyglių?
- Ar spygliuotis neatrodo neįprastai raudono atspalvio?
- Ar šakos ir šakelės nėra pažeistos, ar neteka sula ir sakai?
- Ar žemės plote virš šaknų nėra latakų vandeniui nutekėti?

- Ar žemė aplink medį nėra sutrypta, kieta, nes prie pat kamieno statomi automobiliai, gal automobilių buferių aukštyje netgi sužalota medžio žievė?

Sveiki ir ligoti lapai

- Apžiūrėkite kurį nors medį, augantį gatvėje arba mokyklos kieme. Pasinaudokite čia pateiktais klausimais. Galite pridurti ir savų klausimų.

Nykstantys miškai

Praneša laikraštis:

Europos miškai praėjusiais metais patyrė kiek mažesnę žalą, tačiau, kaip sakoma paskutinėje Briuselyje paskelbtoje Europos Komisijos ataskaitoje apie miškų būklę, ji ir toliau kelia susirūpinimą. Kas penktas medis (22,6%) smarkiai pažeistas, t.y. netekęs daugiau kaip ketvirtadalio lapų arba spyglių. 1993 metais smarkiai pažeistų medžių buvo 23,5%. Vokietijoje vidutiniškai ir smarkiai pažeistų medžių dalis kiek sumažėjo ir dabar sudaro 24,2%. Tačiau Vidurio Europoje miškai nyksta vis sparčiau. Labiausiai žalojami Čekijos Respublikos miškai. 53% visų ištirtų medžių ten yra vidutiniškai ir smarkiai pažeisti.

Kalba ekspertas:

Pasitaiko, kad dėl pagerėjusių oro sąlygų skirtingais metais kai kurios medžių rūšys laikinai atsi gauna. Statistika rodo, kad 1981 metais sirgo maž-

daug trečdalis Vakarų Vokietijos medžių. Šiandien pažeisti du trečdaliai miško.

► Palyginkite laikraščio pranešimą ir eksperto informaciją. Poromis sukurkite skaitytojų laišką laikraščiui, išspausdinusiam ataskaitos duomenis (plg. 97 p.).

Kaip tapti medžio draugu?

Globokime medžius

Dažnai ir specialistams sunku pasakyti, dėl kokių priežasčių nyksta medis. Tačiau eiguva arba miesto apželdinimo tarnyba gali padėti nustatyti, kas jam kenkia, ir patarti, kokią suteikti pagalbą.

Pavyzdžiui, esant užterštam orui, reikėtų išpuren-ti dirvožemį, kad šaknims būtų lengviau siurbti vandenį. Medis gali atsigauti, jeigu žemės plotą, po kuriuo driekiasi šaknys, apdengsime žievės mulčiu, medį patrešime kaliu bei magniu ir nuolat girdysime. Taip pat, tik be trąšų, reikia gelbėti medį, kai jam trūksta vandens.

Jei medžiui pakenkė barstoma druska, jį reikia gausiai laistyti, kad vanduo išplautų druską iš dirvožemio. Galima pasitarti su seniūnija ir išsiaiškinti, ar iš tiesų būtina šią gatvę barstyti druska.

Jeigu medį sužalojo beatodairiški automobilininkai, reikia užgydyti žievės žaizdas ir išpuren-ti su-

kietėjusią, sutryptą žemę. Bendradarbiaujant su seniūnija, galima apjuosti plotą virš medžio šaknų apsaugine tvorele.

Sektinas pavyzdys

Vieno miesto apželdinimo tarnyba turėjo prižiūrėti apie 25 000 gatvėse augančių medžių. Miestui buvo per brangu juos visus globoti ir gydyti, nebuvo kam to darbo atlikti. Todėl 1986 metais gamtosau-gos draugijos jaunimo grupė nutarė padėti pažeis-tiems medžiams, augantiems miesto centre. Apie tai parašė laikraščiai. Vėliau šį darbą perėmė mies-to apželdinimo tarnyba.

► Ar turite minčių, kaip galėtumėte padėti pažeis-tiems medžiams? Padiskutuokite apie tai (plg. 12 sk., 159 p.).

Piktžolės nenyksta, – sako žmonės

Nelygu kur kas auga

Sode pienėnės gali labai įkyrėti, mat su savo skrajūnėmis sėklomis greitai užkariauja vejas ir lysves. Tačiau jos yra vertingas pašaras ir smulkiems gyvulėliams, ir stambiems raguočiams.

Sode išsikerojusios metrinės dilgėlės užgožia kultūrinius augalus, mažai to, jos dar ir skaudžiai dilgo. Tačiau jos yra nepakeičiamos kaip augalas, maitinantis nykstančias drugelių rūšis.

Laukinės žolės ar piktžolės

Visi sode savaime augantys augalai yra laukiniai. Jeigu jie neaugo toje žemėje nuo seno, tai jų sėklos atskrido iš kaimynystės arba jie pateko į sodą su daigais ar dar kitais keliais. Šie laukiniai augalai, laukinės žolės kartais taip greitai dauginasi ir plinta, kad ima gožti kultūrinius augalus. Tada laukinės

žolės tampa piktžolėmis. Tarkime, žiemą daržinė žliugė, tarytum apklotas apsauganti nuvalyta dirva, yra naudinga žolė. Bet vasarą, kai ima gožti jaunutes gūžines salotas, ji virsta įkyria piktžole.

► Ar žodį „piktžolė“ geriau būtų pakeisti žodžiais „laukinė žolė“? Ką apie tai manote?

Kai išnyksta piktžolės

Nauda trumpalaikė – žala ilgalaikė

„Lenkia nugaras“, – taip anksčiau sakydavo kaime, kai ūkininkas, jo bernas ir merga, žmona ir vaikai, saulės kepinami ir lietaus merkiami, valandų valandas vargdavo runkelių lauke ravėdami piktžoles, kad šios neužkerotų derliaus. Šiandien ūkininkas vienas išvažiuoja su traktorium ir per trumpą laiką nupurškia runkelius chemine piktžolių naikinimo priemone – herbicidu. O rudenį nuima gausų sveikų šakniavaisių derlių. Bet tai kainuoja brangiai: pamažu per maistą ir pašarą nuodijami žmonės ir gyvuliai, ilgam sutrinka dirvos biologija ir kartu sumažėja derlingumas, užteršiama žemė, užteršiamas gruntinis vanduo, išnuodijami ir išvejami naudingi vabzdžiai, sumažėja rūšių įvairovė ūkininko laukuose.

► Išvardykite paminėtas mūsų aplinkos sritis, kurioms daro žalą purškiami herbicidai. Pavaizduokite piešinyje, kaip visa tai susiję tarpusavyje.

Mokyklimės mąstyti kitaip

Pasaulis indėno akimis

Visos pasaulio galios veikia ratu. Dangus yra apvalus, esu girdėjęs, kad ir Žemė apvali, ir visos žvaigždės. Kai vėjas labai įsismarkauja, irgi ima suktis sukuriams. Paukščiai suka apskritus lizdus, nes ir jų tikėjimas toks pat kaip mūsų. Patekėdama ir vėl nusileisdama ratu keliauja Saulė. Tą patį daro ir Mėnulis, ir jie abu yra apvalūs. Net ir besikeičiantys metų laikai, apsukę didelį ratą, grįžta ten, kur jau buvo. Žmogaus gyvenimas irgi eina ratu – nuo vaikystės iki vaikystės, – ir taip yra visur, kur reiškiasi pasaulio galia.

Ekologinio ūkio šeimininkas:

Kaip aš pasiekiu, kad žemė būtų sveika ir išaugintų gerą derlių? Pirmiausia dažnai keisdamas sėjamus ir sodinamus augalus. Be sėjomainos, piktžolės išnaikinti padeda akėjimas, purenimas, kaupimas, o auginant daržoves, piktžolės galima ir išravėti. Sėjomaina taip pat neleidžia plisti augalų ligoms bei kenkėjams. Dažnai keičiant augalų rūšis, kenkėjai netenka maisto. Pasirinkdamas atsparias, mūsų sąlygoms pritaikytas rūšis ir, kita vertus, padėdamas veistis naudingiems gyvūnams, pasitelkdamas juos, aš iš anksto aktyviai rūpinuosi būsimu derliumi.

► Pasvarstykite, su kuo mums, kaip vartotojams, tektų susitaikyti, jeigu žemės ūkyje nebebūtų naudojami herbicidai.

Turime elgtis atsakingai

Žmogus išgyvens tik tuomet, jeigu vėl prisiderins prie gamtos. Žemdirbystėje tai reiškia laikytis biologinių sistemų taisyklių ir suvokti, kad žmonės – kaip ir augalai bei gyvūnai – yra glaudžiai susipynusios, tarpusavyje sąlygotos ir darnios medžiagų apykaitos dalis, – aiškina biologas ir biologinio ūkio šeimininkas

► Nupiešk arba aprašyk, kaip, tavo manymu, turėtume suprasti mus supantį pasaulį (plg. 10 sk., 121 p.; 11 sk., 133, 147 p.).

Daugiau išmonės – mažiau atliekų

Paskaičiuokime

Iki šiolei nėra tiksliai žinoma, kiek trunka, kol suyra plastikinė stiklinaitė. Tarkime, kad tai įvyks 5002.09.29.

- ▶ Apskaičiuokite, kiek tokiu atveju praeitų metų nuo šiandien iki suirimo dienos.
- ▶ Gautą metų skaičių, per kurį suyra plastikinė stiklinaitė, nuo šiandien atskaičiuokite atgal, į praeitį. Kokiuose metuose atsidursite? Jeigu skaičiuojant nuo tų metų 20 milijonų žmonių kas savaitę būtų išmetę po vieną plastikinę stiklinaitę, kiek iš viso tokių stiklinaičių iki šios dienos būtų susikaupę šiukšlynuose?

Panaudotos plastikinės stiklinaitės – kur jas dėti

Tomas:

– Aišku, laikui bėgant susikaupia begalės plastikinių stiklinėlių. Bet aš siūlau paprastą dalyką. Kodėl gi nesumetus jų į didžiulę sąvartų duobę ir neužvertus žemėmis? Viršuje pasodintume medžių, – ir problemos kaip nebūta.

Teisingai! Bet šitaip be reikalo išmestume vertingas žaliavas, pagamintas iš naftos. Juk mūsų žaliavų šaltiniai riboti. Be to, perniek nueitų plastiko gamybai sunaudota energija.

Laima:

– Tada geriau sudeginkime stiklinaites atliekų deginimo įrenginyje! Dar ir šilumos energijos gausime.

Teisingai! Bet tada teršime orą, pelenai nuodys sąvartyno žemę, o stiklinaičių žaliava irgi bus sunaikinta.

Karolis:

– Sugalvojau! Žaliavos ir energijos sutaupyti, jeigu nenaudotume sintetinių medžiagų. Tiesiog išpilstytume jogurtą į daugkartinio naudojimo stiklinius indelius.

Teisingai! Tačiau daug sunkesnio stiklo transportavimui ir higieniškam išplovimui irgi reikia energijos, tai brangiai kainuoja. Todėl ir jogurtas būtų brangesnis.

Gailė:

– Tada nelieka nieko kito, kaip panaudoti jogurto stiklinaites kelis kartus!

Teisingai! Tikrai tokios stiklinaitės turėtų būti daug tvirtesnės. Ir jų pervežimas tada vėl kainuotų brangiau. Be to, beveik neįmanoma karštu vandeniu taip išplauti plastiką, kad jis vėl būtų higieniškas.

Rytis:

– Ką gi, belieka perdirbimas! Tuščios plastikinės stiklinėlės surenkamos, išplaunamos, susmulkinamos, išlydomos ir išspaudžiami nauji indeliai.

Saulė:

– Na, man jau gana! Jeigu tiek bėdos su plastikine stiklinaitė, tai tėra viena išeitis: valgyti mažiau jogurto arba nevalgyti visai, žodžiu, stiklinaičių atsakyti.

▶ Pratęskite diskusiją ir sutarkite, kaip vis dėlto geriausiai būtų elgtis su panaudotomis plastikinėmis stiklinaitėmis.

▶ Panašiai padiskutuokite apie panaudotus alaus butelius.

Pradėti turime jau šiandien

Vengti vienadienių daiktų

Ne viena mokyklinė kuprinė gali būti iškalbingas vienadienės kultūros pavyzdys. Štai margose sintetinėse kuprinėse snaudžia flomasteriai su sintetiniais tirpikliais, vienkartiniai tušinukai, sąsiuviniai plastikiniais aplankais – ir skardinė kokakolos pertraukai. O juk visai paprasta būtų pasirinkti ką kita, – kas tausotų aplinką ir nedidintų šiukšlių krūvos. Juk galime:

- naudoti sąsiuvinius ir bloknodus iš perdirbto arba aplinką tausojančio popieriaus;
- įvairiausių aplankus bei segtuvus taip pat pirkti iš perdirbto kartono;
- atsisakyti plastikinių aplankų ir išradingai lenkti sąsiuvinius senais plakatais arba popieriumi, į kurį buvo suvyniota dovana;
- vietoj vienkartinių tušinukų verčiau rašyti rašalo pritraukiamu parkeriu;
- vengti rašalo tryniklio;

- verčiau naudoti vaškinius ir nelakuotus paprastus bei spalvotus pieštukus, o ne flomasterius su sintetiniais tirpikliais;
- naudoti trintukus iš natūralaus kaučiuko;
- nenaudoti universalių klijų, o tik popieriaus klijus ir miltinius klijus – kleisterį;
- sumuštiniams turėti nuolatinę dėžutę, o gėrimo įsipilti į buteliuką;
- gėrimų pirkti ne skardines, vienkartinės kartono ir plastiko pakuotes ar plastikinius ir kitokius vienkartinius butelius, o stiklinius butelius, kurie superkami ir panaudojami dar ir dar kartą.

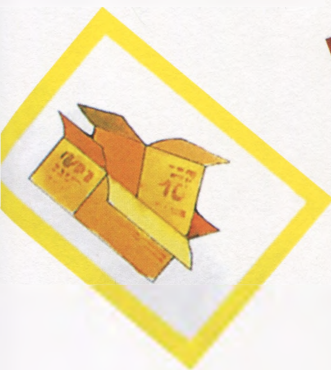
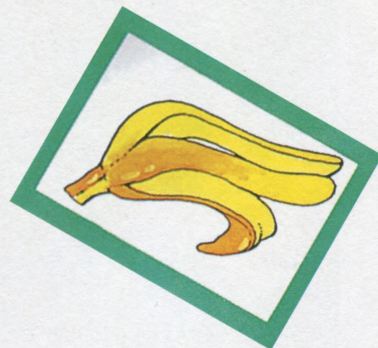
▶ Patikrink savo mokyklinę kuprinę. Kiek iš to, ką joje radai, bus atliekų? Jeigu parodytum daugiau išmonės, gal būtų mažiau? Kokių šiukšlių galėtų ir nebūti?

▶ Pasvarstykite ir paieškokite daugiau galimybių tausoti aplinką sąmoningai vengiant atliekų.

Išskirstytų atliekų perdirbimas

Kaip kas dieną elgiatės su atliekomis, pavaizduotomis šiame puslapyje? Ar jos patenka ten, kur turėtų patekti?

- ▶ Užrašykite ant kortelių skirtingų atliekų pavadinimus, kiekvieną rūšį pažymėkite atitinkama spalva.
- ▶ Kur patenka išskirstytos atliekos iš dėžių, į kurias jas sumetate? Kaip jos toliau panaudojamos? Sužinokite, kas galėtų apie tai papasakoti.

Erdvė mums, vaikams ir jaunimui

Vaikai išsako nuomones

Visi automobiliai turi būti varomi saulės arba elektros energija. Visos nuodingos medžiagos turi būti uždraustos. Reikia neleisti naudoti vienkartinį pakuočių. Reikia išsaugoti atogrąžų miškus. Pagalvokite ir apie mus, vaikus!

Karina

Būčiau laiminga, jeigu daugelis mūsų žmonių nevažinėtų visą laiką automobiliais.

Vieną dieną per mėnesį jie turėtų minti dviračius.

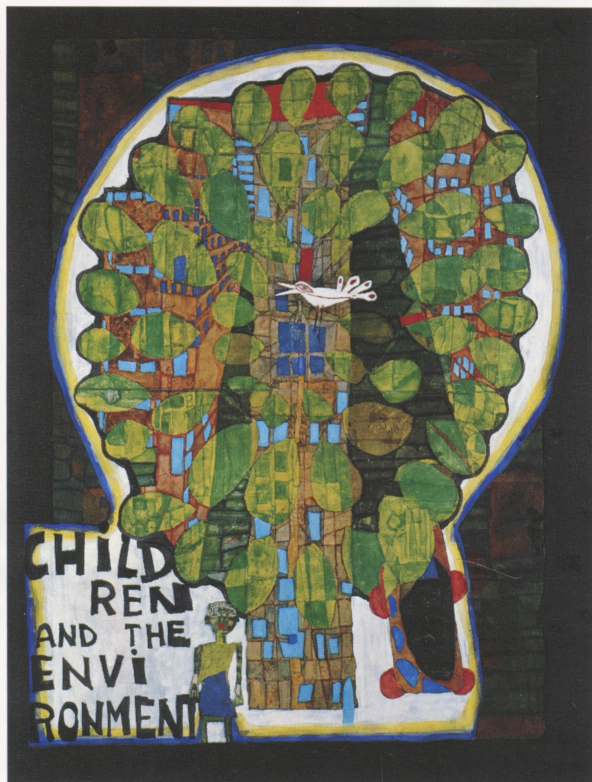
Stefanija

► Ar Karinos ir Stefanijos reikalavimai pagrįsti? Kaip jums atrodo, ar jie įgyvendinami? Išsakykite savo reikalavimus.

Nuomonių apklausa

Tiuringijos aplinkos ir žemės planavimo ministerija bei Tiuringijos kultūros ministerija apklausė 1–5 klasių Tiuringijos vaikus: kokių turite patarimų aplinkosaugai? Štai ką parašė vaikai. Jie norėtų daugiau šiukšlių konteinerių bei dėžių. Daugeliui taip pat atrodo svarbu apsaugoti gamtą nuo atliekų; jie atsisako plastikinių maišelių ir pageidauja, kad

taupiau ir efektyviau būtų naudojamas popierius. Trečioje vietoje – atkaklus ir neatidėliotinas siūlymas daugiau važinėti dviračiais, įrengti daugiau dviračių takų. Kartu vaikai ragina daugiau naudotis visuomeniniu miesto ir priemiestiniu transportu. Jie nori energijos gamybos, kuri nekenktų aplinkai, purkštuvų be fluoro chloro angliavandenilio, švaraus vandens ir kad jis būtų taupiai naudojamas.

► Padiskutuokite apie vaikų patarimus, pamėginkite išsiaiškinti, ar jie realūs ir įgyvendinami.

Sudarykite anketą ir apklauskite 1–3 klasės mokinius savo mokykloje. Palyginkite su rezultatais Vokietijoje.

► Kas yra mūsų šalies aplinkos ministras? Parašyk jam asmenišką laišką. Nebūtinai turi jį išsiųsti, – bet kodėl gi ir ne?

© 1995 Joram Harel, Wien

► Kaip išsaugoti mūsų pasaulį?

Skylė skėtyje nuo saulės

Echnatonas, valdęs Egiptą 1364–1347 m. pr. Kr., viename himne garbina dievą kūrėją Ra: Atonas, saulė, yra Ra ir kartu regimas jo meilės ir gerumo, amžino kitimo ir sugrįžimo ženklas.

Gražus iškyli tu
Ties dangaus horizontu,
Gyvasis Atonai,
Su kuriuo prasideda visa, kas gyva.
Patekėdamas rytuose, kiekvieną šalį tu užlieji
Grožiu.
Iš tiesų: maloningas esi ir didis,
Spindintis aukštai viršum visų šalių.
Tavo spinduliai apglėbia žemę
Iki pat tavosios kūriniųjos pakraščių.
Nes tu esi Ra.
Tu pasieki toliausius jos kraštus ir užvaldai juos
Mylimam savo sūnui.
Tolimas esi,
Ir vis dėlto virš žemės žėri tavo spinduliai.
Ir mato tave žmonės, bet niekas
Nesuvokia tavo kelio...

...Suspindi žemė,
Kai pakyli ryto danguje
Ir dieną tviskėdamas, kaip Atonas švieti.
Skleisdamas spindulius, išveji naktį,
Ir švenčia abi šalys šventę.
Žmonės bunda ir keliasi:
Tai tu juos pakilti kvieti!
Jie prausiasi ir rengiasi,
Ir garbindami kelia į tave rankas,
Kai tik pasirodai.

► Ar gali įsivaizduoti, kad garbintum saulę? Apie pasaulį ir jo sukūrimą plg. 103 p.; 11 sk., 132–135 p.

Gyvybės mūsų žemėje apsaugos mechanizmai

Lyg šiltnamyje

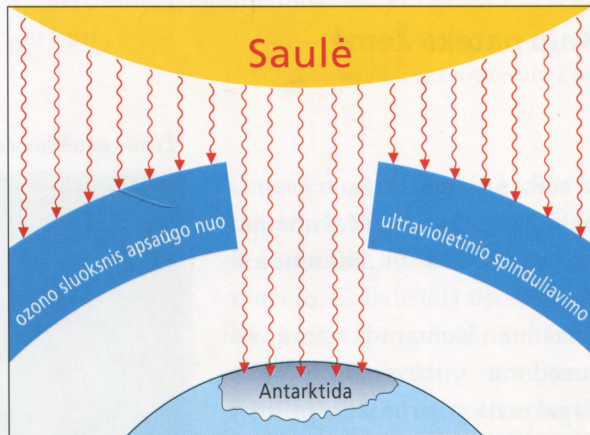
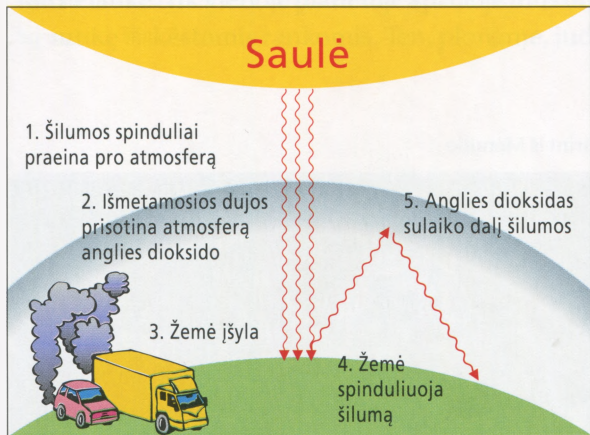
Visą Žemę supantis nuo dešimties iki penkiolikos kilometrų storio sluoksnis (troposfera) sudaro sąlygas gyvybei Žemėje. Mat jame esančios anglies dioksido dujų molekulės pasirūpina tuo, kad ne visi Saulės spinduliai, pasiekę Žemę, būtų atspindimi atgal į visatą. Jeigu taip atsitiktų, vidutinė temperatūra pažemėje būtų -23°C . Anglies dioksido juosta sulaiko dalį Saulės spindulių ir pasiunčia atgal į Žemę. Ši juosta – nelyginant šiltnamio stogas: praleidžia Saulės šviesą ir sulaiko susidariusią šilumą. Todėl temperatūra prie Žemės pakyla vidutiniškai iki 15°C , ir Žemėje gali klestėti gyvybė.

Lyg apsauginis skydas nuo ultravioletinių spindulių

Nutolęs nuo 20 iki 25 kilometrų, Žemę gaubia ozono sluoksnis, apsaugantis nuo stiprių ultravioletinių Saulės spindulių. Šis ozono sluoksnis – tarytum skydas. Jeigu jo nebūtų, ultravioletiniai spinduliai kristų tiesiai į Žemę ir spinduliavimas būtų toks negailestingas, kad negalėtų gyventi nei žmonės, nei gyvūnai, nei augalai.

► Kas šiandien madingiau – „aristokratiškai išblykęs“ ar „natūraliai įdeges“ kūnas? Pagalvokite, kokius požiūrius atspindi tokios mados.

Ar tebėra pusiausvyra?

Saulė vis tiek šviečia

Gyvenimas Žemėje priklauso nuo abiejų apsaugos mechanizmų – šiltnamio reiškinio ir skydo nuo ultravioletinių spindulių – pusiausvyros. Tačiau mokslininkai susirūpinę, kad anglies dioksido juosta ir ozono sluoksnis kinta. Tai atsiliepia Žemės

klimatui. Nustatyta, kad anglies dioksido koncentracija troposferoje kasmet didėja. Dėl to stiprėja šiltnamio reiškinys ir vis labiau šyla Žemė: sluoksnis aplink ją vis labiau kaista tartum pirtis. Keičiasi ir ozono sluoksnis. Jis plonėja. Dėl to kalti ne tik natūralūs procesai, bet ir žmogaus veikla.

Kai įsikiša žmogus

Labiausiai, net 50%, šiltnamio reiškinys stiprėja dėl anglies dioksido dujų. Jos susidaro kaip degimo produktas elektrinėse, automobiliuose arba, pavyzdžiui, išdeginant didelius miškų plotus.

Ozono sluoksnį ardo chloro atomai, kurių esama chemijos produkte fluoro chloro angliavandenilyje. Patekęs į atmosferą, jis išskaido visatos energijos spindulius į sudedamąsias dalis. Ypač blogas chloro dalelių poveikis: pati nė kiek nenukentėdama, viena chloro dalelė gali sunaikinti apie 10 000 ozono dalelių. Be fluoro chloro angliavandenilio, dėl stiprėjančio šiltnamio reiškinio kalti metanas ir „linksminančios dujos“ – azoto suboksidas. Metanas išsiskiria ten, kur bakterijos ardo organines medžiagas, pavyzdžiui, ryžių laukuose ir pelkynuose arba pūvant atliekoms milžiniškuose sąvartynuose. „Linksminančios dujos“ susidaro, kai žemės ūkyje naudojama labai daug azotinių trąšų.

Padariniai

Stiprėjantis šiltnamio reiškinys keičia klimatą Žemėje: vis ryškesni bus karščio protrūkiai, sausrų periodai ir kitos kraštutinės oro sąlygos. Mokslininkai prognozuoja, kad daug derlingų žiemų lietaus zonų pavirs nenašiomis sausringomis sritimis, kadangi sausoji pasaulio zona pasislinks į šiaurę. Šils jūrų vanduo, tirps sausumos ledynai ir dėl to kils vandenynų vandens lygis.

Menkėjant ozono sluoksniui, vis daugiau žmonių gali susirgti odos vėžiu. Nuogaustaujama, kad apskritai susilpnės žmonių, gyvūnų ir augalų imuninė sistema.

- ▶ Sudarykite reikalavimų katalogą „Gyvybės mūsų Žemėje apsaugai“ (plg. 96–107 p.).
- ▶ Sukurkite himno posmą, panašiai kaip Echnatonas.

Mūsų žydra planeta – gimtoji Žemė

Kaip pateka Žemė

Vitalikas prisiglaudžia ir švelniai pabučiuoja mane. Mažulis jaučia, kad tėtis šįsyk išskrenda ilgam.

Prieš man išeinant iš namų, visi susėdome virtuvėje prie stalo. Pagal seną paprotį ant jo buvo padėta duonos, druskos ir vandens.

Kai važiuojame iš namų, darsyk atsigrėžiau ir balkone pamačiau mamą, besišluostančią ašaras. Pamojavau jai ranka, bet ji manęs nematė.

Nuostabiai gražus rytas. Giedras dangus, spindinti saulė, gaivuma. Tik širdis truputį nerimauja.

Valentinas Lebedevas,
kosmonautas, NVS

Staiga iš už Mėnulio krašto pamažu, lyg sulėtintame kine, ir be galo didingai išnyra žėrinti melsvai balkšva grožybė – šviesus, švelnus, žydras rutulys, apsuptas lėtai besisklaidančių baltų ūkanų. Jis kyla neskubėdamas lyg mažas baltas perlas iš jūros gelmių, bedugnių ir paslaptinių.

Praeina kelios akimirkos, kol suvoki, kad tai Žemė... mūsų gimtinė.

Edgaras Mičelas,
astronautas, JAV

Žemės patekėjimas žiūrint iš Mėnulio

Kai pažvelgiau į visatos tamsą, žiburiuojančią spiečiais šviesulių, išvydau didybę, – bet niekas mūsų ten nelaukė. Tik vienoje planetoje apačioje mus būtų sutikę išskėstomis rankomis. Ten, ploname, jud-

riame ir neįtikimai jautriame biosferos apvalkale, gyvena visa, kas mums brangu, vyksta visos žmogijos dramos ir komedijos. Ten yra gyvybė, ten gera būti.

Lorenas Aktonas, astronautas, JAV

Dabar žinau, kodėl esu čia.

Ne tam, kad iš arčiau pamatyčiau Mėnulį, bet kad pažvelgčiau atgal į mūsų namus, į Žemę.

Alfredas Vordenas, astronautas, JAV

Žemė mums priminė visatos tamsoje pakabintą Kalėdų egltės žaisliuką. Mes tolome, ir ji vis mažėjo. Galiausiai taip susitraukė, kad tapo panaši į mažutį stiklinį rutuliuką – gražiausią rutuliuką, kokį tik galėtumei įsivaizduoti. Šis gražus, šiltas, gyvas daiktelis atrodė toks trapus, toks gležnas, regis, galintis sutrupėti vos bakstelėjus pirštu. Toks vaizdas žmogų nori nenori pakeičia, ir jis dėkingas pripažįsta Dievo kūriniją ir Dievo meilę.

Džeimsas Irvinas,
astronautas, JAV

Kaip gimsta žmogus

► Žvilgsnis į Žemę – ir naujos gyvybės atsiradimas: nusakykite, kokie jums kyla jausmai. Apie Dievo sukurtą pasaulį plg. 103, 108 p.; 11 sk., 132–135 p.

Tebūnie šventė!

Kad šventė pavyktų

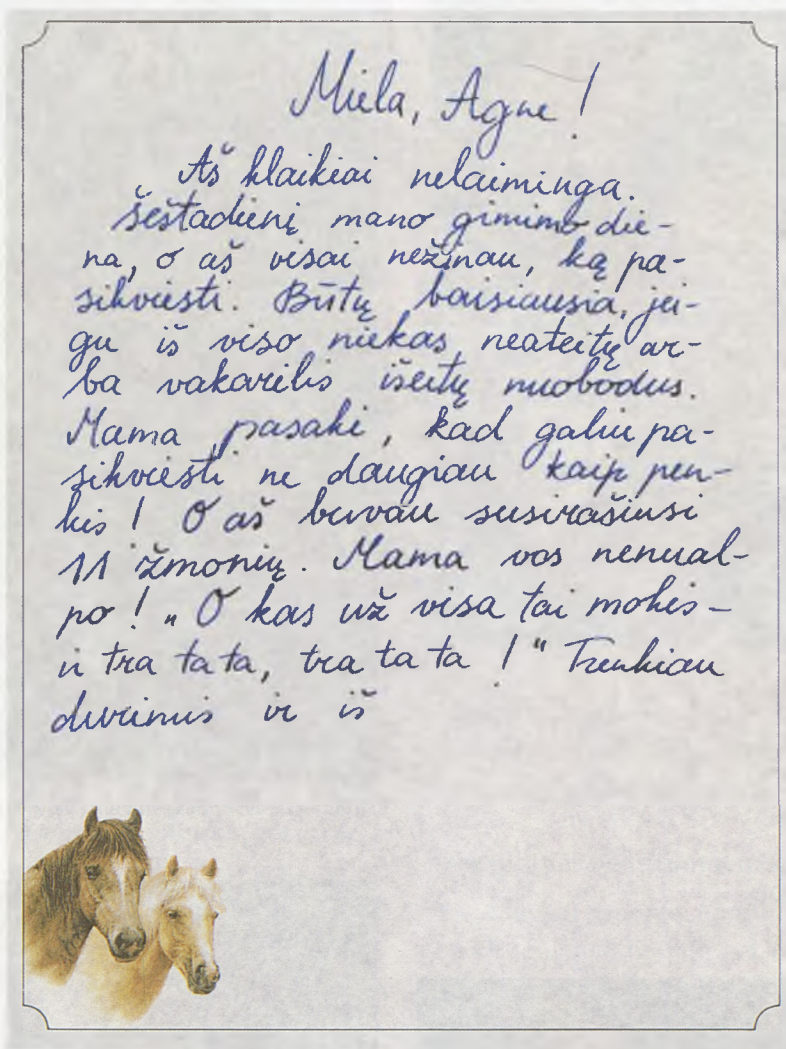
- ▶ Beata, Zuzana, Regina ir Michaela po kūno kultūros pamokos kalbasi apie vakarėlį, į kurį visos pakviestos. Jos visos ruošiasi ir kiekviena ko nors tikisi. Sukurkite mergaičių pokalbį.
- ▶ Papasakokite vienas kitam įspūdžių, patirtų švenčiant šventes.

- ▶ Aptarkite situaciją, pavaizduotą paveikslėlyje. Kas čia nepavyko?
- ▶ Sugalvokite paveikslėliui pavadinimą.

Pavyzdžiui, gimtadienis

► Atsakykite į draugės laišką. Kaip, jūsų manymu, reikėtų leisti jai švęsti gimtadienį?

► Pasvarstykite ir nubalsuokite, ar norėtumėte švęsti gimtadienius klasėje. Pagalvokite, kaip rengtumėte šias šventes.

Tai įdomu

Į gimimo dieną panaši vardo diena. Katalikiškuose kraštuose vaikui dažnai duodamas kokio nors šventojo vardas. Tada toji diena švenčiama kaip vardadienis (vardinės).

► Šventės švenčiamos įvairiomis progomis. Surašykite jas.

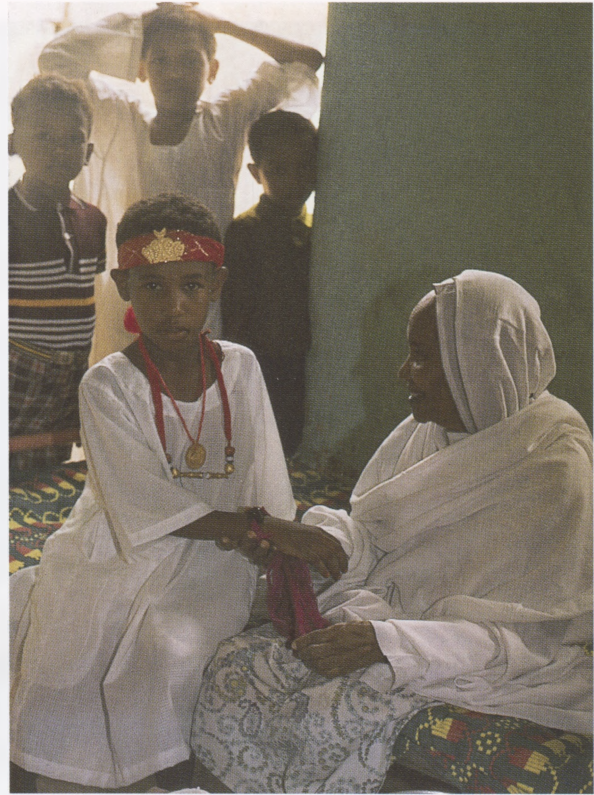
Kai tampame suaugę

- ▶ Visi kartu padiskutuokite apie tai, koks, jūsų manymu, skirtumas: būti vaiku ir būti suaugusiam.

Ateinant į suaugusiųjų pasaulį

Gentinė bendruomenė

Pirmąkart tautos įvesdinant jaunuolius į suaugusiųjų pasaulį atliekami įvairūs ritualai. Jie gali tęstis ir ilgesnį laiką ir turi paruošti jaunuolius suaugusiųjų gyvenimui, naujiems uždaviniams ir įsipareigojimams bendruomenei. Todėl vaikams, rečiau mergaitėms, duodamos ypatingos užduotys, pvz., kuriam laikui atsiskirti nuo bendruomenės, pasninkauti, taip pat patikrinama jų drąsa, be to, jie išklauso įvairių pamokymų. Po to vykstančiose iškilmėse berniukai dažnai apipjaustomi*, papuošiami tatuiruotėmis arba kitais matomais ženklais.

Jauna sudanietė prieš priimant į genties bendruomenę

Žydų bendruomenė

- ▶ Plg. 11 sk., 139 p.

Trylikamečio berniuko bar micva ir dvylikametės mergaitės bat micva

Mergaitės laukia pirmosios komunijos

Kūdikio krikštas katalikų bažnyčioje

Ką reiškia šventės?

Evangelikų bažnyčioje sulaukę keturiolikos metų jaunuoliai konfirmuojami. Ne mažiau kaip metus mokėsi tikybos, jie patys turi nuspręsti, ar nori priklausyti Bažnyčiai. Po konfirmacijos jaunieji evangelikai tampa lygiaverčiais bendruomenės nariais. Žodis „konfirmacija“ kilęs iš lotyniško *firmare*, reiškiančio „sutvirtinti, sustiprinti“.

Jaunieji Lietuvos katalikai į suaugusiųjų bendruomenę įeina per tris svarbiausias apeigas: krikštą, pirmąją komuniją, sutvirtinimo sakramentą. Paprastai kūdikį arba mažą vaiką krikštija

tėvai ir krikstatėviai. Apie septintuosius metus vaikai priima pirmąją komuniją, apie keturioliktuosius metus – sutvirtinimo sakramentą.

Nereliginės bendruomenės

Vis daugiau žmonių nepriklauso jokiai religinei bendruomenei. Jie taip pat nori šventiškai pažymėti vaiko tapimą suaugusiu. Pavyzdžiui, Vokietijoje praėjusio šimtmečio viduryje nereliginės bendruomenės sumanė pilnametystės šventę. Ir šandien ją švenčia daugelis nereliginų žmonių.

Darbas grupėmis

► A grupė. Pasirinkite kurią nors, pvz., pilnametystės, šventę. Parinkite apie ją tekstų, nuotraukų ir pateikite sienlaikraštįje.

► B grupė. Pabandykite sužinoti, kokias šventes švenčia jūsų draugai, artimieji, kaimynai. Papasakokite klasėje, ką pavyko sužinoti.

► C grupė – ją galėtų sudaryti tie, kurie galbūt kada nors norėtų tapti filosofais gudručiais (plg. 3 sk.). Užrašykite savo mintis šiais klausimais: Ar aprašytos šventės man reiškia, kad jau esu priimtas į suaugusiųjų pasaulį? Kas man atrodo svarbu, kad būčiau laikomas ir pats laikyčiau save „suaugusiu“?

Pagoniškųjų ir krikščioniškųjų simbolių susipynimas Viliaus Orvido kūryboje

Krikščionių šventės

Lietuvos evangelikai reformatai ir liuteronai švenčia reformacijos šventę spalio 31 dieną. Tai Liuterio tezių prikalimo diena. Prieš Velykas švenčiama Maldų ir atgailos diena. Kitos religinės šventės tos pačios kaip ir Lietuvos katalikų. Šiuo metu Lietuvoje yra 14 veikiančių evangelikų reformatų ir liuteronų parapijų (Papilys, Nemunėlio Radviliškis, Salamiestis, Biržai, Panevėžys, Kėdainiai, Švobiškis, Kaunas, Klaipėda, Kelmė, Jonava, Alytus, Vilnius, Tauragė).

Birželio 23-osios naktį švenčiamos Joninės (Rasa, Kupolinės). Kaimyninėje Latvijoje jos švenčiamos kaip valstybinė Lyguo šventė. Kalėdų naktis metuose ilgiausia, o Joninių – trumpiausia. Švenčiant šią šventę labiausiai išryškėja išlikę pagoniškieji papročiai. Visą naktį deginami laužai, šokinėjama per ugnį, ieškoma paparčio žiedo, kuris, kaip manoma, neša laimę, buriama iš žolynų, pinami ir

plukdomi vainikai. Iškeliamas ratas kaip saulės simbolis.

Rugpjūčio 15 dieną Lietuvos katalikai švenčia Žolines. Ši diena paskelbta valstybine švente. Tai Marijos Dangun Ėmimo diena. Tą dieną sudeginamos senos žolės, kurios, sakoma, per metus sutraukia pikta energiją, ir pašventinami nauji žolynai, sodo ir daržo gėrybės.

Verbų sekmadienis (Verbos) – savaitę prieš Velykas – simbolizuoja Jėzaus atvykimą į Jeruzalę. Verbos ypač išpūdingai švenčiamos Vilniaus krašte. Iš džiovintų augalų ir gėlių daromos verbos. Pašventintomis kadugio ir karklo šakelėmis žmonės plaka vieni kitus linkėdami sveikatos.

Prieš Velykas – per Gavėnią – šešias savaites pasninkaujama: kai kas nevalgo ne tik mėsos, bet ir pieno produktų. Dar ilgiau ir griežčiau pasninko laikosi stačiatikiai.

Velykos simbolizuoja du svarbius Naujojo Testamento įvykius – Jėzaus mirtį ir prisikėlimą. Manoma, kad Didįjį Penktadienį Jėzus kentėjo ir buvo nukryžiuotas. Velykų sekmadienį Jėzus prisikėlė iš numirusiųjų.

Kūčios ir Kalėdos Lietuvoje

Gruodžio 24 dieną Lietuvos katalikai ir evangelikai reformatai bei liuteronai švenčia Kūčias, o gruodžio 25 – Kalėdas. Per Adventą – iki Kūčių vakaro – pasninkaujama. Bent jau penktadieniais nevalgoma mėsos ir pieno produktų. Kūčių vakarą valgoma dvylika patiekalų. Šie papročiai siekia pagoniškus laikus. Kūčių naktį buriamas likimas: liejamas karštas vaškas į šaltą vandenį ir iš susidariusių figūrų spėjama apie ateitį, bandoma išgirsti, ką šneka tvarte gyvuliai. Manoma, kad vanduo šuliniuose tą naktį yra stebuklingas.

Per Kalėdas Lietuvos katalikų bažnyčiose įrengiamos prakartėlės. Taip inscenizuojamas Jėzaus gimimas. Stalai nukraunami mėsos patiekalais, keptomis antimis, žąsimis ir saldžiais pyragais. Manoma, kad kuo sotesnės Kalėdos, tuo turtingesni bus kiti metai. Antrąją Kalėdų dieną įprasta persirengus vaikščioti į svečius – „kalėdoti“.

► Kokias krikščioniškas šventes norėtum švęsti? Kokias šventi?

Atsisveikinimas

Paukštelis skridamas atsimušė į stiklą ir žuvo. Simonas jį palaidojo.

► Parašykite apie tai apsakymėlį arba nupieškite paveikslą.

Mirties akivaizdoje norisi kažką padaryti

Kai mirė senelė

Senelė mirė netrukus po savo 85-ojo gimtadienio. Mirė labai netikėtai. Vieną kovo rytą ją rado lovoje jau mirusią. Ji dažnai sakydavo, kad norėtų vieną rytą nebepabusti. Taip ir atsitiko.

Holgeris, vienas senelės anūku, tuo metu atliko civilinę tarnybą – dirbo senelių namuose, o tą dieną kaip tik buvo namie. Pastaraisiais mėnesiais jam ne kartą buvo tekę susidurti su žmonių mirtimi.

Jis užmerkė mirusiai senelei akis ir skarele parišo smakrą. Kursuose buvo girdėjęs, kad tai labai senas paprotys. Žmonės tikėjo, kad mirusiojo žvilgsnis, palietęs kitą žmogų, gali ir šį patraukti su savim, myriop. Taip pat baiminosi, kad praverta burna mirusieji gali pasišaukti gyvuosius.

Holgerio mama sustabdė laikrodį, uždengė veidrodį ir uždegė žvakę. Šių papročių Holgeris nežinojo.

Namuose tvyrojo tyla. Mirusios senelės sūnus paskambino į laidojimo namus. Netrukus atvažiavo juodas automobilis.

Senelę išvežė šarvoti. Apie jos mirtį šeima pranešė visiems giminėms ir pažįstamiems. Laidotuvių dieną susirinko daug žmonių. Skambėjo iškilminga muzika. Žmogus juodais rūbais papasakojo apie ilgą velionės gyvenimą. Tada senelės karštą nuleido į duobę. Ant jo žmonės metė gėles ir bėrė po saują žemės.

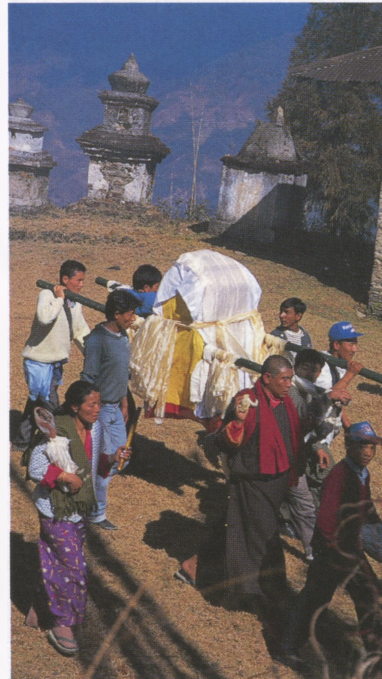
Grįžę iš kapinių, šeima ir daugelis laidotuvių svečių susėdo šermenų pietų.

► Išvardykite papročius, paminėtus pasakojime „Kai mirė senelė“. Papasakokite, ar esate patys regėję šiuos ar kokius nors kitus laidotuvių papročius.

► Pagalvokite, kam reikalingi ir kokią prasmę turi papročiai ypač liūdnomis gyvenimo akimirkomis (plg. 5 sk., 63 p.).

Laidotuvės

Mirusieji laidojami labai skirtingai. Tarkime, Ganoje, kuri yra Vakarų Afrikoje, žmonės laidojami keisčiausių formų, pavyzdžiui, namų ar automobilių pavidalo, karstuose. Manoma, kad tokie karstai padės velioniams aname pasaulyje įgyti didelę pagarbą. Laidotuvių iškilmės dažnai būna tokios prabangios, kad šeimoms paskui ne vieną dešimtmetį tenka mokėti skolas.

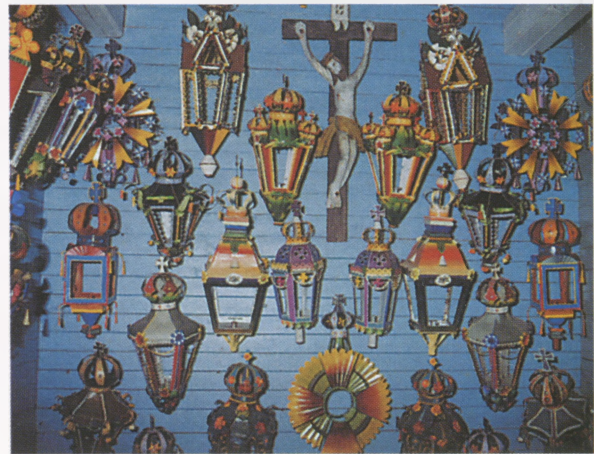

Ne visada mirusieji laidojami po žeme, kitur jie deginami. Himalajuose žmonės tiki, kad po žeme siela negali atsiskirti nuo kūno. Laidotuvių eisena nulydi mirusiuosius į kremacijos, t. y. deginimo, vietą.

Prisiminimas ir pagerbimas

Lietuvos katalikai mirusiuosius pagerbia per Vėlines, lapkričio 2 dieną. Jau Visų Šventųjų dienos, lapkričio 1, vakare artimieji aplanko mirusiųjų kapus, papuošia juos, uždega žvakutes. Kapuose meldžiamasi už mirusius gimines ir artimuosius. Lietuvos evangelikai reformatai ir liuteronai mirusiuosius pamini ne per Vėlines, o per Kapų šventę. Kiekvieną vasaros sekmadienį vyksta kapų šventės – pamaldos kapinėse. Paskutinį sekmadienį prieš Adventą šventė minima bažnyčioje. Meldžiamasi ne tiek už mirusius, kiek guodžiami liūdintys artimieji.

Vidurio Amerikos šalyje Meksikoje mirusieji irgi pagerbiami Visų Šventųjų dieną. Tai džiaugsminga šventė, kuriai meksikiečiai ilgai ir kruopščiai ruošiasi. Puošia namus, kad gražiai pasitiktų mirusiųjų sielas. O atėjus šventei, draugai dovanoja vieni kitiems graučius iš kartono ir cukraus kaip ženklą, kad jų draugystė pergyns ir mirtį.

Laidotuvių apeigų žibintai iš tėvo Stanislovo kolekcijos

- ▶ Tyliai pagalvokite, ką jums reiškia prisiminti mirusiuosius.
- ▶ Papasakokite, kaip surengtumėte kokio nors mirusiojo atminimui skirtą dieną.

Laidotuvės Lietuvoje

Lietuvos katalikai sunkiai susirgusiam žmogui suteikia paskutinį patepimą (ligonių sakramentą). Kunigas ateina pas ligonį ir šis atlieka išpažintį.

Tai pagalba ligoniui, jo dvasinis sustiprinimas. Mirusysis laidojamas trečią parą. Prie velionio meldžiamasi, giedamos šventos giesmės. Bažnyčioje laikomos šventos mišios už mirusiojo vėlę. Po mėnesio ir po metų giminės susirinkę pamini velionio mirties dieną. Manoma, kad per tą laiką siela galutinai iškeliauja į amžinybę.

Lietuvos stačiatikiai taip pat laidoja velionį trečią dieną. Tikima, kad nuo trečios iki devintos dienos po mirties siela keliauja į rojų, nuo devintos iki dešimtos – į pragarą, o keturiasdešimtą dieną galutinai iškeliauja į amžinybę.

Lietuvos totoriai mirusiuosius įsupa į baltą drobę. Kūnas paguldomas ant neaukštų neštuvų ir uždengiamas žalios, kartais juodos spalvos drobule. Paprastai pagal musulmonų papročius į kapines vyksta tik vyrai, tačiau Lietuvos totoriai šio papročio nesilaiko. Mirusysis guldomas į kapą galva į vakarus. Musulmonas turi būti laidojamas be karsto, vietoje jo kapo duobėje statomas piramidės formos namelis, kad mirusysis, po 40 dienų aplankytas angelų, galėtų atsistoti, atsakinėdamas į angelų klausimus.

Lietuvos karaimai mirusį žmogų stengiasi palaidoti kuo greičiau. Karaimų kapinės yra Vilniuje, Trakuose ir Panevėžyje. Atsisveikindami su velioniu, jo artimieji sėdi prie uždaro karsto iki laidotuvių. Bendruomenės vyrai skaito psalmes. Uždegama tiek žvakių, kiek artimųjų (šeimos narių) gedi. Karstas išklojamas linais. Karaimai laidojami veidu į pietus. Artimiesiems pakvietus, iš kapinių grįžtama į velionio namus, kur dar kartą meldžiamasi už jo vėlę. Tokios pamaldos *sahynč* (prisiminimas) rengiamos velionio namuose kasdien ištisą savaitę, taip pat praėjus trisdešimčiai dienų ir metams po mirties.

Pagoniška saulutė Semeliškių kaimo bažnyčios šventoriuje

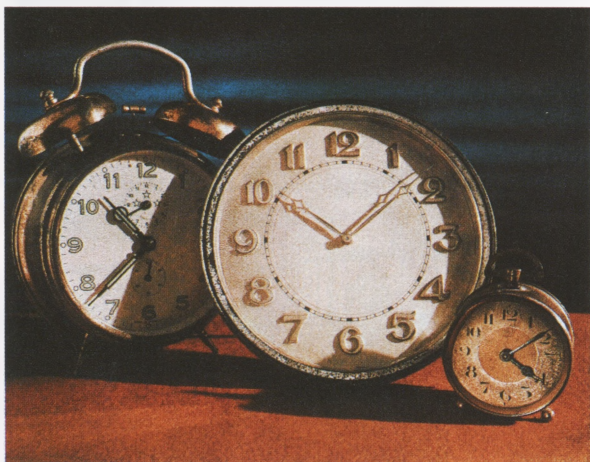

Senosios karaimų kapinės Trakuose

Petrašiūnų kapinės Kaune

Laikas, metai ir metų laikai

– Man nereikia laikrodžio!

▶ Ar ir tu taip manai? Pasvarstykite drauge, kaip atrodytų jūsų kasdienis gyvenimas be laikrodžio.

▶ Kiekvienas įvertinkite kurią nors savo savaitės dieną. Surašykite į tris skiltis:

- kas „skirsto“ mano laiką,
- laikas, skirtas man,
- laikas, skirtas kitiems.

Palyginkite tarpusavyje, ką užsirašėte.

Pavaizduokite laiką piešiniais ar tapytais paveikslais.

▶ Paašškinkite savo paveikslus klasei.

Pamąstykim apie laiką

Ritmai

Gamta nuolat keičiasi vis pasikartojančiu ritmu. Mūsų platumose pražystanti augmenija skelbia atėjus pavasarį. Vasarą noksta javai ir vaisiai, rudenį laikas imti derlių. O po šaltos žiemos, kai žemę dengia sniegas ir ledas, vėl ateina pavasaris. Saulė ir Mėnulis irgi paklūsta savam ritmui. Pavyzdžiui, vasarą Saulė pakyla aukščiau į dangų negu žiemą. Vasarą ji pateka šiaurės rytuose, o žiemą – pietryčiuose.

Saulė ir diena

Daugiau kaip prieš 3000 metų babiloniečiai suskirstė dieną į dvylika lygių dalių ir išrado paprastą bei praktišką laiko matuoklį – saulės laikrodį. Pradžioje laikui nustatyti pakakdavo statmenai į žemę įsmeigtos lazdos.

▶ Apie babiloniečius plg. 11 sk., 132–133 p.

Mėnulis ir metai

Danguje matoma Mėnulio forma kinta tolygiai besikartojančiomis fazėmis, todėl šis dangaus kūnas yra patogus stebėti ir jo fazių keitimosi laikas lengvai apskaičiuojamas: apytikriai kas 29,5 dienos pateka pilnatis. Tad jau babiloniečiams kilo mintis laikyti Mėnulio fazę matu vienetu skirstant laiką ilgesniais, daugelio dienų tarpsniais. Taigi savo kalendorių jie – kaip iš pradžių ir daugelis kitų tautų – sudėliojo „pagal Mėnulį“.

Prasmės klausimas

Žmogus geba sąmoningai suvokti laiką ir skirti praeitį, dabartį bei ateitį. Gimimas, vaikystė, jaunystė, branda, senatvė ir mirtis ištikus tūkstantmečius vertė žmogų mąstyti apie gyvenimą ir jo prasmę.

Ar ne dievų ir demonų valia viskas atsiranda ir išnyksta? Daugelyje kultūrų dangaus kūnai buvo garbinami kaip dievai. Ypatingas vaidmuo labai dažnai tekdavo Saulei ir Mėnuliui.

Saulės metai

Šiandien mes naudojames vadinamuoju Grigaliaus kalendoriumi. Jis skaičiuoja laiką pagal Saulės metus. Metai pradedami skaičiuoti nuo Jėzaus Kristaus gimimo.

► Nupieškite sasiuvinyje ratą, vaizduojantį Saulės metus. Pažymėkite, kada šiais metais prasidėjo visi keturi metų laikai. Tinkamose vietose įrašykite krikščioniškas šventes. Jums padės metų kalendorius.

Pamąstymai

Žydų kalendorius

Šis kalendorius prasideda nuo pasaulio sukūrimo, kurio data – 3761 metai prieš Kristų. Metai čia dalijami atsižvelgiant ir į Mėnulio fazių kaitą, ir į gamtos metų laikus. Kad mėnesiai derėtų prie Mėnulio kitimo, yra keliamieji mėnesiai.

Musulmonų kalendorius

Musulmonų kalendorius pradeda skaičiuoti metus nuo tada, kai Mahometas iškeliavo į Mediną. Kaip ir senasis arabų kalendorius, jis skaičiuoja laiką vien tik pagal Mėnulio metus. Taigi metai turi 354 dienas, o mėnesiai trunka pakaitomis 29 ir 30 dienų. Lietuvos totoriai religiniame gyvenime naudojami musulmonų kalendoriumi.

► Kada šiemet Naujuosius metus švenčia(tė) žydai ir musulmonai? Įrašykite šias datas į savo Saulės metus.

Velykos ir Kalėdos

Pagaliau Velykų atostogos. Pėteris ir Zuzana su tėvais jas praleidžia kaime Rūdiniuose kalnuose. Apsistoja viešbutėlyje netoli bažnyčios, ir vos atvažiavusius, juos pasitinka varpų gaudesys.

– Atrodo, liūdna nebus, – sako Pėteris.

Jam pritaria ir mama, nes jai svarbiausia – pietų miegelis. Velykų rytą varpai pradeda skambėti jau apyaušriu, ketvirtą ar penktą valandą.

– Jie mane pribaigs, – šįsyk neištveria tėtis. Tėvams svarbu tik viena – pagaliau žmoniškai išsimiegoti. Pėterio ir Zuzanos šeima netikintys.

Netrukus vaikai susipažįsta su šeimnininkų sūnumi. Jis vardu Martinas, studijuoja Leipcige teologiją. Pas sūnų Pėterį ir Zuzaną pasiunčia šeimnininkė, ponია Fogel, kai šie ima ją klausinėti, ko tie varpai taip anksti skambina ir miegoti neduoda.

– Geriau paklauskite Martiną, – sako ponია Fogel.

Velykos ir Pascha

– Tai ką norėtumėt sužinoti? – klausia Martinas.

– Viską, – sako vaikai.

– O Dieve, – atsidūsta Martinas, – jeigu viską, tai ir dešimties savaitių bus maža. Žinot, pirmiausia truputį papasakosiu apie šventę, iš kurios kilo Velykos. Tai Pascha, viena svarbiausių judėjų švenčių. Žydų protėviai buvo pusiau klajokliai. Lietinguoju metų laiku jie su savo bandomis patraukdavo toli į dykumą. Sausuoju periodu visi burdavosi aplink vandenvietes, šaltinius, vadinamosiose sukultūrintose žemėse. Kasset paskutinę naktį prieš pergenant gyvulius į kitas ganyklas žmonės atlikdavo šventas apeigas. Aukojamo gyvulio krauju norėdavo atsiginti nuo demonų. Vėlesniais laikais Pascha įgijo dar ir kitą reikšmę, – ją švėsdami žydai minėjo protėvių išsivadavimą iš vergijos Egipto žemėje. Dainomis dėkojo Dievui už laimingą išgelbėjimą. Vėliau šią šventę imta švėsti svarbiausioje šventovėje – Jeruzalėje.

– Tai todėl naktį ir skambina varpai?! – pašaipiai klausia Zuzana.

– Ei, žiūrėkit, Velykų kiškis buvo atbėgęs! – pašaukia iš sodo tėvai.

– Su tuo savo Velykų kiškiu... – niurna Pėteris.

– Pribaigs jie mane, – pritaria ir Zuzana.

Bet abudu lekia ieškoti, ko tas „Velykų kiškis“ jiems prislėpė. Tuo tarpu Martinas susiranda vieną kitą knygą, nori pasiskaityti, ką žinojo, bet primiršo apie Velykas.

► Prisiminkite, kas susiję su Velykų papročiais, pvz., Velykų kiaušinis, Velykų žvakė. Sužinokite šių papročių reikšmę.

Pavasario šventė

Nors pamiškėje dar guli sniegas, Pėterio ir Zuzanos tėvai išsiruošia pasivaikščioti. Oras toks, kaip ir dera balandžiui. Sulaukę, kol prašniokščia liūtis, jie patraukia keliuku. Pievoje žydi pirmos pavasario gėlės. Jie eina susikibę rankomis, giliai kvėpdami dar vėšų ir nuostabiai gaivų orą.

– Man atrodo, pavasaris – pats gražiausias metų laikas, – sako mama. – Argi ne stebuklas, kad kas kartą po žiemos vėl viskas sužaliuoja.

Regis, jie jaučia pavasarį visa siela. Ir be žodžių supranta vienas kitą.

– Reikėtų dažniau rasti laiko ir šitam grožiui, ir šventėms, – nusprendžia tėvai.

Prisikėlimas

Martinus atsidūsta.

– Kaipgi jums visa tai paaiškinti? Prieš du tūkstančius metų gyveno Jėzus. Jis užaugo žydų šeimoje. Buvo keliaujantis pamokslininkas, norėjo padrašinti vargšus, paprastus žmones – sakė jiems, kad Dievas užsistojaš juos, o ne turtuolius. Jėzus lankė atstumtuosius ir paniekintuosius. Buvo žmonių, kurie, viską palikę, sekė paskui jį. Jėzus parūpindavo duonos ir ne vieną išgydė. Ragino užmiršti neapykantą ir skelbė meilę, netgi priešams. Apie visa tai galite pasiskaityti Biblijoje, bet turite prisiminti, kad jos pasakojimai užrašyti skirtingų žmonių ir praėjus ne vieneriems metams po Jėzaus mirties. Tie pasakotojai labai nevienodai išreiškia savo meilę ir pagarbą. Aš jau daug metų studijuojau Evangelijas, bet tik po truputį imu kai ką suprasti. Beje, Jėzus mirė per Paschos šventę. Jis buvo nuteistas myriop ir prikaltas prie kryžiaus, – tai buvo įprasta mirties bausmė ano meto Romoje.

– Bet kuo gi jis nusikalto? – klausia Zuzana.

– Jo nusikaltimas buvo tas, kad iš valdančiųjų reikalavo daug ką pakeisti. Dievas esąs su vargšais, su vaikais. Galingiesiems ir viską sprendžiantiems tai atrodė kaip tikrovės iškreipimas, neregėtas ir baisus dalykas. Ir jie nutarė tą vyrą nužudyti. Jis išgyveno vos daugiau kaip trisdešimt metų. Didįjį Penktadienį krikščionys prisimena jo mirtį ir viso pasaulio kančias.

– O prisikėlimas? – nekantrauja Pėteris. – Mirusieji neprisikelia. Kas jau mirė, tai mirė.

– Yra mirusiųjų, kurie net labai gyvi, – atsako Martinas. – Toks ir Jėzus. Jis pasirodė moterims ir vyrams, kurie jį mylėjo, lydėjo juos kelyje ir kalbėjosi su jais. Kai kuriam nors reikėdavo nusilenkti pasaulietinei valdžiai, jie sakydavo, kad jų Viešpats esąs Jėzus, kad jis valdąs pasaulį. Jų tikėjime Jėzus buvo gyvas.

– Bet kaip visa tai galima švęsti? – nesupranta Zuzana.

– Aš per Velykas mąstau apie tai, – sako Martinas, – kad gyvenimas – kaip ir parodė Jėzus – gali būti stipresnis už mirtį.

Martinus paduoda vaikams nuotrauką. Joje pienė, išaugusi betono plyšyje.

► Nupieškite piešinių, vaizduojančių, kad gyvenimas stiprus, kad jis gali būti stipresnis už mirtį.

– O Kalėdos? –

klausia Pėteris, – ką jos iš tikrųjų reiškia?

Jis jau suprato, kad šventės turi ne tik paviršinę, bet ir gilesnę prasmę.

– Kaip jūs švenčiate Kalėdas mieste? – savo ruožtu klausia Martinas. – Ir ką žinote apie tai, kaip Kalėdos švenčiamos kituose kraštuose?

► Atsakykite į Martino klausimus.

► Padarykite Advento kalendorių. Kiekvienas išpieškite po vieną atveriamą langelį – iš lauko ir iš vidaus. Pavaizduokite, su kuo išoriškai ir giliau susijusios Kalėdos. Langeliai turėtų būti atviruko dydžio.

– Yra daug priežasčių švęsti Kalėdas, – sako Martinas. – Tai žiemos saulėgrįžos metas. Žmonės ilgisi šviesos. Daugelis trokšta tokios šventės, kai susirenka šeima, kelias dienas visi praleidžia drauge ir nereikia liūdėti vienam. Kai dovanoja vieni kitiems dovanas. Kai visuose languose dega Kalėdų žvakelės. Vaikai bažnyčioje vaidina istoriją apie edžiose gulintį kūdikėlį Jėzų. Daugelis kasmet namuose rengia vaišes.

– Ne šventė, o apsirijimas, – pasišaiपो Pėteris.

– Vargšės nekaltos žąsys, – priduria Zuzana. Ir vis tiek jai rūpi sužinoti: – Bet ką gi visi švenčia?

– Krikščionys švenčia Jėzaus iš Nazareto, apie kurį jums pasakojau, gimimą. Apie jo kilmę mažai buvo žinoma, bet daug kas numanoma pagal tai, ką buvo skelbė pranašai*. Pranašai buvo įvairiai kalbėję apie „Viešpatį“, išgelbėsiantį Izraelį. Daugelis žydų laukė galingo valdovo, kuris išvays romėnus. Šiandien krikščionys švenčia gimimą vaiko, atėjusio į vargšų ir atstumtųjų pasaulį, išvydusio pasaulio šviesą ne rūmuose, o tvartelyje. Pirmieji jį pasveikino piemenys. Tik vėliau aplankė karaliai, trys Rytų išminčiai.

– Taip, jeigu nori iš tiesų suprasti, ką reiškia šventės, turi gerokai pasukti galvą, – nusprendžia Zuzana.

– Ir aš taip manau, – šypsosi Martinas.

► Plg. 11 sk.

Išėję iš vėžių

Pabūti kažkuo kitu

► Koks vaidmuo tau labiausiai patiktų?

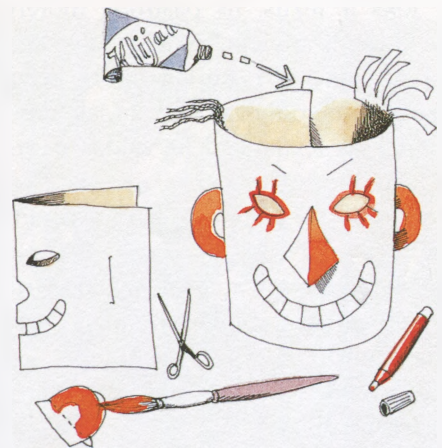
Pasidaryk kaukę

Ko tau reikės:

- didelių, spalvotų storo piešimo popieriaus lapų,
- žirklių,
- klijų,
- blizgančių dažų arba spalvotų pieštukų,
- lipnios juostelės.

Kaip daryti:

- popieriaus lapą perlenk per vidurį ir iškirpk reikiamo dydžio kaukę;
- iškirpk skylės akims ir burnai; plaukus ir nosį padaryk iš spalvoto popieriaus ir priklijuok prie kaukės;
- popieriaus kraštus užpakalyje sujunk ir suklijuok lapą tartum vamzdį.

► Kokia proga norėtumėt užsidėti savo kaukę per pamokas?

Vieną kartą metuose savaitę pakvailioti

Juokdarys

Ji stovėjo pakraštyje, suaugusiųjų ir vaikų spūstyje, ir apimta prieštarų jausmų stebėjo „visuotinį kvailiojimą“. Atrodė, kad toji Užgavėnių eiseną begalinė. Vos pasibaigus vienam kaukėtujų būriui, jam ant kulnų jau lipo kiti baisuokliai ar linksmuoliai išmoningomis kaukėmis ir prašmatniais kostiumais. Aplinkui šmirinėjo raganos. Karnavalininkai būriais traukė viduramžiškomis pietų Vokietijos miestuko gatvelėmis.

Štai, JIS ir vėl išdygo, netikėtai išsoko iš karnavalininkų eisenos, pasičiupęs kažkokią mergaitę, nusitempė porą metrų su savimi ir vėl pradingo minioje. JIS, juokdarys, – Barbora žengė žingsnį atgal. Juokdarių ji truputį prisibijojo. Jie atrodė nenusėjami, staiga išdygdavo lyg iš po žemių – po vieną, retkarčiais po du – ir būtinai iškrėsdavo žiūrovams kokią pokštą.

Ryt Užgavėnės baigsis, dingtelėjo jai. Ir vėl, kaip ir praėjusiais metais, baigiantis kvailiojimų savaitei turgaus aikštėje bus sudeginta šiaudinė lėlė, siauromis gatvelėmis atlydėta šokančios, šėliojančios ir garsiai šūkajuančios šiurpios eisenos, apsiginklavusios žvangančiais puodais ir apsitaisiusios baltais apdarais. Ar tik ne Taupomojo banko direktoriaus žmoną praėjusiais metais ji atpažino šitoj siautėjančioj minioj?

Visą savaitę miestas kraustėsi iš proto. Ketvirtadienį „miesto kvailių taryba“ apėjo mokyklas ir „atleido“ mokines ir mokinius. Tai reiškė, kad savaitę nebus pamokų.

Į eitynes per miestą atvykę karnavalininkai iš artimų ir tolimų kaimų bei miestelių išdidžiai demonstravo savo tradicines kaukes ir kostiumus. Rodė, kad miestas galutinai išėjo iš vėžių. Šią savaitę galiojo „kvailių taisyklės“, ir net atokiausiam skersgatvyje tave pasiekdavo kvailių parado atgarsiai.

Paskendus mintyse, Barbora nė nepajuto, kaip ūmai ir ją sučiupo besisukantis verpetas. Ne kas kitas, o vėlgi JIS pastvėrė mergaitę, švelniai papurtė, nusitempė kelis žingsnius per minią, kad jai net galva apsisuko, ir staiga vėl paleido... ir pradingo taip pat greitai, kaip ir atsiradęs.

- ▶ Sukurkite savo mokyklai „kvailių taisykles“ ir pagalvokite, kas būtų, jeigu atėjusi „kvailių taryba“ savaitę visus „atleistų“.

Tai įdomu

Iš pradžių Užgavėnės buvo pagoniškas paprotys, švenčiamas kaip artėjančio pavasario ir derlingumo šventė. Ankstesniais, ikikrikščioniškais laikais šitaip žmonės manė išvaysią žiemą.

Bažnyčia susiejo Užgavėnių linksmybes krikščioniška Gavėnia, pasninku.

Dar ir šiandien kai kur Užgavėnės švenčiamos visą savaitę. Po jų prasidedanti krikščioniška Gavėnia trunka 40 dienų, nuo Pelenų dienos iki Didžiojo Šeštadienio.

Kai gimtadienį švenčia valstybė

Ypatingą įvykį prisimenant

Lietuvos Respublikos herbo iškabinimas Aukščiausiojoje Taryboje 1990 03 11

Iš aiškinamojo žodyno

Valstybinės šventės – tai dienos, kuriomis žmonės nedirba ir visuotinėmis iškilėmis bei iškabindami vėliavas ant viešųjų pastatų pažymi svarbų, dažniausiai istorinį įvykį; Prancūzijoje – liepos 14-oji (Bastilijos šturmas 1789 metais); JAV – liepos 4-oji (Nepriklausomybės paskelbimas 1776 metais); Vokietijoje – spalio 3-ioji (Vokietijos susivienijimas 1990 metais). Lietuvoje švenčiame net tris valstybines šventes: vasario 16-ąją ir kovo 11-ąją (Nepriklausomybės atgavimo šventės), taip pat liepos 6-ąją (Mindaugo karūnavimo dieną).

- ▶ Sužinokite daugiau apie tekste minimus istorinius įvykius.
- ▶ Kokias dar žinai valstybines šventes, be čia pavaizduotų?
- ▶ Kuo skiriasi valstybinė šventė nuo kitų švenčių? Kokių jų būna?

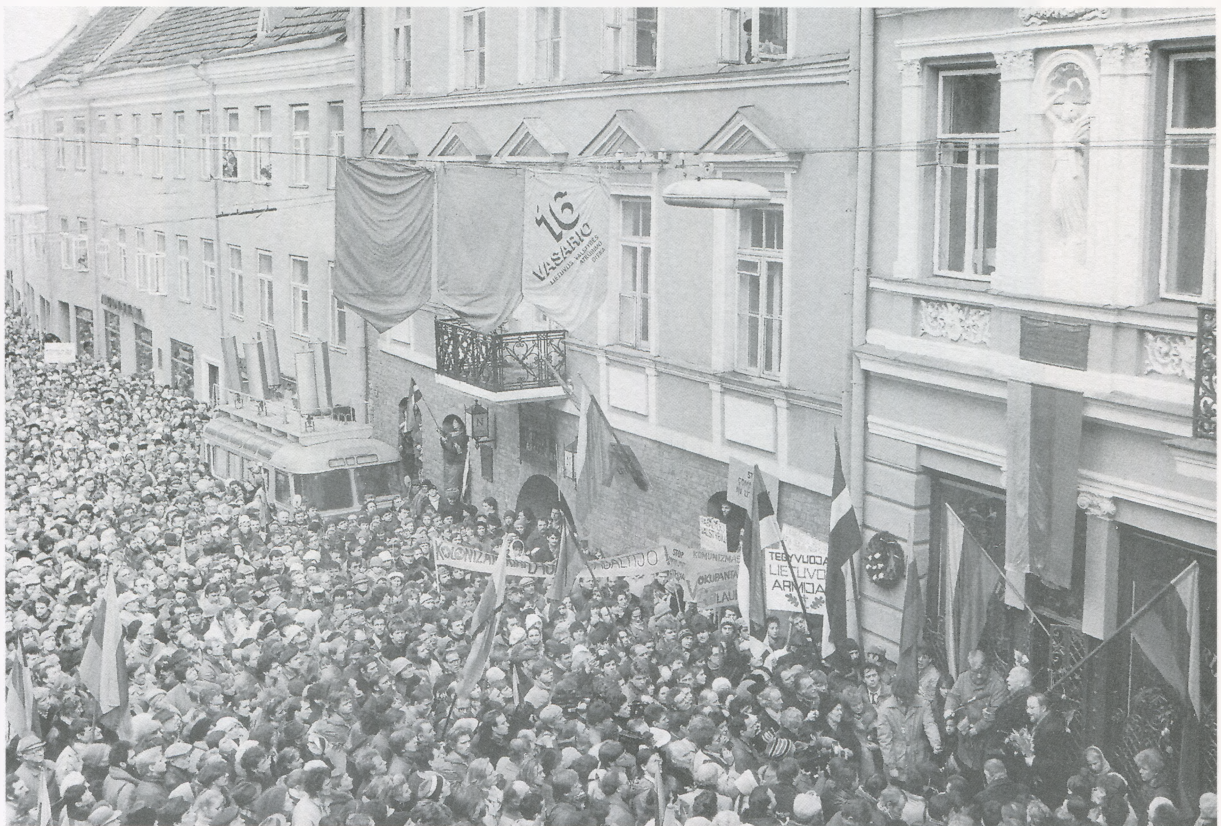
Lietuvos Nepriklausomos Valstybės Atstatymo Akto paskelbimas Aukščiausiojoje Taryboje Vilniuje, 1990 03 11

Liepos 6-oji, Valstybės ir Mindaugo karūnavimo diena. Gėlių karūna Daukanto aikštėje (2003)

Iškilmingas Vasario 16-osios minėjimas prie Signatarų namų – karių salvės iš Signatarų namų balkono

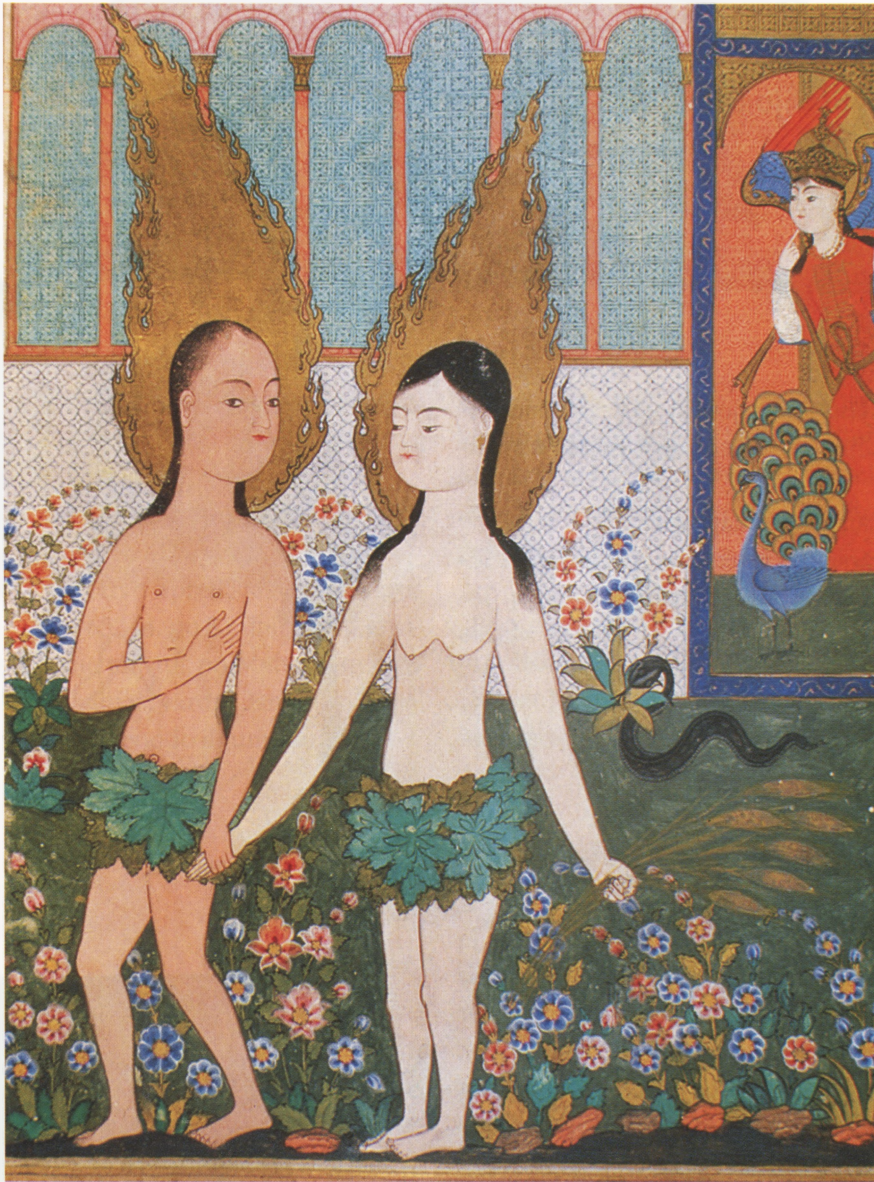
Memorialinės lentos prie Signatarų namų, kur 1918 m. vasario 16 d. buvo pasirašytas Lietuvos Nepriklausomybės aktas, atidengimas Vilniuje, 1989 02 16

Iš bibliinių laikų

► Atidžiai apžiūrėkite abu paveikslėlius ir papasakokite vienas kitam, ką juose matote. Į ką atkreipėte dėmesį, kas pasirodė įdomu? Susirašykite visus kilius klausimus, surūšiūokite juos.

Kai kuriuos klausimus galbūt išsiaiškinsite tarpusavyje, į kitus padės atsakyti tekstas kitame puslapyje. Į dar kitus klausimus atsakymą rasite tolesniuose šio skyriaus puslapiuose.

Čia matote skirtingų epochų ir skirtingų kultūrų meno kūrinys.
Dešinijį paveikslą prieš maždaug keturis šimtus metų sukūrė turkas musulmonas.

Kairėje – marmuro bareljefas, sukurtas šimtu metų anksčiau ir priklausantis krikščioniškai tradicijai.

Abu menininkai pasirinko motyvą iš žydų šventraščio.

Trys religijos – trys šventraščiai – vienas Dievas

Trys knygos, pasakojančios, kaip žmonės liudijo Dievą

Tora

Tora yra dalis žydų šventojo rašto. Lemiamą reikšmę izraelitų tikėjime ir gyvenime ji įgijo IV amžiuje prieš Kristų.

Šiandien Tora saugoma sinagogose*.

Toros tekstas užrašytas ranka ant pergamento. Tora suvyniojama ant dviejų išdailintų lazdelių. Toros turinį sudaro Penkiaknygė – penkios Mozės knygos, parašytos hebrajų kalba.

- ▶ Apie izraelitus ir žydus plg. 132–141 p.

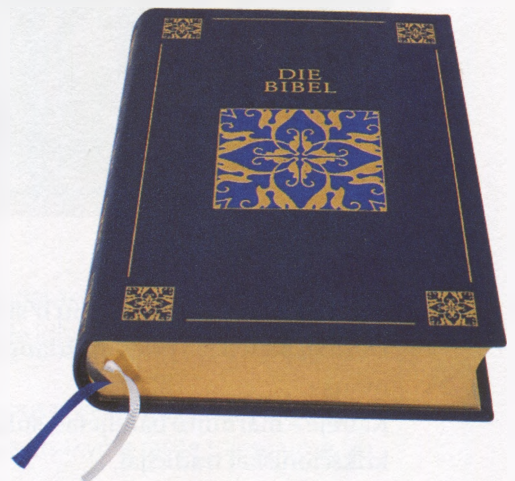

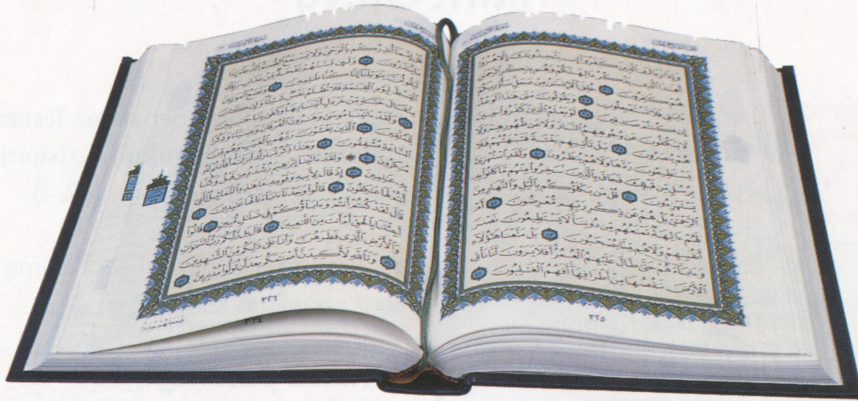
Biblija

Biblija – tai visų krikščionių tikėjimo liudijimas. Ją sudaro dvi dalys: Senasis Testamentas ir Naujasis Testamentas. Senasis Testamentas – ir žydų, ir krikščionių šventraštis. Naujajame Testamente, Evangelijose, – šis graikiškas žodis reiškia „gerą naujieną“, – nušviečiamas Jėzaus iš Nazareto gyvenimas ir veikla. Taip pat pasakojama apie tai, kaip kūrėsi pirmosios krikščionių bendruomenės.

Biblija – per ilgą, 1200 metų laiką parašytų knygų rinkinys. Šiandien ji išversta į daugiau kaip 300 kalbų.

- ▶ Apie Jėzų iš Nazareto plg. 142–143 p.; apie krikščionis plg. 142–147 p.

Koranas

Koranas – tai islamo šventraštis. musulmonai laiko Koraną Dievo žodžiu, kuris buvo tiesiogiai įteigtas Mahometui, kad šis paskelbtų žmonėms.

Koranas išverstas į daugybę kalbų, tačiau tikruoju šventraščiu pripažįstamas tik arabiškas tekstas.

Mahometui Koranas buvo apreikštas dalimis per 23 metus, nuo 610 iki 632 m. po Kr. Taip, kaip skaitome šiandien, Korano tekstus po Mahometa mirties sudėstė trečiasis kalifas, vardu Osmanas. Koranas sudarytas iš 114 nevienodo ilgumo surų.

Koranas laikomas kelrodžiu, į kurį lygiuojasi ir tikinčiųjų gyvenimas, ir bendruomenės sambūvis. Mahometas gerai pažinojo žydus ir krikščionis. Korane Dievo knygomis pripažįstamos Tora ir Evangelijos:

„Jis atsiuntė tau raštą tiesoje kaip patvirtinimą tų [apreiškimo knygų], kurios buvo iki jo. Jis atsiuntė [žemėn] taip pat Torą ir Evangeliją, [jau] anksčiau, kaip teisės vadovą žmonėms.“

3 sura, 3–4

► Apie islamą plg. 148–155 p.; apie apreiškimą Mahometui plg. 150–151 p.

Iki šių dienų

Tora, Biblija ir Koranas pasakoja, kaip įvairiai ir skirtingai žmonės liudijo Dievą. Jų patirtis ateina iš labai senų laikų. Ji vertinga ir tuo, kad atskleidžia mums, kaip žmonės gyveno, kaip mąstė ir jautė. Ta patirtimi iki šiol žmonės grindžia bendro gyvenimo taisykles.

Tikintys žmonės klauso Dievo žodžių. Dievas jiems yra svarbiausias iš visų balsų. Kas yra Dievas? Štai vienas iš daugelio atsakymų: „Dievas yra meilė. Ir kas pasilieka meilėje, tas pasilieka Dieve“.

► Papasakokite, kokias žinote istorijas iš Toros, Korano ar Biblijos. Pagalvokite, ar šios istorijos dar ir šiandien kaip nors veikia žmonių gyvenimą. Kaip?

Tikint Dievą

Hebrajų Biblijoje – Senajame Testamente – pasakojamos dvi pasaulio sukūrimo istorijos. Jomis ir prasideda Biblija (Pradžios 1, 1–2, 4).

► Perskaitykite pirmąjį pasakojimą apie kūrimą, kuris perteiktas 134–135 p.

Pirmasis pasakojimas apie kūrimą – ką žinome apie jo atsiradimą

Tikėjimas

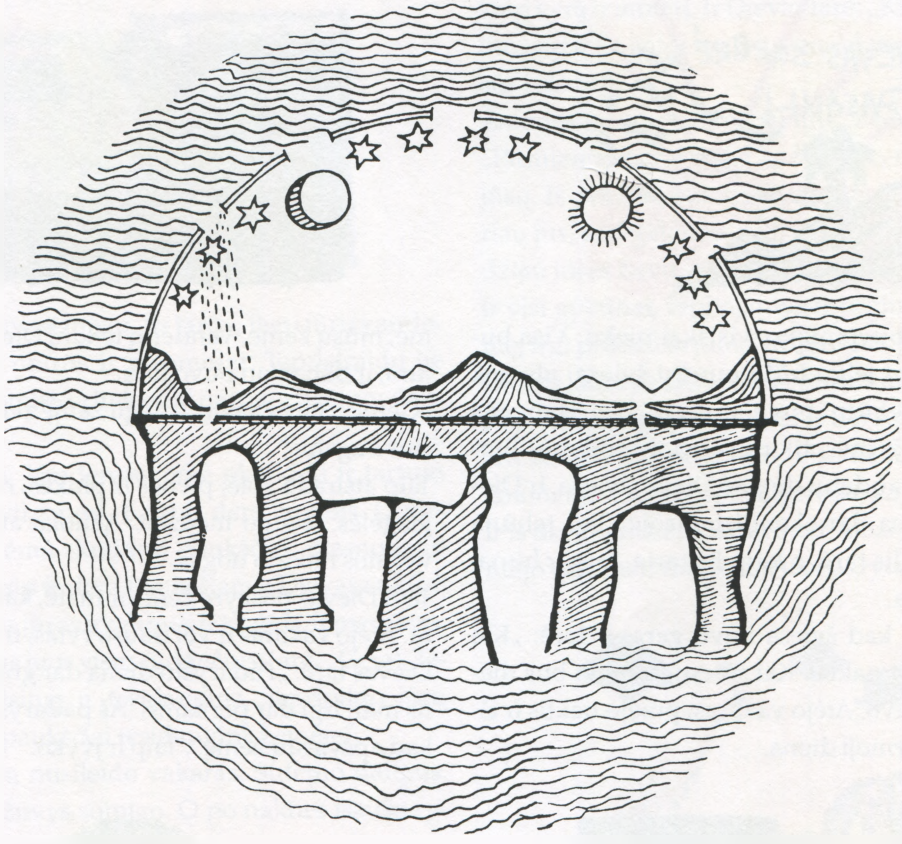
Labai senais laikais, 586 metais prieš Kristų, į Jeruzalės miestą, siekdamas praplėsti savo valdas, įsiveržė galingos babiloniečių tautos karvedys Nabuchodonosaras.

Jeruzalė labai daug reiškė Izraelio tautai. Pats miestas jiems buvo šventovė, nes čia stovėjo jų šventykla. Nabuchodonosaras laikė apgulęs Jeruzalę, kol galiausiai sugriovė miestą, taip pat ir šventyklą.

Istoriniai šaltiniai pasakoja, kad dalį izraelitų Nabuchodonosaras išvarė į Babiloniją. Jie buvo apgyvendinti Eufrato ir Tigro žemupyje – prie upių, kurios teka per dabartinio Irako žemę. Ten izraelitai gyveno ne kaip laisvi žmonės, labai tikėtina, kad jie buvo verčiami dirbti vergo darbus, pvz., atstatyti sugriuvusius miestus arba įdirbti dykynes. Šių žmonių tikėjimas Jahve* buvo glaudžiai susijęs su gimtąja žeme ir savąja šventykla. Tačiau apie sugrižimą jie negalėjo nė svajoti. Mat babiloniečiai viešpatavo tiek laiko, kiek trunka visas žmogaus gyvenimas.

Tais sunkiais laikais ir gimė pasakojimas apie pasaulio sukūrimą. Jį sugalvojo žmonės, kurie net ir svetimoje šalyje su svetima kultūra norėjo laikytis tikėjimo į savo dievą Jahvę. Tikėjimas teikė jiems jėgų išverti vergijoje. Palyginti su „dangaus ir žemės kūrėju“, jų engėjai ir valdovai atrodė maži ir menki.

Babiloniečių pasaulėvaizdis

Kaip įsivaizduojamas pasaulis

Pirmasis pasakojimas apie kūrimą – tai mokslingas poetinis pasakojimas, atitinkantis anų laikų – prieš 2500 metų – supratimą. Jis remiasi pasaulėvaizdžiu, kurį izraelitai buvo perėmę iš babiloniečių.

- ▶ Palyginkite pirmąjį pasakojimą apie kūrimą su babiloniečių pasaulio vaizdu (plg. 134–135 p.).
- ▶ Šiandien mes kitaip aiškiname Žemės atsiradimą ir augalų, gyvūnų bei žmogaus raidą. Ką apie tai žinote iš chemijos ir biologijos pamokų?
- ▶ Pagalvokite, ar šiandien dar gali būti reikšminga tai, kas kūrimo istorijoje pasakyta apie žmogų (plg. 9 sk.).
- ▶ Kurią pasaulio kūrimo dieną pagal Bibliją norėtum pavaizduoti? Pasitarę klasėje, pasidalykite tarpusavyje visas septynias kūrimo dienas. Savo paveikslus nupieškite ant pergamentinio popieriaus ryškiais flomasteriais ir, nuspalvinę abi piešinio puses, iškabinkite prieš langus.
- ▶ Nufotografavę piešinius, padarykite spalvotas skaidres, sudėkite jas reikiama tvarka ir pademonstruokite klasėje, kaip buvo kuriamas pasaulis.

Taip buvo atbaigti dangus ir žemė

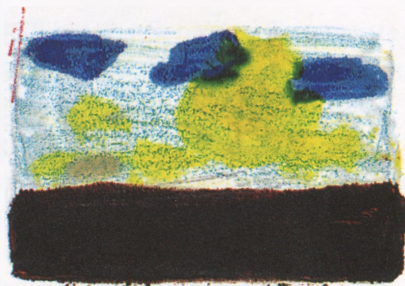

Pradžioje nebuvo nieko, visiškai nieko. Visa buvo tamsu. Net jeigu būtų buvusi šviesa, vis tiek dar nieko nebūtų buvę matyti. Nei dangaus skliauto, nei žemės, tik purvina dumblynė. Tuomet viršum vandenių dvelkė Dievo dvasia, ir Dievas tarė: „Visa dar skendi tamsoje. Tad tebūna šviesa!“ Taip Jis tarė, o kaip Jis taria, taip ir būna, taip ir įvyksta.

Dievas matė, kad šviesa buvo gera, ir tarė: „Kai tamsu, tebūna naktis. Kai šviesu, tuomet bus diena“. Taip ir buvo. Atėjo vakaras, praėjo naktis ir išaušo rytas, pirmoji diena.

Dievas tarė: „Tebūna viršus visa kam, kas yra apačioje“. Apačioje tuomet buvo žemė, ir viršum jos Dievas rūpestingai padarė didelį, apvalų, mėlyną skliautą. Tai buvo oro apvalkalas, atmosfera. O jame debesys. Juose kaupėsi atmosferos vandenys. Skliautą Dievas pavadino dangumi, taigi dabar jau buvo dangus. Netrukus vėl sutemo. Atėjo vakaras, naktis. O po nakties vėl išaušo rytas, antroji diena. Dievas tarė: „Tebūna sutelkti visi vandenys į vieną vietą ir tepasirodo sausuma“. Taip ir įvyko. Sausumą Dievas pavadino žeme, ir nuo tada radosi žemė,

mė, mūsų žemė. Vandenių telkinį Dievas pavadino jūra, ir dabar jau buvo jūra.

„Gera, – tarė Dievas. – Tegu žemė želdina įvairiausius augalus“.

Taip atsirado žolė, pienės ir plukės, ramunės ir rugiagėlės. Išaugo medžiai. Ažuolai augino giles, o vyšnios nokino uogas.

Tam Dievas paskyrė žemę ir matė, kad tai buvo gera. Atėjo vakaras ir vėl išaušo rytas, trečioji diena.

Dievas tarė: „Padarysiu dieną dar gražesnę, o naktis man irgi dar per tamsi. Aš padarysiu šviesulius, kad apšviestų žemę“. Taip ir įvyko.

Dievas padarė du didžiulius šviesulius: didesnį šviesulį dienai, tai buvo Saulė, ir mažesnį – naktį, tai buvo Mėnulis. Paskui padarė visas žvaigždes, kurių tiek daug, kad niekas negalėtų suskaičiuoti. Ir visus šviesulius – Saulę, Mėnulį ir žvaigždes – sudėjo į dangaus skliautą.

Tuomet Dievas apžiūrėjo visa, ką padaręs. Tą vakarą pirmą kartą spindėjo Vakare žvaigždė. Danguje švietė mėnulio pilnatis ir visos kitos žvaigždės.

Kai kitą rytą patekėjo saulė, išaušo ketvirtoji diena.

Dievas darbavosi toliau. Jis tarė: „Tegu jūrų vandens nebūna niūrūs ir grėsmingi. Teprisipildo jie gyvybės. Teknibžda linksmai nardančių žuvų daugybe“.

Taip ir įvyko. Vandenyse ėmė plaukioti ir tartum strėlės nardyti žuvis. Kaip ir dera žuvimis. O viršum žemės ėmė skraidyti paukščiai, plasnodami prieš vėją, kaip ir dera paukščiams. Dievas sukūrė ir didžiuosius jūros gyvūnus, ir krabus, ir medūzas. Ir matydamas juos visus judančius, tarė: „Gerai. Tebūna jie vaisingi ir tesidaugina. Teprisipildo jūrų vandenis, o paukščiai tesidaugina žemėje“.

Ant vandenų nusileido vakaras. Sutemo dangus. Paukščiai ir žuvis sumigo. O po nakties išaušo rytas, penktoji diena.

Ir Dievas tarė: „Jūrose knibžda žuvis. Po dangaus skliautu skraido paukščiai. Dabar dar reikia žvėrių, bėgiojančių ant žemės“. Taip ir įvyko.

Dievas sukūrė laukinius žvėris, net ir liūtą. Ir tuos, kurie ropoja žeme, driežą ir gyvatę. Ir karvę. Ir katę. „Gerai, – tarė Dievas, – o dabar atėjo laikas padaryti žmogų, ir jis tebus panašus į mane“.

Taip Dievas sukūrė žmogų. Padarė jį pagal savo paveikslą ir panašumą. Sukūrė žmones kaip porą,

kaip vyrą ir moterį. Ir Dievas tarė: „Kaip aš juos myliu, taip ir jie galės mylėti vienas kitą, nes yra panašūs į mane“.

Žmonės sustoję dairėsi aplink. Dievas jiems tarė: „Pirmiausia gerai viską apžvelkite, nes visa tai yra jūsų. Iš pradžių sukūriau visa tai ir tik tada padariau jus, kad galėtumėt visus prižiūrėti. Štai pripildžiau jūras žuvų, o danguje štai skraido paukščiai, ir visi gyvūnai, rėpliojantys ir bėginėjantys po žemę, irgi priklauso jums. Rūpinkitės jais visais“.

Dievas kalbėjo: „Žiūrėkite, vaisius nuo medžių, štai šias vyšnias, galite valgyti, ir daržovės, augančios ant žemės, irgi valgomos. Visa tai jums“. Kartu su žmonėmis Dievas apžvelgė visa, ką buvo sukūręs. Ir iš tikrųjų matė, kad tai buvo labai gera.

Atėjo vakaras ir išaušo dar vienas rytas, šeštoji diena.

Dangus ir žemė buvo atbaigti. Ant žemės gyveno žmonės ir visi gyvūnai, o žuvis nardė jūrose. Ore ir medžiuose gyveno paukščiai.

Septintoji diena buvo Dievo diena. Iš aukštybių Dievas žvelgė į visa, ką buvo padaręs, ir ilsėjosi po visų kūrimo darbų.

Pagal Pradžios, 1–2

Iš žydų tautos istorijos

Žydų išmintis

Vienas labai dievotas ir labai turtingas žydas užsi-
geidė padaryti jam išpūdį: papasakojo, kokiam as-
ketiškam gyvenimui save pasmerkė.

– Ką tu valgai šiokią dieną? – paklausė jo Magidas.

– Nieko, beveik nieko. Tik sausos duonos su drus-
ka ir geriu vandenį, nieko daugiau.

– Blogai, – pareiškė Magidas nepatenkintas, – labai
blogai. Įsakau tau valgyti baltą duoną ir pyragai-
čius ir gerti saldų vyną.

– Bet kodėl, rabi? – sušuko apstulbęs atgailautojas.

– Paklausk, jei tenkinsies tik sausa duona ir van-
deniu, imsi manyti, jog vargšai gali gyventi misda-
mi akmenimis ir gerdami iš šaltinio. O jei valgysi
pyragaičius, duosi jiems duonos.

Žydai Vokietijoje: atskirti, vejami, naikinami

Ką 1236 metais papasakojo Joselis Rosheimeris

Mano vardas Joselis Rosheimeris. Mano šeima nuo
seno gyvena Vormse. Labai labai seniai mūsų pro-
tėviai atkeliavo į Germaniją kartu su romėnais. Aš
nešioju ilgą smailią barzdą, o prie mano drabužių
prisiūtas apskritas geltonas ženklas. Pas mus yra
toks įstatymas, pagal kurį žydai net išoriškai turi
skirtis nuo krikščionių. Be to, mes turime gyventi
nuo visų atskirtoje vietoje. Kam viso šito reikia?
Krikščionys prikiša mums, kad nevalgome kiaulie-

nos. Ir kad mums šventa diena šeštadienis, o ne
sekmadienis. Ir mūsų šventės kitos negu jų. Nei
mūsų hebrajų kalbos, nei mūsų rašto kiti nesu-
pranta. Na ir kas, – neišmanau, kas čia labai blogo?
Bet dauguma žmonių įtarinėja mus visokiausiomis
blogybėmis, todėl ir man, gydytojui, leista gydyti
tik žydus ligonius. Daug mano giminaičių ir drau-
gų verčiasi pinigų skolinimu, būti valstiečiais ar
amatininkais mums yra uždrausta.

Kalnas Sinajaus dykumoje, kur Mozė išgirdo Dievo balsą ir paskelbė žydų tautai Dešimt Dievo įsakymų

Vilniaus sinagoga

Senoji žydų kultūra pamažu grįžta į Vilnių. Naujosios Toros šventėje skambėjo dainos, liepsnojo fakelai, buvo pučiamas šofar ragas

Lietuvos žydai dažnai vadinami litvakais. Litvakai kalbėjo jidiš kalba, sukūrė žymių literatūros kūrinių. Lietuvoje gyveno ir kūrė daugelis žymių judaizmo mokslininkų, rabinų. Vilniaus Gaonas Elijas buvo vienas žymiausių visų laikų Talmudo aiškintojų. Lietuvoje buvo įsteigtos pasaulinio garso dvasinės akademijos – ješivos, į kurias studijuoti suvažiuodavo jaunuoliai iš daugelio šalių.

Antrojo pasaulinio karo išvakarėse Vilniuje veikė daugiau kaip 110 sinagogų, 10 ješivų. Vilnius buvo vadinamas „Lietuvos Jeruzale“. Tuo metu buvo paplitęs posakis: „Uždarbio važiuok į Lodzę, išminties – į Vilnių“. Antrojo pasaulinio karo metais Lietuvoje buvo nužudyta 90% čia gyvenusių žydų. Žudė vokiečiai – Hitlerio kareiviai. Prie jų prisidėjo ir kai kurie lietuviai. Iki tol žydai Lietuvoje persekiojami nebuvo. Santykiai su lietuviais buvo ramūs ir geri. Karas viską sugriovė. Tačiau kai kurie lietuviai ir gelbėjo žydus. Jiems iki šiol suteikiami pasaulio teisuolių garbės vardai.

Lietuviai iki šiol prisimena žydus. Kunigas Julius Sasnauskas pakvietė radijo laidos „Mažoji studija“ klausytojus atsiųsti savo prisiminimus. Perskaitykite ištrauką iš Vandos P. laiško.

„Vaikystėje man teko bendrauti su žydais tiek, kiek bendravo mano tėvai. Gydytojas Levinas gydė mūsų šeimą. Ne visada imdavo pinigų, nes buvome didelė šeima, o tėvas dirbo pašto sargu. „Tegul lieka vaikams“, – ne kartą girdėjau sakant. Audinių par-

duotuvėje dirbo žydės, kurios kviesdavo mamą pasirinkti pigesnių atkarpų mergaičių suknelėms. Mūsų klasėje mokėsi keli žydų vaikai. Jie niekuo nesiskyrė nuo mūsų. Labiausiai prisimenu Haitą. Tai buvo mažas, smulkaus sudėjimo berniukas, labai lėtas ir geras. Jis vaišindavo mus Velykų pyragais – macais. Visada šypsodavosi, nors kartais berniukai jį ir apstumdavo.

Prasidėjus karui per vasaros atostogas sutikau jį gatvėje. Buvo labai liūdnas: pasakė, kad juos greitai išves iš namų į getą. Tada nežinojau, kas yra getas, ir nesupratau jo liūdesio. Kai sužinojome, kad miestelyje šaudomi žydai, visi išsigandome. Klausinėjome vienas kito – o kada bus mūsų eilė? Vieną pavakarę išėjome su drauge pasivaikščioti. Nuėjome iki piliakalnio. Staiga pamačiau niekada nepamištamą vaizdą. Kažkas mėtė drabužius, o minia žmonių stumdydami vienas kitą ir bardamiesi stvarstė juos ir grūdosi į maišus. Minioje stumdėsi viena mano klasės draugė. Nesupratau, kas čia darosi. Kažkas pasakė, kad tai nužudytų žydų drabužiai, kuriuos jie privalėjo nusirengti prieš sušaudant. Pasidarė silpna, parbėgau namo. Ilgam susirgau – skaudėjo galvą. Niekur nenorėjau eiti, nenorėjau valgyti. Negalėjau patikėti tuo, ką mačiau. Prieš akis stovėjo liūdnos Haito akys.“

► Užduotis: pasidomėkite, ar jūsų miestelyje iki karo gyveno žydų. Kokie jų vardai? Kur jie palaidoti?

Šabas

Atmink ir švęsk šabo dieną. Šešias dienas triūsi ir dirbsi visus savo darbus, bet septintoji diena yra Viešpaties, tavo Dievo, šabas; nedirbsi jokio darbo nei tu, nei tavo sūnus ar duktė, nei tavo vergas ar vergė, nei tavo galvijai, nei atėivis, gyvenantis tavo gyvenvietėse. Juk per šešias dienas Viešpats padarė dangų ir žemę, jūrą ir visa, kas juose, bet septintąją dieną ilsėjosi. Todėl Viešpats septintąją dieną palaimino ir pašventino.

Išėjimo, 20, 8–11

Šabas – didžiausia žydų šventė

Šabas – poilsio diena

Šabas primena tą kūrimo dieną, kai Dievas, sukūręs pasaulį, ilsėjosi.

Šabas prasideda penktadienio vakarą prieš sutemstant nakčiai. O baigiasi šeštadienį maždaug 50 minučių po saulėlydžio, arba kai danguje pasirodo trys pirmosios žvaigždės.

Yra daugybė priesakų, kaip švęsti šabą ir kas draudžiama šią dieną daryti. Iš viso per šabą draudžiama 39 darbai. Pirmąkart priesakai ilgainiui, žinoma, buvo priderinti prie naujo gyvenimo būdo. Pavyzdžiui, iš pradžių buvusį priesaką šabo dieną nekurti ugnies pakeitė bendras draudimas įjungti ir naudoti bet kokius elektros prietaisus. Be to, draudžiama keliauti, leisti pinigų, ką nors nešti, rašyti, virti, žiūrėti televizorių ir daug kitų dalykų.

► Krikščionys ir musulmonai taip pat turi ypatingą savaitės dieną (plg. 132–135 p., 149 p.). Kas šioms dienoms bendra ir kuo jos skiriasi?

Šabas Izraelyje

Žydų ortodoksams, t. y. tiems, kurie griežtai paiso religinių priesakų, tiksliai laikytis šabo įsakymų yra savaime suprantamas dalykas. Izraelyje visai paprasta jiems paklusti. Viešasis transportas nevažinėja, visos parduotuvės, mokyklos, įstaigos uždarytos, panašiai kaip pas mus sekmadienį. Ar žmogus tikrai laikosi visų įsakymų, priklauso nuo kiekvieno religinių įsitikinimų. Juk ir Izraelyje penktadienio vakarą transliuojamos televizijos laidos, veikia restoranai ir kino teatrai.

Daug sunkiau laikytis šabo žydams, kurie gyvena kitose šalyse, ne Izraelyje. Pavyzdžiui, sinagoga gali būti taip toli nuo namų, kad be transporto priemonės jos nepasieksi. Daugelis turi dirbti ir šeštadieniais, nors iš tiesų to daryti nevalia.

► Ko tau tektų šeštadienį atsisakyti, jeigu laikytumeisi šių priesakų? Surašyk.

Šabas žydų šeimoje

Tačiau šabas turi ne tik religinę reikšmę, jis leidžia šeimai pajusti bendrumą, susikaupti ir pasidžiaugti. Todėl ypač svarbu šabo dieną deramai švęsti namuose.

Sinagogoje moterys pamaldose aktyviai nedalyvauja, tačiau švenčiant namuose jų vaidmuo labai svarbus. Motina pasveikina prasidedantį šabą uždegdama ir palaimindama žvakes. Po to šeimos tėvas atlieka „kidušą“ – palaimina vyno pripildytą taure, kurią visi šeimos nariai iki mažiausio vaiko perduoda vienas kitam. Šventinė vakarienė pradedama padalijant „chala“, pintą šabo duonos kepalėlį. Šią bendrą šabo vakarienę valgo ir daugelis nereligingų žydų.

- ▶ Pažvelkite į nuotrauką ir nupasakokite, kaip atrodo visi žmonės. Jums padės tekstas „Šabas žydų šeimoje“.

- ▶ Ar tavo šeimoje irgi būna progų, kurios pažymimos bendrais pusryčiais, pietumis ar vakariene? Papasakokite draugams apie šias šeimynines vaišes. Ar jos turi nusistovėjusias, nuolat pasikartojančias formas ir tradicijas?

- ▶ Pagalvokite, kodėl šabo šventė žydams tokia svarbi.

Šabo metai

Toroje nurodoma laikytis šabo metų: kas septyneri metai žemę privalu palikti nedirbtą. Dirvai reikia leisti „pailsėti“. Įsiskolinusiems žmonėms po septynerių metų skolos dovanojamos. Daug žmonių ir šiandien linkėtų sau šabo metų, per kuriuos galėtų pailsėti ir susivokti.

- ▶ Paklauskite aplinkinių žmonių, ar jiems turėtų prasmės šabo metai, kam juos paskirtų. Įvertinkite apklausos rezultatus.

Chanuka, bar micva ir bat micva

Žydai švenčia Chanuką – Šviesų šventę

Chanukos aštuonšakė žvakidė turi vieną papildomą žvakelę, vadinamą „tarnaitę“, kuria uždegamos kitos žvakės. Ši žvakidė – tai svarbiausias Chanukos šventės ženklas, ją rastume bemaž kiekvienuose žydų namuose. Chanuka – hebrajiškas žodis, kuris reiškia „Pašventinimą“.

► Pasiskirstę grupėmis, patys padarykite Chanukos žvakidžių. Galėsite jomis papuošti klasę arba kam nors padovanoti. Žvakidę galima padaryti iš paprasčiausių medžiagų, pavyzdžiui, iš medžio, karto, molio ir pan.

Prisiminimas

Chanuka primena vieną II šimtmečio prieš Kristų įvykį. Tuo laiku Palestiną valdė viena Sirijos graikų giminė. Žydams buvo uždrausta išpažinti savo religiją, jie turėjo melstis svetimiems dievams, nekalbėti savo kalba, o Jeruzalės šventykloje vyko pagoniškos apeigos. Žydai pasipriešino, sukilo prieš svetimšalius valdovus ir išvijojė juos iš Palestinos. Tuomet iš naujo pašventino Jeruzalės šventyklą. Tačiau menorai – septynšakei žvakidei – uždegti turėjo labai mažai alyvų aliejaus. Bet, pasak legendos, lyg per stebuklą to aliejaus užteko net ne vienai, o aštuonioms dienoms. Šiam stebuklui prisiminti visame pasaulyje žydai švenčia Chanukos šventę ir tik šiai šventei uždega aštuonšakę žvakidę.

Chanukos šventė vyksta pagal žydų kalendorių lapkričio arba gruodžio mėnesį. Tai ypač vaikų ir jaunimo mėgstama šventė. Pirmąjį vakarą uždegama viena žvakė, o paskui kas vakarą dar po vieną, kol pagaliau aštuntąją dieną dega visos aštuonios. Per Chanuką, uždegus žvakes, dažniausiai vaišinama kepiniais, kuriems pataisyti reikia daug aliejaus, pavyzdžiui, spurgomis ir keksais. Vaikai per Šviesų šventę gauna dovanų. Šis paprotys laikui bėgant vis labiau paplito.

- Kodėl per Chanuką valgomas maistas, kuriam iškepti reikia ypač daug aliejaus?
- Beveik tuo pat metu kaip ir Chanuka švenčiama viena krikščionių šventė (plg. 10 sk., 120–121 p.). Pagalvokite, kuo šios šventės panašios ir kuo skiriasi.
- Apie žydų šventyklą plg. 132–133 p.; 156–157 p. Apie žydų kalendorių plg. 10 sk., 120–121 p.

Bar micva ir bat micva

Gera sulaukti trylikos

Davidas nervingai dirsčioja į laikrodį. Pusė dešimtos. Sinagogoje prasideda pamaldos. Iš visų pusių į šventyklą plūsta šventiškai pasipuošę žmonės. Moterys lipa į viršų, vyrai pasilieka apačioje. Davidas mėgina nepastebimai pažvelgti aukštin, gal pamatys mamą arba mažąją sesutę. Net jo kipa* vos nenusmunka nuo viršugalvio. Deja, saviškių vis tiek nepamato. Aplinkui tiek daug veidų, ir Davidas žino, kad visi žiūri į jį. Pajunta, kaip ima perštėti gerklėje. Tikiuosi, neprarasiu balso, dingteli jam. Tikiuosi, sugebėsiu gražiai perskaityti savo tekstą. Tą akimirką tėtis suima jį už rankos ir sušnibžda kažką į ausį. Abu drauge jie žengia iki pirmosios eilės, kur stovi Davido tikybos mokytojas, ponas Veisas, pusę metų rengęs jį šiai dienai. Šį šabą Davidas taps lygiateisiu žydų religinės bendruomenės nariu, turės visas teises ir prisiims visas pareigas. Reikšminga diena Davidui – reikšminga kiekvieno žydų berniuko gyvenime. Kai pagaliau Davidą pakviečia paskaityti ir pagiedoti iš Toros, baimės kaip nebūta. Jis aiškiu, garsiu balsu gieda ir skaito iš priešais išvynioto šventraščio ritinio.

Paskaitęs Davidas lipa viršun į sakyklą ir sako pasiruošta kalbą. Dabar jis kalba vokiškai, o ne hebrajiškai, kaip kalbamos visos maldos, todėl jaučiasi daug tvirčiau. Padėkoja tėvams ir visiems giminaičiams, – kai kurie iš jų atvyko net iš Izraelio ir Amerikos, kad drauge atšvęstų šią svarbią dieną. Štai ir viskas. Iš viršaus ima lyti saldainiais. Davidui patinka šis paprotys, kai moterys iš laimės ir džiaugsmo nuo savo galerijos pažeria saldumynų. Galiausiai Davidą apsupa draugai ir kiti susirinkusieji. Visi sveikina berniuką, o jis juokiasi ir jau dabar džiaugiasi didžiąja švente, kuri vyks rytoj viešbutyje, – bus ir diskoteka, ir fokusininkas, ir kitokių staigmenų. Tiesą sakant, gera sulaukti trylikos – bent jau šią akimirką.

► Jaunuoliai, kurie neišpažįsta judaizmo, žydų tikėjimo, taip pat oficialiai priimami į suaugusiųjų bendruomenę (plg. 10 sk., 114–115 p.). Pagalvokite, kuo šios šventės skiriasi ir kuo panašios.

Tai įdomu

Bar micva („Įstatymo sūnumi“) žydų berniukas tampa per pirmąjį šabą po tryliktojo gimtadienio. Jis priimamas į žydų bendruomenę kaip lygiateisis narys. Po bar micvos jis jau gali aktyviai dalyvauti pamaldose ir skaityti iš Toros. Bar micva švenčiama nuo XV amžiaus.

Mergaitė bat micva („Įstatymo dukterimi“) tampa sulaukusi dvylikos metų. Kadangi mergaitės negali aktyviai dalyvauti pamaldose, bat micva paprastai švenčiama viešbutyje arba restorane ir labiau primena šventinį vakarėlį. Kai kuriose bendruomenėse, ypač Jungtinėse Amerikos Valstijose, ir mergaitėms leidžiama skaityti iš Toros.

Jėzus ir pirmieji krikščionys

Kas pasakojama apie Jėzų

Juozapas Flavijus, žydų istoriografas, rašė:

Tuo laiku gyveno Jėzus, kupinas išminties žmogus... Jis darė tiesiog neįtikėtinus dalykus ir buvo mokytojas tų žmonių, kurie noriai priėmė tiesą... Iki šiolei neišnyko tauta krikščionių, pasivadinusių jo vardu.

- Surašykite visus klausimus, kuriuos norėtumėte užduoti istoriografui Juozapui Flavijui.

Jėzaus veikla

Jėzus gimė šiaurėje tos šalies, kuri šiandien vadinasi Izraelis. Anuo metu toji šalis įėjo į pasaulinę Romos imperiją. Jėzus buvo žydas. Mums nėra tiksliai žinoma, kuriais metais Jėzus gimė.

Jėzus keliavo po šalį ir saviškai mokė žydų Įstatymo. Jis buvo dailidės sūnus. Žmones labai domino, kaip jis savo pamoksluose aiškina Torą. Vieni jam pritarė, kiti ne, tačiau kalbėjo apie jį visi.

Jėzaus naujiena

Kalno pamoksle, užrašytame Evangelijos pagal Matą 5–7 skyriuose, sakoma:

Palaiminti romieji; jie pavaldės žemę.

Palaiminti gailestingieji; jie susilauks gailestingumo.

Palaiminti taikdariai; jie bus vadinami Dievo vaikais.

Tad visa, ko norite, kad jums darytų žmonės, ir jūs patys jiems darykite, nes tai ir yra Įstatymas ir Pranašai.

Mylėkite savo priešus ir melskitės už savo persekiotojus.

- Ir nekrikščionys laikosi priesako mylėti savo artimą. O kaip jums atrodo? Plg. taip pat 2 sk., 18 p.

Tais laikais religinės ir politinės žydų pažiūros buvo labai skirtingos. Dalis bendradarbiavo su romėnais, kiti atvirai nepripažino romėnų valdžios. Nemaža buvo ir tokių, kurie priklausė kuriai nors religinei bendruomenei, tačiau į politiką nesikišo.

Daugelis Jėzaus išsakytų minčių vėliau buvo užrašytos. Keletas Jėzumi susižavėjusių žmonių užrašė visa, ką buvo iš jo patyrę. Šiems žmonėms jis padarė tokį gilų įspūdį, kad jie gebėjo visa tai atkurti net po kelių dešimtmečių.

Tai, kas šių žmonių užrašyta, galime perskaityti Biblijos Naujajame Testamente, evangelijose. Vienas iš evangelistų buvo vardu Matas. Jo evangelija rašyta maždaug keturiasdešimt metų po Jėzaus mirties.

- Išsirink iš teksto vieną sakinį, kuris tau atrodo svarbiausias. Palyginkite, ką išsirinkote, pagrįskite savo pasirinkimą.
- Apie judaizmą plg. 128–141 psl.

- Savo kalbose Jėzus dažnai remiasi Tora. Pasižiūrėkite, kaip Jėzaus skelbiama naujiena susijusi su Senojo Testamento Kunigų knygos 19 skyriaus 18 eilute.

Jėzaus poveikis po mirties

Ir pagal jį jie pasivadino „krikščionimis“

Ten, kur Jėzus pamokslauja, randasi vis daugiau jo šalininkų. Tarp jų daug moterų. Biblijoje pasakojama ir apie žydus, kurie kritikavo Jėzų, nenorėjo jo pripažinti. Šiandien mes tiksliai nežinome, kodėl Romos vietininkas Poncijus Pilotas nuteisė Jėzų mirti ant kryžiaus. Matyt, jam atrodė, kad Jėzus kelia grėsmę Romos valdžiai. Jėzus buvo nukryžiuotas Jeruzalėje.

Po mirties jo žodžiai pradeda pildytis ir labai greitai plisti. Jėzui priskiriami stebuklingi darbai, jo sekėjai skelbia jį buvus Dievo Sūnų. Jie sako: „Jėzus mirė už tai, kad žmonėms būtų atleistos nuodėmės ir kad visi, kurie jį tiki, po mirties prisikeltų ir sugrįžtų pas Dievą. Tada prasidės Dievo karalystė“.

Naujasis tikėjimas greitai susilaukia daugybės šalininkų.

► Pagalvokite, kodėl tiek daug žmonių anais laikais panoro vadintis krikščionimis.

Jis [Dievas] nustatė dieną, kada teisingai teis visą pasaulį per vieną žmogų, kurį tam paskyrė.

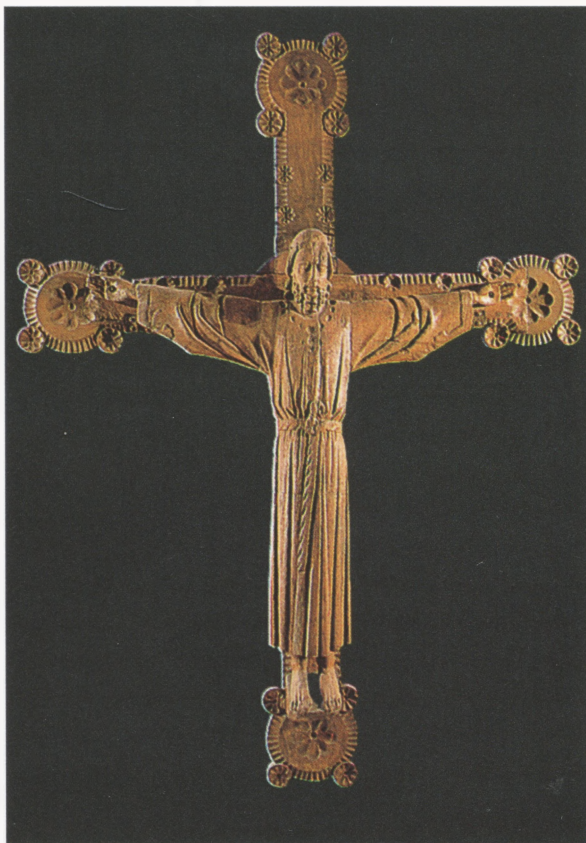
Apaštalų darbai 17, 31

Krikščionių tikėjimas virsta valstybine religija

Visur Romos imperijoje kuriasi nedidelės krikščionių bendruomenės. Jų tikėjimas skiriasi nuo romėnų religijos, kurioje garbinama daugybė dievų ir deivių, pavyzdžiui, Jupiteris, Marsas arba Fortūna ir Diana; net ir Romos imperatoriai garbstomi kaip dievybės. Dievams aukojamos aukos ir tikimasi, kad už tai jie globos žmones ir jiems padės.

Krikščionys dirba savo darbą ir laiku moka mokesčius. Tačiau atsisako garbinti Romos imperatorius

► Apie krikščionių tikėjimo išplitimą plg. 146 p.

Sugrįžtančio Kristaus kryžius, Miunsterio katedra, 1180 metai

kaip dievus. Todėl juos pradeda įtarinėti esant valstybės priešais. Jie baudžiami mirties bausme. Krikščionys persekiojami, tačiau jų nuolat daugėja. Galiausiai 313 metais Romos imperatorius Konstantinas leidžia krikščionims išpažinti savo tikėjimą. O IV amžiaus pabaigoje krikščionybė net virsta valstybine religija.

Roma tampa Krikščionių bažnyčios centru. Bažnyčiai vadovauja Romos vyskupas, vėliau jis pavadinamas popiežium.

Bažnyčia tvarko gyvenimą

Ištvirtina krikščionių tikėjimas – kuriasi vienuolynai

Svarbus vaidmuo plintant ir stiprėjant krikščionių tikėjimui tenka vienuolynams. Vienuolynus kuria vienuoliai ir vienuolės. Ten jie gyvena pagal griežtas taisykles, paskyrę savo gyvenimą Jėzui Kristui.

Ištraukos iš benediktinų regulos

Apie nuosavybę

Tenedrįsta niekas be abato leidimo ką nors atiduoti arba paimti, arba ką nors turėti savo, ničnieko, nei knygos ar lentelės, nei grifelio, ne, visiškai nieko. Viskas tebūna visų bendra.

Apie kasdienį rankų darbą

Dykinėjimas yra sielos priešas. Todėl broliai turi kuo nors užsiimti: tam tikru laiku rankų darbu, tam tikromis valandomis Šventojo Rašto skaitymu. Jeigu vietos sąlygos arba neturtas verčia juos pačius susivalyti derlių, neturi dėl to būti nepatenkinti. Mat tikri vienuoliai jie yra tik tada, kai gyvena iš savo rankų darbo.

Apie vienuolyno planą

Jeigu įmanoma, vienuolynas turi būti suplanuotas taip, kad visa, kas reikalinga, būtent vanduo, malūnas, sodas ir įvairios dirbtuvės, būtų šiapus vienuolyno sienų.

Vienuoliai stato vienuolyną, 1450 metų tapyba

► Vilius Orvidas, kaldamas akmenyje apaštalo Pauliaus himną, išryškino vieną žodį, kuris krikščioniui yra svarbiausias. O jums? Suraskite jį.

Vienuolynai imasi svarbių darbų

„Melskis ir dirbk“

Iš pradžių vienuolynų gyventojai nori sukurti rojus kampelį žemėje ir užkrėsti savo pavyzdžiu kitus žmones. Vėliau pradeda steigtis ir tokie vienuolynai, kuriuose vienuolės ir vienuoliai visiškai atsideda tarnystei Dievui ir dvasinei veiklai. Žemės ūkio ir amatininkų darbus šiuose vienuolynuose perima pasauliečiai, kuriems neprivalu gyventi pagal griežtą vienuolyno regulą.

Misija

Kai kurie vienuoliai visą savo gyvenimą paskiria krikščionybei platinti – tampa misionieriais. Popiežiaus, vyskupų ar savo ordino pavedimu jie iškeliauja į kitus kraštus, kur steigia naujus vienuolynus ir stengiasi atversti žmones į krikščionių tikėjimą. Šimtmečiams bėgant, krikščionybė išplita po visą Europą.

Tikėjimas ir galia

„Turtingi“ ar „neturtingi“ vienuolynai?

Pamažėle kai kurie vienuolynai darosi vis turtingesni, o didieji ordinais vis galingesni. Daug žmonių, besibaiminančių dėl to, kas laukia jų po mirties, dovanuoja savo turtą kokiam nors vienuolynui, o patys miršta vargšai, – taip jie mano užsitikrinsią Bažnyčios užtarimą. Tad vienuolynai ir vienuolių ordinais darosi vis turtingesni ir įtakingesni.

- ▶ Esama žmonių, kurie visą savo gyvenimą paskiria kokiam nors darbui ar tikslui. Tokie žmonės daug ko atsisako. Pasikalbėkite, ką jūs apie tai manote. Plg. taip pat 4 sk., 52–53 p.

Socialinė parama ir švietimo bei mokslo darbai

Vienuolynai vis labiau padeda žmonėms: maitina vargšus, teikia pastogę beturčiams keliauninkams, prigludžia pamestinukus ir našlaičius. Ligoniai vienuolynuose greičiausiai susilaukia išmaningos pagalbos.

Apskritai visos ano meto žinios daugiausia kaupiasi vienuolynuose. Kilmingų šeimų vaikai vienuolynų mokyklose mokosi skaityti ir rašyti. Vienuoliai dirba kunigaikščių raštininkais, surašo teisinius dokumentus ir paprastiems žmonėms. Vienuolynų bibliotekos renka literatūros ir mokslo leidinius. Svarbi vienuolynų veiklos sritis – knygų perrašinėjimas ir apipavidalinimas. Vienuolyne kuriami ir kiti menai.

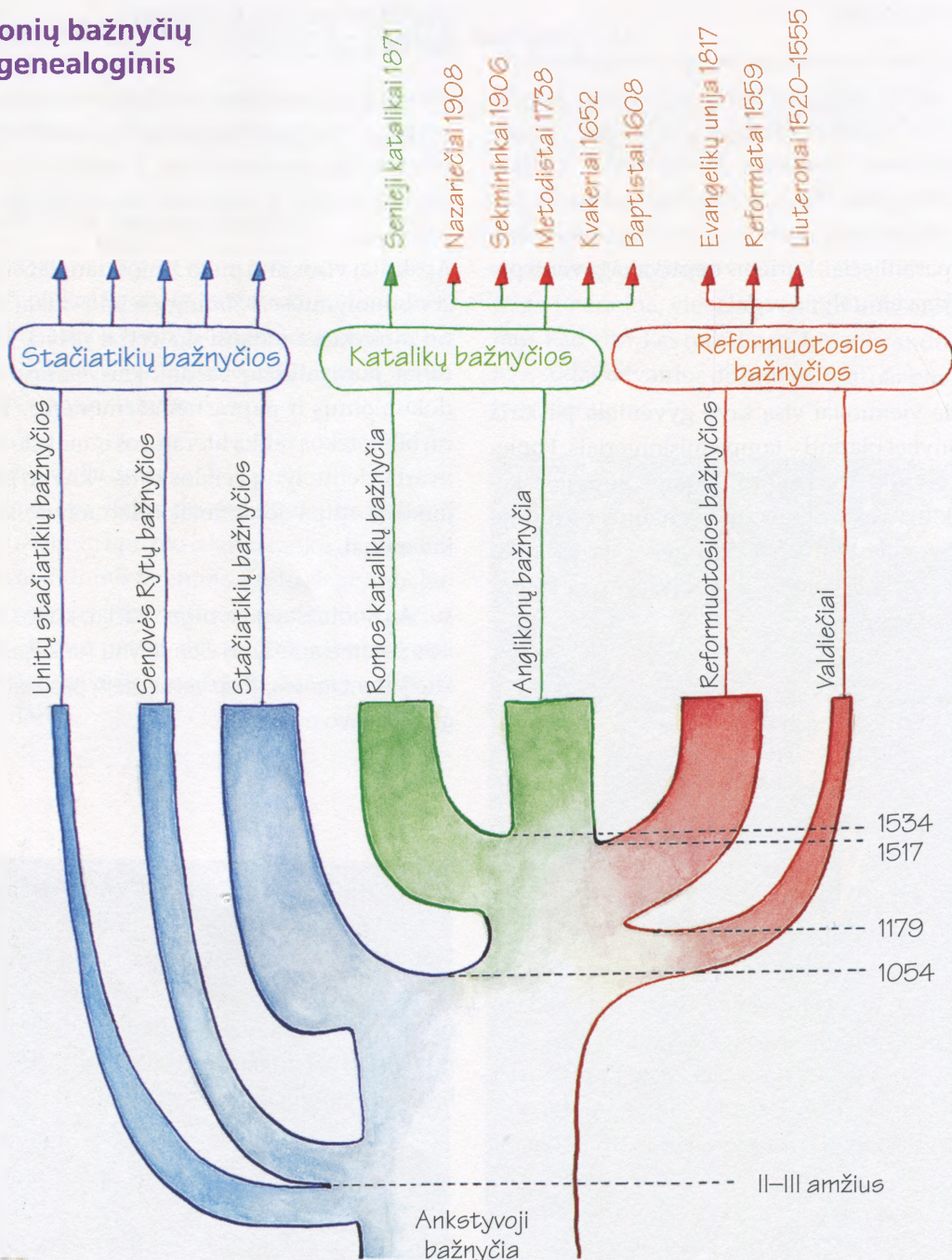
- ▶ Ar žinote įstaigų ir organizacijų, kurios mūsų laikais perėmė aprašytas vienuolynų funkcijas? Surašykite jas ant lentos. Kaip vertinate šį pasikeitimą? Pagrįskite savo nuomonę.

gesni, o jiems vadovaujantys abatai tampa bažnytiniais kunigaikščiais, įgyja ir politinę galią. Naujieji ordinais, tokie kaip pranciškonų ir dominikonų „elgetų ordinais“, nepirėša vienuolių prie vienuolyno, o reikalauja daugiau judėti. Jų nariai turi gyventi pagal griežtesnes taisykles, tačiau daugiau būti tarp žmonių ir dirbti jų labui.

- ▶ Šiandien ordinų nariai vyksta į „trečiojo pasaulio“ šalis. Kokius darbus jie ten dirba? Plg. taip pat 12 sk., 158–171 p.

Nuo vieningos bažnyčios iki bažnyčių įvairovės

Krikščionių bažnyčių šeimų genealoginis medis

Pirmaisiais šimtmečiais po Kristaus gyvenimo ir mirties krikščionių tikėjimas pasklinda įvairiuose pasaulio kraštuose. Išgirdę Jėzaus skelbiamą gerąją naujieną, žmonės kuria savas krikščionių bendruomenes.

► Pažvelgę į krikščionybės šakų genealoginį medį, išvardykite tris bažnyčių šeimas ir apibūdinkite jas. Parinkite apie jas informacijos ir nuotraukų ar kitokių iliustracijų, pvz., iš enciklopedijų, žinyvų ar žurnalų; surūšiavę pateikite surinktą medžiagą sienlaikraštyje.

Šiandienos iššūkiai bažnyčioms

Viso pasaulio krikščionys už taiką, teisingumą ir kūrinijos išsaugojimą

1948 metais Amsterdame buvo įsteigta Pasaulinė Bažnyčių Taryba (PBT)*. Šiuo metu jai priklauso 324 krikščionių bažnyčios iš viso pasaulio. Katalikų bažnyčia nėra Tarybos narė. Nuolatos, kas septyneri aštuoneri metai, rengiamos Tarybos asamblėjos, į kurias kviečiami visų bažnyčių-narių atstovai ir svečiai.

1983 metais Vankuveryje įvykusi VI PBT asamblėja paragino visas bažnyčias - Tarybos nares susirūpinti gyvybiškai svarbiu taikos, teisingumo ir kūrinijos išsaugojimu. Vėliau viso pasaulio krikščionys ne kartą buvo susitikę priimti konkrečių įsipareigojimų ir suderinti privalomų susitarimų.

Dar vienas žingsnis šiuo keliu žengtas po septynerių metų, 1990-aisiais. Seule (Korėjoje) įvyko Eku-

meninė konferencija, kurioje krikščionys iš daugelio pasaulio šalių įsipareigojo laikytis dešimties „pagrindinių principų“.

Iš 9-ojo pagrindinio principo, kurio laikytis krikščionys įsipareigojo Ekumeninėje konferencijoje Seule, Korėjoje, 1990 metų kovo 11 dieną

Jaunoji karta turi teisę reikalauti, kad būtų gerbiamas jos orumas ir pasirinkimas:

- mes patvirtiname vaikų teisę į orumą, jaunosios kartos teisę būti išklausytai, kai sprendžiama apie jos ateitį;
- mes priešinamės bet kokiai politikai, nepaisančiai vaikų ir jaunimo teisių; turi būti garantuojama žmogaus teisė atsisakyti karinės tarnybos;
- mes įsipareigojame remti jaunus žmones, siekiančius išreikšti save ir prisidėti prie bendrų darbų, siekiančius gyventi viltimi ir tikėjimu.

► Pasvarstykite, dėl kokių priežasčių vienas iš pagrindinių principų kalba apie jaunosios kartos rūpesčius (plg. 12 sk., 160–161 p.).

► Kiekvienas pats sau tyliai susigalvokite „pagrindinį principą“, kuris būtų svarbus siekiant taikingesnio, teisingesnio pasaulio ir atsižvelgtų į aplink gyvenančius žmones ir mus supantį pasaulį (plg. 7, 9 ir 12 sk.). Pristatykite savo principus klasei. Nuspręskite, kuriam iš „pagrindinių principų“ pritartų visa klasė.

Musulmonai Vokietijoje, Europoje, pasaulyje

Musulmonai tarp mūsų

Pasakoja Fatima ir Aiša

– Mes jau seniai gyvename Vokietijoje, – pasakoja mergaitės, – tačiau mudvi gimėme Turkijoje ir esame musulmonės. Didžioji dalis Turkijos gyventojų – musulmonai, tik kokie 20 iš 1000 turkų neišpažįsta islamo.

Fatima pasakoja apie tai, kaip sunku jos šeimai Vokietijoje laikytis religinių ir moralinių islamo nuostatų, tokių įprastų Turkijoje. Apie kai kuriuos dalykus ji mano visiškai kitaip negu jos tėvai. Pavyzdžiui, jai atrodo, kad maldų kalbėjimą būtinai nustatyti laiku, kaip įprasta jos šeimoje, reikėtų priderinti prie gyvenimo Vokietijoje.

– Islamo pasaulyje yra keletas teisės mokyklų, aiškinančių Korano reikšmę žmonių gyvenime, – priduria mergaitė. – Todėl nieko nestebina, kad tam tikrais klausimais esama ir skirtingų požiūrių.

Aiša pasakoja, kad Vokietijoje gyvena maždaug 1,7 milijono musulmonų.

– Čia yra 1200 musulmonų bendruomenių, – sako ji, – ir tikrai nedaug kas žino, kad musulmonų bendruomenių Vokietijoje būta jau prieš 250 metų. Musulmonai gyvena visoje Europoje. Žinoma, kai kuriose šalyse jų daugiau, kaip, pavyzdžiui, Prancūzijoje ar Vokietijoje, kitose, tarkime, Airijoje ar Danijoje, – mažiau.

– Labai daug musulmonų gyvena Artimųjų ir Viduriniųjų Rytų šalyse, – įsiterpia Fatima. – Tuose kraštuose ir glūdi islamo šaknis.

– Tačiau Azijoje ir Afrikoje irgi labai daug musulmonų, – priduria Aiša. – Iš viso pasaulyje gyvena per milijardą žmonių, išpažįstančių islamą.

- ▶ Ar jūsų mieste, apylinkėje arba mokykloje yra musulmonų? Jie galėtų jums papasakoti apie savo gyvenimą.
- ▶ Apie Koraną plg. 131 p.; apie islamo šaknis plg. 150–151 p.

Mečetė – bendruomenės gyvenimo centras

Tai įdomu

Mečetė yra vieta, kur atliekami islamo ritualai ir meldžiamasi, ypač penktadieniais. Musulmonams ši vieta šventa. Pažodžiui mečetė reiškia „vietą, kur nusilenkiama maldai“. Prieš įžengdami į mečetę melstis ar eidami į pamaldas, musulmonai fontane ar baseinėlyje apsiplauna veidą, rankas ir kojų pėdas. Vieta apsiplovimui įrengta pačioje mečetėje arba vidiniame kieme. Maldų salė – mečetės vidus – išklota kilimais ir dembliais. Į vidų galima įeiti tik nusiavus batus.

Mečetės būna su vienu arba keliais bokštais – minaretais, iš kurių skirtomis valandomis muedzinas šaukia musulmonus melstis.

- ▶ Gal jūsų apylinkėse yra mečetė? Apsilankykite visi drauge joje. Jeigu tai bus didesnė mečetė, jos viduje pamatysite maldų nišą ir sakyklą. Musulmonai melsdamiesi atsisuka į Meką – Lietuvoje į pietryčių pusę. Maldų niša ir bus toje pusėje (plg. 150 p.).

Mečetė
Jemene

Žydai,
krikščionys ir
musulmonai

Penktadienio malda mečetėje Albanijoje

Korano puslapis

Iš Korano

9 O jūs, kurie tikite, kai nuskambės kvietimas mal-dai, skubėkite pagarbinti Dievo, o prekybos reika-lai tegu palaukia. Taip bus jums geriau, kaip žino-te. 10 Pabaigę malda, paskliskite po šalį ir siekite ko nors iš Dievo malonės. Ir vis prisiminkite Die-va, kad gerai jums klotųsi. 11 Ir jeigu pamatysite kokį [galimą] sandėrį ar progą papramogauti, ne-bėkite ten... Žinokit: tai, kas yra pas Dievą, geriau nei pramoga ir sandėris. Ir Dievas geriausiai jus aprūpins.

62 sura, 9–11

► Daugelis musulmonų penktadienį praleidžia šei-moje arba lanko draugus. Iš Korano 62 suros 9-ojo posmo suprasite, kas neleidžiama musulmonui penktadienį.

Palyginkite musulmonų penktadienį su žydų šabu (plg. 138–139 p.) ir krikščionių sekmadieniu.

Apie islamo ištakas

Kas buvo tasai žmogus, kuriam apreikštas Koranas?

Pirmieji gyvenimo metai

Jo vardas Mahometas, išvertus tai reiškia „pagarbinas“, ir gimė jis Mekoje 570-aisiais metais po Kristaus. Meka – Arabijos miestas, kuriame anuo metu susitikdavo įvairiausių tikėjimų žmonės. Dauguma gyveno gentimis ir garbino ne vieną dievą. Tačiau Mekoje buvo ir daug žydų bei krikščionių.

Mahometas buvo pusiau našlaitis, jo tėvas mirė dar jam negimus. Tačiau buvo auginamas ir auklėjamas su meile. Jį globojo senelis, religinis vienos galingiausių arabų genčių vadovas.

Pirmuosius penkerius gyvenimo metus vaikas pagal paprotį buvo patikėtas žindyvės globai. Vos prabėgus šiam laikui, mirė Mahometo motina, o po trejų metų ir senelis. Tada berniuką imasi globoti dėdė Abu Talibas, jis rūpinasi, kad Mahometas taptų geru pirkliu. Dvylikametis lydi savo dėdę ilgoje prekybos kelionėje į Siriją.

Nuo mažų dienų Mahometas susiduria su įvairiausių tikėjimų sekėjais. Kad ir Mekos turguje, į kurią kasmet susirenka prekiauti ir žydai, ir krikščionys, ir žmonės, garbinantys daugelį dievų.

Mahometas – Dievo pasiuntinys

Mahometas tampa gerbiamu ir žinomu žmogumi. Žmonės jį vadina Mahometu Aminu, išvertus tai reiškia „Mahometas patikimasis“. O tai didelis įvertinimas.

Tuomet jis susipažįsta su viena protinga ir pasiturinčia savo genties moterimi – Chadidža bint Chulaid. Iš pradžių jis dirba pas ją karavanų vadovu, vėliau ją veda ir iki pat Chadidžos mirties – ji 15 metų vyresnė už Mahometą – daug metų gyvena laimingoje santuokoje. Chadidža remia Mahometą ir pripažįsta visa, kas jam atsitiko. Nežinia, kaip būtų susiklostęs jo gyvenimas, jeigu ne žmonos meilė ir palaikymas. Chadidža jį supranta, kai kartais atsi-

skyręs nuo visų jis pasninkauja ir medituoja. Jam neduoda ramybės prispaustų žmonių kančios, kurių aplinkui jis regi begalę.

Ramadano mėnesį, kaip pasakojama, Mahometas išvysta savo pirmąjį regėjimą – gal sapną?

Netrukus kitame regėjime susitinka su arkangelu Gabrieliu*. Prasideda apreikšimo laikotarpis. Mahometui dalimis, per 23 metus, įteigiamas Koranas.

Mozė, Mahometas ir arkangelas Gabrielius*, XVI a. turkų tapyba

Randasi nauja visuomenė

Į Mediną

Mahometui darosi vis sunkiau gyventi Mekoje. Jis, spinduliuojantis didžiulę galią, stiprioms gentims yra lyg krislas akyse: Mahometas kviečia visus tikėti vieną Dievą – Alachą, arabiškai „vieną“, – ir ragina burtis į visas gentis sujungiančią bendruomenę – „umą“. Tačiau Mekos gentys nenori atsisakyti savo viršenybės. Mahometas ima kelti joms grėsmę. Mat vis daugiau randasi jo sekėjų.

Galiausiai 622 metais Mahometas su savo sekėjais iškeliauja į Mediną*. Ten jis džiaugsmingai sutinkamas kaip Dievo pasiuntinys. Atvykęs į Mediną, pradeda statyti mečetę, pačią pirmąją ir iki šių dienų svarbiausią islamo mečetę.

► Nuo 622 metų prasideda islamiškasis laiko skaičiavimas. Apskaičiuokite, kokie dabar yra metai pagal islamo kalendorių (plg. 10 sk., 121 p.).

Islamiškosios visuomenės pagrindas

Ir šiandien musulmonai privalo atlikti penkis pagrindines religines pareigas. Jos nulemia kiekvieno musulmono santykį su Dievu ir santykius tarp žmonių bendruomenėje (umoje):

1. Tikėjimo išpažinimas (*šahada*)

„Nėra kito dievo, tiktai Alachas, o Mahometas yra jo pranašas“, – šiuo sakiniu tikintis musulmonas išpažįsta savo priklausomybę islamui.

2. Malda (*salatas*)

Malda yra dvejopa: ritualinė privaloma malda penkis kartus per dieną ir savanoriška malda. Melstis penkis kartus per dieną – viena iš pagrindinių musulmono pareigų. Meldžiamasi pagal nustatytas taisykles.

Penktadienio maldai musulmonai renkasi į mečetę.

3. Išmaldos davimas (*zakiatas*)

– išreiškia dėkingumą Dievui,

- leidžia sušelpiti neturtingesnius musulmonus,
- ugdo dosnumą ir žmonių meilę.

4. Pasninkas (*saumas*)

Kiekvienas suaugęs ir sveikas musulmonas ramadano mėnesį nuo aušros iki saulėlydžio pasninkauja.

Pasninko mėnuo ramadanas kartu primena ir tai, kad šį mėnesį buvo apreikštas Koranas.

5. Piligrimystė (*chadžas*)

Tikintys musulmonai bent kartą gyvenime turi nukeliauti į Meką. Piligrimo kelionė skirta prisiminti, kaip Abraomas pastatė Kaabą. Piligrimystei geriausias laikas yra dešimtąją savaitę nuo pasninko pabaigos.

► Apie penktadienio maldą plg. 149 p.; apie chadžą plg. 152–155 p.

Mahometas ir Jėzus, XIII a. arabų tapyba

► Kaip dailininkas įsivaizduoja Mahometą ir Jėzų?

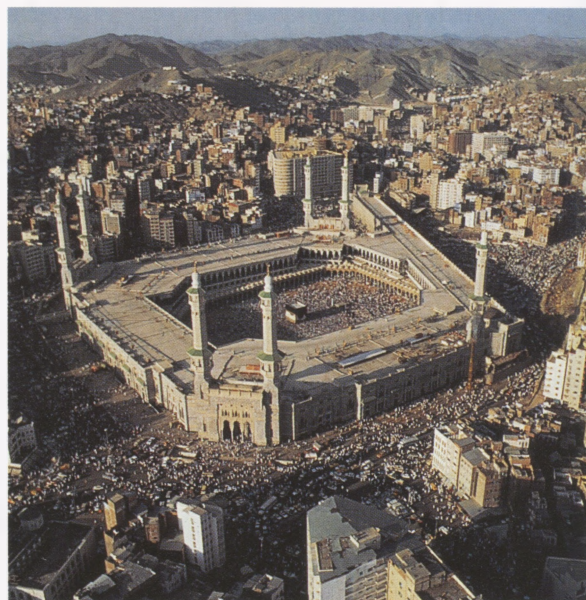
Meka – „miestų motina“

Piligrimystė (chadžas)

Kasmet milijonai traukia į Meką

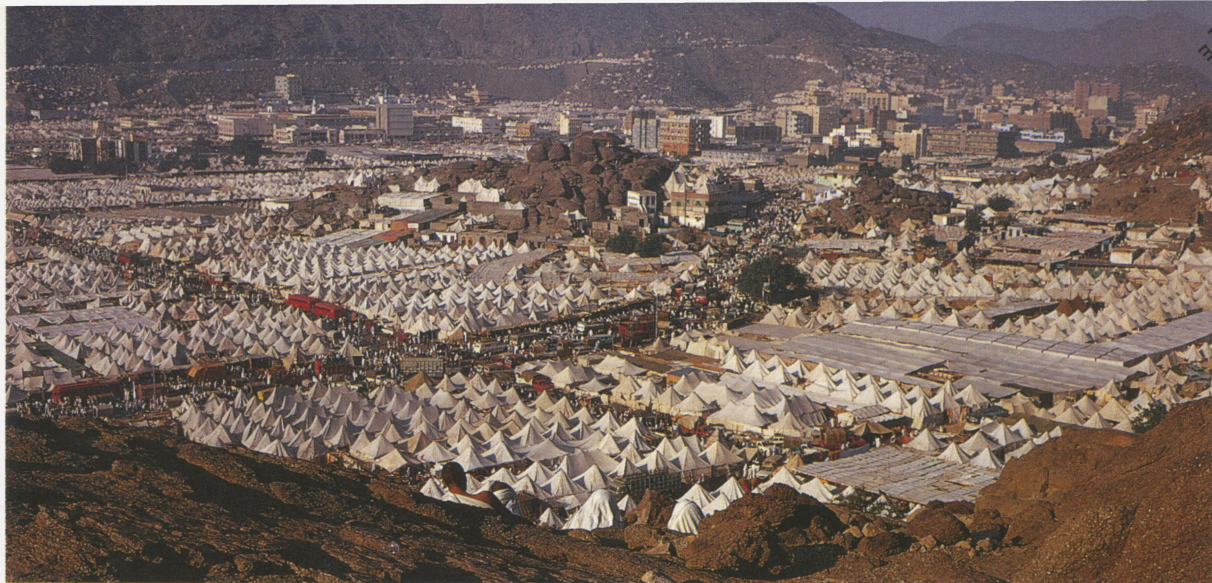
Viso pasaulio musulmonai kalba savo privalomas ritualines maldas atsigręžę į Meką, mirusiųsius taip pat laidoja veidu į tą pusę – tokia svarbi yra Meka islamo pasauliui. Meka – musulmonų religinis centras. Pagal islamo tikėjimą, ten „pranašo tėvas“ Abraomas su sūnumi Izmaeliu pastatė Kaabą.

Piligrimystė (chadžas) musulmonams yra visų musulmonų lygybės ir susitelkimo prieš Dievą ir žmones simbolis. Jeigu tik įmanoma, nors kartą gyvenime ją turi atlikti kiekvienas musulmonas, kiekviena musulmonė. Piligrimystė – tai paskutinis iš penkių islamo „ramsčių“. Ją sudaro įvairūs ritualai, atliekami iš eilės pagal nustatytą tvarką.

Mekoje yra šventoji mečetė, kurios viduryje stovi Kaabos šventovė, glaudžianti didžiausią šventenybę – Juodąjį akmenį.

► Mekoje Mahometas patyrė dieviškąjį apreiškimą. Apie tai plg. 150–151 p.

Ritualas

Chadžas prasideda dešimtąją savaitę po to, kai ramadano mėnesio pabaigoje nutraukiamas pasninkas.

Prieš įžengdami į Meką ir ypač prieš įkeldami koją į neliečiama vadinamą sritį – *haramą* – piligrimais privalo

- nusirengti kasdienius drabužius,
- apsiplauti,
- apsikirpti nagus ir
- apsvilkti baltu piligrimo rūbu.

Moterys ir toliau vilki įprastus drabužius, tačiau nebedengia veido. Šitaip pareiškę savo ketinimą atlikti chadžą kaip tyrą, Dievui patinkamą veiksmą, maldininkai būna pasišventę (ši būseną vadinama *ihram*).

Mekoje

- piligrimais septynis kartus prieš laikrodžio rodyklę apeina Kaabą ir
- septynis kartus prabėga ten ir atgal tarp nedidelių Safos ir Marvos kalvų.

Šie du ritualai sudaro vadinamąją „mažąją piligrimystę“, kurią galima atlikti visais metų laikais, nebūtinai piligrimystės mėnesį.

Tikrasis chadžas, arba „didžioji piligrimystė“, prasideda tik aštuntą dieną, kai pasišventę piligrimais palieka Meką ir per Minos kaimą patraukia Arafato

lygumos link. Naktį iš aštuntosios į devintąją dieną praleidžia Minoje, kur sukalba tam tikras maldas. Šias maldas galima kalbėti ir Arafato lygumoje, kuri yra jau už Mekos ribų.

Devintąją dieną iki pat saulės laidos piligrimais praleidžia prie Arafato kalno: atsikrato viso, kas žemiška, ir prisimena, kad Dievas yra visur esantis, prisimena Dievo teismą.

Po devintosios dienos saulėlydžio piligrimais leidžiasi atgal, užsukdami į Muzdalifą. Pakeliui kiekvienas prisirenka akmenėlių, kurie bus reikalingi vėliau (vienuoliką–tryliką dieną). Muzdalife jie dažniausiai pasilieka iki saulėtekio.

Dešimtąją dieną maldininkai sugrįžta į Miną, kur akmenėliais, prisirinktais kelyje į Muzdalifą, apmėto tris skirtingo dydžio akmeninius stulpus. Šis ritualas simboliškai primena, kaip Abraomas atsipyre Šėtono gundomas nepaklusti Dievo įsakymams. Prisimindami Abraomo auką* piligrimais atlieka ritualinį gyvulių aukojimą. Todėl ši dešimtoji diena vadinama Aukojimo švente (*id al-adha*). Ji parodo tikinčiųjų musulmonų bendruomenės tapatybę ir atsakomybę.

Sugrįžę į Meką, piligrimais pakartoja „mažosios piligrimystės“ ritualus ir darsyk Minoje apmėto akmenukais akmeninius stulpus. Atsisveikindami su Meka, vėl apeina Kaabą.

Musulmonai Lietuvoje

Lietuvos totoriai kilę iš tiurkų ir sutiurkintų mongolų genčių. Jie atkeliavo į Lietuvą skirtingu laikotarpiu iš įvairių vietų – Aukso Ordos valstybės, Krymo bei kitų chanatų.

Lietuvos totoriai išpažįsta sunitų apeigų Abu Hanifos pakraipos islamo tikėjimą. Šiai teologinei pakraipai priklauso Turkijos, Vidurinės Azijos šalių, Rytų Indijos ir Kinijos musulmonai.

Abu Hanifa buvo musulmonų mokslininkas, sukūręs originalią Islamo teisės sistemą, kurioje papročių teisė pripažįstama oficialiosios teisės šaltiniu.

Totoriai, prieš 600 metų atvykę į Lietuvą Vytauto Didžiojo pakviesti, atsinešė savo tikėjimą ir tradicijas. Nuo to laiko jie gyveno apsupti kito tikėjimo tautų ir toli nuo musulmoniško pasaulio, todėl patyrė krikščionybės įtaką, o kartu jų religiniame mąstyme ir papročiuose išliko senojo ikimusulmoniško tikėjimo – šamanizmo bruožų. Tokiomis sąlygomis Lietuvos totoriams pavyko išlaikyti ir perduoti naujoms kartoms islamo tikėjimą ir tradicijas. Netekus gimtosios kalbos, musulmonų religija padėjo totoriams išsaugoti tautinius bruožus.

Įvairiais laikais Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje būta 50 totorių šventovių.

Šiuo metu Lietuvoje yra penkios musulmonų religinės bendruomenės – Vilniaus, Nemėžio, Keturiasdešimties Totorių, Kauno ir Raišių. Atidaryta Kauno mečetė, pastatyti Raišių parapijos namai, atstatyta Keturiasdešimties Totorių kaimo mečetė, restauruotos Raišių ir Nemėžio mečetės. Vilniuje meldžiamasi maldų salėje.

Lietuvos totorių mečetės neturtingos, medinės, žemos, jos labai skiriasi nuo musulmoniškų kraštų šventovių. Jas statė vietiniai meistrai, todėl kartais jos primena kaimo bažnytelės ar cerkves. Dažniausiai tai kvadratinės formos pastatai su kūginiais stogais. Virš stogo statomas nedidelis bokštelis – minaretas, papuoštas musulmonų religijos simboliu – pusmėnuliu ir penkiakampe žvaigžde. Šie minaretai tik simboliniai.

Lietuvos totoriai tiki žvaigždžių ir planetų įtaka žmogaus likimui, jų faldžėjai arba siufkaciai (burtininkai, žiniuoniai) užsiima magija, kerėjimu ir ligo-

nių gydymu. Dažniausiai tai būna dvasininkai ar šiaip seni vyrai, bet pasitaiko ir moterų. Faldžėjai moka skaityti arabiškai, rašyti magines formules ir užkeikimus, moka maldas, gerai išmano tikėjimo papročius, astrologiją, nusimano apie įtaigą ir fizioterapiją. Buriama pagal Koraną arba astrologinį horoskopą. Gydant nustatomas ligoniui kenkiančio demono – piktosios dvasios vardas, ir tada demonas išvaromas iš jo kūno. Gydoma maldų skaitymu ir giedojimu, smilkymu arba aprūkymu, nuskomis (tai magiški popieriaus lapeliai su arabišku tekstu, kurie dedami į lėkštę su vandeniu. Tas vanduo laikomas „užkalbėtu“ ir juo gydoma). Faldžėjai plačiai garsėjo proto ligų gydymu. Aplinkiniai gyventojai krikščionys taip pat dažnai kreipdavosi į totorių žiniuonius.

1998 metais Lietuvoje buvo atkurtas Lietuvos musulmonų sunitų dvasinis centras – muftiatas.

Mečetė Keturiasdešimties Totorių kaime

- ▶ Pažaiskite vaizduotėje tokį žaidimą. Įsivaizduokite, kad tapote musulmonu. Kas pasikeistų?
- ▶ Pratybų sąsiuvinyje pažaiskite musulmonų piligrimystės žaidimą.

Karaimai Lietuvoje

Karaimų vestuvės

Buvo tokia diena

Iš Krymo – lygumom, kalvom –
Senoliai traukė Lietuvon.
Ir saulės, degančios, karštos,
Vis dairėsi žiemų kraštuos.

Giedri veidai, juodi vyzdžiai,
Sena kalba ir papročiai,
Ir skrieja jie žirgais ristais,
Ir žvangina šveitriais kardais.

Štai mūro rūmai saloje, –
Tai karaimai sergi ją,
Budriai jie žvalgos nuolatos,
Nelaužo priesaikos duotos.

Atšniokščia į krantus banga,
Pažyra putom grįždama.
Ak, stengias ežeras prilygt
Tai Krymo jūrai, kur toli...

Simonas Firkovičius
Vertė Alfonsas Bukontas

► Palyginkite, kuo skiriasi karaimų ir totorių papročiai.

Karaimus į Lietuvą XIV amžiuje pakvietė kunigaikštis Vytautas Didysis. Karaimai jį vadino Vatat Bij (išvertus – „Karalius, triuškinantis priešus“). Jei nuvyksite į Trakus, pamatysite karaimų namus, kuriuos iš kitų atskirsite pagal tris galinius langus į gatvę. Taip pat paragausite karaimų nacionalinių patiekalų, iš kurių gardžiausi turbūt kibinai. Trakuose stovi seniausi Lietuvos karaimų maldos namai – kenesa, yra senos karaimų kapinės. Kodėl karaimai įsikūrė Trakuose? Jie saugojo Trakų pilį.

Karaimų religija – karaizmas – yra grynas Senojo Testamento tikėjimas; pripažįsta pasaulio sukūrimą, Kūrėją, dieviškąjį Apreiškimą per pranašus, Atpirkėjo atėjimą, mirusiųjų prisikėlimą. Visos tikrosios tiesos glūdi Senajame Testamente ir kiekvienas tikintysis pats turi teisę jų šiame tekste ieškoti, aiškintojų čia nereikia. Karaizmo religinei doktrinai daro įtaką islamas – perimti analogijos, tikėjimo laisva žmogaus valia principai, kai kurios religinės dogmos (*kybla*), atskiros sąvokos. Karaizmą (Anano ben Dovydo mokymą) XIII amžiuje priėmė Krymo chazarai ir poloviečiai; iš jų susidarė karaimų tautybė. Jie kėlėsi į Ukrainą, Lietuvą, Lenkiją.

Karaimai meldžiasi kenesose. Čia altorius yra pietų pusėje (laidojama taip pat veidu į pietus). Sienos ir lubos išpuoštos geometriniais ir augaliniais raštais. Vyrai ir moterys meldžiasi atskirai, visiems privalu dėvėti galvos apdangalus.

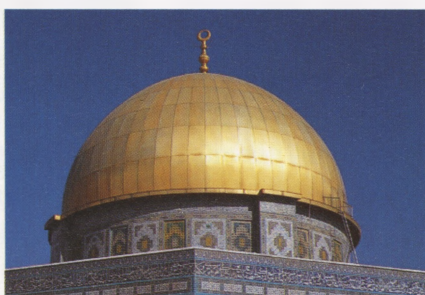
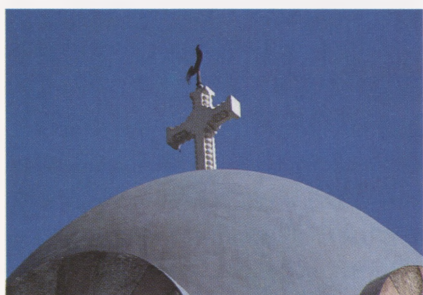

Karaimų kenesa Trakuose

Al Kuds – Jeruzalė – Jerušalajim

Kito tokio miesto nėra

- ▶ Pažvelkite į nuotraukas. Priskirkite kiekvieną vienai iš trijų religijų – judaizmui, krikščionybei arba islamui – ir paaiškinkite, kodėl taip nusprendėte.
- ▶ Kaip vadinami šių trijų religijų „Dievo namai“?

Šventasis miestas

Jeruzalė – trijų religijų šventasis miestas. Žydai ją vadina Jerušalajim – taikos miestu, musulmonai Al Kuds – šventąja. Žydams ir krikščionims ji yra ateities pasaulio simbolis.

Jau trys tūkstančiai metų Jeruzalė – karaliaus Dovydo ir Šventyklos miestas – yra judėjų tikėjimo ir viso gyvenimo centras. Todėl suprantama, kad daugelis žydų, kurie romėnams užkariavus kraštą buvo ištremti ir išsibarstė po visą pasaulį, Jeruzalės niekad nepamiršo, – tad ir savo maldą judėjai visada baigia žodžiais „kitąmet Jeruzalėje“.

Krikščionims Jeruzalė yra vieta, kur mirė ir prisikėlė Kristus.

Musulmonams reikšmingiausia Jeruzalėje – Uolos mečetė. Ji pastatyta aplink uolą, kur savo auką au-

kojęs Abraomas* ir nuo kurios pagal islamo tikėjimą Mahometas iškeliavęs į dangų. Po Mekos ir Medinos miestų Jeruzalė yra trečioji musulmonų šventa vieta.

Musulmonai užkariavo Jeruzalę 638 metais po Kr., ir, išskyrus vieną Kryžiaus žygių* laikotarpį, islamo rankose miestas liko iki pat susikuriant Izraelio valstybei (1948 m.). Iki šių dienų dėl Jeruzalės vyksta kova.

- ▶ Jeruzalėje gyvena trijų religijų žmonės. Parinkite žinių iš laikraščio ir televizijos, kaip klostėsi ir klostosis jų bendras gyvenimas (plg. 7 sk., 82–83 p.). Iš surinktos medžiagos išleiskite sienlaikraštį.

Penkeri vartai pasakoja Jeruzalės istoriją

Trumpai

Jeruzalės senamiestis – vienas seniausių gyvenamų pasaulio miestų. Jį juosiančiose sienose sumūryti penkeri vartai.

Erodo vartai

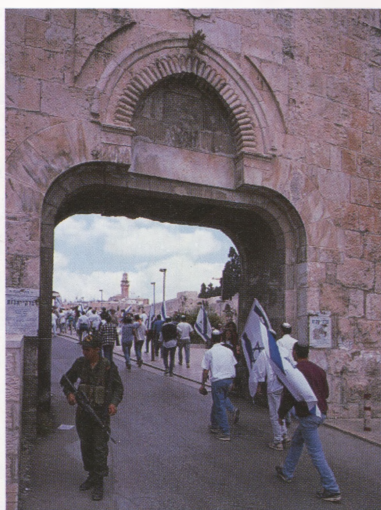
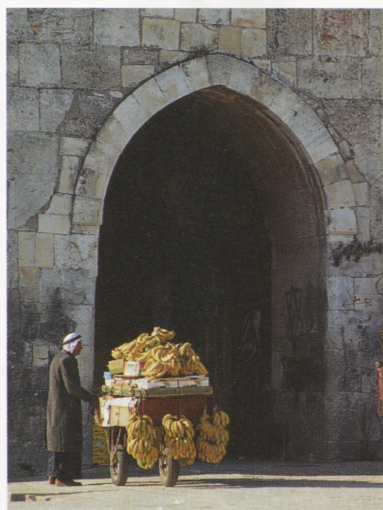
Mus pavadino vardu karaliaus Erodo, Izraelio šalies valdovo, kuris atstatė Šventyklą. Pro mus viduramžiais į miestą įsiveržė kryžininkai – Kryžiaus žygio kariai.

Mėšlo vartai

Iš tiesų mes gėdijamės savo vardo. Taip mus vadina todėl, kad anksčiau pro mus iš miesto išveždavo atliekas.

Jafos vartai

Mes esam išymiausi vartai, pro mus praeina daugybė žmonių. Beveik prieš šimtą metų mus padidino, nes tada pro mus į miestą didingai, kaip kadaise kryžininkai, norėjo įžengti vokiečių kaiseris. Mes išeiname į vakarus, kur kelias veda į Jafos uostą. Arabiškai mus vadina Bab-el-Chalil – „Mylimaisiais vartais“.

Damasko vartai

Mes stovime į šiaurės pusę, Damasko kryptimi. Esame ypatingi. Viršuje turime nedidelę angą. Kad pro mus į miestą nepatektų priešai, kadaise pro tą angą buvo mėtomi akmenys ir netgi pilamas karštas aliejus arba vanduo.

Aukso vartai

Hebrajų ir arabų kalbomis mus vadina „Gailestin-gumo vartais“. Pasak žydų tradicijos, mes esame tie vartai, pro kuriuos į Jeruzalę įžengs Mesijas*. Kad tai neįvyktų, arabai jau labai seniai mus užmūrijo.

Mes irgi norime veikti ir spręsti

Mes augam dideli

- ▶ Visi tyliai prisiminkite ir apmąstykite vieną du tikrus nutikimus, kai su jumis pasielgė neteisingai.
- ▶ Ar buvo ir tokių atvejų, kad suaugusieji jūsų paklaūsė? Pasipasakokite, kokius suaugusiųjų sprendimus esate patyrę.

Koks čia TEISingumas!

– Visada suaugusieji ir išrenka, ir nusprendžia, ir pasako, kaip bus! – skundžiasi Ramūnas.

- ▶ Ar Ramūnas teisus?
- ▶ Žodyje „teisingumas“ slypi kitas žodis. Ką tai reiškia?

Eik šen... į vaikų respubliką

Negi manai, kad esi dar per mažas dideliems klausimams?
Tada didieji sutvarkys tave greičiau, negu užaugsi didelis.

Erichas Frydas*

Vieno Meklenburgo miesto vaikai

Pagaliau dešimtmečiai–keturiolikmečiai turi savo kampą. Anksčiau po pamokų jie eidavo į gatvę. Dabar duris atvėrė klubas. O prasidėjo viskas nuo statybinių medžiagų prekybos centro dovanos. Įren-giant klubą, vaikai galėjo drąsiai reikšti savo nuomonę, pvz., parinkti spalvas, prisidėti apipavidalinant patalpas. Ir štai kaip šiandien atrodo mokyklos klubo kasdienybė: lauke niūri žiemos diena, viduj šviesus vasaros dangus. Vaiskia žydryne spindinčiame mokinių klube tarp draugų sukiojasi Nikolė, Katarina, Gregoras ir Knutas. Dauguma vaikų lanko šią mokyklą, kiti gyvena netoliese. Beveik kasdien jie ateina į klubą, čia žaidžia, meistrauja, šėlsta diskotekoje arba žaidžia stalo tenisą.

Vaikai renka merą

Nuo praėjusio savaitgalio Toskanoje, netoli Masos Kararos, esančio Aulos miestelio vaikai renka savo merą. Pirmajame rinkimų ture dalyvaujant 92 procentams rinkėjų jau išrinkta 30 jaunesnių kaip 15 metų miesto tarybos narių. Lemiamas balsavimas sekmadienį parodys, kuris iš dviejų daugiausiai balsų surinkusių kandidatų taps meru. Šiame baigiamajame rinkimų ture susirems dvylikametė Laura Bardi ir keturiolikmetis Achilas Fiorentinis... Nepilnamečiai miesto tarybos nariai turės teisę dalyvauti svarstant visus suaugusiųjų rengiamus projektus. Jų „merui“ skiriamas maždaug

Pokalbis klube

– Šiandien pas mus šventė!
– Su dešrelėmis! – džiaugiasi vienuolikmetis Sebastianas.
– Nueisim pas prekybininkus ir paprašysim, kad paremtų mūsų sueigą! – nedvejodamas sako dvylikametis Gregoras.
– Anksčiau kartais koks nors vaikinys atsinešdavo alaus skardinę, – pasakoja vienuolikos metų Romanas. – Bet dabar mes patys susikūrėm taisykles. Jokių rūkymų, jokių gėrimų.
– Tik gaila, – atsidūsta Katarina, – kad popietė klube tokia trumpa!

► Ko, jūsų nuomone, reikia, kad galėtumėt įsteigti savo klubą?

200 000 litų atitinkantis metinis biudžetas, kurį jis galės panaudoti aplinkosaugos projektams, kultūrai, sportui ir ryšiams su UNICEF organizacija. Aulos miestelio vaikų sąrašo rinkiminėje kovoje ryškiausios buvo aplinkosaugos bei susisiekimo gerinimo temos. Viena kandidatė buvo diskvalifikuota, nes bandė šokoladu „nusipirkti“ bendraklasių balsus.

► Paverskite klasę vaikų parlamentu ir sudarykite svarbiausių reikalavimų savo miestui ar apylinkei sąrašą. Pasikvietę miesto ar apylinkės tarybos atstovų, padiskutuokite apie šiuos reikalavimus.

Vaikai turi teisių – čia ir visame pasaulyje

Ar visi vaikai mokosi?

Vaikai turi mokytis. Tada suaugę jie galės pasirinkti įdomų darbą. Jų gyvenimas bus visavertis. Nesimokantys vaikai lieka pasmerkti sunkesniai gyvenimui. Suaugę net ir norėdami jie jau neišmoks to, ko galėjo išmokti vaikystėje.

Tačiau Lietuvoje ne visi vaikai mokosi.

2001 m. balandžio mėn. nesimokė 5550 vaikų nuo 7 iki 15 metų, t. y. 1,2%; iš jų 3300 (60% nesimokančių) mieste ir 2200 (40%) kaime.

Daugiau nei pusę (60%) nesimokančių vaikų sudarė berniukai. Iš bendro nesimokančių vaikų skaičiaus 1350, arba ketvirtadalis visų vaikų, buvo neįgalūs.

- ▶ Trys ketvirtadaliai iš 5550 vaikų Lietuvoje pajėgūs mokytis, tačiau nesimoko. Ką jie veikia?
- ▶ Kodėl Lietuvoje ne visi vaikai mokosi? Išsakykite savo nuomonę.
- ▶ Kiek jūsų rajone, gyvenvietėje yra nesimokančių vaikų?
- ▶ Ar jūs patys eitumėte į mokyklą, jei jūsų neskatintų tėvai?
- ▶ Kaip, jūsų manymu, būtų galima sugrąžinti nesimokančius vaikus į mokyklą?

Gyvenimas be vaikystės?

Viename Brazilijos mieste

Aštuonerių metų Graciela su mama ir trim broliais gyvena 15 kvadratinį metrų ploto vieno kambario namelyje, kur vos išsitinka viena dvigulė ir viena dviaukštė lova, lentyna, viryklė ir stalas. Mergaitės kasdienybę užpildo daugybė darbų ir pareigų.

Trylikametis Dudu jau dirba ištisą aštuonių valandų darbo dieną. Su vežimėliu traukdamas per gimtojo miesto gatves, pardavinėja ledus.

Gracielos mama išeina į darbą labai anksti, pusę keturių: iki fazendos*, kur uždarbiauja perrinkinėdama pupeles, jai reikia dvi valandas važiuoti autobusu. Jos sūnus Žosafa, kuriam dabar vienuolika, praėjusiais metais metė mokyklą, kad padėtų dirbti mamai. Jis labai nori užsidirbti truputėlį pinigų ir nusipirkti sau, seseriai ir broliams marškinėlius arba batus. Nuo pat ryto Graciela rūpinasi namais ir penkiamečiu broliuku Žuniju, kuris visą dieną praleidžia gatvėje su draugais. Šimto tūkstančių gyventojų mieste yra tik du valstybiniai vaikų darželiai, o privatūs kainuoja tiek, kiek mama iš viso uždirba per mėnesį, todėl Žunijas lieka namuose, žaidžia futbolą ir siaučia gatvėje.

Vos patekęjus saulei, į mokyklą keliasi vyriausias brolis, penkiolikmetis Žoaunas Karlas. Graciela užpliko kavos, kartais visiems užverda pieno, ir jau prasideda namų ruoša: kloti lovas, plauti indus,

lauke prie namelio geldoje skalbti baltinius, virti pietus. Vienuoliktą valandą pareina Žoaunas Karlas, jie drauge pavalgo, ir Graciela pradeda ruošti į mokyklą. Jos dušas – tai dubuo vandens, kuriuo mergaitė apsipila sode stovinčioje tualetu būdelėje. Tada apsirengia visiems vaikams privalomą mokyklinę uniformą.

Graciela lanko valstybinę mokyklą, kurioje išduodamos uniformos, knygos ir rašymo reikmenys. Dabar, ketvirtoje klasėje, jai kas dieną būna keturios pamokos. Mokykla tame pačiame miesto rajone, kur jie gyvena, gali nubėgti per dešimt minučių. Gracielai patinka eiti į mokyklą. Ji žino, kad pasimokiusi vėliau galbūt gaus geresnį darbą. Kai truputį po keturių mergaitė pareina namo, mama jau būna grįžusi. Ant suoliuko priešais namelį Graciela atlieka namų darbus, paskui padeda taisyti vakarienę.

Sekmadienis šeimoje – poilsio diena. Dažnai visi važiuoja pas dėdę, kuris už miesto turi nedidelę fazendą. Čia Graciela su pusseserėmis žaidžia su lėlėmis arba eina slėpynių. Pirktinių žaislų jos nė nemačiusios, nes menko šeimos uždarbio pakanka tik būtinausiems dalykams.

- ▶ Palyginkite aštuonmetės Gracielos ir savo kasdienybę, nusakykite, kuo ji skiriasi.

Žvilgsnis į praeitį

Dvylikos metų apie gyvenimą aš jau žinojau viską. Jau tada turėjau daug dirbti. Labai anksti patyriau smurtą ir net žudynes. Būdama keturiolikos, tapau nėščia.

Ką man reiškė vaikystė? Niekada jos neturėjau. „Vaikystė“ – tai toks žodis, paleistas į pasaulį, ir tiek. Aš nežinau, kas ta vaikystė, kas ta meilė, kas tas švelnumas. Mano gyvenime tokių dalykų nebuvo. Nei žaidimų, nei mamos ar tėvo dėmesio. Mano vaikystė reiškė tik kovą, kad išgyvenčiau. Kovą, kad daugiau pavalgyti, kovą, kad daugiau pamiegoti. Niekad nebuvau vaikas. Tik jaunuolė arba suaugusi. Nes jeigu vaikystėje nebūčiau suaugusi,

manęs nebebūtų gyvos. Seniai būčiau mirusi.

Vaikas niekad neturėtų dirbti. Vaikui turėtų dirbti tėvai, jie turėtų paruošti jam ateitį. Aš savo ateitį visada ruošiau pati, diena dienon ir iki dabar. Ne tokią ateitį, kur šeima, savi namai ir panašiai. Aš kalbu apie ateitį, kuri yra kova už tai, kad šią pat akimirką nemirtum. Ir darbas, kad išgyventum dar vieną dieną. Aš neturėjau vaikystės – išsyk buvau suaugusi.

► Pamėgink pavaizduoti žodžiais arba piešiniu, ką tau reiškia vaikystė (plg. 10 sk., 114–115 p.). Palyginkite, ką pavyko sukurti.

Vaikas ne kada nors taps žmogumi, jis jau dabar yra žmogus

Vaiko teisių konvencija

1989 metais JT Generalinė Asamblėja priėmė Vaiko teisių konvenciją. Šiandien į savo įstatymus ją yra įtraukusios per 150 valstybių.

Vaikai turi teisę į

1. lygybę, nepriklausomai nuo rasės, religijos, kilmės ar lyties,
2. sveiką psichinį ir fizinį vystymąsi,
3. vardą ir pilietybę,
4. pakankamą mitybą, žmogui tinkamą būstą, sveikatos apsaugą ir medicinos pagalbą,
5. ypatingą globą ir rūpestį fizinės ar psichinės negalios atveju,
6. meilę, supratimą ir saugumą,
7. nemokamą mokslą, žaidimą ir poilsį,
8. dalyvavimą kuriant savąją aplinką,
9. apsaugą nuo žiaurumo, priežiūros nebuvimo ar nerūpestingo elgesio ir išnaudojimo,
10. apsaugą nuo bet kokios diskriminacijos ir auklėjimą pasaulinės brolybės, taikos ir tolerancijos dvasia.

Tai įdomu

JT – Jungtinės Tautos – tai organizacija,

- įkurta 1945 metais kaip tautų ir valstybių sąjunga;
- šiandien turinti 185 valstybes nares;
- siekianti taikos pasaulyje ir sauganti žmogaus, taip pat ir vaiko, teises.

- Kaip jums atrodo, ar visi vaikai pas mus turi šias teises? Kas rūpinasi, kad jų būtų paisoma?
- Kokiomis teisėmis negali naudotis Graciela (plg. 160 p.)?
- Esama organizacijų, kurios gina išskirtinai vaiku teises (plg. 167–168 p.). Pamėginkite sužinoti apie tokių organizacijų darbą Lietuvoje.

Istorija iš Afrikos

Bikajis ir Celestina

Paknopstom nusileidusi nuo kalvos, Celestina gauda kvapą... Reikia žiūrėti, kur statai koją, – takas šlapias ir slidus. Ypač čia, pietų Kamerūne, lietinguoju metų laiku.

Pasiekusi Babų namus, ji vis dar šnopoja. Pro duris kaip tik išeina Bikajis su tėvu. Jie susiruošę į savo kakavmedžių lauką.

– Kaip gerai, kad jūs čia! Tėtis mane siunčia. Prašė priminti, kad šiandieną renkamės į talką dėdės Julijaus lauke.

Tėvas Baba abejingai pažvelgia į Celestiną.

– Mes einame į savo lauką. Aš neateisiu.

– Bet juk dėdė Julijus ką tik vedė. Jam reikia išsikirsti mišką ir pasiruošti naujos dirbamos žemės. Jeigu visi nepadės kirsti medžių ir rauti kelmų, jis nespės įdirbti savo lauko. Kurgi tada jis su žmona augins jamsus* ir kitas daržoves?

– Jums tik jamsai ir jamsai! Aš ir Julijui tą patį sakiau, – juokiasi tėvas Baba. – Mano žmona darže užsiaugina tik tiek jamsų, kad šeimai netektų badauti, – ir ne daugiau. O didžiajame mūsų lauke auga kakava. Ją nors parduoti galima. Va tada, turėdamas pinigų, galėsiu įsigyti visko, ko tiktai mano šeimai prireiks.

Celestinos maldaujamas žvilgsnis nukrypsta į Bikajį. Gal nors jis supras, kaip svarbu, kad ir jiedu ateitų talkon. Juk dažniausiai Bikajis ją supranta. Jis, dvejais metais vyresnis, Celestinai kaip vyresnysis brolis. Kai tau tiktai aštuoneri, kai bijaisi gyvačių, toks brolis net labai praverčia. Kartais jiedu maudosi upėje ir Bikajis moko Celestiną vėžiauti.

...Bikajis nori kažką sakyti. Bet matydamas, kad tėvas apsisukęs jau žingsniuoja kakavos lauko link, netares nė žodžio nuskuba jam iš paskos.

Kakavos supirkėjas

Bikajis jau iš tolo pamato dulkių uodegą, lėtai artėjančią keliu. Tai kakavos supirkėjas, nėra abejonių.

Bikajis tuoj pat praneša tėvams ir broliams. Jie skuba išnešti kakavos maišus ir išrikiuoti priešais namus. Tėvas Baba didžiuojasi savo derliumi. Atsisėdęs ant vieno maišo, patenkintas žvelgia į kelią, besiraitantį apačioje... Tėvas Baba atsineša iš namų indą su palmių vynu. Juk šiandien ypatinga diena: šiandien kaimiečiai parduoda kakavos derlių. Vadinasi, bus pinigų, už kuriuos bus galima nusipirkti aliejaus, muilo, audinių ir marškinių. Kai automobilis sustoja kaimo aikštėje, visi apspinta supirkėją. Pasveikindama mama Baba paduoda jam puodelį palmių vyno. Išgėręs gurkšnį, vyriškis siunčia puodelį kitiems. Ir ima pasakoti apie miestą, apie didelius mūrinius namus, parduotuves, kino teatrą. Aiškina, kad moterims ten nereikia vargingai tempti vandens iš šulinio į namus. Vanduo tiesiog bėga iš čiaupo, kai jį atsuki. Mama Baba stebisi ir darsyk pripila prekybininkui palmių vyno. O šis pasakoja toliau: vietoj blausios aliejinių žibintų šviesos vakare jie mieste tik spragtelį jungiklį – ir kaipmat pasidaro šviesu... Galiausiai supirkėjas susigriebia, ko atvažiavęs. Vieną po kito atriša kakavos maišus. Tada iš švarko kišenės ištraukia kelis banknotus ir duoda tėvui Babai.

– Ar tai ir viskas? – sutrikęs klausia šis. – Juk čia labai gera kakava.

– Tokios šiandien kainos, – atremia supirkėjas. – Europoje dabar už kakavą daug mažiau bemoka. Todėl vyriausybei ir teko nustatyti tokią kainą. Ką aš galiu padaryti? Nieko, deja, – trukteli pečiais supirkėjas.

– Bet kaip mes pragyvensim su tiek pinigų?.. – Tėvas Baba žiūri į banknotus delne.

– Tai kelkis į miestą, Baba, – pataria supirkėjas. – Gal pavyks ten rasti darbo, gal ten daugiau užsidirbsi. O tu, Bikajį, galėsi lankyti mokyklą.

Bikajis suklūsta. Apie tai jis jau seniai svajojo. Sako, mieste rodo kiną. Ir mamai ten nebereiks vandens tampyti.

– Na, tai kaip? – nutraukia supirkėjas Bikajo mintis. –

Tai parduodat kakavą ar ne? – Jis nervingai barbena pirštais į automobilio kėbulą.

Tėvas Baba stovi įdūręs akis į maišus.

Derlius buvo geras. Tad kas gi kita jam belieka, kaip parduoti kakavą? Ką gi daugiau su ja daryti?

Bakajis žino, kad daugeliui šeimų gyvenimas kaimo bus dar sunkesnis.

Mieste

Pinigų, kuriuos tėvas Baba gavo už kakavą, nė iš tolo nepakanka. Todėl vieną dieną jis nusprendžia keltis su šeima į miestą. Bikajis pirmą kartą sėdi autobuse. Kiek sykių apie tai svajojo. Dabar svajonės tampa tikrove. Bet jam kažko nelabai smagu. Juk palieka ne tik savo kaimą. Palieka ir Celestiną. Bikajui baisiai liūdna.

Mieste ir įdomu, ir nedrąsu. Tėvas Baba ieško darbo. Bet jis ne vienintelis, daug tokių kaip jis atvyko iš kaimo į miestą, tikėdamiesi rasti darbo. Visur, kur tik teiraujasi, sulaukia to paties atsakymo: darbo nėra. Kartais kas nors atsitiktinai pasitaiko – koks vienadienis darbelis. Arba pavyksta padirbėti porą dienų. Bet tėvo uždirbamų pinigų niekam neužtenka. Mieste už viską reikia mokėti – už mokyklą, už būstą ir netgi už vandenį.

Tėvas visai sutrikęs. Gal grįžti atgal į kaimą? Bet iš ko ten gyvensi iki kito derliaus? Be to, Baba bijo, kad visi iš jo tik pasijuoks.

Sugrįžimas

Ir vis dėlto vieną dieną jis su šeima grįžta į kaimą. Bikajis džiaugiasi vėl matydamas Celestiną. Bet kaip jiems gyventi toliau, – šito ir jis nežino.

Tėvas Baba nusprendžia, nors tai ir labai nelengva, eiti pas kaimo seniūnus ir pasipasakoti apie savo bėdas. Kaimo vyresnieji pataria praplėsti jams lauką, tada netrukus jis ir vėl galėsias išmaitinti šeimą. O jeigu derlius būsiąs neprastas, dalį daržovių galėsias net parduoti miesto turguje.

Tėvas Baba vėl pradeda tvarkyti savo laukus. Tai la-

bai sunkus darbas. Bet jis pripratęs sunkiai dirbti. Be to, ir Bikajis jau nemažai padeda. Ir vis dėlto į priekį jie juda labai lėtai. Kol subręs pirmieji jams gumbai, dar teks gerokai palaukti. Iš ko gyventi iki to laiko?

Bikajis taip džiaugėsi, kad vėl galės draugauti su Celestina. Bet dabar jam visiškai nelieka laiko. Kas dieną turi triūsti lauke – nuo ryto iki vėlumos. Berniukas žino, kad kitaip vargu ar bus.

Kartą Celestina aplanko jį lauke. Bikajis mielai atsisėstų šalia jos į žolę. Bet tik pavargęs mosteli ranka, rodydamas dirvą, dar pilną šaknų ir brūzgynų, ir nepaleidžia iš rankų kauptuko.

– Pasakyk tėvams, kad pasirūpintų palmių vynu, – šypsosi Bikajui Celestina.

„Gera jai šaipytis“, – pamano sau Bikajis. Bet garsiai sako:

– Mums dabar tikrai nėra ko švęsti.

– Kai susirenka kaimynai, ta šeima, kurios lauke visi dirba, turi pavaišinti palmių vynu. Juk žinai kuo puikiausiai. – Celestinos akys spindi.

– Taip, bet... – Bikajis pamažu pradeda suprasti. – Nejaugi kaimo žmonės nori mums padėti vėl įdirbti laukus? – negali patikėti jis.

Celestina linkteli galva.

– Pasakyk savo tėvams, kad ateitų į kaimo susirinkimą, ten viską ir aptars: kaip pasidalyti darbus, ką geriausiai sodinti. Ir kuo galėtume jums padėti, kol sulauksite savo derliaus. Juk ir tu ateisi?

Kurgi jis neateis! Bikajis tvirčiau suspaudžia rankose kauptuką ir iš džiaugsmo ima darbuotis dar sparčiau. Žino: jeigu bus daug talkininkų, tai ir jam netrukus rasis laiko pavėžiauti su Celestina.

► Sukurkite paveikslėlių istoriją „Bikajis ir Celestina“. Pasidalykite grupėmis, kurių kiekviena nupieštų po vieną istorijos epizodą.

► Ką sužinojote apie žmonių gyvenimą Kamerūne? Sudarykite sąrašą dalykų, kurių žmogui reikia, kad galėtų gyventi.

Kaip pasidaro badas

Įžvelkime sąryšį

Tylusis karas – neteisingas paskirstymas

Karų būna įvairių. Būna garsiai griaudėjančių, apie kuriuos visi kalba. Bet būna ir tokių, kurie vyksta paslapčia. Tai nepaskelbti karai, dėl kurių nekyla jokio triukšmo, kuriuose neiššaunama nė viena kulka, – visai neįspūdingi karai. Bet šie karai šiandien pareikalauja daugiausia aukų.

1979-ieji pasaulyje buvo paskelbti Tarptautiniais vaiko metais. Per tuos metus 17 milijonų vaikų mirė iš bado. Jie tapo neteisingo paskirstymo aukomis, aukomis pasaulio, kuris turi pakankamai žemės, kad išmaitintų visą žmoniją, bet nesugeba išvaduoti šimtų milijonų žmonių iš gėdingų bado gniaužtų.

Ir taip yra tik todėl, kad tam tikros mažumos nenori atsisakyti savo privilegijų, prabangos ir švaistūniško gyvenimo. Tai irgi karas. Jis vyksta tylomis. Jo negirdėti. Bet jis vyksta.

Eduardas Galeanas, Urugvajaus rašytojas

► Paaiškinkite, kaip susiję karikatūra ir E. Galeano tekstas.

Pavyzdžiui, kakavos prekyba

Šokolado smalžiai?

Kakava ir visa, kas iš jos pagaminta, mums yra įprastiniai skanėstai. Bet tūkstančiams žmonių vargingiausiose pasaulio šalyse kakava reiškia alinančią darbą ir nežmoniškas gyvenimo sąlygas. Dauguma jų šokolado nė neragavę.

Iš kur kilusi kakavos pupelė

Kakavos regionas siaurą juosta driekiasi abipus pusiaujo, kur klimatas karštas ir drėgnas, – taigi ten, kur vargingiausios pasaulio valstybės. Kakava auginama didžiulėse Brazilijos ir Azijos plantacijose, taip pat nedideliuose Afrikos bei Lotynų Amerikos ūkeliuose. Kad galėtų gražiai augti, kakavmedžiui reikia nei per daug, nei per mažai saulės ir pavėsio,

tada jis ištisus metus veda geltonus vaisius, didumo sulig regbio kamuoliu. Šių vaisių viduje yra baltas, saldokas minkštumas ir 30–40 baltų sėklų – kakavos pupelių. Prinokę vaisiai nukapojami nuo medžio, perskeliami lazda arba kapokle ir išdžiovinami. Maišais po 60–70 kilogramų jie atgabenami į uostą ir pakraunami į laivus.

Kas nuo ko priklauso

Kakava – tai svarbiausias Vakarų Afrikos eksporto gaminy. Kamerūno ūkis daugiausia priklauso nuo to, kiek bus išauginta kakavos.

Prisimenate?

*Bikajo šeima apsisprendžia savo lauke auginti vien tik kakavos pupeles. Tėvas Baba mano, kad pardavęs kava-
vą galės išmaitinti šeimą. Celestina prašo jo, kad atei-
tų į talką dėdei Julijui. Bet tėvas Baba rūpinasi tik sa-
vuojų kakavos lauku. Jis pasitraukia iš kaimo
bendruomenės.*

Kas laimi ir kas pralaimi

Kakavos kaina nusistovi priklausomai nuo pasiū-
los ir paklausos. Kokia ji bus, lemia įvairūs dalykai.
Pavyzdžiui, atsitiko taip, kad 1986–1989 metais už

- ▶ Apie Bikajį ir Celestiną plg. 162–163 p.
- ▶ Bikajo tėvui nepavyksta išmaitinti šeimą auginant kakavos vaisius. Padiskutuokite, ar tai, kad šeima da-
bar vėl augins daržoves, išsprendžia problemą.

Kiti keliai: ką galime padaryti?

Pirkėją pasirinkti irgi svarbu

Šiandien kai kuriose maisto prekių parduotuvėse yra produktų, sąžiningai įsigytų iš ekonomiškai skriaudžiamų Pietų šalių. Šiuos produktus atpažįs-
tame iš „TransFair“ ženklo. 1993 metais į Olandijos maisto prekybos tinklą pateko pirmasis šokoladas iš kakavos su „TransFair“ ženklu. Jos tiekėjai – į or-
ganizaciją susibūrę smulkūs Pietų Amerikos kaka-
vos augintojai. Savo kakavos pupeles jie pardavė už tokią kainą, kuri garantuoja žmonėms žmoniš-
kas gyvenimo sąlygas. Toks garbingas sandėris bu-
vo įmanomas todėl, kad apsieita be prekybos tarpini-
nų.

„TransFair“ padeda žmonėms patiems pasirūpinti savimi

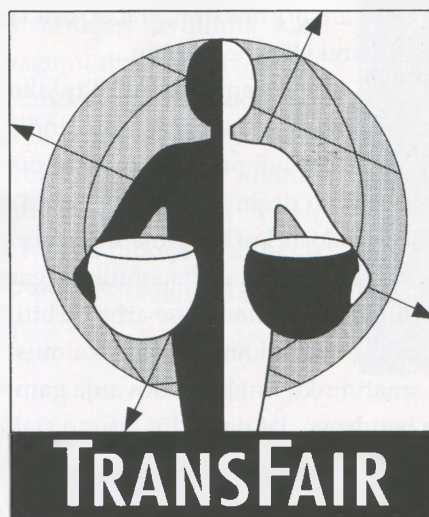
Tokie produktai kaip, pavyzdžiui, kakava sąžinin-
gai suderėti nuperkami iš augintojų pietuose ir tie-
siai, be tarpininkų, patenka vartotojams šiaurėje.

toną kakavos mokėta po 1500 JAV dolerių, o jau 1993-iaisiais ji tekainavo vos po 830 JAV dolerių už toną. Taip įvyko todėl, kad buvo neribotai plečiama kakavos gamyba. Ne vienerius metus jos buvo iš-
auginama daugiau, negu suvartojama. Pasaulyje susikauptė didžiulės kakavos atsargos. Šokolado gamintojai ėmė pirkti ją tik nukritus kainoms, o vos tik pradėjus kainoms kilti, perdirbdavo turimas at-
sargas, – taip susidarė užburtas ratas, dėl kurio ka-
kava vis labiau ir labiau pigo.

Prisimenate?

*Bikajo šeima gauna tokį menką užmokestį už kakavos
derlių, kad nebegali išgyventi. Jie išsikelia į miestą. Bet
tėvas Baba neranda darbo. Bikajo šeima sugrįžta į kaimą.
Kaimo bendruomenės padedamas, tėvas Baba vėl prade-
da auginti daržoves.*

- ▶ Sąžininga kakavos prekyba – ką ji būtų nulėmusi Bikajo ir Celestinos istorijoje?

Neteisybė turi daug veidų

Kai vaikams tenka dirbti

Vienas iš daugelio pavyzdžių

Kai Radešianui buvo septyneri, jo tėvas pasiskolino 1000 rupijų (maždaug 73 litus) iš Mevos Lalo, kiliminių staklių savininko. Už tai Radešianas turėjo eiti pas jį rišti kilimų.

Kas rytą aštuntą valandą berniukui tekdavo nužingsniuoti du kilometrus iki Mevos Lalo ir dirbti pas jį iki šešių vakaro. Valgyti Radešianas gaudavo tik tai, kas vakare dar būdavo likę namuose. Pirmaisiais metais jį laikė mokiniu, todėl jokio atlyginimo už darbą jis negaudavo. Bet ir vėliau jam nieko nemokėjo, – Radešianas dirbo už tėvo skolą. Kilimų rišimo staklių savininkas žiauriai išnaudojo Radešianą.

► Nupasakokite, kokį darbą priverstas dirbti septynmetis Radešianas, palyginkite su kitais vaikų darbais (plg. 160–161, 168–169 p.).

Vaikų darbas kilimų pramonėje – pavyzdžiui, Indijoje

Neteisinga sistema

Kilimų rišimas Indijoje – šimtametės tradicijas turintis verslas. Vis labiau orientuojantis į užsienio rinkas, pasikeitė visa kilimų gamybos struktūra: kilimų rišėjai, anksčiau dažniausiai buvę savarankiški šio dailiojo amato meistrai, dabar priklausomi nuo užsienio prekybos bendrovių.

Maždaug 90% eksportuojamų indišκών kilimų pagaminti Utar Pradešo valstijos rytuose. Indija – pagrindinis Vokietijos kilimų tiekėjas. Nuo praėjusio amžiaus aštuntojo dešimtmečio šios šalies kilimų pramonėje susiklostė kažkas panašaus į fabriķų sistemą. Tačiau daugiausia dirba smulkios gamyklės, t. y. kilimai rišami namuose arba dirbtuvėse, išsibarsčiusiose po atkampiausius kaimus. Šiam smulkių amatininkų tinklui vadovauja gamybos ir eksporto bendrovė, jai pavaldūs rišimo staklių savininkai, o nuo šių galų gale priklauso patys rišėjai. Bendrovė tiekia vilną, nurodo kilimo raštą ir dydį, nustato staklių savininkams gamybos terminus. Ji

Ką tai reiškia

Vaikams tenka dirbti visame pasaulyje. Pavyzdžiui, Indijoje apytikriai dirba ne mažiau kaip 50 milijonų vaikų. Ką gi tai reiškia? Veikiausiai šitie vaikai

- niekada neturės galimybės mokytis;
- bus fiziškai ir dvasiškai išsekinti, palaužti ir
- liks vergišškai priklausomi ir patys, ir jų vaikai, ir vaikaičiai.

Kilimų pramonėje vaikai išnaudojami skirtingai. Vienur jie dirba tik po kelias valandas, padėdami nedidelėse šeimos kilimų dirbtuvėse, kitur – ištiesą dieną vidutinio dydžio ir dideliuose kilimų fabriķuose.

samdo tarpininkus, per kuriuos palaiko ryšį su staklių savininkais; tarpininkai žiūri, kad darbai vyktų sklandžiai. Kartais šie tarpininkai perima iš eksportuotojo ir baigiamuosius darbus: pasamdo darbininkų, kurie išplauna ir pakerpa kilimus. Dažnai tokių tarpininkų būna ne vienas, ir visi, nors gaudami atlyginimą iš eksporto bendrovės, reikalauja, kad staklių savininkai dalytųsi su jais pelną. Eksportuotojai visą atsakomybę už darbo sąlygas ir atlyginimus gali suversti tarpininkams, šitaip išvengdami pareigos mokėti rišėjams įstatymo nustatytus atlyginimus bei teikti pragyvenimui būtinas paslaugas.

- Nubraižykite schemą, parodančią visų kilimų versle dalyvaujančių žmonių tarpusavio priklausomybę.
- Pasak žmogaus teisių organizacijų, daugiau kaip pusė Indijos kilimų pramonėje dirbančiųjų – vaikai. Kaip manote, kodėl?

Darbo sąlygos

Vieną kilimą sykiu riša keturi penki vaikai, kiekvienam tenka maždaug po 45–60 cm kilimo pločio. Valandų valandas rišėjai praleidžia atsitūpę, be jokios atramos nugarai, ir labai susikaupe, kad tiksliai atkartotų pavyzdėlio piešinį ir spalvas. Darbo laikas nenustatytas. Darbas prasideda vos prašvitus, o baigiasi sutemus, taigi rišėjai dirba maždaug nuo pusės septynių ryto iki septynių vakaro. Paprastai jie turi pusryčių pertraukėlę ir valandos pietų pertrauką.

Vaikai skundžiasi, kad skauda nugarą, akis, juos kamuoja rankų egzema arba alergijos, sukeltos chemikalų, kuriais dažomi siūlai. Prisikvėpavę vilnos pūkelių, jie dažnai serga kvėpavimo takų ligomis ir tuberkulioze. Smulkiose dirbtuvėlėse be sanitarinių įrenginių pavojus susirgti dar didesnis.

► Išvardykite teises, kurias sąmoningai ar nesąmoningai pažeidžiame pirkdami vaikų rištus kilimus (plg. 161 p.).

Prieš vaikų darbą turime kovoti

Padrąsinantis pavyzdys kitiems

1994 metų pradžioje indų organizacija CREDA, kurios įvairios programos rūpinasi skriaudžiamais ir dirbančiais vaikais, sužinojo apie Radeišiano, už skolą pavergto berniuko, likimą. Ji išsiaiškino, kad berniuko šeima skursta, kad jo tėvas žemdirbys turi tik mažą žemės sklypelį, kurio nepajėgia drėkinti. Radeišiano motinai taip pat tenka dirbti lauke, be to, už menką atlygį tvarkyti svetimus namus.

Pasikalbėję su Radeišiano tėvais, organizacijos CREDA darbuotojai įtikino juos atsiimti berniuką iš kilimų dirbtuvės ir atiduoti į organizacijos įsteigtą mokyklą. Dabar jau dešimtmetis Radeišianas pagaliau gali mokytis.

Iš laikraščio pranešimo

Svarbus žingsnis mažinant vaikų darbą, pagalbos organizacijų nuomone, yra įvedamas naujas prekės ženklas, žymintis kilimus, pagamintus laikantis socialinių standartų... Pagalbos tarnybos paragino Vokietijos kilimų prekybą atsisakyti kilimų, pagamintų išnaudojant vaikų darbą. Kilimų pirkėjai skatinami atkreipti dėmesį į naująjį prekės ženklą.

► Vokietijoje vyksta kampanija prieš vaikų darbą kilimų pramonėje. Kaip?

Matyti – spręsti – veikti

Matyti

Rosita iš Peru pasakoja:

– Man dvylika metų, gyvenu Vilos Marijos vargšų kvartale. Aš prižiūriu vaikus. Kitų darbų man nereikia dirbti. Bet yra mergaičių, kurioms tenka daryti viską – skalbti, virti, tvarkyti kambarius, rūpintis pirkiniais. Ponai mus samdo, nes mums gali mokėti mažiau negu suaugusioms moterims. Juk žino, kad mes neturime kito pasirinkimo, kaip įsidarbinti pas juos. Jeigu sumanome skūstis, jie tuoj pareiškia, kad esame blogai išauklėtos, ir išvaro lauk. Vakarinėje mokykloje mokytojai nesupranta,

kad esame pavargusios, kad negalime paruošti pamokų, nes turime dirbti...

Šiomet nebeinu į mokyklą, mat mano tėtis neteko darbo. Todėl turiu dirbti aš, kad nepristigtume ko valgyti. Juk mūsų šeimoje šeši vaikai.

Ne kitaip einasi ir mano draugėms. Manau, kad turėtume susivienyti. Bendromis jėgomis galėtume pasiekti, kad būtų gerbiamos mūsų teisės.

Daugelio Brazilijos vaikų gyvenimas

Brazilijos miestų lūšnynuose gyvena daugybė buvusių smulkių valstiečių, atsikėlusių čionai ieškoti geresnio gyvenimo. Tačiau „favelose“, kaip Brazilijoje vadinami vargšų kvartalai, jų dažniausiai laukia nedarbas, skurdas ir smurtas. Ypač skaudžiai tai atsiliepia vaikams ir jaunimui, daugelis atsiduria gatvėje ir nebeišbrenda iš skurdo.

Vaikai valo batus, pardavinėja saldumynus, laikraščius, renka šiukšles, plauna automobilius, vagiliauja, užsiima prostitucija. Gyvena nedidelėmis grupelėmis, kurių amžius dažniausiai nuo 8 iki 16 metų. Amžinai bijodami policijos, amžinai vaikomi ir mušami. Jų teisių niekas nepaiso.

Jie nuolat svaiginasi, dažnai pačiu pigiausiu narkotiku – kljais. Kljuose esantys nuodai greitai pažeidžia plaučius. Šie vaikai ilgai negyvena.

Spręsti

Tu matai mus

*Tu matai mus
ir užjauti,
nes mes alkani.*

*Užjauti,
nes mes varganai
apsirengę.*

*Užjauti,
nes mūsų gyvenimas
gatvėje –
žūt būtinė kova.*

*Mūsų pyktį, mūsų
neviltį
ir mūsų ašaras matai
ir užjauti mus.*

*Tu nori
ką nors iš savo
pertekliaus
mums atiduoti.
Bet mes norėtume
visai ko kito.
Norėtume,
kad neatimtumei iš
mūsų to,
ką užauginam savo
laukuose.*

*Jei visa tai liktų
mums,
tada ir mes galėtume
gyventi.
Tavo užuojautos mums
nereikia.
Mes norime,
kad būtume vieni
kitiems
teisingesni.*

Hansas Martinas Grose-Ėtringhausas*

Veikti

Mes norime įsikišti

1990 metų pabaigoje vienos Šveicarijos Sankt Gale-
no miesto mokyklos mokiniai drauge su organiza-
cija *ai** pradėjo veiksmų savaitę, kurios tikslas – at-
kreipti dėmesį į Brazilijos vaikų ir jaunimo likimą.

Pirmadienis

Priešais mokyklą į milžinišką krūvą vaikai sukrau-
na 10 milijonų akmenėlių.

Greta išskleidžia didžiulį, iš paklodžių susiūtą pla-
kata, ant kurio dažų purkštuvu užrašyta: „Gatvės
vaikai Brazilijoje: 1 akmenėlis = 1 vaikas“. Ši akme-
nų krūva sukelia 1200 mokyklos mokinių susido-
mėjimą...

Antradienis

Akcijos dalyviai plakatais ir skrajutėmis informuo-
ja apie gatvės vaikų padėtį Brazilijoje.

Penktadienis

Pastatomas stendas su pažintine medžiaga. Šešto-
sios klasės mokiniai per visą mokyklos kiemą nu-
tiesia 50 metrų ilgio juostą iš senų lininių paklo-
džių, kviesdami bendramokslius pasirašyti ant jos
flomasteriu. Audeklo juostą jie išsiųs Brazilijos pre-
zidentui Kolorui de Melui kartu su lydraščiu, ku-
riame paragins ištiesti pagalbos ranką tiems 10 mi-
lijonų vaikų.

Mes norime atkreipti dėmesį

Padedami organizacijos *terre des hommes**, Štutgar-
to vaikai keletą dienų stengėsi atkreipti dėmesį į
pačių vargingiausiųjų padėtį.

Štutgarto vaikai pardavinėjo pačių išleistus laikra-
ščius arba *terre des hommes* organizacijos laikraštį,
norėdami parodyti:

► Apie kokias priemones, kurių galėtumėt imtis
prieš įvairiausias neteisybes, sužinojote iš 12 sky-
riaus? Išvardykite jas.

Šitaip Brazilijos vaikai užsidirba pragyvenimui!

Štutgarto vaikai rinko šiukšles. Jie vaikščiojo po
miestą apsiginklavę lazdomis su apačioje įkalta vi-
nimi, norėdami parodyti:

*Visoje Indijoje moterys ir vaikai rausiasi po šiukšles, rū-
šiuoja jas. Šis darbas sukelia jiems alergijas ir egzemas,
neretai pasitaiko susipjaustyti ar kitaip susižeisti.*

Štutgarto vaikai rinko ir plovė plastikinius maiše-
lius antriniam panaudojimui, norėdami parodyti:

Šitaip Indijoje šiukšlių rinkėjai plauna maišelius, kurie
paskui išlydomi.

► Pasikalbėkite su tėvais apie šiuos tris žingsnius:
matyti – spręsti – veikti. Kokias neteisybes matote
aplink? Ką galite nuspręsti ir nuveikti?

Skurdas ir agresija

Benamiai ir beglobiai vaikai beveik nepatiria meilės. Dažnai jie darosi agresyviūs.

Vaikai sparčiai augo. Darėsi pavojingi. Ne tik patys sau. Reikėjo galvoti apie rytdieną. Ji buvo beveik nulemta. Ir vis dėlto. Mes pradėjome pokalbius. Vaiduklių namelyje. Apleistoje belangėje trobelėje ant kalvos. Aš nežinau, ar tai buvo pedagogiška. Paklausti.

– Ar galėtumėt nužudyti?

Klausti anksčiau. Kol dar niekas su tokiu uždaviniu neįdavė jiems į rankas peilio. Šitie vaikai dėl gilaus, pastovaus ryšio su kitu žmogumi bado buvo visiškai priklausomi nuo kitų. Čia slėpėjo didžiausias pavojus. Jiems patiems. Ir aplinkiniams. Jie neturėjo valios atsispirti. Tai suprato. Kai Vasios paaugusio paklausiau, kas yra žmogaus valia, jis atsakė:

– Savo valia, tai kaip gyvybė. Turi pats save valdyt. Taigi aš paklausiau.

– Policininką galiu užmušt nors ir dabar. – Pirmas buvo Mindaugas.

– Eik tu! Policininkas irgi žmogus. – Raimondas pasipriešino savo geriausiam draugui.

– Ne žmogus.

– Jis dirba savo darbą.

Atsiliepė dar kažkuris.

– Paskui sėdėk kalėjime. Oi ne!

– O jeigu jus po to kur nors išvežtų? Duotų pinigų. Ir jums už tai nereikėtų atsakyti.

Valandėlę buvo tylu. Staiga Julius iškėlė į viršų suvertas rankas. Lyg būtų laimėjęs varžybas. Ir supdamas jas virš galvos, sušuko:

– Galiu!..

Ir vėl buvo tylu. Su paabejojimais. Po ilgos pauzės Jonukas pasakė tvirtai:

– Aš vis tiek negalėčiau.

– Kodėl?

– Kitas žmogus irgi nori gyventi.

Vanda Juknaitė

- ▶ Ar nestulbina jūsų šis bendraamžių pokalbis?
- ▶ Kuo pagrįstas toks Mindaugo ir Juliaus požiūris? Kaip jūs paremtumėte Jonuką?

► Kaip sugrąžinti atgal
į mokyklą Kariotiškių
sąvartyno vaikus?

Stebuklas

► Ar žinote, kad Vilniuje, Katedros aikštėje, netoli bokšto yra grindinio plytelė, ant kurios parašyta „Stebuklas“? Ant jos reikia atsistoti, sugalvoti norą ir tris kartus apsisukti.

► Ką sugalvotumėte atsistoję ant šios plytelės?

► Kokio stebuklo tikėtės sau?

– Kitiems?

– Savo šaliai?

– Vargstantiems ir kenčiantiems?

– O gal savo šuniui?!

Pasvajokite...

Žodynėlis

Abraomo auka

Pagal Senojo Testamento Pradžios knygą, 22, Dievas išbandė Abraomą, liepdamas paaukoti jam savo vienturtį sūnų Izaoką. Tačiau toje vietoje pasirodė Viešpaties angelas, ir Abraomas pamatė avinėlių, kurių ir paaukojo kaip deginamąją auką. musulmonai Abraomo aukos vieta laiko Uolos mečetę Jeruzalėje. Be to, pagal islamo tikėjimą, iš šios vietos Mahometas pradėjo savo „dangaus kelionę“.

ai (amnesty international)

Tai pasaulinė žmogaus teisių organizacija, kurios veikla remiasi Jungtinių Tautų Visuotine žmogaus teisių deklaracija. Ji rūpinasi išlaisvinti nesmurtinius politinius kalinius, siekia, kad jų teismo procesai vyktų teisingai ir nebūtų vilkinami, kovoja prieš kankinimus ir mirties bausmę.

Angelas Gabrielius

Naujajame Testamente, Luko 1, 26 ir toliau, minimas angelas Gabrielius paskelbė apie būsimą Jėzaus gimimą. Islamas jį laiko aukščiausiu angelu, iš kurio Mahometas patyrė Apreiškimą.

apipjaustymas

Daugelio tautų ir religinių bendruomenių paprotys nupjauti berniukams apyvarpės odos kraštėlių. Įstojimo į religinę bendruomenę ženklan judėjai apipjausto berniukus aštuntąją gyvenimo dieną, pagal islamo papročius tai atliekama iki berniukui lytiškai subręstant.

binarinė sistema

Kodas, kurių pasitelkus įvairiai kombinuojant dvi reikšmes – 0 ir 1 arba O ir L – galima užšifruoti ir iššifruoti visus žodžius, skaičius ar kitokius ženklus. Ši sistema – kompiuterių veikimo pagrindas.

Dauno sindromas (mongolizmas)

Jį sukelia sutrikęs genetinis vaiko vystymasis nėštumo metu. Šį sindromą turintiems vaikams būdingi netaisyklingi fiziniai bruožai, sutrinka pušiausvyra, lėčiau vystosi protiniai gebėjimai, dažnai šie vaikai gyvena trumpiau.

Ebner-Ešenbach, Marija fon

(* 1830 09 13 Moravijoje, †1916 03 12 Vienoje), austrių rašytoja. Ji buvo kilusi iš senos čekų aristokratų giminės. Būdama tikra humanistė, savo kūriniuose labiausiai kritikavo buržuaziją bei aristokratiją ir kvietė grįžti prie pirmųjų dorybių ir vertybių.

fazenda

Brazilijos žemvaldžio ūkis, dvaras, plantacija.

filosofas, filosofija

Filosofija – graikų kalbos žodis, kuris reiškia „išminties meilė“ (*phileō* – „myliu“, *sophia* – „išmintis“). Maždaug 2500 metų žmonės kaupė visa, ką patyrė apie visatos, žemės, žmonių ir mąstymo sąryšį. Visą šį sukauptą žinojimą vadiname filosofija. O žmonės, pagal profesiją nagrinėjantys šį žinojimą, vadinami filosofais.

Frydas, Erichas

(* 1921 05 06 Vienoje, † 1988 11 22 Baden Badene), vokiškai rašęs žydų kilmės rašytojas. 1938 metais emigravo į Londoną, kur po karo ilgą laiką dirbo žurnalistu, rašė prieš karą ir kitokias neteisybes. Jo politinė kūryba įvertinta daugybe premijų.

Frydrichas II fon Hohenštaufenas

(* 1194, † 1250), Vokietijos karalius ir Romos imperatorius, valdęs Vokietiją iš Italijos. Kovojo prieš eretikus, bet nesutarė ir su popiežiumi. Įsteigė universitetą.

getas

Ghetto – tai vienos Venecijos salos vardas; 1516 metais ši sala kaip vienintelė vieta buvo paskirta gyventi žydų bendruomenei. Todėl vėliau getu imta vadinti apribota miesto dalis, priverstinai paskirta diskriminuojamoms mažumoms gyventi, pvz., Varšuvos getas.

Gorkis, Maksimas (Aleksejus Maksimovičius Peškovas)

(* 1868 03 28 Nižnij Novgorode, † 1936 06 18 Maskvoje), rusų rašytojas. Gorkis buvo kilęs iš neturtingos šeimos. Savo kūriniuose aprašė nekasdieniškas, stiprias asmenybes bei jas supančią visuomenę, taip pat žmones, nepasiduodančius visuomenės spaudimui.

Grose-Ėtringhausas, Hansas Martinas

- *terre des hommes* organizacijos žiniasklaidos pedagogas. Išleidęs daug romanų ir apsakymų vaikams bei jaunimui apie „trečiąjį pasaulį“.

Herakleitas

(* 550 pr. Kr. Efese, † 480 pr. Kr.), graikų † filosofas. Jis mokė apie tai, kad pasaulyje viskas nuolat kinta, vyksta begalinė prieštaravimų kova, griovimui ir kūrimui nepalaujamai keičiant vienas kitą. Tokio pasaulio simbolis jam buvo upė, kurios vanduo vis kitas, nors ji išoriškai vis lieka ta pati.

Holckamp, Kristinė

Mokslininkė, tyrinėjanti moterų padėtį, 1936 metais gimusi Meiseno mieste, Saksonijoje, nuo 1954-ųjų gyvena Berlyne.

ideologija

Visuomeninė-politinė idėjų sistema, pretenduojanti į visuotinį pripažinimą.

Jahvė

Hebrajų Biblijoje dažniausiai minimas Dievo vardas. Šiandien jis verčiamas „aš, kuris esu“, nurodant, kad šis vardas nenusako Dievo esmės ir turinio. Iš pagarbos Dievo vardui judėjai jo apskritai netaria, o nusako jį kitais žodžiais.

jamsai

Į bulves panašios daržovės, kurių šakniagumbiai yra vienas svarbiausių maisto produktų Kamerūne.

kipa

Apskritas, plokščias žydų vyrų ir berniukų galvos apdangalas.

Kolvic, Kėtė

(* 1867, † 1945), vokiečių grafikė ir skulptorė. Kūrė realistinius, gilios atjautos ir socialinio susirūpinimo kupinus ofortus, medžio raižinius, litografijas bei skulptūras.

Kryžiaus žygiai

Vakarų Europos krikščionių karo žygiai į Palestiną Viešpaties karsto vaduoti. Iš viso buvo septyni Kryžiaus žygiai; pirmasis prasidėjo 1096 metais, 1212 metais Kryžiaus žygyje dalyvavo ir vaikai (skelbta, kad kitatikius padės įveikti jų nekaltumas). Žygis baigėsi tragiškai: daug vaikų žuvo pakeliui, kiti buvo parduoti į vergiją.

Lagrenė, Reinholdas

Gimęs 1950 metais Bamberge, šiandien gyvena Manheime, verčiasi dailės dirbinių prekyba ir yra sąjungos, pasivadinusios Sintų darbo grupe kultūrai, menui ir amatams remti, pirmininkas. Praėjusio amžiaus pabaigoje daug dėmesio skyrė pasakojimo menui puoselėti.

Lindgren, Astrida

(* 1907 11 14 Vimerbiuje, † 2002 01 28 Stokholme), švedų rašytoja, vaikų ir jaunimo knygų autorė. Didžiausio pasisekimo susilaukė jos knygos „Pepė Ilgakojinė“ ir „Ronja, plėšiko duktė“. Daugelis knygų ekranizuotos. Lietuvoje Astrida Lindgren jau daug metų vaikų skaitomiausia rašytoja.

Medina

Antrasis svarbus islamo miestas greta paties svarbiausiojo – Mekos ir trečiojo – Jeruzalės. Medinoje Mahometas įkūrė islamo bendruomenę – umą. Ir šiandien musulmonai laiko ją buvus idealią. Iki šiolei lankoma Mahometo kapo mečetė.

mesijas

Išvertus šis žodis reiškia „pateptasis“. Judėjams ir krikščionims jis įkūnija išganymo viltį. Krikščionių mesijas yra Jėzus iš Nazareto. Jėzaus prisikėlimas jiems patvirtina jo skelbtą naujieną ir galutinę taikos karalystę pasaulyje.

PBT (Pasaulinė Bažnyčių Taryba)

Pasaulinė Bažnyčių Taryba – tai ekumeninė (*oikumenė* – graikų kalbos žodis, reiškiantis „gyvenamąją žemę“) organizacija, kuriai šiuo metu priklauso 324 viso pasaulio bažnyčios ir kurios būstinė yra Ženevoje, Šveicarijoje. PBT oficialiai įkurta 1948 metais Amsterdame. Susivienijusios į šią organizaciją bažnyčios nori parodyti, kad būti krikščionimi, be kita ko, reiškia matyti visą „gyvenamąją žemę“ ir į ją visą krypti savo veiklą. Todėl krikščionys bendradarbiauja, pvz., kai tenka spręsti socialinius-etinius Bažnyčios uždavinius visuomenėje, atlikti misiją arba aiškintis bažnytinių mokymų skirtumus. Katalikų bažnyčia, nors ir nėra PBT narė, daugeliu svarbių klausimų taip pat bendradarbiauja su šia organizacija.

pranašai

Pranašais vadinami žmonės, kurie kalba žmonėms Dievo vardu ir jo pavedimu. Tradicija pasakoja apie žmones, kurie „Dievo apimti“ ne tik išpranašaudavo ateitį, bet ir – kaip, pvz., kai kuriose Senojo Testamento vietose – buvo Dievo „pašaukti“ ir tapo Dievo valios „įrankiais“. Apie pranašus kalba daugelis religijų. Pvz., islamo išpažinėjai kaip pranašą ir Dievo pasiuntinį garbina Mahometą, perteikusį žmonėms Koraną.

PSO (Pasaulinė Sveikatos Organizacija; WHO – World Health Organization)

Įkurta 1948 metais kaip Jungtinių Tautų organizacija su būstine Ženevoje, Šveicarijoje. Ji padeda viso pasaulio žmonėms kovoti su ligomis ir gerinti higienos sąlygas, taip pat keistis sveikatos apsaugos žiniomis bei patirtimi.

SA

Tai vokiško žodžio *Sturmabteilung*, reiškiančio „smogiamąjį būrį“, santrumpa. Taip fašistinėje Vokietijoje buvo vadinamos uniformuotos Nacional-socialistinės Vokietijos darbininkų partijos grupuotės, pasirengusios dalyvauti gatvių kovose, salių muštynėse bei šios fašistinės partijos organizuojamose eitynėse.

sinagoga

Tai vieta, kur vyksta judėjų pamaldos, kur žydai skaito iš Toros ir meldžiasi. Kai 70 m. po Kr. buvo sugriauta Jeruzalės šventykla, sinagoga pradėjo įgyti vis didesnę reikšmę. Ji tapo religiniu ir visuomeniniu po visą pasaulį pasklidusių žydų bendruomenių centru.

sintai ir romai

Taip vadinamos tautų grupės, sudarančios didžiausią Europos kultūrinę mažumą – iš viso per 8 milijonus žmonių.

skustagalviai

Europoje (o dažnai ir pas mus) jie vadinami „skinais“ arba „skinhedais“, pagal anglų kalbos žodį *skinhead*, kuris ir reiškia „plikagalvį“. Skustagalviai – tai jaunuoliai, dalyvaujantys smurtiniuose rasistiniuose išpuoliuose prieš įvairias mažumas ir patys tokius išpuolius rengiantys. Skustagalvių judėjimas, iš pradžių buvęs kraštutinės kairiosios pakraipos, pasklido iš Didžiosios Britanijos.

socialinė pedagogika

Tai mokymas ir auklėjimas už šeimos ir mokyklos ribų, kurio tikslas – padėti įvairaus amžiaus ir įvairių sluoksnių žmonėms savarankiškai susidoroti su problemomis.

sociologas

Sociologai tyrinėja žmonių santykį su visuomene. Jų išvados remiasi kruopščiai surinktais ir įvertintais apklausų duomenimis.

Sokratas

Graikų ↑ filosofas, gyvenęs Graikijoje nuo 470 iki 399 m. pr. Kr. Atėnų gatvėse jis įtraukdavo savo bendrapiliečius į pokalbius įvairiausiomis temomis – apie laimę, draugystę, teisingumą. Šiuose pokalbiuose išradingai klausinėdamas jis stengėsi, kad susvyruotų išankstinę pašnekovo nuomonę ar nuostata. Jis niekad neturėjo paruoštų viena-reikšmių ir „teisingų“ receptų, bet ragino visus, ypač jaunos žmones, pačius ieškoti atsakymų. Mat šis būdas ugdo gebėjimą savarankiškai mąstyti ir veikti.

spazminis paralyžius

Atsiranda dėl smegenų ligų, kurios gali prasidėti nėštumo arba gimdymo metu, arba pirmaisiais vaiko gyvenimo mėnesiais ar metais ir kurios iš dalies yra paveldimos. Šios smegenų ligos pakenkia judė-

jimo aparatui, todėl ligoniui būdingi tipiški judesiai, gali sutrikti ir vaiko augimas.

Šopenhaueris, Arturas

(* 1788 02 22 Dancige, † 1860 09 21 Frankfurte prie Maino), vokiečių ↑ filosofas. Aiškino pasaulį kaip atskiro žmogaus „vaizdinį“ arba „apraišką“. Šopenhaueris bendravo su didžiuoju vokiečių poetu Johanu Volfgangu Gete ir darė įtaką daugeliui vėlesnių filosofų.

terre des hommes

Išvertus iš prancūzų kalbos, šie žodžiai reiškia „žmonijos žemė“. Taip vadinasi vaikų pagalbos organizacija, norinti ir siekianti padaryti mūsų žemę „žmoniškesnę“. Ji remia savipagalbos grupes daugiau kaip 25 pasaulio šalyse. Ten žmonės sau ir savo vaikams stato medicinos punktus, vaikų darželius ir mokyklas. Vokietijoje *terre des hommes* stengiasi išaiškinti žmonėms, kaip glaudžiai susiję vargas tose tolimose šalyse ir visa ko perteklius Vakarų Europoje.

„Tu toks gražus kitoks“

Vaikų piešinių konkursas, 1993 metais suorganizuotas Vokietijos politinių partijų susivienijimo „Sajunga-90/Žalieji“.

Varšuvos getas

Varšuva, Lenkijos sostinė, per Antrąjį pasaulinį karą buvo okupuota vokiečių kariuomenės. 1940 metais vokiečių okupacinė valdžia miesto centre įkūrė žydų ↑ getą.

Į 4 kvadratinį kilometrų plotą ji sugrūdo 500 000 žmonių, 100 000 iš jų mirė jau per pirmuosius dujus metus. 1942-aisiais žydus pradėta vežti į „naikinimo stovyklas“. Dėl šių vežimų 1942 metais gete įsiplieskė sukilimas. Jo dalyviai buvo išžudyti.

Teksty šaltiniai

- p. 12/13 "Ben liebt Anna" aus: P. Härtling, Ben liebt Anna, Beltz&Gelberg, Weinheim/Basel, 1986, p. 33f.
- p. 14/15 "Wahrscheinlich ist es, ... möglich zu machen" aus: D. Defoe, Robinson Crusoe, dtv junior⁶1979, p. 71f. – "Im Jahr 1928 ... ihren Zeitgenossen zurück" nach: D. E. Zimmer: Die Wolfskinder, aus: Experimente des Lebens. Wilde Kinder, Zwillinge, Kibburniks und andere aufschlussreiche Wesen, Haffmanns, Zürich 1989, p. 34ff. – "Ein Gleichnis von den Stachelschweinen" aus: A. Schopenhauer, Sämtl. Werke, Bd. VI, Brockhaus, Wiesbaden 1947, p. 15
- p. 16/17 "Man müsste Gernhaben ... schon ganz krank" aus: Chr. Nöstlinger: Der Denker greift ein. dtv junior 1989, p. 153f. – "Die drei Siebe" aus: P. Bleuser (Hg.): Geschichten für Sinndeuter, Georg Verlag, Düsseldorf 1982, p. 42
- p. 24/25 "Im Treppenhaus ... ganz einfache Geschichte" aus D. Chidolue: Ponzl guckt schon wieder, Beltz, Weinheim/Basel 1988, P. 15ff.
- p. 26/27 "Der Großvater und sein Enkel" aus J. und W. Grimm: Kinder und Hausmärchen, Winkler Verlag, München 1949, p. 207f.
- p. 28/29 Musik für Dich. Rolf Zuckowski oHG, Hamburg
- p. 50/51 "Ein Haus voller Geräusche" aus: Chr. Hein: Der fremde Freund, Aufbau Verlage Berlin/Weimar,⁷1990, p. 24
- p. 54/55 "Das Märchen von ... " aus Hans im Glück, Carlsen Verlag, Hamburg²1993 o. Seitenangabe
- p. 56/57 "Ein Gewerbe betreiben ... der einzelnen Gärten" nach Th. Morus: Utopia, Reclam junior Leipzig, 1976
- p. 66/67 "Kinder brauchen ... zum An- und Abschalten" aus H.-D. Kübler: Die Gewalt der elektronischen Medien, in: pädextra 3/1992, Themenhefte: Kinder, Medien und Gewalt, p. 8
- p. 72/73 "Liebe Anna!", "Lieber Ben!", P. Härtling: a. a. o., p. 34, p. 44 – das Spiel "Netty und Hässly" aus: H. Heine: "Nur für Freunde", Middelhaue Verlag Köln/Zürich
- p. 74/75 "Herr Böse und Herr Streit" aus: Heinrich Hannover: Der vergessliche Cowboy, Rowohlt Taschenbuch, Reinbek 1980
- p. 76/77 "Dem, da..." aus F. Oertel (Hg.): Gewaltfreie Erziehung, Internationale Beispiele zur Friedenserziehung, Schwann, Düsseldorf 1986, p. 82 – 1933 Moderato Musik-Produktion GmbH George Glueck Musik GmbH, Berlin
- p. 80/81 "Wir tragen unsere Kerzen" aus: Herbstzeitlose, Lieder und Texte zur Wende, hrsg. v. Arbeitsgemeinschaft Musik Ost/West 1990, p. 75
- p. 82/83 "Erinnerungen" aus: Chr. Holzkamp: Brot und Frieden, in: Kriegskinder, Hg.: H. Lessing, Ff./M. 1984, p. 101 – "Das Versprechen" aus: Widerreden. Worte gegen Gewalt. Friedenspreisträger des Deutschen Buchhandels 1950–1992, Ff./M. 1993, p. 11
- p. 90/91 "Rony und Pam" nach: ZEIT-Magazin – "Willkür", "Unwissen und Angst": Cavalli-Sforza zitiert aus: "DIE ZEIT" Nr. 7, 7.2.1992
- p. 92/93 "Ein Sinto erzählt über sich und seine Wurzeln" aus: R. Lagrene: Die Sinti/Roma-Erzählkunst, hrsg. v. Dokumentations- und Kulturzentrum Deutsche Sinti und Roma, Heidelberg 1993, p. 132f.
- p. 94/95 Sprachentabelle aus ASW Berlin, Zeitschrift SAM SOLIDAM 18/1990: Dieses Haus gehört uns allen, p. 27
- p. 98/99 "00-Überall – ein Agententhriller" nach: R. Griebhammer: der Ökoknigge, Rowohlt-Verlag, Reinbek 1984, p. 22ff.
- p. 100/101 "Eine Zeitungsmeldung" nach: Frankfurter Rundschau, 30.6. 1994
- p. 102/103 "Die Weltsicht eines Indianers" aus: T. C. McLuhan: ... wie der Hauch eines Büffels im Winter. Indianische Selbstzeugnisse. Hamburg, 1979, p. 184f.
- p. 106/107 "Kinder sagen ihre Meinung" nach: Thüringer Ministerium für Umwelt und Landesplanung (Hg.): Wenn ihr den Wald zerstört, haben die Tiere keine Wohnung mehr, Erfurt 1993 – "Bewusst mit und in Natur leben" und "Natur entdecken und Schützen lernen" nach: BMFJ

(Hg.): Konzertierte Aktion Bundesjugendplan Innovationen, KABI Nr. 16, 7/1992

p. 108/109 "Schön erhebst ... Bei deinem Erscheinen" (gekürzt) aus: L. Aldred: Echnaton, Gott und Pharao Ägyptens, Verlag Gustav Lübbe, Bergisch Gladbach s. 203ff. – "Schutzmechanismen ... "und Die Sonne scheint trotzdem ... und Pflanze geschwächt sind" nach: Publik-Forum Aktuell: Klimakatastrophe o. J.

p. 110/111 "Witalik schmust ... auf unser Heim, die Erde" aus: Der Heimatplanet, hrsg. v. Kevin W. Kelley im Auftrag der Association of Space Explorers, Zweitausendeins, Frankfurt a. M., o. Seitenangabe, Texte zu den Abb. 1, 21, 38, 42–43

p. 158/159 "Glaubst du ... groß bist" aus: F. Fried: Lebensschatten Gedichte, Quartheft im Wagenbach Verlag Berlin 1981, p. 92 (Originalüberschrift des Gedichtes: "Kleine Frage") – Verlag Heinrich Ellermann, München – "Kids einer Stadt in Mecklenburg" nach: BMJF (Hg.): a. a. o., Nr. 15/1994 – "Kinder wählen Bürgermeister" aus: taz vom 19. 4. 1994

p. 160/161 "In einer Stadt in Brasilien" aus: DED-Brief 2/1993, p. 19 – "Rückblick" nach: DED-Brief 2/1993, p. 7–10

p. 162/163 "Bikai und Celestine" aus: H.-M. Große-Oetringhaus: United kids. Spiel- und Aktionsbuch Dritte Welt. Berlin, Elefanten Press 1991, p. 14ff.

p. 162/163 "Lautloser Krieg – ungerechte Verteilung": E. Galeano in: United kids., a. a. O., p. 9 – "Herkunft und Ernte der Kakaobohne" aus: ANG, TIE in Zusammenarbeit mit SOMO, TransFair Österreich und Südwind Magazin: Die Weltschokoladenfabrik – Von der Kakaobohne zum Schokoriegel, Wien o. J. p. 6

p. 168/169 "Rosita, aus Peru, erzählt" aus: United kids, a. a. O., p. 115 – "Das Leben vieler Kinder in Brasilien" nach: ai-LehrerInnen-Service Nr. 26, P. 1 – "Du siehst uns": H.-M. Große-Oetringhaus/terre des hommes – "Wir mischen uns ein" nach: ai-LehrerInnen-Service, a. a. O., p. 2 – "Wir erregen Aufmerksamkeit" aus: United kids, a. a. O., p. 50

Lietuviškajam leidimui panaudoti tekstai:

p. 91 Griškaitė R. Žvilgsnis į seniausiąją Lietuvos čigonų istoriją. – Čigonai Lietuvoje ir Europoje. – Tyto Alba, Vilnius, 1998, p. 52

p. 91-92 Bradaitytė K. Čigonai apie save ir gyvenimą. – Ten pat, p. 83

p. 92 Tornau A. Čigonai ir dailė. – Ten pat, p. 96.

p. 100 Balbierius A. Delno irklas. – Vaga, Vilnius, 1981, p. 16–17

p. 136 Wiesel Elie. Liepsnojančios sielos. Chasidų išminčių portretai ir legendos. – Alma littera, Vilnius, 2002, p. 96 (iš prancūzų k. vertė D. Bučiūtė)

p. 155 Į Trakus paukščių plasnosiu. Lietuvos karaimų poezija. – Danielius, Vilnius, 1997, p. 175

p. 170 Juknaitė V. Išsiduosi. Balsu. – Rašytojų sąjungos leidykla, Vilnius, 2002, p. 47–48

Ilustracijų nuorodos

- p. 13 imu-bildinfo
- p. 15 Photo Associated Press
- p. 17 Umschlagillustration von Chr. Nöstlinger, "Der Denker greift ein" © 1989 Deutscher Taschenbuch Verlag, München
- p. 19 © Merten/Bavaria, Mollenhauer/Bavaria, Rainer Fieselmann/Bavaria – René Hoviviant aus: "Treffpunkt Religionsunterricht 5/6"
- p. 22 aus: E. O. Plauen: Vater & Sohn
- p. 23 Anthony Verlag (3) – Henning Christoph. DAS FOTOARCHIV – © Bildarchiv Preußischer Kulturbesitz
- p. 27 AKG, Berlin
- p. 28 Polydor GmbH
- p. 42 Henrik Pohl, Berlin
- p. 46 Paul Glaser, Berlin
- p. 47 Oskar Poss, Siegsdorf
- p. 50 © Angelika Vogel, Berlin
- p. 53 Foto: Thomas Sandber, OSTKREUZ Agentur der Fotografen eG – Ralf Thiel, Potsdam – Lichtblick Fotografie
- p. 58 Bildagentur Geduldig, Vaihingen/Enz
- p. 59 Hiltrud Hainmüller, Freiburg
- p. 61 li. Foto Frieder Burkhardt – re. dpa
- p. 63 Käthe-Kollwitz-Museum, Köln, © VG Bildkunst, Bonn 1995
- p. 64 © Angelika Vogel, Berlin (2)
- p. 65 © Angelika Vogel, Berlin (2)
- p. 67 o. Kinotek-Zeitschriften Verlag – u. Erik Liebermann, Hagen-Riegsee
- p. 70 o. © 1993 by Nintendo of Europa GmbH und Nintendo Co., Ltd. – u. © Grafikwerkstatt Bielefeld 71 Kinotek-Zeitschriften Verlag (3)
- p. 73 aus: "Nur für Freunde", H. Heine, Middelhaue Verlag, Köln/Zürich
- p. 74 aus: "Einige sind gleicher", © Andreas Lochner, Zollikon, (Hg), 1975 Deutsche Welthungerhilfe
- p. 76 "Ich bin von Kopf bis Fuß..." aus: pädextra 7/8/93, nach einem Plakat von H. E. Ernst, Berlin – u. Foto: A. Will, Fulda
- p. 78 Landesbildstelle Berlin – Photo: AKG, Berlin – Foto dpa
- p. 79 DGB-Photogruppe Hanau, privat
- p. 85 o. Foto Christian Teubner, Füssen – u. Henrik Pohl
- p. 88 Foto dpa
- p. 89 © Globus
- p. 90 Paul Glaser, Berlin
- p. 91 © AFRAPIX/laif – United Colors of Benetton
- p. 94 Zeichenwettbewerb "Du bist so schön anders" Bündnis 90/Die Grünen 1993
- p. 96 Karsten Smid, Sylvia Hamberger © Greenpeace
- p. 100 Bildagentur Geduldig, Vaihingen/Enz – K. Peters, Forschungszentrum Jülich
- p. 101 K. Peters, Forschungszentrum Jülich
- p. 102 Bildagentur Geduldig, Vaihingen/Enz (3)
- p. 104 Agentur Helga Lade
- p. 105 "Das Müll-Weg-Spiel". Hg.: Thüringer Ministerium für Umwelt und Landesplanung, Erfurt
- p. 106 © 1995 Joram Harel, Wien
- p. 110 © NASA/JPL/RPIF/DLR
- p. 111 Foto: Lennart Nilsson: Ein Kind entsteht, Mosaik Verlag
- p. 112 © Harald Duwe: Sonntagnachmittag, HAMBURGER KUNSTHALLE, Foto: Elke Walford
- p. 113 Swaantje Roth, Pfullendorf
- p. 114 o. D. Flemming, 1994 – u. ifa, Stuttgart
- p. 114 o. il u. re. Judentum II, Teil A, Ev. Zentralbildkammer Bielefeld – u. li. Pressefoto Lachmann, Monheim – u. re. Mike Minehan, Berlin
- p. 118 Foto: Inge Werth, Frankfurt, © Beratungsstelle für Gestaltung
- p. 119 o. li. Mario Vézquez – o. re. Meike Roth-Beck – u. Museum für Völkerkunde, Frankfurt am Main, Foto: Gert Chesi
- p. 120 Tony Stone Bilderwelten
- p. 121 Keystone Bilderdienst
- p. 122 Bildagentur Geduldig, Vaihingen/Enz
- p. 124 o. l., u.l., u.r.: Internationales Fotoarchiv Horst von Irmer, München – o. r.: Mauritius
- p. 125 Hartmut Koblitz, Pfullendorf
- p. 128 Bayerisches Nationalmuseum, München
- p. 129 Topkapi, Istanbul

p. 130 o. Stiftung Centrum Judaicum, Foto:
Wolfgang Gregor – u. Henrik Pohl, Berlin
p. 131 Henrik Pohl, Berlin
p. 132 Österreichische Nationalbibliothek
p. 133 geändert nach: Heinrich A. Mertens, Hand-
buch der Bibelkunde, Patmos Verlag, Düsseldorf,
Neuausgabe 1984, P. 112
p. 138 Photo: AKG, Berlin
p. 139 Photo Didaktika, Kfar Saba
p. 140 o. Photo: AKG, Berlin – u. © Rafael Herlich,
Walldorf
p. 141 © Bill Aron, Los Angeles
p. 142 Arthothek Peissenberg
p. 143 Foto Rudolf Wakonigg, Greven
p. 144 Landesbildstelle Baden
p. 147 o. Evangelischer Pressedienst – u. WCC,
Genf
p. 148 Foto: Brigitte Kraemer
p. 149 o. Ullstein Bilderdienst – Foto: Hans-Peter
Jost, Zürich – u. Henrik Pohl, Berlin

p. 150 Bildarchiv Preuëischer Kulturbesitz, Berlin
p. 152 Foto: dpa
p. 153 ifa, Stuttgart
p. 156 o.: epd-bild – u.l., u. M.: Udo Haafke – u. r.:
dpa
p. 157 o. l., o. M.: © Schlomo Arad, Tel-Aviv, o. r.:
Udo Haafke, u.l.: epd-bild, u.r.: Bavaria
p. 161 UN, New York
p. 164 o.: Gerhard Mester, © CCC Arno Koch,
München – u. nach: ANG, TIE in Zusammenar-
beit mit SOMO, TransFair Österreich und Süd-
wind Magazin: Die Welstschokoladenfabrik – Von
der Kakaobohne zum Schokoriegel, Wien o. J. p. 6
p. 165 Transfair Siegel
p. 167 Ben Buxton/Anti Slavery International
p. 168 Hans-Martin Große-Oetringhaus/terre des
hommes
p. 169 Hans-Martin Große-Oetringhaus/terre des
hommes
p. 172/173 Bildagentur Schuster

Lietuviškų iliustracijų sąrašas

p. 20, 107, 137, 158 Nuotr. iš leidyklos „Alma littera“ archyvo

p. 28 Vaclavo Strauko nuotr. iš Lietuvos TSR fotografijos meno draugijos meninės fotografijos parodos katalogo „Pamario motyvai“, 1971

p. 44 Everest enciklopedija básica del estudiante; Lietuvių gestų kalbos žodynas. – Lietuvos kurčiųjų draugijos resp. valdyba, Vilnius, 1998–2002

p. 77 Virgilijaus Usinavičiaus nuotr. Andriaus Mamontovo nuotr. iš albumo „Pabėgimas“, bomba records, 1995

p. 79, 95, 98, 137 Nuotr. iš „Lietuvos ryto“

p. 79, 81, 126, 127 Nuotr. iš kn. Lietuvos laisvės sąjūdis. – Lietuvos nacionalinis muziejus. Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. Lietuvos Respublikos Seimo spaudos tarnyba. – Vilnius, 1998

p. 79, 107 Žilvino Jasio nuotr.

p. 80 Algimanto Žižiūno, Raimondo Urbakavičiaus nuotr. iš kn. Atgimimo balsai. – Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla. Vyturys. Vilnius, 1991

p. 86, 98, 116, 117, 154, 155 Jūratės Baranovos nuotr.

p. 92, 93, 127, 170, 171 Klaudijaus Driskiaus nuotr.

p. 79, 107 Žilvino Jasio nuotr.

p. 98 Lankstinukas „Viliaus Orvido Litanija“. Bernardo Aleknavičiaus nuotr.

p. 100, 117 Aliaus Balbieriaus nuotr.

p. 98, 158, 170 Adoas Mickevičius Jose Manual Tapia Jurado, Arūnė Tornau. – Tarptautinės moksleivių meninės kūrybos projektas „Gamtos pasaka 2001“. Gamtos formos, linijos spalvos

p. 115 Iš Vilniaus Arkikatedros Bazilikos archyvo

p. 118 Sigitas Platūkis nuotr. iš kn. The Baltic Book Lithuania. – Nordic Book Ltd MCMXCVII

p. 136 Lilijos Duoblienės nuotr.

p. 172 Gitenio Umbraso atvirukas „Stebuklas“, 2003

Etika

Vadovėlis 5/6 klasei

Redaktorė Bronė Balčienė
Meninė redaktorė Raimonda Bateikaitė
Maketavo Galina Talaiko

Tiražas 1500 egz.

Išleido leidykla „Alma littera“, A. Juozapavičiaus g. 6/2, 09310 Vilnius

Interneto svetainė: <http://www.almalittera.lt>

Spaudė AB „Spauda“, Laisvės pr. 60, 05120 Vilnius